

مقالہ شناسی رقم
وکریدہ احل بیت

پہنچا
محمدی رضوانی پورہ

حکومت پاکستان
مفتی محمد رفیع صاحب مدظلہ العالی

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ

مقاله شناسی قم و کریمه اهل بیت علیهم السلام

نویسنده:

مهدی رضوانی پور

ناشر چاپی:

زائر - آستانه مقدسه قم

ناشر دیجیتال:

مرکز تحقیقات رایانه‌ای قائمیه اصفهان

فهرست

۵	فهرست
۶	مقاله شناسی قم و کریمه اهل بیت علیهم السلام
۶	مشخصات کتاب
۷	اشاره
۱۲	فهرست
۱۳	مقدمه کنگره
۱۷	مقدمه مؤلف
۲۳	فصل اول اسناد و مدارک مربوط به قم
۳۱	فصل دوم معرفی کتابها و کتاب شناسیهای مربوط به قم
۴۷	فصل سوم حضرت معصومه علیها السلام و آستانه مقدسه قم
۱۲۱	فصل چهارم مقابر، مساجد و امام زادگان قم
۱۳۱	فصل پنجم تاریخ قم
۱۴۷	فصل ششم قم و انقلاب اسلامی
۱۶۵	فصل هفتم اوضاع جغرافیایی، اجتماعی، اقتصادی و فرهنگی قم
۲۰۵	فصل هشتم سفرنامه ها
۲۱۱	فصل نهم رجال قم
۲۲۷	فصل دهم حوزه علمیه و روحانیت قم
۲۷۵	ضمیمه کتاب
۲۸۹	فهارس
۲۸۹	فهرست مقالات
۳۲۹	فهرست مؤلفان و مترجمان
۳۴۳	فهرست مطبوعات
۳۵۱	منابع
۳۵۸	درباره مرکز

مشخصات کتاب

سرشناسه: رضوانی پور، مهدی، ۱۳۴۷-

عنوان و نام پدیدآور: مقاله شناسی قم و کریمه اهل بیت علیهم السلام/ تالیف مهدی رضوانی پور.

مشخصات نشر: قم: آستانه مقدسه قم، انتشارات زائر، ۱۳۸۴.

مشخصات ظاهری: [ده]، ۳۰۲ص.

فروست: کنگره برزگداشت شخصیت حضرت فاطمه معصومه علیها السلام و مکانت فرهنگی قم، مجموعه آثار؛ ۱۴

شابک: ۲۰۰۰۰ریال: ۹۶۴۸۵۶۷۲۰۴

وضعیت فهرست نویسی: فایا

یادداشت: این کتاب به مناسبت "کنگره بزرگداشت شخصیت حضرت فاطمه معصومه (ع) و مکانت فرهنگی قم" منتشر شده است

یادداشت: کتابنامه: ص. ۳۰۲ - ۲۹۷؛ همچنین به صورت زیرنویس.

یادداشت: نمایه.

موضوع: معصومه (س)، بنت موسی کاظم (ع)، ۱۸۳؟ - ۲۰۱؟ق. -- کتابشناسی.

موضوع: قم -- کتابشناسی.

شناسه افزوده: آستانه مقدس قم. انتشارات زائر

شناسه افزوده: کنگره برزگداشت شخصیت حضرت فاطمه معصومه علیها السلام و مکانت فرهنگی قم (۱۳۸۳:قم)

رده بندی کنگره: Z۳۳۶۸/ق۶۳۸

رده بندی دیویی: ۰۱۶/۹۵۵۱۲۸۲

شماره کتابشناسی ملی: م ۸۳-۳۴۷۶۷

«حسبى الله لا اله الا هو عليه توكلت و هو رب العرش العظيم»

تقديم به ساحت مقدس مهتاب آسمان ولايت

امام عصر (روحى لترات مقدمه الفداء)

ص: ۱

تأليف: مهدي رضوانی پور

ص: ۳

رضوانی پور، مهدی، ۱۳۴۷ _

مقاله قم و کریمه اهل بیت علیهم السلام / تألیف مهدی رضوانی پور. _ قم: آستانه مقدسه قم، انتشارات زائر، ۱۳۸۳.

ISBN: ۹۶۴۸۵۶۷۲۰۴. ص ۳۱۸

این کتاب به مناسبت «بزرگداشت شخصیت حضرت فاطمه معصومه (ع) و مکانت فرهنگی قم» منتشر شده است.

فهرست نویسی بر اساس اطلاعات فیپا.

کتابنامه: ص. ۲۹۷ _ ۳۰۲؛ همچنین به صورت زیرنویس.

۱. قم _ کتابشناسی. ۲. معصومه (س)، بنت موسی کاظم (ع)، ۱۸۳؟ _ ۲۰۱؟ ق. _ کتابشناسی. الف. آستانه مقدسه قم. انتشارات زائر. ب. عنوان.

۶۳ ر ۸ ق / ۳۳۶۸ / ۰۱۶ / ۰۱۲۸۲ / ۹۵۵۱ Z

کتابخانه ملی ایران ۳۴۷۶۷ _ ۸۳ م

کنگره بزرگداشت شخصیت حضرت فاطمه معصومه علیها السلام و مکانت فرهنگی قم

مجموعه آثار شماره: ۱۴

مقاله شناسی قم و کریمه اهل بیت علیهم السلام

تألیف: مهدی رضوانی پور

صفحه آرا: مرضیه قمری

ناشر: زائر _ آستانه مقدسه قم

لیتوگرافی: بیان _ قم

چاپخانه: سازمان چاپ و نشر ارشاد اسلامی

نوبت چاپ: اول / زمستان ۱۳۸۳

شمارگان: ۱۰۰۰ نسخه

بهاء: ۲۰۰۰ تومان

شابک: ۹۶۴۸۵۶۷۲۰۴

کلیه حقوق نشر برای آستانه مقدّسه قم محفوظ است.

مرکز پخش: قم، میدان شهداء (چهار راه بیمارستان)

تلفن: ۷۷۴۲۵۱۹ ص.پ. ۳۵۹۷-۳۷۱۸۵

ص: ۴

مقدمه کنگره ... یک

مقدمه مؤلف ... پنج

_ فصل اول: اسناد و مدارک مربوط به قم ... ۱

_ فصل دوم: معرفی کتابها و کتاب شناسیهای مربوط به قم ... ۹

_ فصل سوم: حضرت معصومه علیها السلام و آستانه مقدسه قم ... ۲۵

_ فصل چهارم: مقابر، مساجد و امام زادگان قم ... ۹۷

_ فصل پنجم: تاریخ قم ... ۱۰۷

_ فصل ششم: قم و انقلاب اسلامی ... ۱۲۳

_ فصل هفتم: اوضاع جغرافیایی، اجتماعی، اقتصادی و فرهنگی قم ... ۱۴۱

_ فصل هشتم: سفرنامه ها ... ۱۸۱

_ فصل نهم: رجال قم ... ۱۸۷

_ فصل دهم: حوزه علمیه و روحانیت ... ۲۰۳

ضمیمه کتاب ... ۲۵۱

فهارس ... ۲۶۵

_ فهرست مقالات ... ۲۶۷

_ فهرست مؤلفان و مترجمان ... ۲۸۷

_ فهرست مطبوعات ... ۲۹۳

_ منابع ... ۲۹۷

حضرت امام صادق علیه السلام:

«حرم ما اهل بیت، علیهم السلام شهر قم است. آنجا بانویی از فرزندانم به نام فاطمه دفن می شود، بهشت بر هر که او را زیارت کند، واجب می گردد.»^(۱)

قم که به لقب «حرم اهل بیت علیهم السلام» مفتخر گردید، نه تنها به جهت وجود مردمی است که در آن به حسن عبادت و توحید عبادی در قیام و رکوع و سجود شناخته شده اند،^(۲) و در آرمان شهر اسلامی گرد حضرت مهدی علیه السلام اجتماع کرده و به یاری آن حضرت قیام خواهند نمود،^(۳) و نه صرفاً به جهت وجود بزرگ ترین حوزه علمی و حدیثی و معرفتی شیعه در آن، بلکه این شهر مفتخر است که چونان صدفی زمینی، گوهر آسمانی و ملکوتی فرزند باب الحوائج الی الله را در بر گرفته و مسجد اولیای الهی گردیده است. اگر در گذشته شهر قم محل محدثان بزرگ و معبد و سجده گاه فاطمه معصومه علیها السلام بوده، امروزه نیز پرچم دار فرهنگ ناب فقه جعفری علیه السلام و معنویت و عرفان بوده و ضمن تربیت و پرورش یاران امام عصر ارواحنا فداه، زائران حضرتش را با معارف بلند دینی میزبانی می کند. آری:

ص: ۱

۱- ۱. «سفینه البحار» ج ۲، ص ۴۴۶.

۲- ۲. «مستدرک الوسائل» ج ۱۰، ص ۲۰۶.

۳- ۳. «بحار الانوار» ج ۵۷، ص ۲۶.

«زبید اگر خاک قم به عرش کند فخر» (۱).

قم شهری است که بر ولایت و مودت اهل بیت علیهم السلام پایه گذاری شده و به همین جهت، پایگاهی برای علویان و شیعیان و دژ تسخیرناپذیری علیه ستمگران بوده است و ائمه علیهم السلام با تعبیراتی خاص و بلند از این شهر یاد کرده اند (۲).

از هنگامی که شهر قم مسکن حضرت سستی، فاطمه معصومه علیها السلام گردید، بُعد فرهنگی و معنوی آن در کنار تحولات اجتماعی و سیاسی متحوّل و شکوفا شد، و از چنان موقعیتی برخوردار شد که جناب حسین بن روح رضوان الله علیه از نواب اربعه، تأیید محتوای یک کتاب علمی و فقهی را مشروط به نظر مساعد علمای قم نمود (۳) و وجود حوزه غنی و بزرگ شیعه، در این شهر و دفاع علمی از اسلام راستین به وسیله تألیف کتابها، اعزام مبلّغان و زادگاه انقلاب اسلامی بودن ... همه و همه به برکت وجود فرزند رسول خدا، کریمه اهل بیت علیهم السلام در این شهر است.

از آنجا که سال ۱۳۸۳ ه. ش. با یک هزار و دویست و پنجاهمین سالگرد ولادت آن حضرت، و نیز با پایان تجدید طلاکاری گنبد مطهر _ که در زیبایی کم نظیر و بلکه بی نظیر است _ مقارن شده، به منظور معرفی بیشتر آن حضرت و تبیین جایگاه ویژه شهر قم در ترویج فرهنگ تشیع، به دستور تولیت عظامی آستانه مقدّسه، حضرت آیه الله مسعودی (دام عزه) «کنگره بزرگداشت شخصیت حضرت فاطمه معصومه علیها السلام و مکانت فرهنگی قم» شروع به فعالیت نمود. و در چهار موضوع ذیل:

الف. حضرت معصومه علیها السلام و آستانه مقدسه؛

ب. قم و فرهنگ تشیع؛

ج. حوزه علمیه قم؛

د. انقلاب اسلامی در قم؛

ص: ۲

۱-۱. «دیوان امام خمینی» ص ۲۵۷.

۲-۲. «بحار الانوار» ج ۵۷، ص ۲۱۷.

۳-۳. «الغیبه» شیخ طوسی، ص ۲۴۰.

با محوریت آستانه مقدّسه، دهها جلد کتاب در موضوعات فوق که اکثر آنها جنبه تألیف و برخی دیگر جنبه تراشی دارد و توسط محققان تألیف و تصحیح شده، اهتمام ورزیده است.

آثاری که در محورهای فوق تدوین و نگارش یافته، تنها قدم کوچکی است که می تواند نقطه شروعی برای تحقیقات گسترده و عمیق باشد، که سزاوار موضوعات یاد شده است.

«مقاله شناسی قم و کریمه اهل بیت علیهم السلام» کتابی است که با هدف اطلاع رسانی به نویسندگان و محققان تألیف شده، و چون در هر تحقیقی بیش از یک چهارم زمانی که برای آن صرف می شود، به گردآوری اطلاعات و منابع اختصاص دارد، این کتاب موجب صرفه جویی در عمر کاوشگران در موضوع قم و کریمه اهل بیت علیهم السلام است.

در این اثر، مقالات با اشاره کوتاهی به محتوای آنها و نیز به همراه مأخذ هر کدام معرفی شده است. جناب حجه الاسلام والمسلمین آقای مهدی رضوانی پور زحمت زیادی برای به سامان رساندن این اثر مفید و عالمانه متحمل شده اند که بدین وسیله صمیمانه از ایشان تشکر و قدردانی می گردد.

همچنین از تولیت آستانه مقدّسه، حضرت آیه الله مسعودی، معاون محترم اداری _ مالی آستانه، جناب آقای فقیه میرزایی و مدیریت فرهنگی آستانه که تلاش فراوانی در این امر داشته اند، نهایت امتنان و سپاس را داریم.

بر خود لازم می دانم که اذعان و اعتقاد قلبی خود را ابراز دارم که اگر توفیقات خدای متعال و عنایات کریمه اهل بیت علیهم السلام نبود، از برداشتن کوچک ترین قدمی در این راه عاجز و ناتوان بودیم.

«و ما توفیقی الا بالله علیه توکلت و الیه انیب»

احمد عابدی

دبیر کنگره

ص: ۳

حمد و شکر بی پایان پروردگاری را سزااست که به مشیت مقدس خویش، نظام احسن را بنا نهاد و «قلم» را به عنوان اولین خلقت، عزت و عظمت بخشید که «اول ما خلق الله القلم»^(۱) تا تجلی بخش رازنامه بزرگ خداوند رحمان شود و به جوهره حب ذاتی، ترسیمگر کامل ترین نقش وجود، سیمای زیننده انسان کامل گردد.

قلم، آفرینشی عزیز است که حامل نور و روح الهی در ظلمت سرای ناسوتی گشته و نشان از کرامت و رحمت واسعه رحمانی در عالم ملک دارد و سرسبزی بهشت خلد را حکایتگر می باشد؛ چنان که صادق آل محمد صلی الله علیه و آله فرمود: «ان الله خلق القلم من الشجره فی الجنه یقال لها الخلد»^(۲) همانا خداوند قلم را از درختی بهشتی آفرید؛ بهشتی که به آن «خلد» گفته می شود».

قلم، سرسپرده عاشقی است که به سوگند «ن و القلم و ما یسطرون»^(۳) شرافت یافته و در مسیر نیل به مقصود احدی، عاشقانه به سر دویده و همه هستی اش را نثار محبوب سرمدی نموده و در کلمات جاری از حق به بقا رسیده تا رایحه ای از باغ عشق و معرفت

ص: ۵

۱- ۱. «بحار الانوار» ج ۵۴، ص ۳۶۶، از رسول اکرم صلی الله علیه و آله: «اولین چیزی که خداوند آفرید، قلم بود».

۲- ۲. همان، ح ۳.

۳- ۳. سوره قلم: ۶۸، آیه ۱: «قسم به ن و قلم و آنچه می نگارد».

رحیمی را به حکم «الذی علم بالقلم، علم الانسان ما لم يعلم»^(۱) به مشام یوسفان در چاه طبیعت مانده، برساند و نوید جاودانگی در فردوس برین را نغمه ساز کند.

قلم، روزنه علم الهی است که جهان را از هیبت و شکوه روشنی اش لبریز ساخته و گلبانگ توحید را در سراسر هستی مترنم نموده و یگانه وسیله ای است که می تواند گوهر اندیشه را از ورای صدف قلب انسان بیرون آورده، در آینه واژه ها و عبارات فراروی چشم گوهرجویان زیباپسند، جلوه گر نماید و به زبان خامه، ترجمان رازهای نهفته در ضمیر آدمی باشد که «الخط لسان الید»^(۲).

در گستره تاریخ بشر، هر گاه این ودیعه گرانبهای ربوبی در دست دانشمندی فرزانه و صاحبدلی عارف قرار گرفته، چشمه سار علوم و معارف رحمانی از آن جاری گشته و هامون تفتیده دل‌های مشتاق را به سرزمینی حاصلخیز تبدیل نموده و جنت دلربای مشحون از گل‌های اسرار و لطایف حق را به ظهور رسانیده است و این گواه بر آن است که قلم در دستان باکفایت انسان کامل و یا انسان مهذب و تربیت یافته، به هدف خلقتش نایل می شود و قداستش محفوظ می ماند.

در دست ما نیز قلم می تواند قداست ازلی خود را این گونه حفظ نماید که حامل نور الهی و روح رحمانی برای شیفتگان کمال و جمال مطلق باشد و می تواند با رسالت مقدسش، تجلی بخش کلمه طیبه باشد و انگیزه انجام عمل صالح را در ما تقویت نماید؛ چرا که «الیه یصعد الکلم الطیب و العمل الصالح یرفعه»^(۳) «سخنان پاکیزه و طیب به سوی خدا صعود می کند و عمل نیک آن را بالا می برد».

آری، قلم در دست ما می تواند بر سجاده عبودیت و بندگی پروردگار به نماز خلوص بایستد و زبان به ترنم ذکرالله بگشاید و پیشانی خدمت بر آستان ربوبی حق بگذارد.

ص: ۶

۱- ۱. سوره علق: ۹۶، آیه ۴ و ۵: «خدایی که با قلم تعلیم داد و به انسان آنچه را نمی دانست، آموخت».

۲- ۲. غررالحکم و دررالکلم، ص ۴۹، ح ۲۸۳، از امام علی علیه السلام.

۳- ۳. سوره فاطر: ۳۵، آیه ۱۰.

و می تواند در این عصر تجلی مظاهر و زینتهای مادی، قرن تحّیر و سرگردانی، و عصر ارتباطات و تبادل افکار و اطلاعات، پیام رسان عزت و معنویت واقعی انسان و اسلام و انقلاب باشد؛ انقلابی که وامدار رسالت انبیا، ولایت اولیا، خون شهدا، و دم مسیحایی روح الله دوران، امام خمینی سلام الله علیه، آن خورشید فروزان آخرالزمان است که چون برآمد، جهانی از انوار روشنی بخش اندیشه های ناب را پیش روی ما گسترد و جاودانه ترین نقش عرفان و حماسه را ترسیم نمود و روح حیات معنوی را در کالبد جوامع بشری دمید؛ همو که آرزو نمود، روزی فرارسد که همه سلاحهای مرگبار جهان بشریت به قلم تبدیل شود، و همو که قداست قلم را در تمامی آثار ارزشمند علمی و معنوی خویش حفظ نمود.

و اکنون سفینه انقلاب در تلاطم امواج طوفانی دوران، در دستان شایسته ناخدای زمان، حضرت آیه الله خامنه ای _ مد ظله العالی _ همچنان استوار و باصلابت به پیش می تازد و بر راه مقدس امام که راه اسلام ناب محمدی صلی الله علیه و آله است، تأکید می نماید؛ چنان که خود فرمود: «نظام اسلامی ما معجزه بزرگ اسلام ناب و انقلاب بود که از اخلاص امام عظیم الشان، آن بنده صالح و رهبر حقیقی و پیرو خط پیامبران الهی نشأت گرفت و ما راه امام را با قاطعیت ادامه خواهیم داد».^(۱)

معرفی کتاب

«مقاله شناسی قم و کریمه اهل بیت علیهم السلام» به معرفی و بیان شمه ای از محتویات مقالاتی می پردازد که تا پایان سال ۱۳۸۱ ه. ش. پیرامون شهر قم و آستانه حضرت معصومه علیهاالسلام نگارش یافته و در مطبوعات محلی و کشوری منتشر شده است و خود نشانگر اظهار ارادت و اهتمام صاحبان اندیشه و قلم به آستان ملکوتی حضرت فاطمه معصومه علیهاالسلام و شهر مقدس قم می باشد؛ شهری که به تعبیر روایات متعدد، آشیانه آل محمد صلی الله علیه و آله و حرم اهل بیت علیهم السلام است و امام زادگان مدفون در آن، همچون ستارگانی بر آسمان قم می درخشند و حرم حبیبه موسی علیه السلام بسان مهتاب پر فروغ بر افق آن جلوه گری می نماید.

ص: ۷

گفتنی است که تحقیق، جمع آوری و معرفی این مجموعه در حدّ وسع و توان مؤلف بوده که با تتبع در کتابخانه های عمومی، تخصصی و دانشگاهها، مراکز پژوهشی و اطلاع رسانی، و سایتهای جستجوگر اینترنتی به انجام رسیده و مقصود از گردآوری و تدوین آن، همچون کتاب «کتاب شناسی قم و کریمه اهل بیت علیهم السلام» موارد ذیل بوده است:

۱. سهولت دست رسی محققان گرامی به منابع و مآخذ و صرفه جویی در وقت گرانبهای ایشان؛

۲. جلوگیری از انجام کارهای هم عرض و ممانعت از هدر رفتن نیروی پژوهش؛

۳. اطلاع رسانی بهینه به پژوهشگران عزیز؛ چرا که به فرموده بزرگان اهل فن، در حدود نیمی از فعالیتهای تحقیقی را آشنایی صحیح و جامع با منابع موجود تشکیل می دهد.

کتاب حاضر، در ده فصل ترتیب یافته است، که عبارت اند از:

۱. اسناد و مدارک مربوط به قم؛

۲. معرفی کتابها و کتاب شناسیهای مربوط به قم؛

۳. حضرت معصومه علیها السلام و آستانه مقدسه قم؛

۴. مقابر، مساجد و امام زادگان قم؛

۵. تاریخ قم؛

۶. قم و انقلاب اسلامی؛

۷. اوضاع جغرافیایی، اجتماعی، اقتصادی و فرهنگی قم؛

۸. سفرنامه ها؛

۹. رجال قم؛

۱۰. حوزه علمیه و روحانیت.

در ضمن، «ضمیمه کتاب» برگزیده ای است از مجموعه ای که به ذکر نام مقالات و اخبار منتشر شده در مطبوعات جمهوری اسلامی ایران در سال ۱۳۸۲ ه. ش. راجع به شهر قم و کریمه اهل بیت علیهم السلام اختصاص داشته، و نتیجه زحمات آقایان: مهدی

محمدیگی، محمد حسین شهبازی، و هادی قاسمی نژاد بوده است که در همین جا، وظیفه خویش می دانیم از ایشان تقدیر و تشکر نماییم.

تذکر چند نکته

۱. هر فصل از کتاب به طور مجزا به صورت الفبایی مرتب گردید تا دست رسی به مقالات آسان تر صورت گیرد؛ ضمن آنکه فهرست کلی عناوین مقالات، مؤلفان، و مطبوعات در پایان کتاب ارائه شده است.

۲. فصل مربوط به حضرت معصومه علیها السلام و آستانه مقدسه قم از فصل امام زادگان به جهت اهمیت موضوع مجزا شد.

۳. مقالات مربوط به «قم و انقلاب اسلامی» نیز به خاطر اهمیت موضوع به صورت فصلی جدا از فصل «تاریخ قم» مطرح گردید.

۴. معرفی علما و روحانیت به سبب ارتباط با حوزه علمیه قم و تاریخ آن، در یک فصل و جدای از فصل «رجال قم» ارائه شد.

۵. نشریات معرفی شده به عنوان مآخذ مقالات، در دسته های: روزنامه، ماهنامه، فصلنامه، سالنامه، و گاهنامه دسته بندی شد.

سپاسگزاری

این اثر که امیدوارم مقبول در گاه کریمه اهل بیت علیهم السلام و مورد توجهات امام زمان عجل الله تعالی فرجه الشریف قرار گیرد، یکی از دهها اثری است که در راستای «کنگره بزرگداشت شخصیت حضرت فاطمه معصومه علیها السلام و مکانت فرهنگی قم» تحت اشراف و نظارت تولیت آستانه مقدسه، حضرت آیه الله مسعودی خمینی و معاون محترم اداری - مالی ایشان، جناب آقای فقیه میرزایی و به اهتمام و تدبیر مدیر فرهنگی حرم، جناب حجه الاسلام غلامعلی عباسی و مسؤول کنگره، حضرت استاد دکتر احمد عابدی - که به واقع با التفات دلسوزانه و راهنمایی حکیمانه خویش، بر این حقیر منت نهاده اند - ارائه گردیده است که از خداوند رحمان برایشان عمر با عزت همراه با موفقیت در راه خدمت به اسلام را مسألت می نمایم.

ص: ۹

و نیز از کلیه عزیزانی که بنده را در طریق دست یابی به منابع و اطلاعات یاری نموده اند، به ویژه آقایان سید محمد دربانی و سید جواد حسینی _ که نظم و ترتیب موجود در مخزن مطبوعات حرم مطهر، وامدار همت و تلاش ایشان است _ تقدیر و تشکر می کنم.

همچنین از زحمات و مساعدتهای علمی همسر فداکارم، سرکار خانم مرضیه قمری که امور فنی مربوط به حروفچینی و صفحه بندی کتاب حاضر را عهده دار بوده اند، سپاسگزارم و اجر و پاداش جزیل را از پروردگار عالمیان برایشان خواستارم.

«و آخر دعوانا أن الحمد لله رب العالمین»

مهدی رضوانی پور

ص: ۱۰

۱. پنج نامه از فتحعلی شاه قاجار به میرزای قمی (۱)

مدرسی طباطبایی

نویسنده مقاله در ابتدا توجهات و اقدامات فتحعلی شاه در جهت آبادانی قم و آستانه مقدسه آن را بیان می‌دارد و می‌نویسد که شاه مزبور در مسافرت‌های خود به قم با دانشمندان و روحانیان این شهر، به خصوص با پیشوای مذهبی آن دوران قم، میرزا ابوالقاسم گیلانی قمی، دیدار و گفتگو می‌کرد.

آن گاه میرزای قمی را معرفی کرده، جریان شفاعت میرزای قمی از گناه برادر شاه، حسین قلی خان را نقل نموده، در ادامه، متن پنج نامه از فتحعلی شاه را به این دانشمند روحانی می‌آورد. نامه‌ها عبارت‌اند از:

۱. نامه‌ای در پاسخ نامه میرزا که در آن، از گرفتاران ترشیز شفاعت نموده بود؛

۲. نامه‌ای در پاسخ مکتوب میرزا که در آن تخفیف مالیات دیوانی مردم قم را به خاطر آفات زراعی در سال ۱۲۲۴ ه. ق. خواسته بود؛

۳. نامه‌ای که پس از سفر به قم نگاشته و فرستاده شده بود؛

۴. نامه‌ای در تعزیت درگذشت تنها پسر میرزا که در آب غرق شده بود؛

۵. نامه‌ای که در آن از قسمت هر ساله خود از ضیافت میرزا و اینکه در این سال به

ص: ۳

خاطر موانعی، توفیق سفر به قم را نیافته است، یاد می کند.

۲. سنگ نبشته های تاریخی در قم (۱)

مدرسی طباطبایی

کتابه هایی که در این مقاله معرفی شده اند، سنگ نبشته هایی است واقع در اماکن ذیل:

مسجد مقدس جمکران، آب انبار سارو تقی، سردر مدرسه فیضیه، سردر امام زاده خاک فرج، آب انبار سردار، مدرسه حاج ملا محمد صادق.

۳. کند و کاوی در قباله های نکاح یکصد سال اخیر قم (۲)

محمد رضا دربیگی نامقی

پژوهشی است در حوزه فرهنگ عامه، پیرامون قباله های متداول نکاح که در طول یکصد سال اخیر در استان قم انجام پذیرفته و هدف نخست آن آشنا ساختن خوانندگان با نثر ادبی رایج و ویژگیهای آن است و سپس به اختصار، برخی نکات حایز اهمیت در قباله های موصوف ذکر گردیده است.

۴. مکاتبات فیض و قاضی سعید قمی (۳)

مدرسی طباطبایی

قاضی سعید، میرزا سعید بن محمد مفید قمی (در گذشته سال ۱۱۰۳ ه. ق.) از دانشمندان نامور نیمه دوم قرن یازدهم بوده که نزد چند تن از حکما و عرفای بزرگ از جمله ملا محسن فیض کاشانی (در گذشته سال ۱۰۹۱ ه. ق.) درس خوانده و نسبت به وی سخت ارادت می ورزیده و رساله «روح الصلاة» خود را که نخستین رساله «اربعینات»

ص: ۴

۱- ۱. ماهنامه «وحید» س ۵، ش ۱۰، مهر ۱۳۴۷ ه. ش.، صص ۹۳۶ - ۹۳۱.

۲- ۲. فصلنامه «نامه قم» س ۲، ش ۷ و ۸، پاییز و زمستان ۱۳۷۸ ه. ش.، صص ۹۶ - ۷۱.

۳- ۳. ماهنامه «وحید» س ۱۱، ش ۶، شهریور ۱۳۵۲ ه. ش.، صص ۶۷۸ - ۶۶۷.

اوست، به نام همو نگاشته است.

بر همین اساس در آغازی که می خواسته پا در طریق عرفان و سلوک گذارد، نامه ای به وی نوشته و از او دستور خواسته است و فیض طی پاسخی لطیف، آداب سیر و سلوک و خصایص سالکان راه حق را بیان کرده است.

متن این دو نامه به ضمیمه نامه ای دیگر که قاضی پس از دریافت پاسخ فیض برای او فرستاده _ و هر سه ضمن مجموعه مکاتیب فیض در جنگ شماره ۴۶۰۲ دانشگاه آمده است _ در این مقاله عرضه می گردد.

۵. نامه ای از میرزای قمی به آقا محمد خان قاجار(۱)

مدرسی طباطبایی

میرزای قمی (ابوالقاسم بن حسن گیلانی، صاحب قوانین، در گذشته ۱۲۳۱ ه. ق.، فقیه بزرگ و مشهور آغاز دوره قاجار) به خاطر موقعیت مهم اجتماعی و مقام رفیع علمی و دینی خود، سخت مورد احترام دربار قاجار بوده است و شاهان معاصر او به دستورات و درخواستهای وی گردن می نهادند. فتحعلی شاه، دومین پادشاه سلسله مزبور، نسبت به او اظهار ارادت می نموده و تواضع و فروتنی بسیار نشان می داده و بیشتر سالها در قم به محضر او می شتافته است....

آقا محمد خان سر سلسله قاجار هم با همه خودسری و ددمنشی به فقیه قم احترام می گذارده و به دستورات و درخواستهای وی ارج می نهاده است....

با بیان مقدمه فوق، این مقاله، متن نامه میرزای قمی به آقا محمد خان قاجار را که در حد خود نوعی «نصیحه الملوک» است، نقل می نماید.

ص: ۵

۱- ۱. همان، س ۱۱، ش ۱۱ و ۱۲، بهمن و اسفند ۱۳۵۲ ه. ش.، صص ۱۱۵۱ _ ۱۱۵۰ و ۱۲۲۱ _ ۱۲۱۴؛ س ۱۲، ش ۱ فروردین ۱۳۵۳، صص ۴۲ _ ۳۲.

مدرسی طباطبایی

مقاله حاضر، به معرفی دو سنگ نبشته پرداخته است: اولی سنگ نبشته وقف نامه قنات ناصری بر عموم اهالی قم است که سنگ مرمری به طول یک متر و بیست سانتی متر و عرض پنجاه و سه سانتی متر، واقع در قسمت بالای راهروی بین صحن عتیق و مدرسه فیضیه است.

و دومی سنگ نبشته ای منظوم بر دیوار خارجی مسجد کوچکی واقع در کوی میدان کهنه قم است و آن وقف نامه قناتی است که بر اهالی میدان، وقف گردیده است.

۷. یک سند از قرن دهم (۲)

مدرسی طباطبایی

سندی که ارائه شده، قباله خرید مزرعه کفشگران شراه قم است که «سلطان خانم» همسر شاه طهماسب صفوی و مادر اسماعیل دوم و شاه خدا بنده، به سال ۹۹۹ ه. ق. خریده است.

نویسنده مقاله پیش از ارائه متن قباله چنین نوشته است:

«سلطانم» دختر موسی سلطان موصولو از امرای بزرگ بایندریه (عالم آرای عباسی ۱: ۱۲۵ و نیز ۱۳۲) که در ۹۳۸ نخستین فرزند طهماسب، شاه خدا بنده، پدر شاه عباس از او به وجود آمده (همان مأخذ: ۱۲۴ و نیز ۲۱۰ و ۳۷۲) در حدود نیمه این قرن به خاطر دخالتهایی که در پادشاهی داشت، موافق سلیقه قزلباش نبود، به قم فرستاده شد (ایضا: ۲۵۰) و گویا تا پایان زندگی نیز در همین شهر به سر برده است (ایضا: ۲۱۱ و ۲۲۴).

در سال ۹۸۵ شاه خدا بنده به قم آمده و «نواب علیه عالیه سلطانم والده خود را که قرب چهل سال بود که در قم ساکن شده بود، برداشته، به دولتخانه برد» (خلاصه التواریخ قاضی

ص: ۶

۱-۱. همان، س ۵، ش ۶، خرداد ۱۳۴۷ ه. ش.، صص ۵۷۷ _ ۵۷۵.

۲-۲. همان، س ۱۱، ش ۱۰، دی ۱۳۵۲ ه. ش.، صص ۹۹۶ _ ۹۹۱.

احمد قمی، برگ ۲۵۲ ب، عکس ۵۵۶۷ دانشگاه).

محلّه معروف به «باغ سلطانم» قم گویا منسوب به اوست. «شراه» که نام آن به صورت «چرا» و «چراه» نیز گفته می شود، منطقه ای میان اراک و تفرش و ملایر است که پیش تر مانند برخی از همین شهرها از توابع و مضافات قم بوده... .

این سند به خط عبدالعزیز بن عبدالحق جنیدی است و در کناره آن چندتن از علما و امرای آن دوره بر وقوع و صحت خرید و فروش مزبور گواهی داده اند که از آنان است «امیر ابوالوالی انجو» دانشمند و صدر معروف دوران شاه عباس.

ص: ۷

فصل دوم معرّفی کتابها و کتاب شناسیهای مربوط به قم

ص: ۹

محیط طباطبایی

این مقاله، چگونگی تألیف «خلاصه البلدان» را توسط صفی الدین محمد هاشم حسینی رضوی قمی و توسعه آن کتاب با افزودن اطلاعات و مطالبی دیگر را توسط فرزندش صفی الدین محمد بن محمد، بیان می کند و با نقل نسب نامه صفی الدین محمد که به میر احمد، امیر شرف الدین معروف به میر منشی می رسد و از ایشان تا امام زین العابدین علیه السلام ادامه می یابد، چنین اظهار می دارد:

پس از اینکه ثابت شد محمد هاشم نبیره میر احمد بوده، اکنون این سؤال پیش می آید که چرا نویسنده «خلاصه البلدان» فرزند زاده مؤلف «خلاصه التواریخ» در موقع توضیح مناقب نیاکان خود در شجره نسب خانوادگی از کتاب «خلاصه البلدان» به فضیلت تاریخ نویسی جد خود ابا اشاره ای نکرده، بلکه بالاتر از آن، از «رساله مناقب قم» جدّ اعلاّی خود، میر منشی که در همان زمان مورد استفاده و استشهاد مؤلف «ریاض العلماء» قرار گرفته و موضوع آن با کار خلاصه نویسی او کاملاً ارتباط داشته، نامی نبرده است؟

آن گاه در مقام پاسخ به این سؤال، بیان می کند که احتمال می رود، خروج این خانواده از عمل دیوانی در صده یازدهم و ورود صفی الدین محمد پدر به جرگه فقها و محدثان و

ص: ۱۱

علمای دین، اینان را به دوری از تفصیل در تعریف افرادی که در حوزه سکونت قم معروف به مشاغل دیوانی و احیاناً به گناه گرفتن و پس ندادن کتاب امانتی به کتابخانه آستانه رضوی در دوران وزارت سام میرزا در خراسان متهم و مغضوب و مطرود از خدمت بوده اند، وا داشته است.

گویی از ذکر نام کتابی که خاطره تهمت کتاب ربایی میر منشی را تازه می کرده است، از ذکر مفاخر و مآثر خانوادگی چشم پوشیده و به ذکر لقب و نام میر احمد و منشی اکتفا ورزیده اند؛ اما از ذکر برخی مطالب عادی دیگر که به سرشناسی ایشان می پیوسته است، دریغ نکرده اند.

۹. برگی از تاریخ قم

(تحفه الفاطمیین فی احوال قم و القمیین) (۱)

تألیف: حسن بن محمد بن حسن قمی

تحقیق: علی رفیعی علامرودشتی

نویسنده مقاله در پیش گفتار این اثر مطالب مهم ذیل را بیان کرده است:

معرفی شهر قم از منظر تاریخ؛ معرفی ۲۰ منبع از منابع مهم و مشهور در زمینه تاریخ نگاری قم؛ بیان زندگی نامه مؤلف به همراه شرح حال برخی از خاندان وی؛ معرفی آثار و تألیفات وی که ۱۶ عنوان می باشد و مهم ترین اثر او کتاب ۲ جلدی «تحفه الفاطمیین فی ذکر احوال قم و القمیین» ذکر گردیده؛ بیان ویژگیها و محتویات این اثر به همراه بیان شیوه تحقیق محقق در آن و... .

آن گاه متن کامل کتاب «تحفه الفاطمیین فی ذکر احوال قم و القمیین» را به همراه تحقیقات و تصحیحات خود در ادامه مقاله نقل نموده است که دو بخش پایانی آن، درباره

ص: ۱۲

۱-۱. فصلنامه «میراث شهاب» ش ۱۷ و ۱۸، پاییز ۱۳۷۸ ه. ش.، صص ۹۰-۶۳؛ ش ۱۹، بهار ۱۳۷۹، صص ۵۵-۴۳؛ ش ۲۰، تابستان ۱۳۷۹، صص ۸۴-۷۵؛ ش ۲۳ و ۲۴، بهار و تابستان ۱۳۸۰، صص ۸۶-۷۵؛ ش ۲۵ و ۲۶، پاییز و زمستان ۱۳۸۰، صص ۵۶-۴۳؛ ش ۲۸، تابستان ۱۳۸۱، صص ۴۷-۴۰.

معرفی بخشهای مختلف حرم مطهر حضرت معصومه علیهاالسلام می باشد.

۱۰. تذکره عذری بیگدلی (۱)

علی صدراپی خوبی

اسحق بیگ بیگدلی متخلص به عذری (یکی از تذکره نویسان قمی) و متوفای ۱۱۸۵ ه. ق. برادر کوچک شاعر نامی آذر بیگدلی صاحب «آتشکده آذر» است. ظاهراً عذری برای خود دیوانی ترتیب نداده و اشعار باقی مانده از وی منحصر به اشعاری است که خود در تذکره اش یا برادرش آذر و دیگر تذکره نویسان در شرح حال وی درج نموده اند. آذر ۴۶ بیت و راوی گروسی ۲۵ بیت و رضاقلی خان هدایت ۱۸ بیت از منتخب آذر را نقل نموده است.

این تذکره به اسامی متعدد نامیده شده است، مانند: تذکره اسحاق عذری، الفتکده، دانشکده، تذکره اسحاق بیگ، دانشنامه، تذکره شعله، تذکره الشعراء. عذری در این تذکره، اشعاری را که برادرش آذر در تذکره آتشکده آذر در ذیل شرح حال شاعران آورده، در چهار بخش: قصائد، مقطعات، غزلیات، و رباعیات جمع آوری و تنظیم نموده است.

تذکره اسحاق بیگ عذری، با تأسف تاکنون به زیور طبع آراسته نشده و نسخه های متعددی از آن در کنج کتابخانه ها به طاق نسیان سپرده شده اند.

۱۱. تحفه الفاطمین فی احوال قم و القمیین (۲)

علی صدراپی خوبی

یکی از مفصل ترین کتابهایی که پیرامون تاریخ قم نگاشته شده، «تحفه الفاطمین فی احوال قم و القمیین» است... این کتاب، مشهورترین اثر شیخ حسین قمی، فرزند محمد حسن عارفی است. او در اشعارش «مفلس» تخلص می کرد و به خاطر سرودن منظومه ای

ص: ۱۳

۱-۱. فصلنامه «نامه قم» س ۱، ش ۳ و ۴، پاییز و زمستان ۱۳۷۷ ه. ش.، صص ۳۲۸ - ۳۲۳.

۲-۲. ماهنامه «کوثر» س ۱، ش ۵، مرداد ۱۳۷۶ ه. ش.، صص ۵۴ - ۵۰.

در تعریف «اردشیره» به همین نام مشهور است ...

او این کتاب را در دو جلد تنظیم کرده، جلد اول را در سال ۱۳۵۰ ه. ق. و جلد دوم را در سال ۱۳۵۱ ه. ق. به پایان رسانیده است.

با مقدمه فوق، مقاله حاضر، فهرست تفصیلی مطالب کتاب (هر دو جلد) را نقل کرده و نسخه های موجود از کتاب را معرفی نموده است.

۱۲. ترجمه رساله تنزیه القمیین (۱)

تألیف: علامه شریف ابوالحسن الفتونی العاملی

تحقیق: کاظم الشیخ محمد تقی الجواهری

ترجمه: مجید مرادی

ترجمه متن رساله «تنزیه القمیین» تألیف علامه شریف ابوالحسن فتونی عاملی (متوفای ۱۱۳۸ ه. ق.) که درباره منزّه بودن اهل قم از عقاید انحرافی است، پس از بیان زندگی نامه مؤلف، معرفی شاگردان و روایت کنندگان، اقوال علما درباره مؤلف، معرفی تألیفات مؤلف و بیان وفات و محل دفن وی، ارائه گردیده است.

۱۳. تفصیل وقایع قحطی سال ۱۲۸۸ قم (۲)

میرزا علی اکبر فیض قمی

تحقیق: محمد صحتی سردرودی

مقاله حاضر، در بر دارنده متن کامل و تحقیق شده کتاب میرزا علی اکبر فیض قمی می باشد که محقق آن در پیش گفتار چنین اظهار می دارد:

از این اثر با عناوین مختلفی نام برده شده است؛ آن را گاه «وقایع سال قحط قم» و گاه «تفصیل وقایع قحطی سال ۱۲۸۸ قم» نامیده اند و نویسنده، خود در بالای صفحه اول

ص: ۱۴

۱- فصلنامه «نامه قم» س ۳، ش ۹، بهار ۱۳۷۹ ه. ش.، صص ۱۸۰ - ۱۵۱؛ ش ۱۰، تابستان ۱۳۷۹، صص ۲۰۴ - ۱۷۷.

۲- فصلنامه «میراث شهاب» ش ۲۷، بهار ۱۳۸۱ ه. ش.، صص ۸۱ - ۶۳.

اثرش عنوان آن را با قلم قرمز چنین نوشته است: «وقایع سال قحط یک هزار و دویست و هشتاد و هشت که در دارالایمان قم روی داده، بدون اغراق منشیانه».

موضوع کتاب، گزارش وقایع و فجایعی است که ۱۳۲ سال پیش در شهر قم به وقوع پیوسته است... .

نویسنده که خود از نزدیک شاهد وقایع بوده، و برخی را خود به چشم دیده و برخی دیگر را از اشخاص بنام و شناخته شده و یا مورد اعتماد شنیده بود، چگونگی حوادث را با نقل جزئیات نوشته است که باور کردن بسیاری از آنها سخت و سنگین است و تصور آن انسان را به وحشت می اندازد.

در وصف مؤلف کتاب، میرزا علی اکبر فیض گفته اند که «نویسنده و ادیب قم در دوره ناصری» از نسل ملا-محسن فیض کاشانی بود؛ و پدرانیش در اصل خوانساری بودند. پدرش در تهران از فراشان حکومتی و در خدمت دربار قاجار بود.

میرزا علی اکبر فیض قمی در تهران به سال ۱۲۴۵ ه. ق. زاده شد. پس از آنکه تولیت بقعه فتحعلی شاه قاجار به پدرش سپرده شد، همراه پدر از تهران به قم منتقل شد. بعد از درگذشت پدرش، متولی بقعه مذکور گشت... و پس از آنکه از این کار عزل می شود، روزگار خود را در هنر خطاطی و نویسندگی می گذراند و گاه گاهی به شاعری می پردازد.

۱۴. چهار صد و هشتاد نسخه خطی

کتابخانه مرحوم حجه الاسلام و المسلمین طبسی حائری (۱)

رضا استادی

نویسنده مقاله ضمن بیان مقدمه ای، اطلاعاتی راجع به پانزده هزار نسخه خطی نفیس موجود در کتابخانه های قم، اعم از: کتابخانه آیه الله العظمی مرعشی نجفی، کتابخانه آستانه مقدسه حضرت معصومه علیها السلام، کتابخانه مدرسه رضویه، کتابخانه فیضیه، کتابخانه حجتیه، کتابخانه عمومی آیه الله العظمی گلپایگانی، کتابخانه مسجد اعظم،

ص: ۱۵

کتابخانه مرحوم آیه الله حاج سید احمد زنجانی، کتابخانه مرحوم آیه الله حجت، کتابخانه شخصی خود نویسنده، کتابخانه مرحوم حجه الاسلام و المسلمین حاج شیخ علی خوانساری، ارائه می کند.

در ادامه نیز چهار صد و هشتاد و دو عنوان کتاب خطی را که در کتابخانه مرحوم حجه الاسلام و المسلمین سید محمد رضا طبسی نگه داری می شود، معرفی می نماید.

۱۵. خلاصه البلدان یا کتابی درباره قم صده یازدهم (۱)

محمد محیط طباطبایی

یکی از علمای شهر قم به نام «صفی الدین محمد هاشم حسینی» در صده یازدهم هجری بنا به درخواست یکی از معاصرین خود موسوم به مولانا محمد صالح قمی در صدد بر آمد احادیث و روایاتی را که درباره شرافت و فضیلت شهر قم از ائمه علیهم السلام نقل شده، در دفتری گرد آورد و به فارسی ترجمه کند، ولی در عمل گویی از این نیت محدود تجاوز کرده و بخش جغرافیایی «تاریخ قم» حسن بن حسن را با مقداری از مشاهدات و مسموعات خویش بر آن افزوده و کتابی مفید و جامع به نام «خلاصه البلدان» تألیف کرده که نسخه آن کمیاب [است] و کمتر مورد استفاده کسانی که بعد از او راجع به قم چیزی نوشته اند، قرار گرفته است.

نویسنده مقاله با بیان مقدمه فوق، به بررسی مطالب فصول هفت گانه کتاب مزبور می پردازد و چون نام مؤلف در خود کتاب مختلف است (در جایی صفی الدین محمد بن محمد هاشم است و در جایی دیگر، ابن صفی الدین محمد، محمد هاشم) احتمال می دهد که تا پایان چهل حدیث از آن پدر بوده و پسر کتاب پدر را به پایان رسانیده باشد؛ چنان که عدم انسجام در کار تألیف کتاب نشان می دهد که بیش از یک دست در تدوین آن به کار رفته است.

ص: ۱۶

محمد علی معلم حبیب آبادی

به تصحیح و تعلیق ناصر باقری بیدهندی

در «در آمد» نوشتار حاضر که به قلم آقای ناصر باقری بیدهندی است، چنین آمده است:

اشعریان از شیعیان عرب تبار قم شمرده می شوند...؛ خاندانی که مشمول دعای خیر نبی ختمی مرتبت صلی الله علیه و آله و اوصیای برحقش علیهم السلام قرار گرفته و افزون بر فضایل اخلاقی از نظر عددی نیز بالغ بر شش هزار تن شده، جای جای مناطق تحت نفوذ و سکونت خویش را مرهون خدمات و صفات والای خود نمودند و به نشر و ترویج و تبلیغ آیین تشیع همت گماردند؛ به گونه ای که تاریخ نگاران گفته اند:

اشعریان نقش حیاتی و سرنوشت ساز در احیای تشیع در ناحیه قم داشته اند. شماری از بزرگ ترین رجال شیعه از میان ایشان برخاسته و گروهی از اعضای این خاندان از یاران مخلص و فداکار امامان محسوب می شده و مورد توجه و اکرام ویژه آنان قرار گرفته اند.

جالب توجه اینکه این خاندان اصیل و معروف هر ساله دو بار مالیات می پرداخته اند:

یکی همان که مأموران عباسی به اجبار از آنان می گرفته اند؛ دوم آن را که با رضا و رغبت می پرداختند، همان وجوهات شرعی ای بود که برای امامان علیهم السلام می فرستادند....

سپس در ادامه، متن رساله «اشعریان قم» اثر میرزا محمد علی معلم حبیب آبادی که به معرفی جمعی از چهره های متشخص و نامی آل اشعری با استفاده از کهن ترین و معتبرترین منابع موجود پرداخته، ارائه می گردد.

۱۷. رساله «بدر مشعشع در حال ذریه موسی مبرقع»^(۲)

میرزا حسین نوری طبرسی

قبل از ارائه متن رساله «بدر مشعشع در حال ذریه موسی مبرقع» تألیف میرزا حسین

ص: ۱۷

۱-۱. فصلنامه «نامه قم» س ۱، ش ۱ و ۲، بهار و تابستان ۱۳۷۷ ه. ش، صص ۷۴ _ ۴۵.

۲-۲. همان، س ۱، ش ۳ و ۴، پاییز و زمستان ۱۳۷۷ ه. ش، صص ۱۱۰ _ ۸۳.

بن محمد تقی بن میرزا محمد علی نوری طبرسی آمده است که این رساله در پاسخ برخی از سادات کشمیر درباره صحت یا عدم صحت انتسابشان به موسی مبرقع نگاشته شده است.

موسی بن محمد بن علی بن موسی الرضا علیه السلام (وفات ۲۹۶ ه. ق.) سر سلسله سادات رضوی و برقی است که تا امروزه نیز امتداد دارد.

نویسنده رساله در سال ۱۲۵۴ ه. ق. در قریه نور به دنیا آمد. وی از شاگردان شیخ العراقین، شیخ عبدالحسین و شیخ مرتضی انصاری و حاج ملا علی کنی و میرزا محمد حسن شیرازی و از مشایخ اجازه شیخ آقابزرگ تهرانی و شیخ عباس قمی بوده است که در سال ۱۳۲۰ ه. ق. در نجف اشرف وفات یافت و در صحن مطهر مدفون گردید.

۱۸. سیری در انوارالمشعشعین (۱)

علی اشرف صادقی

این مقاله، گزارشی است که به بررسی و معرفی کتاب «انوارالمشعشعین» تألیف شیخ محمد علی بن حسینی نائینی اردستانی کچوئی قمی (م ۱۳۳۵ ه. ق.) می پردازد؛ کتابی که در سه جلد، درباره تاریخ قم و تاریخچه ورود سادات به این شهر، و راویان برخاسته از آن می باشد و مؤلف آن هر یک از سه جلد را به نام جداگانه ای نامیده است:

جلد اول: «انوارالمشعشعین فی ذکر شرافه قم و القمیین»؛

جلد دوم: «انوارالمشعشعین فی بیان حالات الرواه القمیین»؛

و جلد سوم: «انوارالمشعشعین فی ذکر ورود الطالبین الی القمیین».

سال تألیف این سه جلد نیز بین سالهای ۱۳۲۰ تا ۱۳۳۰ ه. ق. می باشد.

ص: ۱۸

علی صداری خویی

از جمله کتابهای قابل توجهی که در سالهای اخیر در موضوع جغرافیای تاریخی شهر قم و حومه، تألیف گردیده، کتاب «تربت پاکان» است که محقق توانا، مدرسی طباطبایی، تألیف و تدوین نموده است.

مؤلف گران قدر که مدت زیادی در تاریخ قم کندوکاو کرده است و به همه اسناد، مدارک و منابع در این زمینه احاطه کامل دارد، در جای جای این کتاب اطلاعات ذی قیمتی را از آثار تاریخی قم به دست می دهد و افزون بر آن با آوردن تصاویر روشن از کتیبه ها و بناهای تاریخی که شاید تعدادی از آنها امروزه از بین رفته، اهمیت کتابش را دو چندان کرده است...

نویسنده مقاله پس از بیان مطالب فوق، به ارائه مشخصات کتاب، فهرست مطالب کتاب و چکیده ای از مطالب دو جلد کتاب «تربت پاکان» اقدام نموده است.

۲۰. قم نامه ها (۲)

محمد دانش پژوه

مقاله حاضر، بخشی از مقدمه نویسنده بر کتاب «فهرست نسخ خطی آستانه مقدسه قم» نشریه شماره ۲ است که به معرفی آثار زیر می پردازد:

۱. «تاریخ قم» اثر استاد ابوعلی حسن بن محمد بن حسین شیبانی قمی که به انگیزه برادر خود، ابوالقاسم علی کاتب شیبانی، فرمانروای قم و به نام صاحب عباد ساخته است.

۲. رساله ای فارسی درباره مشایخ قم از نورالدین علی منعل پسر میر حیدر علی قمی به نام شاه تهماسب.

۳. «تاریخ قم» یا «رساله در احوال قم و تاریخ آن» از امیر منشی.

ص: ۱۹

۱-۱. فصلنامه «نامه قم» س ۱، ش ۱ و ۲، بهار و تابستان ۱۳۷۷ ه. ش، صص ۲۵۵ - ۲۲۹.

۲-۲. همان، س ۱، ش ۱ و ۲، بهار و تابستان ۱۳۷۷ ه. ش، صص ۲۲۸ - ۱۹۱.

۴. «تنزیه القمیین عن المطاعن» اثر ابوالحسن بن محمد طاهر نباطی عاملی فتونی اصفهانی غروی.

۵. «خلاصه البلدان» از صفی الدین محمد بن محمد هاشم حسینی رضوی قمی که آن را به خواهش ملا محمد صالح معلم قمی در تاریخ قم و روایات فضیلت خاک قم ساخته است.

۶. «البوارق» از محمد مهدی حسینی قمی که از روی «بحارالانوار» ساخته و در احادیث مربوط به قم است.

۷. «کتابچه تفصیل حالات دارالایمان قم» نگاشته میرزا غلام حسین ادیب، همنشین و ندیم علی نقی میرزا فرمانروای قم و ساوه زرنند که برای محمد حسن خان اعتماد السلطنه نوشته است.

۸. «تاریخ قم» اثر میرزا علی اکبر فیض قمی.

۹. «تذکره شعرای قم» از میرزا علی اکبر فیض قمی.

۱۰. «تذکره شعرای قم» از مهدی فیض.

۱۱. «سفرنامه قم» از افضل الملک میرزا غلام حسین خان ادیب شیرازی زندی، مستوفی اول دیوان اعلی و مترجم عربی دولتی و پیشکار حکومت قم.

۱۲. چهار رساله درباره قم در مجموعه ناصری که به دستور اعتماد السلطنه گردآوری شده است:

الف. کتابچه اعداد نفوس اهالی قم از بلده و بلوک و تشخیص مزارع قم؛ ب. کتابچه مختصر از اولیت قم و تمصیر آن و تعداد ده طایفه از قبایل سکنه آن؛ ج. تفصیل حالات و املاک و مستغلات و قنوات و بلوکات قم؛ د. تاریخ قم که محمد تقی بیگ پسر حسین بیگ قمی میرآب قنات ناصری یک مقدمه و چند باب در محرم ۱۲۹۵ ه. ق. ساخته است.

۱۳. «کتابچه تفصیل احوالات دارالایمان قم از بدو آبادی او الی یومنا هذا» که به درخواست میرزا اکبر خان حکیم باشی ساخته شده است.

۱۴. «سفرنامه ذهابیه قم» یا «علی آباد نامه» که سفرنامه امین السلطان است.

۱۵. «سفرنامه قم و کاشان و یزد و کرمان و اصفهان و خلیج فارس برای ایجاد تلگراف

۱۶. «تاریخ قم» یا «انوار المشعشعین فی بیان شرافه قم و القمیین» اثر محمد علی بن محمد حسین بن علی بن بهاءالدین قمی.

۲۱. کتاب «المقالات» سعد بن عبدالله اشعری قمی

و مقایسه آن با «فرق الشیعه» نوبختی (۱)

محمد جواد مشکور

کتاب «المقالات و الفرق» تصنیف سعد بن عبدالله ابی خلف اشعری قمی (در گذشته ۳۰۱ ه. ق.) از اقدم کتب فرق شیعه است که این مقاله ضمن ارائه مطالبی پیرامون احوال مؤلف، تألیفات او، و معرّفی نسخه کتاب «المقالات و الفرق» به مقایسه این کتاب با کتاب «فرق الشیعه» نوبختی می پردازد و چنین اظهار می دارد:

از میان فرق الشیعه های گمشده، تنها دو کتاب فرق الشیعه نوبختی و فرق الشیعه (المقالات و الفرق) سعد بن عبدالله اشعری به دست ما رسیده است.

متن این دو کتاب از نظر ابواب و توالی بحث و حتی عبارات تقریباً یکی است و پیداست یکی از دیگری گرفته شده است. فرقی که دارند آن است که کتاب المقالات و الفرق سعد بن عبدالله در بسیاری از موارد اضافاتی دارد و روی هم بالغ بر سی صفحه زائد بر آن است.

آنگاه نمونه هایی از این اضافات را معرّفی می نماید.

۲۲. کتاب شناسی حضرت فاطمه معصومه علیها السلام و تاریخ قم (۲)

ناصرالدین انصاری قمی

در این مقاله، نام کتابهای مستقل (اعم از چاپی، خطی، فارسی، عربی و اردو) در شرح

ص: ۲۱

۱- ۱. ماهنامه «گوهر» س ۳، ش ۹، آذر ۱۳۵۴ ه. ش.، صص ۷۵۸ - ۷۵۳.

۲- ۲. فصلنامه «میراث جاوید» س ۶، ش ۲، تابستان ۱۳۷۷ ه. ش.، صص ۱۰۹ - ۱۰۰.

احوال حضرت فاطمه معصومه علیها السلام و تاریخ قم آورده شده که ۱۰۶ عنوان کتاب می باشد و از آن میان، حدود ۴۰ عنوان کتاب تنها به شرح زندگی حضرت معصومه علیها السلام اختصاص دارد.

بنابراین، از ذکر کتابهای ضمنی و مقالات پیرامون موضوع فوق، در این مقاله اجتناب گردیده است.

۲۳. کتاب شناسی قم (۱)

ناصر باقری بیدهندی

تعداد ۹۶ کتاب مربوط به قم به عنوان منابع اصلی و تعداد ۲۶۸ کتاب و مقاله به عنوان منابع مشتمل و فرعی، به طور مختصر معرفی گردیده است.

۲۴. کتابنامه حضرت معصومه علیها السلام (۲)

علی صدرایی خویی

در این نوشتار، رساله ها، کتابها و مقالات مستقلی که درباره زندگانی حضرت فاطمه معصومه علیها السلام، تاریخچه حرم و ذکر احادیث و زیارات آن حضرت نگارش یافته، معرفی گردیده است که تعداد ۳۴ عنوان را در بر می گیرد.

۲۵. گزارشی از کتاب «گنجینه آثار قم»

(جلد اول) (۳)

مجید مرادی

نویسنده، مقاله درباره کتاب «گنجینه آثار قم» اثر عباس فیض، ابتدا می نویسد که این

ص: ۲۲

۱- فصلنامه «نامه قم» س ۱، ش ۱ و ۲، بهار و تابستان ۱۳۷۷ ه. ش.، صص ۳۰۰ _ ۲۷۱؛ ش ۳ و ۴، پاییز و زمستان ۱۳۷۷، صص ۲۸۴ _ ۲۵۵.

۲- ماهنامه «کوثر» س ۱، ش ۱۲، اسفند ۱۳۷۶ ه. ش.، صص ۶۰ _ ۵۸.

۳- فصلنامه «نامه قم» س ۱، ش ۱ و ۲، بهار و تابستان ۱۳۷۷ ه. ش.، صص ۲۷۰ _ ۲۵۶.

کتاب، از جامع ترین و کامل ترین کتابهایی است که درباره شهر مقدس قم و نواحی پیرامون نگاشته شده است... انگیزه تدوین و تألیف این کتاب، بنا به توضیح نویسنده در مقدمه، درخواست شورای حفاظت آثار باستانی شهر قم بوده است که این شورا در دومین جلسه که در تاریخ ششم دی ماه ۱۳۴۶ ه. ش. برای انتخاب فردی جهت تدوین تاریخچه آثار باستانی این شهر تشکیل داد، پس از مشاوره، سرانجام به اتفاق آرا قرعه فال را به نام نویسنده (عباس فیض) انداخت.

سپس در ادامه مقاله، ضمن معرفی کتاب، گزیده ای از مطالب جلد اول کتاب را که با عنوان «قم و روضه فاطمیه» نام گذاری شده، ارائه می نماید.

۲۶. مستدرک کتابنامه حضرت معصومه علیهاالسلام (۱)

ناصرالدین انصاری قمی

مقاله حاضر، مستدرکی است بر مقاله «کتابنامه حضرت معصومه علیهاالسلام» نوشته جناب حجه الاسلام و المسلمین علی صدرایی خویی که در شماره ۱۲ همین مجله به چاپ رسیده بود. این نوشتار، ۱۹ عنوان کتاب اعم از چاپی عربی، چاپی فارسی و مخطوط فارسی را در بر دارد.

۲۷. نسخه شناسی یک جلد قرآن نفیس، وقف بر آستانه

مقدسه حضرت معصومه علیهاالسلام با گواهی مرحوم

علامه مجلسی به عنوان وکیل واقف (۲)

قربان عزیززاده

نسخه ای که در مقاله حاضر معرفی شده، قرآنی است خطی که اینک به شماره ۱۲۲۴ _ ۱۵۳ / م جزء اموال فرهنگی موزه آستانه حضرت معصومه علیهاالسلام به ثبت

ص: ۲۳

۱- ۱. ماهنامه «کوثر» س ۲، ش ۱۴، اردیبهشت ۱۳۷۷ ه. ش.، ص ۵۲.

۲- ۲. فصلنامه «میراث جاویدان» س ۵، ش ۱۹ و ۲۰، پاییز و زمستان ۱۳۷۶ ه. ش.، صص ۶۷ _ ۶۴.

رسیده و هر ورق آن به ابعاد ۳۰×۵/۱۹ سانتی متر و صفحات افتتاح و اختتام، تمامی اوراقش در ده سطر به خط فاخر ثلث ریحان بر کاغذ ترمه سمرقندی تحریر یافته است.

کاتب این مصحف شریف، حاجی غیاث الدین محمد بن احمد خلیلی تبریزی است؛ کتابی که پس از گذشت صد و شش سال از تاریخ کتابت آن به هنگام سلطنت شاه سلیمان صفوی، توسط «فاطمه» مادر پادشاه، وقف بر آستانه مقدسه حضرت معصومه علیهاالسلام شده وقف و مرحوم علامه محمد باقر مجلسی به عنوان وکیل واقف، در ذیل وقف نامه شش سطر تحریر کرده و نقش مهر خود را با سجع «محمد باقر العلوم» بر جای گذارده است.

۲۸. نگاهی به «گنجینه آثار قم» (۱)

علی رفیعی علامرودشتی

عباس فیض، فرزند آیه الله علامه محمد فیض قمی در ۱۲۸۷ ه. ش. در سامرا دیده به جهان گشود. برخی نوشته اند که وی در ۱۳۲۷ ه. ق. و در قم زاده شده است (مستدرکات اعیان الشیعه، ۳/۱۰۷) که اشتباه است و همچنین تاریخ ۱۳۲۸ ه. ق. را که برخی دیگر در تولد او عنوان کرده اند (مؤلفین کتب چاپی فارسی و عربی، مشار، ۳/۶۶۹) نیز اشتباه است.

مرحوم فیض، دوران کودکی خویش را در سامرا گذراند. سپس در ۱۲۹۲ ه. ش. به اتفاق پدر خود، به قم آمد و در این شهر به فراگیری علوم متداول حوزه پرداخت...

نویسنده با بیان مطالب فوق، به معرفی آثار متعدد مرحوم عباس فیض پرداخته و سپس گزیده ای از مطالب جلد دوم کتاب «گنجینه آثار قم» را که دارای عنوان فرعی «قم و مشاهد» است، ارائه نموده است.

ص: ۲۴

مقاله حاضر، با بیان این مطلب که آشنایی با آداب زیارت یکی از ضروری ترین مسایلی است که باید مورد توجه زائر مسلمان باشد، برگزیده ای از آداب زیارت را در دوازه بند ذکر می نماید و در پایان دو نکته اساسی را متذکر می شود که عبارت است از:

۱. خودداری از سجده به هنگام مشاهده ضریح برای جلوگیری از سوء استفاده دشمن؛

۲. رعایت حجاب کامل از سوی بانوان و خواهران مسلمان.

۳۰. آستانه حضرت معصومه علیهاالسلام (۲)

علی اکبر شهابی

در این مقاله که بخشی از مقاله «اوقاف» است، اهمیت شهر مذهبی قم، هجرت تاریخی حضرت فاطمه معصومه علیهاالسلام و ورود آن حضرت به شهر قم، و وضع حرم مطهر و ساختمانهای مربوط به آن از جنبه تاریخی مطرح گردیده و بناهایی که از دوران صفویه تا

ص: ۲۷

۱- ۱. هفته نامه «پیام آستانه» ش ۲۶، ویژه راهنمای زائران، فروردین ۱۳۸۱ ه. ش.، ص ۷.

۲- ۲. «ایران شهر» (نشریه کمیسیون ملی یونسکو در ایران)، ۱۳۴۳ ه. ش.، صص ۶۵ _ ۶۰؛ همچنین ر. ک: مجله «معارف اسلامی» ج ۲۹ _ ۲۳.

زمان تحریر مقاله در آستانه مقدسه قم، ساخته شده، به ترتیب تاریخی معرفی شده است.

۳۱. آستانه مقدس حضرت معصومه علیها السلام قم

به روایت تاریخ (۱)

نخستین گنبد حرم حضرت فاطمه [معصومه] علیها السلام و تاریخچه مزار آن حضرت، صحنهای حرم مطهر، ایوان طلا و دو ایوان کنار آن، مناره های صحن عتیق، صحن مسجد اعظم، مساجد حرم مطهر (۱. مسجد بالاسر؛ ۲. مسجد طباطبایی؛ ۳. مسجد اعظم)، ضریح مطهر، و تغییرات اساسی، عناوین مطالب عرضه شده در این مقاله است و از جمله گفته شده است:

تاکنون پنج بار گنبد حرم حضرت معصومه علیها السلام بازسازی شده و سه ضریح برای آن حضرت ساخته شده است.

۳۲. آستانه مقدسه حضرت معصومه علیها السلام

(بر مبنای مطالعات سازمان ملی حفاظت آثار باستانی ایران) (۲)

مقاله ای است که با استفاده از منابعی چون «گنجینه آثار قم» تألیف فیض قمی و «تاریخ قم» تألیف ناصر الشریعه، در ابتدا موقعیت جغرافیایی شهر قم، تاریخچه ای مختصر درباره قم و سفر تاریخی حضرت فاطمه معصومه علیها السلام برای دیدار برادرش امام رضا علیه السلام را بیان می کند.

و سپس به معرفی و توصیف مساجد، صحن عتیق، ایوانها و تالارچه های آستانه مقدسه و همچنین حرم، ضریح، مرقد مطهر، گنبد حرم و گلدسته ها می پردازد.

ص: ۲۸

۱- ۱. ماهنامه «دنیای جوانان» ش ۲۶، تیرماه ۱۳۸۰ ه. ش.، ضمیمه، صص ۱۷ - ۱۶.

۲- ۲. مجله «معارف اسلامی» (نشریه سازمان اوقاف)، ش ۲۹، ۱۳۵۷ ه. ش.، صص ۵۶ - ۵۲.

حضرت معصومه علیها السلام (۱)

در این نوشتار، علت هجرت آیه الله العظمی مرعشی از نجف اشرف به شهر قم، سفارش پدر ایشان برای زیارت حضرت معصومه علیها السلام ذکر شده است؛ چرا که شبی در حال مکاشفه حضرت امیر علیه السلام به پدر ایشان فرموده بود: «خدا جلال و جبروت حضرت فاطمه علیها السلام را به فاطمه معصومه علیها السلام عنایت فرموده است. هر کس بخواند ثواب زیارت حضرت زهرا علیها السلام را درک کند، به زیارت فاطمه معصومه علیها السلام برود».

۳۴. آینه رضوی (۲)

اشرف آشوری

مراحل تربیت و مقامهای معنوی و کمالات اخلاقی حضرت فاطمه معصومه علیها السلام ذیل این عناوین تشریح شده است:

بانوی برتر، دوران قبل از تولد، بعد از تولد، مقامهای حضرت معصومه علیها السلام:

۱. عالمه؛ ۲. محدثه (احادیث حضرت معصومه علیها السلام: ۱. حدیث غدیر؛ ۲. حدیث غدیر و منزلت؛ ۳. دوستانان علی علیه السلام؛ ۴. شهادت برای دوستان آل محمد صلی الله علیه و آله؛ ۵. طهارت امام حسین علیه السلام؛ ۶. قم مرکز شیعیان)؛ ۳. شفیعه؛ ۴. معصومه؛ ۵. کریمه.

شایان ذکر است که بخش اول این مقاله که دورنمایی از تربیت و پرورش حضرت معصومه علیها السلام در بیت عصمت و طهارت و در دامان مادری چون نجمه خاتون است، در هفته نامه «پیام آستانه» ش ۱۷، ۱۳۸۰/۵/۱۰ ه. ش.، ص ۳، تحت عنوان «برترین

ص: ۲۹

۱- ۱. هفته نامه «فرهنگ اسلام» ش ۹۶، ۱۳۸۰/۱۱/۵ ه. ش.، ص ۸.

۲- ۲. ماهنامه «کوثر» س ۲، ش ۱۹، مهر ۱۳۷۷ ه. ش.، صص ۷۶- ۷۱؛ ش ۲۳، بهمن ۱۳۷۷، صص ۳۷- ۳۴؛ هفته نامه «پیام آستانه» ش ۳۵، ۱۳۸۱/۱۰/۱۶، صص ۴- ۳.

بانوی خاندان موسوی» ارائه شده، و بخش دوم آن که مقامات و اوصاف پسندیده حضرت فاطمه معصومه علیهاالسلام را شرح داده، در هفته نامه مزبور، ش ۱۸، ۳۱/۵/۱۳۸۰ ه. ش.، ص ۳، آمده است.

۳۵. اذن دخول (۱)

جواد محدثی

نوشتاری است ادبی که با بیانی روان و بی تکلف به مناسبت سالگرد رحلت ملکوتی حضرت فاطمه معصومه علیهاالسلام به راز و نیاز و گفتگو با آن خاتون دو عالم پرداخته است.

۳۶. از نقابت تا تولیت (۲)

مقاله حاضر، ضمن بیان اینکه قبل از ورود حضرت معصومه علیهاالسلام به شهر قم، وظیفه نقابت در قم مرسوم بوده که مسؤولیت رسیدگی به احوال اجتماعی و مالی اولاد رسول اکرم و ائمه طاهرین علیهم السلام را عهده دار بوده، تعدادی از نقیبان قم را معرفی می کند که آخرین آنها، سید احمد نظام الدین رضوی بوده است.

آن گاه، وظیفه تولیت آستانه حضرت معصومه علیهاالسلام را از زمان صفویه به بعد را توضیح می دهد.

۳۷. استاد حسن، یک معمار بزرگ ایرانی

بنا کننده صحن جدید قم (۳)

در این مقاله، علت نذر آقا ابراهیم آبدار، پدر میرزا علی اصغر خان امین السلطان مبنی

ص: ۳۰

۱-۱. هفته نامه «پیام آستانه» ش ۱۵، ۲۶/۳/۱۳۸۰ ه. ش.، ص ۱.

۲-۲. ماهنامه «دنیای جوانان» ش ۲۶، تیرماه ۱۳۸۰ ه. ش.، ضمیمه، ص ۳۱.

۳-۳. «اطلاعات ماهانه» س ۱، ش ۲، اردیبهشت ۱۳۲۷ ه. ش.، ص ۳۳ و ۳۸.

بر ساختن صحن عظیمی در قم بر مزار حضرت معصومه علیها السلام، نجات از خشم و غضب ناصرالدین شاه قاجار در جریان سفر به قم ذکر گردیده، و در ادامه گفته شده است که برای انجام این کار بزرگ، صد نفر از استادان هنرمند نجار و حجار و کوره پز و بنّا را از تهران به قم حرکت داد، اما مهندسی و معماری بنا را به عهده استاد حسن معمار واگذار کرد و بدین ترتیب، که بنای صحن جدید تحت نظر او در طی ۱۰ سال به انجام رسید....

از جمله کارهای او ترمیم دو مناره بلند صحن حضرت عبدالعظیم علیه السلام که کج شده و در شرف خراب شدن بود و همچنین قسمت عمده شاهکار حیرت انگیز مسجد سپهسالار است.

۳۸. اقامتگاه فاطمه معصومه علیها السلام (۱)

محمد اصغری نژاد

سرای «موسی بن خزرج» بزرگ خاندان اشعری که حضرت فاطمه معصومه علیها السلام، ۱۷ روز آخر عمر خویش را در آنجا در حال عبادت و مناجات به سر برد و همچنین باغ بیلاقی موسی بن خزرج، موسوم به باغ بابلان (محل کنونی حرم حضرت معصومه علیها السلام) معرفی گردیده است.

۳۹. امام... چفیه... پلاک

(نامه ای به حضرت معصومه علیها السلام) (۲)

زینب سید میرزایی

راز و نیاز و درد دلی است با حضرت معصومه علیها السلام که از جمله در آن می خوانیم:

... درودی آسمانی بر اهل بیت هدایت و سلامی جاودانی بر کریمه خاندان نجابت! از

ص: ۳۱

۱-۱. ماهنامه «کوثر» س ۳، ش ۲۹، مرداد ۱۳۷۸ ه. ش.، صص ۴۵ _ ۴۴.

۲-۲. هفته نامه «۱۹ دی» ش ۷۸، ۲۵/۱۰/۱۳۷۹ ه. ش.، ص ۶.

شما گفتن و با شما گفتن شایستگی می خواهد؛ دلی بی قرار می طلبد که با سجده قرار یابد، با قنوت پرواز کند، و با ذکر اوج گیرد، وجودی عاشق می خواهد تا راه بلا را با سر بپیماید... افتخار من این است که دل با کرامت شما دارم و دیده به عنایت شما دوخته ام... .

شما و او (حضرت زینب علیها السلام) چقدر شبیه یکدیگرید! هر دو به شوق برادر، به عشق امام راه خطر پیمودید و برای یاری «ولی» خار مشقت را به جان خریدار شدید... در قم ماندید تا شیعه با ماندن شما حرکت یابد، پویا شود و حرم شما نمادی از عظمت چهارده معصوم علیهم السلام باشد... .

از عکس امام و چفیه و پلاک و وصیت نامه های شهدا گنجینه فرهنگ ساخته ام و هر روز که آنها را می بینم، به آسمان سفر می کنم و هم صحبت شهیدان می شوم... .

۴۰. اهدای یک کتابخانه شخصی به آستان

حضرت معصومه علیها السلام (۱)

در این مقاله، به پاس بزرگداشت «حاج شیخ محمد علی کوکرم خوشدل تهرانی» که تعداد پنج هزار جلد کتاب خویش را بر اساس وصیت نامه به کتابخانه حضرت معصومه علیها السلام اهدا کرده است، گزارشی از زندگی و تحصیلات و خصوصیات اخلاقی وی و چگونگی اهدای آن کتابها ارائه می شود.

۴۱. اینجا قم است (۲)

راز و نیازی است با کریمه اهل بیت علیهم السلام که اظهار می دارد:

اینجا قم است، خانه زهرا علیها السلام، و اینجا ملک دختر زهراست... بی بی جان! حرم که می آیم، چشمم به ضریح می افتد، می روم تا ملکوت. تمام دلم را می نهم در طبق

ص: ۳۲

۱- ۱. ماهنامه «کوثر» س ۱، ش ۷، مهر ۱۳۷۶ ه. ش.، ص ۷۴ و ۷۷.

۲- ۲. هفته نامه «پیام آستانه» ش ۲۹، ۱۳۸۱/۳/۱۳ ه. ش.، ص ۳.

اخلاص و دخیل می بندم به گوشه پنجره ای تا آرام بگیرد....

دلم، با ضریح خو گرفته است. چه انسی! و من می خواهم که همیشه درونم فریاد بزند: «یا فاطمه اشفعی لی فی الجنه» و من با او پرواز کنم تا ملکوت.

۴۲. ایوان آینه با معماری خاص و اسلوبی مخصوص،

هنر و ذوق را با ایمان درهم آمیخته است

(مصاحبه با استاد اسماعیلی)^(۱)

پس از گذشت ۳ سال از تعمیرات اساسی در ایوان آینه حرم مطهر حضرت معصومه علیهاالسلام، نشریه «پیام آستانه» با مجری این پروژه، استاد روح الله اسماعیلی، گفتگویی ترتیب داده و ایشان پس از معرفی خود و بیان این مطلب که کار ساخت و ساز ایوان آینه و مجموعه صحن اتابکی از سال ۱۲۹۵ ه. ق. آغاز و در سال ۱۳۰۳ ه. ق. به اتمام رسیده است، درباره سبک معماری و سایر ویژگیهای این ایوان و سیر تعمیرات و تحولات آن و نیز تاریخ و کیفیت آخرین تعمیرات و حدود هزینه های آن توضیحاتی را ارائه داده است.

۴۳. بار سفر شبانه را بستیم^(۲)

حامد حجتی

این نوشتار، گزارشی است از مراسم شبهای قدر سال ۱۴۱۷ ه. ق. در حرم مطهر حضرت معصومه علیهاالسلام که نویسنده با قلمی استوار و ادبی به تشریح لحظات ملکوتی این مراسم که توسط حضرت آیه الله جوادی آملی و آیه الله شیخ عباس محفوظی و حجج اسلام مرحوم کوثری و آقای نظری اجرا شده است، می پردازد.

ص: ۳۳

۱- همان، ش ۳۴، ۲/۹/۱۳۸۱ ه. ش، ص ۳.

۲- ماهنامه «کوثر» س ۱، ش ۱، فروردین ۱۳۷۶ ه. ش، صص ۶۹-۶۴.

جغرافیای تاریخی هجرت حضرت معصومه علیها السلام (۱)

سید علی رضا سید کباری

زندگانی و هجرت حضرت فاطمه معصومه علیها السلام تحت عناوین ذیل در سلسله مقالات «با کاروان نور» مورد تحلیل قرار گرفته است:

خانه امام صادق و امام کاظم علیهما السلام، ولادت حضرت معصومه علیها السلام، محیط تربیتی، مادر حضرت معصومه علیها السلام، اوضاع سیاسی و فرهنگی عصر موسوی، خلفای معاصر حضرت معصومه علیها السلام، قیام علویان و سازمان و کلا، زندانی شدن و شهادت امام کاظم علیه السلام، حضرت معصومه علیها السلام در عصر شهادت پدر، هجرت حضرت معصومه علیها السلام، هجرت علویان، شخصیت‌های همراه حضرت معصومه علیها السلام، با کاروان نور از مدینه تا قم، ساوه، قم، شخصیت معنوی حضرت معصومه علیها السلام، ازدواج نکردن حضرت معصومه علیها السلام، رحلت حضرت معصومه علیها السلام، امام رضا علیه السلام در قم.

۴۵. بانوی کرامت (۲)

محمد عابدی

نویسنده مقاله، در مقدمه، تحلیل کوتاهی درباره معجزه و کرامت عرضه می کند و سپس مطالبی را درباره کرامت در ضمن این عناوین بیان می دارد:

کرامت در قرآن و...؛ کرامت زنده ها و...؛ مشخصه های دیگر؛ کریمه اهل بیت علیهم السلام.

آن گاه در آخرین مبحث تحت عنوان «انواع کرامتها» مواردی از کرامت‌های حضرت

ص: ۳۴

-
- ۱-۱. همان، س ۱، ش ۱، صص ۲۳ _ ۲۰؛ ش ۳، صص ۳۱ _ ۲۶؛ ش ۴، صص ۲۳ _ ۲۰؛ ش ۵، صص ۱۷ _ ۱۶ و ۷۷؛ ش ۶، صص ۲۲ _ ۲۰ و ۹۵؛ ش ۷، صص ۱۵ _ ۱۱؛ ش ۹، صص ۲۰ _ ۱۷ و ۴۳؛ ش ۱۰، صص ۴۱ _ ۴۰ و ۳۳.
- ۲-۲. ماهنامه «مبلغان» ش ۱۳، ذی قعدة ۱۴۲۱ ه. ق.، صص ۱۴ _ ۷.

فاطمه معصومه علیهاالسلام را در ذیل این تقسیم شرح می دهد:

۱. عالمان و کرامتهای علمی؛

۲. عالمان و کرامتهای مادی؛

۳. عالمان و کرامتهای جسمی؛

۴. افراد عادی و کرامات جسمی؛

۵. اشخاص غیر مسلمان.

۴۶. باید با پای برهنه می آمدم (۱)

حمید رضا ترابی

این مقاله با اشاره به ادب و ارادت علما و مراجع این عصر نسبت به حضرت فاطمه معصومه علیهاالسلام، دو شأن برای این بانو قائل می شود:

اول آنکه، بانو اسوه و الگوست؛ راه روشنی است برای زندگی خدا محور و ولایت پسند، آن هم نمونه ای برای همه زنان و مردان.

دوم آنکه، بانو از دستگیره های محکم ایمان است و چون بر جایگاه شامخی از مقام انسان کامل ایستاده است، از دیگران دستگیری می کند سپس می افزاید:

فاطمه معصومه علیهاالسلام از مجاری فیض خداست و چه بسیارند سالکان کوی دوست که هر صبح و شام بر حریم دختر خورشید ولایت، حلقه می زنند و روزی معنوی خویش را از این در طلب می کنند.

۴۷. برای تعویض خشتهای طلاکاری شده گنبد ۲۰۰

کیلو طلا با عیار ۲۴ نیاز است (۲)

گفتگویی است با مقام تولیت آستانه مقدسه حضرت معصومه علیهاالسلام، حضرت

ص: ۳۵

۱- هفته نامه «پیام آستانه» ش ۳۰، ۲۷/۳/۱۳۸۱ ه. ش. ص ۲.

۲- همان، ش ۱۰، ۲۳/۹/۱۳۷۹ ه. ش. ص ۴.

آیه الله مسعودی خمینی، که ایشان با بیان تاریخچه احداث گنبد مطهر، خصوصیات هنری و سیر تحولات آن، ضرورت تعویض خشتهای مسی طلاکاری شده، تأکید حضرت آیه الله العظمی بهجت بر تعویض آنها و موافقت مقام معظم رهبری با این کار را تشریح نموده اند.

۴۸. بقعه حضرت معصومه علیهاالسلام در قم (۱)

کاویان

این مقاله، با بیان اینکه نخستین کتاب تاریخی که از مزار حضرت معصومه علیهاالسلام در آن ذکری رفته، «تاریخ گزیده» حمداله مستوفی است که پانصد سال پس از وفات آن حضرت، کتاب خود را تألیف کرده و مرقد مبارکش را زیارتگاه صاحب‌دلان دانسته است، به ارائه تاریخچه ای از شهر قم و زندگی نامه حضرت فاطمه معصومه علیهاالسلام پرداخته است.

۴۹. به مناسبت دهم ربیع الثانی، سالروز وفات

حضرت معصومه علیهاالسلام (۲)

مطالب مطرح شده در این مقاله، عبارت است از:

تشریح حرکت تاریخی کاروان حضرت فاطمه معصومه علیهاالسلام از مدینه به ایران (کاروانی که متشکل از چهارصد تن بوده است)، چگونگی بیمار شدن آن حضرت در شهر ساوه و تغییر مسیر حرکت به سوی قم و همچنین بیان دوره اقامت آن بانو در شهر قم و در نهایت، رحلت جانگناه و دفن حضرت معصومه علیهاالسلام در باغ بابلان.

ص: ۳۶

۱- ۱. مجله «خواندنیها» س ۱۳، ش ۲۱، آذر ۱۳۳۱ ه. ش.، ص ۲۴.

۲- ۲. روزنامه «ایمان» ش ۶۴، ۲۱/۴/۱۳۷۹ ه. ش.، ص ۴.

۵۰. به مناسبت میلاد کرامت و سخاوت، عصمت و نجات،

حضرت فاطمه معصومه علیهاالسلام (۱)

چگونگی میلاد مسعود حضرت معصومه علیهاالسلام، مصایبی که این بانو در طول زندگی کوتاهش متحمل گردید، کیفیت هجرت به ایران برای دیدار برادر و سپس رحلت در شهر قم، در این مقاله بیان شده است.

۵۱. پاکیزه گوهر صدف اعتبار قم (۲)

اشرف آشوری

مقاله حاضر، ذیل این عناوین: سرود شکفتن، پاکیزه نسب، مادر حضرت معصومه علیهاالسلام، عصری که او شکفت، و زمان تولد، به بررسی چگونگی تولد حضرت فاطمه معصومه علیهاالسلام و تحلیل اقوال گوناگون در این زمینه می پردازد.

۵۲. پای صحبت دل (۳)

حمیدی

سخن دلی است با حضرت معصومه علیهاالسلام که از جمله می گوید:

وقتی که وجودم در غربتی خاکستری گم می شود و باران هم نمی تواند غبار را از پنجره دل بزدايد، آن گاه است که از واژه ها پلی می سازم تا عشق، تا ضریح نور....

شنیده ام توبه گناهان را می شوید، خدا مهربان است و تو کریمه اهل بیته. اینها را با هم ربط می دهم، نور امیدی در گوشه دلم درخشیدن می گیرد و جرأت پیدا می کنم که بگویم:

نیک می دانم تویی درمان من پس مران از در گهت دستان من

ص: ۳۷

۱-۱. روزنامه «قدس» س ۱۶، ش ۴۳۲۶، ۱۳۸۱/۱۰/۱۴ ه. ش، ص ۸.

۲-۲. ماهنامه «کوثر» س ۲، ش ۱۵، خرداد ۱۳۷۷ ه. ش، صص ۳۷ _ ۳۲ و ۵۳.

۳-۳. هفته نامه «پیام آستانه» ش ۲۹، ۱۳۸۱/۳/۱۳ ه. ش، ص ۳.

محمد عابدی

هر چند قم از زمانهای قبل مورد توجه شیعیان بوده است، اما رویکرد عمومی پس از وفات یا شهادت حضرت معصومه علیهاالسلام روی داد. کثرت امام زادگان و بزرگانی که وجود منور وی را چون نگینی احاطه کرده اند، بهترین دلیل بر این مدعاست...

با مقدمه فوق، بیست و شش نفر از بانوان امام زاده که در داخل روضه حضرت معصومه علیهاالسلام و یا در خارج آن دفن شده اند، معرفی می گردد.

گفتنی است گزیده ای از این مقاله در هفته نامه «پیام آستانه» ش ۲۳، ۱۳۸۰/۱۰/۲۲ ه. ش.، ص ۳ ارائه گردیده که به معرفی هشت نفر از بانوان مدفون در داخل روضه فاطمه معصومه علیهاالسلام پرداخته است.

۵۴. پروین

(کرامتی از بانوی کرامت)(۲)

علی اصغر کاویانی

حکایتی است که چگونگی شفا یافتن پروین، دختر جوان بیماری که دکترها او را جواب کرده اند _ از قول مادر او _ توسط حضرت فاطمه معصومه علیهاالسلام و در حرم مطهر آن بانو نقل می شود.

۵۵. پژوهشی در زیارت نامه فاطمه معصومه علیهاالسلام(۳)

حسین مقیسه

نوشتار حاضر، با بیان این مطلب که بعد از جناب عباس بن علی و علی اکبر

ص: ۳۸

۱- ۱. ماهنامه «کوثر» س ۱، ش ۳، خرداد ۱۳۷۶ ه. ش.، صص ۴۱ _ ۳۴ و ۴۵.

۲- ۲. هفته نامه «۱۹ دی» ش ۱۷۴، ۱۳۸۱/۱۰/۹ ه. ش.، ص ۶.

۳- ۳. ماهنامه «کوثر» س ۳، ش ۲۵، فروردین ۱۳۷۸ ه. ش.، صص ۵۸ _ ۵۴.

علیهماالسلام، شاید فاطمه معصومه علیهاالسلام، تنها امام زاده ای است که زیارت نامه ویژه دارد، زیارت نامه آن بانو را از نظر سند و متن مورد بررسی قرار می دهد.

۵۶. پس از انتصاب آیه الله مسعودی به عنوان تولیت آستانه مقدسه،

مراسم مذهبی حرم مطهر افزایش چشمگیری داشته است (۱).

این مصاحبه ادامه گفتگو با حجه الاسلام و المسلمین نظری، رئیس دفتر تولیت و مدیر روابط عمومی آستانه مقدسه است که ایشان به بیان امور مراسم حرم مطهر اعم از: مراسم روزانه، هفتگی، سالانه و مراسم خاص پرداخته، برنامه های حرم مطهر نسبت به زائران غیر ایرانی را نیز شرح می دهند.

۵۷. تاریخچه بنای آستانه مبارکه قم (۲).

ابوالقاسم مشیری

نویسنده مقاله، با بیان این مطلب که سرزمین قم را در قدیم «بابلان» می گفتند و ملک طلق موسی بن خزرج اشعری بوده و اولین بنایی که در آن ایجاد شده، همان مرقد مطهر حضرت فاطمه معصومه علیهاالسلام است، پیشگویی امام صادق علیه السلام درباره قم و حضرت معصومه علیهاالسلام را ذکر می کند و سپس تاریخچه هجرت آن حضرت به ایران و چگونگی رحلت ملکوتی آن بانو را ارائه نموده و در ادامه، سیر تاریخی بنای آستانه مبارکه را تا عصر حاضر بیان کرده، و وضع فعلی آستانه را (تا قبل از پیروزی انقلاب اسلامی) بررسی می نماید.

ص: ۳۹

۱- ۱. هفته نامه «پیام آستانه» ش ۳۴، ۲/۹/۱۳۸۱ ه. ش.، ص ۴.

۲- ۲. مجله «معارف اسلامی» (نشریه سازمان اوقاف)، ش ۲۴ و ۲۵، ۱۳۹۶ ه. ق.، صص ۱۰۲ _ ۹۶.

هجرت تاریخی اشعریها در اواخر قرن اول و اوایل قرن دوم هجری به ایران که زمینه مساعد را برای پی ریزی حوزه علمیه در قم به صورت ابتدایی فراهم آورد، بررسی شده و رونق حوزه علمیه قم در پرتو دو دسته از عوامل تحلیل گردیده است:

الف. مردمان قم، سرزمین قم، سفارشات ائمه و اهل بیت علیهم السلام درباره قم و... .

ب. وجود حرم مطهر حضرت معصومه علیها السلام در قم و برکات آن حضرت.

و در پایان چنین بیان شده است:

تمام عوامل فوق الذکر باعث شد که حرم حضرت معصومه علیها السلام به صورت پایگاهی برای تشیع درآید و دارای قدرت و عظمت فکری و سیاسی شود؛ آن چنان که علمای حوزه در دوره های مختلف با تکیه بر این قدرت در برابر سلاطین جور موضع گیری کنند.

۵۹. تشکیلات اداری آستانه مقدسه قم در یک نگاه (۲)

مقاله حاضر، بخشهای مختلف سازمانی و اداری حرم مطهر حضرت فاطمه معصومه علیها السلام را معرفی نموده است که عبارت اند از:

دفتر تولیت، روابط عمومی، معاونت اداری مالی، مدیریت بهداشت و درمان، اداره املاک، مؤسسه زائر، دفاتر نمایندگی، مدیریت فرهنگی، امور هنری، موزه، دفتر فنی، مدیریت عمران، دایره ساختمان، اداره آمار و بودجه، و مدیریت حرم مطهر.

ص: ۴۰

۱-۱. هفته نامه «پیام آستانه» ش ۳۰، ۱۳۸۱/۳/۲۷ ه. ش، ص ۴.

۲-۲. همان، ش ۲۶، ویژه راهنمای زائران، فروردین ۱۳۸۱ ه. ش، ص ۳.

در روایت معصومین علیهم السلام (۱)

مجموعه روایاتی را از حضرت علی، امام صادق، امام رضا و امام جواد علیهم السلام، در بیان مقام و منزلت حضرت فاطمه معصومه علیها السلام نقل نموده و همچنین سه روایت «غدیر»، «حب آل رسول» و «حدیث منزلت» را که راوی آنها خود حضرت معصومه علیها السلام می باشد، بیان کرده است.

۶۱. جلوه های هنر در صحن و سرای حضرت

معصومه علیها السلام (۲)

حجت کشفی

در این مقاله، مقدمه ای با عنوان «هنر اسلامی» مطرح شده، و گفته می شود که منبع اصلی هنرهای دینی در تمام سرزمینهای مسلمان نشین، قرآن و مسجد بوده است.

آنگاه تحت عنوان «صحن و سرای حضرت معصومه علیها السلام» بناها و آثار هنری آستان مقدس قم در چند بخش بیان می گردد:

الف. صحن و سرای حضرت در قالب هنر معماری (معرفی فضای کلی و مهندسی بنا، تاریخچه بیوتات و صحنین و سازه های وابسته به حرم).

ب. آثار هنری در معماری داخلی این مجموعه، شامل: کاشی کاری، گچ بری، آئینه کاری، حجاری، فلزکاری، مینا و... .

ج. هنرهایی که علاوه بر جنبه تزئینی ارزش علمی و فرهنگی ویژه دارند، مانند: کتیبه ها، سکه ها، نگینها، تابلوها و قطعات هنری.

د. کتابها و آثار مکتوب نظیر قرآنها، نفیس و کتب خطی.

ص: ۴۱

۱- ۱. همان، ش ۳۰، ۲۷/۳/۱۳۸۱ ه. ش.، ص ۲.

۲- ۲. ماهنامه «کوثر» س ۱، ش ۱، فروردین ۱۳۷۶ ه. ش.، صص ۵۹- ۵۴؛ ش ۳، خرداد ۱۳۷۶، صص ۶۹- ۶۸.

سپس به بیان «ویژگیهای معماری» پرداخته شده و در آخر، این مطلب مطرح می شود که صحن و سرای مشاهد مقدس عموماً فضا و بنای مشابهی دارند: ۱. صحن؛ ۲. رواقهای متعدد؛ ۳. مرکز اصلی حرم، که مزار امامان یا امام زادگان در آن واقع است و گنبد اصلی بر پایه های آن استوار شده و نمای آن از دور نشان وجود قبر مطهر است.

قسمتهای دیگری نیز در مجموعه های حرم ساخته شده که مختص به آنها نیست و در مساجد نیز بنا می شود؛ گنبد و گلدسته و ایوان از این قسم مشترک است.

۶۲. چشمان مشتاق، دستان نیاز و ضریح مطهر جدید (۱)

توضیحاتی پیرامون ضریح مطهر جدید حضرت معصومه علیهاالسلام ارائه می شود که لزوم تعویض ضریح قدیمی، بنا به تصمیم حضرت آیه الله مسعودی خمینی، تولیت آستانه مقدسه، در سال ۱۳۷۵ ه. ش. بوده و ساخت و تعویض ضریح جدید به عهده استاد حاج محمد حسین عباسپور بوده است.

و درباره این ضریح گفته می شود: ضریح جدید از نظر شکل ظاهری، تفاوت چندانی با ضریح سابق ندارد، اما از نظر ضخامت و استحکام، حداقل دو برابر ضریح سابق است و به طور کلی، خرید نقره، ساخت و نصب ضریح و تهیه اسکلت چوبی، بیش از سه میلیارد ریال هزینه در برداشته و حدود پنج سال، کار ساخت آن طول کشیده و عملیات جایگزینی آن یک ماه به طول انجامیده است.

۶۳. حرم حضرت معصومه علیهاالسلام حرم

اهل بیت علیهم السلام (۲)

نوشتار حاضر، ابتدا اظهار می دارد که حضرت فاطمه معصومه علیهاالسلام، بانوی با

ص: ۴۲

۱- ۱. هفته نامه «پیام آستانه» ش ۲۵، ۸/۱۲/۱۳۸۰ ه. ش.، ص ۱ و ۴.

۲- ۲. ماهنامه «پاسدار اسلام» ش ۱۳۰، مهر ماه ۱۳۷۱ ه. ش.، صص ۱۱ - ۹.

عظمت و الگویی عبادت، زهد، ورع، پارسایی، نجابت و اخلاق والا- می باشد و جز چند سطر از تاریخ آخرین روزهای حیاتش، چیزی به ثبت نرسیده است؛ با این حال، هر گاه امامان معصوم علیهم السلام از آن بزرگوار یاد کرده اند، به عظمت و بزرگی او را ستوده اند.

سپس به نقل تاریخ و روایات درباره حضرت معصومه علیها السلام می پردازد.

۶۴. حضرت فاطمه معصومه علیها السلام سکان دار

سفینه نجات و چراغ دار نور هدایت است (۱)

پیام حضرت آیه الله مسعودی خمینی، تولیت محترم آستانه مقدسه قم، به مناسبت میلاد کریمه اهل بیت علیهم السلام است که ابتدا بیان می دارند:

... این بارگاه ملکوتی، سند و الگویی زنده برای شناخت مقام، منزلت و کمالات معنوی زن است؛ یعنی اینکه یک بانو می تواند به آنجا برسد که تربتش مورد غبطه ملائکه خدا و منزلگاه و محل عروج اولیاء الله شود. مرقد مطهرش قبله گاه عالمان و دانشمندان و مجاورتش افتخار مؤمنان و ارادتمندان باشد.

سپس با استناد به حکم مقام معظم رهبری _ مدّ ظلّه العالی _ که شرح وظایف مهمی را در شش فراز بر عهده ایشان نهاده اند، مختصری از خدمات و فعالیت‌های انجام یافته را برمی شمارند.

۶۵. حضرت معصومه علیها السلام (۲)

مقام و منزلت حضرت فاطمه معصومه علیها السلام از قول ائمه اطهار علیهم السلام بیان می شود و تاریخچه ای از زندگانی آن بانو از هجرت به ایران تا وفات در شهر قم ارائه می گردد.

ص: ۴۳

۱- ۱. هفته نامه «پیام آستانه» ش ۱۲، ۵/۱۱/۱۳۷۹ ه. ش، ص ۴.

۲- ۲. ماهنامه «ناظر قم» ش ۱۵، شهریور ۱۳۷۶ ه. ش، صص ۱۴ - ۱۲.

نویسنده مقاله، با بیان این مطلب که در میان دختران امام هفتم علیه السلام، از همه برتر حضرت فاطمه معصومه علیهاالسلام بود که او را با عنوان «فاطمه کبری» می خواندند و مطابق قراین، مادر او همان مادر حضرت رضا علیه السلام بود، به توضیح شخصیت حضرت معصومه علیهاالسلام تحت عناوین ذیل می پردازد:

مقام علم و طهارت حضرت معصومه علیهاالسلام،

شبهات حضرت معصومه علیهاالسلام به حضرت زهرا علیهاالسلام،

دفاع حضرت معصومه علیهاالسلام از حریم ولایت.

آنگاه در انتهای مقاله، توجه و تواضع علمای ربانی و فقهای بزرگی چون: حکیم ملا- صدرای شیرازی، ملا- محسن فیض کاشانی، مولا عبدالرزاق لاهیجی، آیه الله العظمی بروجردی و دیگران را نسبت به مرقد مطهر حضرت معصومه علیهاالسلام و استفاضه ایشان از این منبع فیض را بیان می کند و به عنوان حسن ختام، قصیده امام خمینی سلام الله علیه را که درباره حضرت معصومه علیهاالسلام و مقایسه آن حضرت با فاطمه زهرا علیهاالسلام است، ذکر می کند.

۶۷. حضرت معصومه علیهاالسلام را بهتر بشناسیم (۲)

علی اکبر مهدی پور

در این نوشتار، حضرت فاطمه معصومه علیهاالسلام به عنوان ماه تابانی در میان چهار صد اختر تابناک قم (۴۰۰ امام زاده ای که در قم دارای مقبره هستند) معرفی شده و شخصیت برجسته آن بانو، زیارت آن حضرت، و تاریخ تولد و وفات کریمه اهل بیت

ص: ۴۴

۱-۱. ماهنامه «پاسدار اسلام» س ۱۵، ش ۱۷۷، شهریور ۱۳۷۵ ه. ش.، صص ۴۱ _ ۳۸ و ۵۰.

۲-۲. ماهنامه «مکتب اسلام» س ۳۰، ش ۲، خرداد ۱۳۶۹ ه. ش.، صص ۵۳ _ ۴۲.

علیهم السلام از دیدگاه منابع روایی و تاریخی مورد بررسی قرار گرفته است.

۶۸. حضرت معصومه علیها السلام زینب ثانی(۱)

زهرا خراسانی

تحلیلی تاریخی است درباره نقش حضرت فاطمه معصومه علیها السلام در مبارزه با حکومت بنی عباس که در پایان چنین اظهار می دارد:

آری، آن حضرت که می رفت زینب وار با سفر پربرکتش سند گویایی بر حقانیت امامت رهبران راستین و افشاگر چهره نفاق و تزویر مأمونی باشد، ناگاه تقدیر الهی بر این قرار گرفت که مرقد آن بزرگوار حامی خط ولایت و امامت، برای همیشه تاریخ، فریادگر مبارزه با ظلم و بی عدالتی ستم پیشگان دوران و الهام بخش راستین تشیع علوی باشد.

۶۹. حضرت معصومه علیها السلام و قم در نگاه امام(۲)

احمد اصفهانی

در محورهای: قم، خانه آل محمد صلی الله علیه و آله و حرم اهل بیت علیهم السلام؛ قم، شهر قیام و نهضت؛ انتشارات شهر قم؛ و بانوان قم، به بیاناتی از امام خمینی سلام الله علیه استناد شده است.

۷۰. حضرت معصومه علیها السلام و هجرت به ایران(۳)

م. ایرانی

چگونگی هجرت حضرت معصومه علیها السلام به ایران که در جریان آن، در شهر ساوه بیمار گشتند و سپس به سوی قم حرکت نمودند، و همچنین رحلت و تدفین آن بزرگوار در شهر قم بیان گردیده و در آخر، آثار و نتایج ورود آن حضرت به شهر قم بررسی شده است.

ص: ۴۵

۱-۱. هفته نامه «پیام آستانه» پیش شماره ۳، ۱۳۷۹/۴/۲۰ ه. ش.، ص ۳.

۲-۲. ماهنامه «کوثر» س ۳، ش ۳۱، شهریور ۱۳۷۸ ه. ش.، صص ۲۰ _ ۱۸.

۳-۳. هفته نامه «پیام آستانه» ش ۱۵، ۱۳۸۰/۴/۲۶ ه. ش.، ص ۳.

فاطمه عبادی زنجانی

مقاله ای توصیفی است درباره شفاعت حضرت معصومه علیهاالسلام که در آن اظهار می دارد:

فاطمه محدثه، شفیع است و تو را، ما را به گوهر کرامت، شفاعت خواهد کرد. و اینجاست که دریچه ای از نور پیش رویت کشیده می شود و تو در بزم وصل جرعه نوش جام شفاعت می شوی.

شفاعت، فرصت سبزی است برای ماندن در حلقه مستانه ابرار، و اکسیر امیدبخش حیات ابدی است و سرانجامی ملکوتی.

مرتضی عبدالوهابی

«خانه ای در نیمروز» حکایتی است از ایام جوانی آیه الله مسعودی خمینی _ تولیت کنونی آستان ملکوتی حضرت معصومه علیهاالسلام _ که از زندگی مستأجری و مشکلات ناشی از نداشتن خانه، به حضرت فاطمه معصومه علیهاالسلام شکوه می کند و از کرامت آن بی بی، به طور معجزه آسایی صاحب منزل می شود.

۷۳. خدمات آستانه مقدسه به مردم و ادارات و نهادهای

جناب آقای حسین فقیه میزرایبی، معاون محترم اداری _ مالی تولیت آستانه، در

ص: ۴۶

۱-۱. همان، ش ۳۰، ۲۷/۳/۱۳۸۱ ه. ش.، ص ۵.

۲-۲. همان، ش ۳۵، ۱۶/۱۰/۱۳۸۱ ه. ش.، ص ۵.

۳-۳. همان، ش ۲۷، ۲۹/۱/۱۳۸۱ ه. ش.، ص ۲.

گفتگویی ضمن بیان مقدار موقوفات حرم مطهر در شهر جعفریه، خدمات گوناگون آستانه مقدسه به مردم و ادارات و نهادهای این شهر، با احداث مساجد، مراکز فرهنگی، مدارس آموزشی، ادارات مختلف، نهادها، خیابانها، جاده ها، و غیره را برشمرده اند.

۷۴. خطبه صبحگاهی در حریم معصومه علیها السلام (۱)

محسن مرتضوی

نویسنده، ابتدا جهت معرفی مراسم می نویسد:

«خطبه صبحگاهی مراسمی است که جز روزهای تعطیل، هر روز در ساعت هفت و سی دقیقه صبح در مکانی واقع در پایین پای حضرت معصومه علیها السلام انجام می شود... در پایین پای حضرت دو صف شکل می گیرد:

صف سمت راست مختص خدام حرم، و صف سمت چپ ویژه زائران و علاقه مندان است. میان این دو صف رلهایی از قرآن و لاله های شمع روشن و همچنین دسته گل بسیار زیبایی قرار دارد که بیانگر روشنایی، کرامت و نشاط مجلس است. مراسم با تلاوت آیه هایی از قرآن مجید به وسیله یکی از قاریان مشهور حرم آغاز می شود. سپس یکی از مداحان اهل بیت علیهم السلام در ایام و فیات و اعیاد، اشعاری در رثای ائمه علیهم السلام می خواند. آن گاه یکی از خادمهای حرم... لاله های شمع روشن را یکی پس از دیگری به خادمهای ایستاده در صف می دهد. سپس همگی رو به ضریح مطهر حضرت کرده، تعظیم نموده و با فرستادن صلوات، مجلس را با نام مبارک محمد و آلش علیهم السلام معطر می سازند».

و سپس در گفتگویی با تولیت آستانه مقدسه، اهداف و چگونگی انجام مراسم، آثار معنوی آن، و دلیل برقراری مراسم در مکانهای فعلی را مورد بررسی قرار می دهد.

ص: ۴۷

این نوشتار، ابتدا اهمیت تولد حضرت فاطمه معصومه علیهاالسلام را چنین تبیین می نماید که اهل بیت علیهم السلام سالها قبل از تولد حضرتش، خبر آمدن او را داده و مردم را برای شناخت مقام والایش آماده ساخته اند.

سپس مقامهای حضرت معصومه علیهاالسلام را با تشریح اوصاف عالمه، محدثه، شفیعه، معصومه و کریمه بیان می کند.

و در آخر، جریان ورود حضرت فاطمه معصومه علیهاالسلام به شهر مقدس قم و دو نمونه از کرامات حضرتش را توضیح می دهد.

نویسنده، با نقل روایت امام رضا علیه السلام که خطاب به سعد اشعری قمی درباره مزار فاطمه معصومه علیهاالسلام فرمود: «هر کس به حقیقت او آشنا گردد و او را زیارت کند، به بهشت دست می یابد»، زیارت نامه حضرت معصومه علیهاالسلام را با بیانی روان ترجمه نموده است.

معاون تولیت آستانه مقدسه، آقای فقیه میرزایی، در گفتگویی که به منظور آشنایی با نحوه ساخت و اداره مسجد اعظم ترتیب یافته بود، ابتدا انگیزه مرحوم آیه الله العظمی

۱- ۱. ماهنامه «مبلغان» ش ۲، ذی حجه ۱۴۲۰ ه. ق.، صص ۲۰ _ ۹.

۲- ۲. ماهنامه «کوثر» س ۲، ش ۱۳، فروردین ۱۳۷۷ ه. ش.، صص ۹۳ _ ۹۱.

۳- ۳. هفته نامه «پیام آستانه» ش ۱۱، ۱۴/۱۰/۱۳۷۹ ه. ش.، ص ۴.

بروجردی را از تأسیس این مسجد، دو چیز بیان کرده اند:

۱. اینکه مسجدی مانند مسجد گوهر شاد مشهد در شهر مقدس قم نیز بنا شود تا محلی متصل به حرم مطهر و در خدمت زائران باشد؛ زیرا، حرم مطهر، احکام مسجد را ندارد؛

۲. چون قم مرکز حوزه های علمیه تشیع است، ایشان تصمیم گرفتند مرکزی علمی و اجتهادی را در جوار حرم مطهر بنا نمایند. سپس ضرورت ارتباط یافتن مسجد اعظم به حرم مطهر و چگونگی آن را بیان نموده و اقدامات آستانه مقدسه را در مسجد اعظم بر شمرده، با اشاره به وجود مسایل و مشکلات ساختمانی مسجد و اینکه آستانه هیچ گونه دخالتی در موقوفات مسجد اعظم ندارد، مراجع معظم تقلید و مردم خیر و مؤمن را برای تعمیرات ساختمانی مسجد، دعوت به همکاری نموده اند.

۷۸. در سایه ضریح (۱)

مرتضی عبدالوهابی

«در سایه ضریح» عنوان سلسله مقالاتی است که به نقل خاطرات شنیدنی خادمان حرم حضرت معصومه علیها السلام می پردازد. خادمانی که خاطرات آنها در این مقالات نقل شده، عبارت اند از:

علی اکبر اجاقی (با ۲۹ سال سابقه خدمت)، عبدالله افسا(خادم سالیان گذشته که هفت نفر از کسانی را که عهده دار تولیت آستانه بوده اند، درک نموده است)، رمضان ترابی (با ۲۸ سال سابقه خدمت در آستانه حضرت معصومه علیها السلام)، رضا حدّادی و محمد علی فرخی.

ص: ۴۹

۱- ۱. ماهنامه «کوثر» ش ۱۶، صص ۷۸ - ۷۶؛ ش ۱۷، صص ۷۷ - ۷۴ و ۸۹؛ ش ۱۸، صص ۴۳ - ۴۰؛ ش ۱۹، صص ۹۳ - ۹۰؛ ش ۲۰، صص ۱۰۷ - ۱۰۵.

حامد حجتی

نگاهی است توصیفی به «بیت النور»، محراب عبادت حضرت معصومه علیهاالسلام، که طی ۱۷ روز اقامت در شهر قم، قبل از ارتحال ملکوتی، در آنجا به راز و نیاز با پروردگار خویش مشغول بوده است.

همچنین جایگاه «بیت النور» در شهر مقدس قم و معرفی «میدان میر» و «مدرسه ستیه» بیان گردیده است.

۸۰. رمز قداست قم(۲)

این مقاله، با اشاره به اینکه در احادیث فراوانی از قداست قم سخن رفته است، راز و رمز شرافت و قداست قم را با استناد به روایتی از حضرت امام صادق علیه السلام، وجود ریحانه پیامبر صلی الله علیه و آله، کریمه اهل بیت علیهم السلام، حضرت فاطمه معصومه علیهاالسلام، معرفی می نماید.

۸۱. رواقهای این بارگاه، مدرسه عشق و زاویه های آن

تجلیگاه نور سبز ولایت است (۳)

حجه الاسلام والمسلمین غلامعلی عباسی، مدیر امور فرهنگی آستانه مقدسه در مصاحبه ای با اشاره به تاریخ شروع کار خود در مدیریت فرهنگی آستانه مقدسه که در مورخ ۲۴/۱/۱۳۷۳ ه. ش. بنا به دعوت معاونت محترم امور اداری _ مالی آستانه، جناب آقای فقیه میرزایی بوده است، بخشهای مختلف مجموعه فرهنگی را چنین برمی شمارند:

ص: ۵۰

۱- همان، س ۱، ش ۵، مرداد ۱۳۷۶ ه. ش.، صص ۸۷ _ ۸۶.

۲- هفته نامه «پیام آستانه» ش ۳۵، ۱۶/۱۰/۱۳۸۱ ه. ش.، ص ۶.

۳- همان، ش ۱۲، ۵/۱۱/۱۳۷۹ ه. ش.، ص ۲.

انتشارات، کتابخانه، فرهنگسرای ۱۹ دی، نشریه کوثر، تبلیغات، سمعی - بصری و پلاکارد و بالاخره واحد قرآن و واحد تحقیقات.

آن گاه با شرح فعالیت‌های این بخشها، کارهای انجام شده در زمینه معرفی حضرت فاطمه معصومه علیهاالسلام را انتشار کتابهای «فروغی از کوثر»، «مسند فاطمه معصومه علیهاالسلام» و «گل موسوی» و همچنین راه اندازی نشریه کوثر، بیان می‌دارند.

و در پایان، با عرض ارادت به پیشگاه حضرت معصومه علیهاالسلام اظهار می‌نمایند که رواقهای این بارگاه مدرسه عشق و زاویه‌های آن تجلیگاه نور سبز ولایت است.

۸۲. روزی که آمدی... (۱)

اعظم زارعی

این مقاله که به مناسبت سالروز ورود حضرت معصومه علیهاالسلام به شهر قم تحریر یافته است، با بیانی ادبی - توصیفی و به صورت خطابی با حضرت فاطمه معصومه علیهاالسلام سخن می‌گوید.

۸۳. زیارتش بهانه نمی‌خواهد (۲)

ع.الله اکبری

مقاله ای است ادبی که با بیانی خطابی (به میمنت میلاد کریمه اهل بیت علیهم السلام) چگونگی سفر به قم و زیارت حضرت معصومه علیهاالسلام را ذیل تیتراهای «بهانه دل»، «مطاف ملائکه الله»، «اذن دخول»، «ضریح لحظه ای تا بی نهایت»، «با تربت کربلا»، «می روی اما» و «کریمه، کوثر، کویر» شرح داده است.

ص: ۵۱

۱- ۱. هفته نامه «۱۹ دی» ش ۱۴۴، ۱۳۸۱/۳/۱۲ ه. ش.، ص ۶.

۲- ۲. هفته نامه «پیام آستانه» ش ۱۲، ۱۳۷۹/۱۱/۵ ه. ش.، ص ۱.

۸۴. زبید اگر خاک قم به عرش کند فخر(۱)

محمد محمدی اشتهاردی

مطالب مفیدی درباره ولادت، حیات، وفات، و فضیلت زیارت حضرت فاطمه معصومه علیهاالسلام با استناد به روایات ائمه معصومین علیهم السلام بیان می دارد و در ضمن به معرّفی عبادتگاه آن حضرت در خانه موسی بن خزرج اشعری که هم اکنون به نام «بیت النور» موسوم است، می پردازد.

۸۵. سازمان زیباسازی، بهسازی و نوسازی اطراف

حرم حضرت معصومه علیهاالسلام(۲)

مهدی تقوایی

در این نوشتار، ابتدا به پیشینه تاریخی شهر قم و سفر حضرت معصومه علیهاالسلام به این شهر، و مشکلات و نارساییهای موجود در امر پذیرایی از زائران حضرت معصومه علیهاالسلام اشاره می شود و سپس گفتگو با مدیر عامل سازمان زیباسازی، بهسازی و نوسازی اطراف حرم مطهر، مهندس فرجیان، ارائه می گردد.

۸۶. سالانه به طور متوسط یکصد هزار نفر از موزه

آستانه مقدسه بازدید می کنند(۳)

مصاحبه ای است با آقای بهزاد یوسف زاده مسؤول موزه آستانه که ایشان ابتدا با اشاره به اینکه موزه آستانه مقدسه از بین ۱۲۵ موزه موجود در کشور، یکی از قدیمی ترین آنها محسوب می شود، تاریخچه ای از این موزه ارائه نموده، سپس درباره مجموعه آثار

ص: ۵۲

۱- ۱. هفته نامه «مهر» ش ۳۸، ۱۳۷۶/۱۰/۲۳ ه. ش.، ص ۸.

۲- ۲. ماهنامه «کوثر» س ۲، ش ۱۳، فروردین ۱۳۷۷ ه. ش.، صص ۵۳ _ ۴۹.

۳- ۳. هفته نامه «پیام آستانه» ش ۷، ۱۳۷۹/۷/۱۹ ه. ش.، ص ۳.

موجود در موزه آستانه توضیحاتی داده، آن گاه، عملکرد موزه آستانه را طی سالهای ۱۳۷۱ ه. ش. به بعد (دوران تولیت حضرت آیه الله مسعودی) در هشت بند بیان کرده اند.

در آخر نیز در زمینه افزایش آثار هنری و تاریخی این موزه در چند ساله اخیر و همچنین چگونگی تبلیغ درباره موزه و معرفی آن در سطح جامعه مطالبی را اظهار نموده اند.

۸۷. سالی سه میلیون زائر، حرم حضرت معصومه علیها السلام

را زیارت می کنند(۱)

پس از واقعه انفجار بمب در حرم مطهر حضرت رضا علیه السلام و بعد از دستگیری منافقی که قصد بمب گذاری در حرم حضرت معصومه علیها السلام را داشت، مجله زائر گفتگویی را با مقام تولیت محترم آستانه مقدسه قم، حضرت آیه الله مسعودی خمینی ترتیب داد که ایشان درباره انگیزه منافقین از این عمل ددمنشانه و پیشگیریهای لازم در این خصوص، و لزوم رعایت طهارت و نظافت از سوی زائران اماکن مقدسی نظیر حرم مطهر حضرت معصومه علیها السلام _ به ویژه با توجه به اینکه هر سال حدود سه میلیون نفر برای زیارت آن حضرت وارد قم می شوند _ و همچنین درباره فعالیتهای عمرانی و فرهنگی در حوزه آستانه مقدسه قم، مطالبی را اظهار می داشته اند.

۸۸. سپیده نور(۲)

زهر ا خراسانی

نقش حضرت فاطمه معصومه علیها السلام در مبارزه با حکومت بنی عباس به همراه بیان مقام و منزلت معنوی آن حضرت ارائه شده، از جمله گفته می شود:

حضرت معصومه علیها السلام دخت گران قدر امام موسی بن جعفر علیهما السلام و

ص: ۵۳

۱- ۱. ماهنامه «زائر» س ۱، ش ۶، شهریور ۱۳۷۳ ه. ش.، ص ۸ و ۹.

۲- ۲. ماهنامه «دنیای جوانان» ش ۲۶، تیرماه ۱۳۸۰ ه. ش.، ضمیمه، صص ۱۱ - ۱۰.

خواهر امام رضا علیه السلام همان رسالتی را به عهده داشت که حضرت زینب علیها السلام بعد از ماجرای خونین کربلا عهده دار شد؛ لذا آن حضرت در راستای این وظیفه و رسالت، عازم شهرهای ایران شد و به افشاگری علیه حکام خیانت پیشه بنی عباس پرداخت.

۸۹. ستارگان حرم (۱)

در ستونی با عنوان «ستارگان حرم» زندگی نامه علما و دانشمندان بزرگی که در جوار حرم حضرت معصومه علیها السلام زندگی کرده و یا در این حریم به خاک سپرده شده اند، مورد بررسی قرار گرفته است؛ بزرگان نظیر:

آیه الله شیخ فضل الله نوری، آیه الله مدنی، آیه الله العظمی گلپایگانی، آیه الله محمد مهدی ریّانی املشی، آیه الله علامه طباطبایی، آیه الله دکتر مفتاح، مرحوم قطب راوندی، آیه الله سید احمد خوانساری، حجه الاسلام و المسلمین حسین نوری همدانی، آیه الله سید مصطفی صفایی خوانساری، آیه الله سید صدرالدین صدر، آیه الله سید مرتضی حسینی مرعشی نجفی، مرحوم میرزا محمد فیض قمی، آیه الله سید عبدالکریم کشمیری، حجه الاسلام و المسلمین شهید حاج شیخ علی قدوسی، آیه الله علی احمد میانجی، سید احمد حسینی زنجانی دوسرانی، آیه الله سید محمد صادق لواسانی، آیه الله سید عباس مهری، آیه الله شیخ محمد تقی بافقی، آیه الله میرزا هاشم آملی، استاد شهید مطهری، آیه الله سید مرتضی پسندیده، آیه الله سید رضا بهاءالدینی، آیه الله شیخ عباس طسوجی، آیه الله العظمی سید محمد تقی خوانساری، آیه الله العظمی اراکی، آیه الله العظمی شیخ عبدالکریم حائری یزدی، آیه الله موسوی زنجانی و حجه الاسلام و المسلمین فضل الله محلاتی.

ص: ۵۴

ناهید طیبی

نوشتار حاضر، با بهره‌گیری از منابع روایی و تاریخی، به معرفی شخصیت و بیان اوصاف و ویژگیهای مادر حضرت معصومه علیهاالسلام که مادر امام رضا علیه السلام نیز هست، تحت عناوین ذیل می‌پردازد:

سیمای آسمانی، سینیای صفات، مروارید ادب، کیمیای بندگی، و رؤیای صادق.

۹۱. سخنی در مورد تولیت آستانه مقدس حضرت

فاطمه معصومه علیهاالسلام (۲)

علی اصغر فقیهی

گویا در این امر تردیدی نباشد که تا اواخر قرن نهم و اوایل قرن دهم هجری، تولیت آستانه به عهده سادات رضوی از فرزندان موسی مبرقع، فرزند امام جواد علیه السلام بوده است.

مقاله حاضر، با بیان مطلب فوق، متن چهار فرمان با توقیع سلاطین قاجار را تحلیل می‌کند و درباره تولیت عرفی و تولیت شرعی توضیحاتی را ارائه می‌نماید.

۹۲. سفارشات زیارت حضرت معصومه علیهاالسلام (۳)

هادی دانشور

یکی از ویژگیهای حضرت معصومه علیهاالسلام، ورود زیارت نامه مأثوره از معصوم علیه السلام است که بعد از حضرت فاطمه زهرا علیهاالسلام، او تنها بانوی بزرگواری است که زیارت مأثوره دارد.

ص: ۵۵

۱- ۱. ماهنامه «پیام زن» س ۷، ش ۸۴، اسفند ۱۳۷۷ ه. ش.، صص ۳۱ - ۲۶.

۲- ۲. فصلنامه «نامه قم» ش ۷ و ۸، پاییز و زمستان ۱۳۷۸ ه. ش.، صص ۱۷۰ - ۱۶۵.

۳- ۳. ماهنامه «کوثر» س ۳، ش ۳۵، بهمن ۱۳۷۸ ه. ش.، صص ۳۱ - ۲۹.

پس از بیان مطلب فوق، سند زیارت نامه مزبور در این مقاله، مورد بررسی قرار گرفته است.

۹۳. سفر معنوی (۱)

ک. کشاورز

«سفر معنوی» عنوان مقاله ای ادبی است که با این عبارت آغاز می شود:

«وقتی به قم سفر می کنی، از دور عطر دستهای پر از عصمت بانویی از تبار پاکان مشام دلت را نوازش می بخشد و روح را صفا می دهد».

آن گاه چگونگی ورود به صحن مطهر حضرت معصومه علیها السلام و ادای ادب و احترام و کیفیت زیارت و خواندن نماز در بارگاه حضرتش را با همان بیان خطابی شرح می دهد.

۹۴. شکوفه شور فکنده است در گلستانها (۲)

حامد حجتی

نویسنده، به زیبایی تصویری از نوروز سال ۱۳۷۶ ه. ش. در حرم مطهر حضرت فاطمه معصومه علیها السلام ترسیم می نماید و برنامه ویژه تحویل سال را که توسط شاعران و مداحان اهل بیت علیهم السلام به منصفه ظهور رسیده و معنویت و طراوت خاصی را بخشیده بود، به تصویر می کشد.

۹۵. شهر قم مورد توجه و عنایت اهل

بیت علیهم السلام است (۳)

گفتگویی است با حجه الاسلام و المسلمین نظری منفرد پیرامون تاریخ و موقعیت

ص: ۵۶

۱- هفته نامه «پیام آستانه» ش ۱۶، ۱۳۸۰/۴/۲۰ ه. ش، ص ۱.

۲- ماهنامه «کوثر» س ۱، ش ۲، اردیبهشت ۱۳۷۶ ه. ش، صص ۹۵-۹۲.

۳- هفته نامه «پیام آستانه» ش ۱۲، ۱۳۷۹/۱۱/۵ ه. ش، ص ۳.

شهر مقدس قم، تاریخ و شخصیت حضرت معصومه علیها السلام، هجرت آن بانو، و علت ازدواج نکردن آن حضرت.

۹۶. صدای نقاره (۱)

منیژه آرمین

نویسنده، با قلمی ادبی به شرح زندگانی کریمه اهل بیت علیهم السلام می پردازد و از جمله درباره استقبال مردم قم از آن بانو می نویسد:

«کبوتری خونین بال بر زمین قم نشست و خبر آورد که قافله خواهر امام به خاک نشسته است و او همان کسی است که امام به او لقب معصومه داده است. در میان اهل قم غلغله افتاد و شور ولایت در قلبها به جوش آمد.

مهمان داران امام زمان عجل الله تعالی فرجه الشریف، علم حمایت از معصومه اهل بیت علیهم السلام را برافراشتند و در این میان، موسی بن خزرج با جمعی دیگر به استقبال بانو شتافتند... موسی بن خزرج زمام ناقه بانو را به دست گرفت و جمعی سوار و پیاده، قافله شکسته دل را همراهی کردند تا به دیار قم رسیدند».

در پایان نیز چگونگی شفا گرفتن دختر بچه ای در حرم حضرت معصومه علیها السلام که قادر به راه رفتن نبود، شرح می دهد.

۹۷. ضریح مطهر جدید حضرت معصومه علیها السلام در قم (۲)

محمد مهران

نویسنده مقاله که قبل از پیروزی انقلاب اسلامی از تاریخ ۱۳۳۸ ه. ش. به عنوان نیابت تولیت و از تاریخ ۱۳۴۴ ه. ش. عهده دار مقام تولیت حرم مطهر حضرت معصومه علیها السلام بوده، با بیان انواع عایدات و لزوم انجام بعضی تعمیرات در بناهای آستانه

ص: ۵۷

۱-۱. ماهنامه «پیام زن» س ۵، ش ۶، شهریور ۱۳۷۵ ه. ش.، صص ۵۳ _ ۵۲ و ۴۹.

۲-۲. ماهنامه «وحید» س ۹، ش ۹۱، تیر ماه ۱۳۵۰ ه. ش.، صص ۵۸۹ _ ۵۸۱.

مقدسه و همچنین ضریح مطهر، گزارشی از مشخصات ضریح جدید و بودجه ها و هزینه های آن را ارائه می نماید.

گفتنی است که در ذیل مقاله به عنوان قدردانی، علاوه بر چاپ عکس سازنده ضریح جدید، آقای حاج حسین پرورش اصفهانی، عکس آقایان حاج عباسعلی اسلامی و حاج سید محمد افضل نیز که به طور افتخاری در کار ساخت و نصب ضریح سهیم بوده اند، چاپ شده است.

۹۸. طرح توسعه ضلع جنوبی حرم مطهر(۱)

مهندس سروش (مدیر عمران آستانه مقدسه)

چگونگی تهیه طرح توسعه ضلع جنوبی حرم مطهر، اهداف عمده این پروژه، ویژگیهای معماری پروژه که در ۴۸ هزار متر مربع زیربنای مفید در سه طبقه منظور شده، چگونگی اخذ مجوزهای قانونی و برنامه زمان بندی طرح مزبور، رؤوس مطالبی است که در این مقاله به آنها پرداخته شده است.

۹۹. عاصمه تشیع و معصومه اهل بیت علیهم السلام(۲)

جواد محدثی

نقش شهر مذهبی قم در انقلاب اسلامی با جملاتی ادبی و با استفاده از استعاراتی زیبا بیان شده و در پایان چنین اظهار می شود:

اینها همه از جوشش چشمه کویر و عصمت قم، حضرت معصومه علیهاالسلام بود؛ آن فاطمه ثانی که فقیهان و بزرگان، آستان بوس حرم اویند و مزارش.

ص: ۵۸

۱- ۱. هفته نامه «پیام آستانه» ش ۲۴، ۱۳۸۰/۱۱/۲۴ ه. ش.، ص ۴؛ ش ۲۵، ۱۳۸۰/۱۰/۸، ص ۵.

۲- ۲. ماهنامه «کوثر» س ۲، ش ۲۳، بهمن ۱۳۷۷ ه. ش.، ص ۲۸.

این مقاله که به مناسبت وفات حضرت فاطمه معصومه علیها السلام ارائه گردیده، مقام والای حضرتش را توصیف نموده و اظهار داشته است که او آشنای راستین حقایق علوم و معارف اهل بیت علیهم السلام بود که نقل حدیث غدیر و منزلت و روایت فضایل شیعه، نشان دهنده گوشه ای از علم و دانش سرشار آن بزرگوار است.

۱۰۱. عتباتنا المقدسه: ۱. قم (۲)

این نوشتار که به زبان عربی تحریر یافته، حرم مطهر حضرت معصومه علیها السلام را در شهر قم به عنوان یکی از عتبات مقدسه معرفی نموده و به طور مشروح به بررسی مطالب ذیل پرداخته است:

موقعیت جغرافیایی شهر قم؛ تعداد سکنه این شهر؛ وجه تسمیه این شهر به قم؛ قدمت تاریخی شهر قم؛ معرفی حضرت فاطمه معصومه علیها السلام؛ توصیف مرقده مطهر ایشان؛ تجدید عمارت حرم و صحن مطهر؛ مهم ترین شخصیت‌های مدفون در شهر قم، اعم: از علما و محدثین، سلاطین، وزرا و...؛ مهم ترین مساجد و زیارتگاه‌های شهر قم؛ مهم ترین شخصیت‌هایی که از این شهر برخاسته اند؛ مرکز علمی بودن شهر قم و اهمیت آن نسبت به سایر شهرهای ایران؛ مهم ترین مدارس دینی در این شهر؛ و کتابخانه های قم.

۱۰۲. فاطمه معصومه علیها السلام فروغ

فروزان اهل بیت علیهم السلام (۳)

کیفیت تولد حضرت فاطمه معصومه علیها السلام، چگونگی هجرت و مسیر حرکت

ص: ۵۹

۱- ۱. هفته نامه «ایمان» ش ۶۴، ۲۱/۴/۱۳۷۹ ه. ش. ص ۶.

۲- ۲. فصلنامه «الهادی» س ۲، ش ۲، ذوالقعدة ۱۳۹۲ ه. ق.، صص ۹۸ - ۱۱۸.

۳- ۳. روزنامه «جمهوری اسلامی» س ۲۴، ش ۶۸۲۰، ۱۵/۱۰/۱۳۸۱ ه. ش.، ص ۳.

آن بانو برای دیدار برادرش، امام رضا علیه السلام، و کیفیت تدفین آن حضرت در شهر قم، به همراه بیان فضیلت شهر قم، و فضایل حضرت معصومه علیها السلام در این نوشتار ارائه شده است.

۱۰۳. فاطمه معصومه علیها السلام کریمه

اهل بیت علیهم السلام (۱)

جواد محدثی

نویسنده مقاله، با بیان اینکه:

قم، حرم اهل بیت علیهم السلام است. بانویی در آن مدفون است که بارگاهش چون نگینی در این خطه کویر می درخشد و حرمش چشمه ای پر فیض و کرامت جوش است و نه تنها کبوتران بر آسمان مزارش عاشقانه طواف می کنند، بلکه پروانگانی شیفته علم و معنویت از سراسر ایران و دیگر کشورها به این وادی نور آمده اند.

به معرّفی حضرت معصومه علیها السلام، ذیل این عناوین می پردازد: کریمه اهل بیت علیهم السلام، در سایه تربیت رضوی، فاطمه علیها السلام راوی حدیث، رحلت، و فضیلت زیارتش.

۱۰۴. فداها ابوها (۲)

نقل داستانی است که طی آن حضرت فاطمه معصومه علیها السلام در سنین کودکی و در شرایطی که پدرش، امام کاظم علیه السلام در سفر بود، به سؤالات عده ای از شیعیان پاسخ مکتوب داد و بعد از آنکه امام از سفر بازگشت و در بین راه با آن شیعیان روبه رو شد و دستخط حضرت معصومه علیها السلام را مشاهده فرمود، به نشانه رضایت و از روی ابتهاج فرمود: «فداها ابوها؛ پدرش به فدایش باد»!

ص: ۶۰

۱- ۱. ماهنامه «پیام زن» س ۱، ش ۱۱، بهمن ۱۳۷۱ ه. ش، صص ۱۷ - ۱۳.

۲- ۲. هفته نامه «پیام آستانه» پیش شماره ۳، ۲۰/۴/۱۳۷۹ ه. ش، ص ۴.

این داستان را مرحوم مستنبط از کتاب «کشف اللثالی» تألیف «ابن العرندس» متوفای حدود ۸۴۰ هجری نقل نموده است.

۱۰۵. فرزندان امام کاظم علیه السلام (۱)

داود الهامی

این مقاله که از سلسله مقالات «تشیع در گذرگاه تاریخ» می باشد، تحلیلی است درباره فرزندان امام موسی بن جعفر علیهما السلام که در ضمن آن ح- حضرت فاطمه معصومه علیها السلام نیز معرفی گردیده است.

۱۰۶. فرمان بانو (۲)

داستانی واقعی است بر اساس خاطره ای از حاج عبدالله افسای، پیر خادم حرم مقدس حضرت معصومه علیها السلام که در مقابل سیلی و توهین سرهنگ شهربانی رژیم پهلوی، مورد توجه و عنایت حضرت معصومه علیها السلام قرار می گیرد.

۱۰۷. فهرست اقدامات و فعالیتهای آستانه مقدسه حضرت

معصومه علیها السلام از سال ۷۱ الی ۸۰ (۳)

حجه الاسلام والمسلمین نظری، رئیس دفتر تولیت و مسؤول روابط عمومی آستانه مقدسه حضرت معصومه علیها السلام _ با اشاره به اینکه در تاریخ ۲۸/۴/۱۳۷۱ ه. ش. طی حکمی، مقام معظم رهبری، مسؤولیت تولیت آستانه مقدسه را به حضرت آیه الله حاج

ص: ۶۱

۱- ۱. ماهنامه «مکتب اسلام» س ۳۳، ش ۲، اردیبهشت ۱۳۷۲ ه. ش، صص ۱۰۵ _ ۱۰۲.

۲- ۲. ماهنامه «دنیای جوانان» ش ۲۶، تیرماه ۱۳۸۰ ه. ش، ضمیمه، صص ۱۹ _ ۱۸.

۳- ۳. هفته نامه «پیام آستانه» ش ۲۲، ۳۰/۸/۱۳۸۰ ه. ش، ص ۴.

شیخ علی اکبر مسعودی خمینی تفویض فرمودند و وظایف ششگانه ای را به عهده ایشان نهادند _ فهرست اقدامات و فعالیت‌های آستانه مقدسه حضرت فاطمه معصومه علیهاالسلام از سال ۱۳۷۱ تا ۱۳۸۰ ه. ش. را در شش بخش ذیل بیان کرده اند:

۱. حراست از بارگاه و متعلقات و عایدات آن آستان؛

۲. تلاش در بهسازی و احداث بناهای لازم؛

۳. انجام خدمات برای زائران و مجاوران؛

۴. نشر معارف اهل بیت علیهم السلام؛

۵. خدمت به محرومان و مستضعفان؛

۶. جلوگیری از تعطیل یا سوء استفاده.

۱۰۸. فیروزه فردوس (۱)

مریم بصیری

این نوشتار که به بهانه دهم ربیع الثانی، یادبود رحلت حضرت معصومه علیهاالسلام ارائه شده است، با بیانی ساده و روان، در قالب داستان، جریان مسافرت یک دانشجوی رشته معماری به نام «مینا» را به همراه مادرش به شهر مقدس قم شرح می دهد که به قصد تحقیق پیرامون فرم معماری و کاشی کاری و نقشهای ختایی و اسلیمی وارد حرم مطهر فاطمه معصومه علیهاالسلام می شود، اما با مشاهده شفایافتن زن بیماری در حرم کریمه اهل بیت علیهم السلام چنان انقلاب روحی در او ایجاد می گردد که به سوی معنویت و خلوص در عبادت سوق داده می شود؛ به طوری که در نهایت، آن خاتون معصوم علیهاالسلام را در عالم رؤیا شهود نموده، مورد لطف و مهر حضرتش قرار می گیرد.

ص: ۶۲

علی صدراپی خوبی

این مقاله، نظری بر نسخه های خطی کتابخانه آستانه حضرت معصومه علیهاالسلام دارد و ابتدا در مقدمه ای بیان می کند که زمان مشخصی را نمی توان پیرامون تاریخچه تأسیس کتابخانه در این آستانه تعیین کرد، و کهن ترین سندی که به رونق بارگاه حضرت معصومه علیهاالسلام و مدرسه و موقوفات آن تصریح کرده، کتاب «نقض» تألیف شیخ عبدالجلیل رازی قزوینی، از علمای قرن ششم هجری است و پیداست بارگاهی با آن همه شکوه که وی توصیف نموده، خالی از کتابخانه نبوده است؛ اما به هر تقدیر، از قرن دهم در این بارگاه، محلی برای نگه داری کتابها اختصاص یافت و مسؤولی به نام «کتابدار» برای آن معین شد.

سپس در بیان وضعیت فعلی کتابهای خطی، می گوید: کتابخانه فعلی آستانه، در سال ۱۳۳۱ ه. ش. به وسیله حاج ابوالفضل تولیت _ تولیت آن زمان آستانه _ تأسیس شد. او نخست ۱۵۰۰ جلد از کتب خطی و چاپی کتابخانه خود را به کتابخانه آستانه اختصاص داد و سپس با هزینه آستانه مقدسه، کتب دیگری به آن افزود. علما و دانشوران شیعه نیز کتابهایی را اهدا کردند و پس از پیروزی انقلاب اسلامی نیز بر تعداد نسخه های خطی و کتب چاپی افزوده شد.

در آخر، کتابهای فهرست کتب خطی آستانه که سه جلد می باشد، و توسط آقایان استاد محمد تقی دانش پژوه، حجه الاسلام و المسلمین نقیعی، و خود نویسنده مقاله تهیه شده است، معرفی می گردد.

۱۱۰. قم خانه دوم من است (۲)

صادق رحمانی

سفر به قم و زیارت حضرت معصومه علیهاالسلام موضوعی است که در قالبی ادبی

ص: ۶۳

۱- ۱. ماهنامه «کوثر» س ۱، ش ۱، فروردین ۱۳۷۶ ه. ش.، صص ۶۲ _ ۶۰.

۲- ۲. هفته نامه «۱۹ دی» ش ۷۹، ۲/۱۱/۱۳۷۹ ه. ش.، ص ۵.

بیان شده و در آن آمده است:

... من از آن صبح که کبوتران حرم نگاه معصومانه خود را در چشمهایم می باریدند، هیچ نمی دانستم؛ حتی نمی دانستم اینجا کجاست؛ فقط می دانستم پدرم از زیارت گل آفتاب گردان به پای بوسی گل معصومه آمده بود. من چه می دانستم به آواز آبی کبوترها می گویند قم یا به سلامهای مهربانی که رازهای روشن را می پراکنند، می گویند قم.

... حالا اینجا برای تو که از شمال آمده ای، برای تو که از جنوب آمده ای، خانه دوم توست. قم خانه دوم من است.

۱۱۱. قم، شهری که برگزیده دختر باب الحوائج است (۱)

آقا ابراهیم امین السلطان و پسرش، علی اصغر خان اتابک که بنا کنندگان صحن جدید آستانه مقدسه قم بوده اند و همچنین معمار این صحن، استاد حسن تهرانی در این مقاله معرفی شده اند. و در ضمن گفته می شود که مقبره میرزا علی اصغر خان اتابک و شیخ فضل الله نوری که در ایام حیات با هم رابطه دوستی داشتند و اتفاقاً هر دوی آنها به خاطر مخالفت با مشروطه طلبان به فاصله کمی کشته شدند، در همین صحن قرار دارد.

۱۱۲. قم و حضرت معصومه علیها السلام در احادیث و روایات (۲)

عنوان فوق، نام ستونی است که ۶ روایت از امام صادق علیه السلام، امام کاظم علیه السلام و امام علی علیه السلام ارائه نموده، با تیتراهای:

سلام بر مردم قم؛ قم، پناهگاه فاطمیان؛ دعوت و حرکت از قم؛ مردم قم همراه مهدی عجل الله تعالی فرجه الشریف؛ برتری مردم قم؛ ستمگر در قم.

ص: ۶۴

۱- ۱. هفته نامه «خواندنیها» س ۱۵، ش ۱۱، آبان ۱۳۳۳ ه. ش.، صص ۲۵ - ۲۴.

۲- ۲. هفته نامه «پیام آستانه» ش ۲۶، ویژه راهنمای زائران، فروردین ۱۳۸۱ ه. ش.، ص ۲.

سید علی ملکوتی

نویسنده با اشاره به هجرت تاریخی امام رضا و حضرت فاطمه معصومه علیهما السلام و بیان اینکه کهن ترین متنی که حضرت فاطمه معصومه علیها السلام را با لقب «ستی» ذکر کرده، «تاریخ قم» است، درباره وجه تسمیه آن بانو به «ست، ستی، سته» چنین اظهار می دارد:

این القاب بیانگر تکریم و بزرگداشت است و کوتاه شده «سیدتی» به معنی بانوی من است که عده ای از خاتونان، زنان و بزرگان و بانوان اشراف، خصوصا امام زادگان زن، بدین لقب نامیده شده اند؛ اما برای حضرت فاطمه معصومه علیها السلام یکی از عنوانهای ویژه است که بیشتر مورّخانی که از آن بزرگوار سخن گفته اند، ایشان را بدین عنوان نامیده اند.

۱۱۴. کبوتران حرم (۲)

در ۴ شماره از نشریه «پیام آستانه»، در ستونی با عنوان «کبوتران حرم»، خادمان بارگاه حضرت معصومه علیها السلام معرفی شده اند.

۱۱۵. کتابه های کاشیهای مرقد مطهر حضرت

معصومه علیها السلام (۳)

منوچهر ستوده

مقاله حاضر، با اظهار این مطلب که کاشیهای روی مرقد حضرت معصومه علیها السلام کهن ترین شاهکار هنر کاشی سازی ایران در دوران اسلامی است و درون دیواری از کاشی

ص: ۶۵

۱-۱. فصلنامه «نامه قم» س ۲، ش ۷ و ۸، پاییز و زمستان ۱۳۷۸ ه. ش.، صص ۲۷۲ _ ۲۶۷.

۲-۲. هفته نامه «پیام آستانه» ش ۱ و ۲ و ۳ و ۵، ص ۴.

۳-۳. ماهنامه «کیهان فرهنگی» س ۳، ش ۴، تیر ماه ۱۳۶۵ ه. ش.، صص ۱۱ _ ۱۰.

معرق در پشت ضریح نقره حرم مطهر قرار دارد، به معرّفی این کاشی کاری که به فرمان شاه طهماسب اوّل صفوی به سال ۹۵۰ ه. ق. ساخته شده است، می پردازد و کتابه های متعدد روی مرقد و سطح عمودی بدنه های آن را نقل می کند.

۱۱۶. کتیبه های آستانه مقدسه قم (۱).

منوچهر ستوده

«کتیبه های آستانه مقدسه قم» عنوان مقاله ای است که به بررسی کاشیهای روی مرقد مطهر حضرت فاطمه معصومه علیهاالسلام پرداخته و آن را بهترین، نفیس ترین و کهن ترین شاهکار هنر کاشی سازی ایران در دوران اسلامی معرفی می کند.

همچنین شش کتابه موجود بر سطح فرقانی مرقد مطهر را معرفی نموده، سپس کتابه های پهلوها و بدنه مرقد مطهر را که از هفت ردیف کتابه و کاشی کاری تشکیل شده است، نقل می کند.

۱۱۷. کتیبه های دوره صفوی در قم (۲).

مدرسی طباطبایی

نویسنده مقاله، ابتدا به عنوان مقدمه نوشته است که بیشتر بناهای تاریخی قم به جز یکی _ دو بنا که از دوره سلجوقی و پیش تر است، متعلق به قرن هشتم به بعد و مخصوصا متعلق به دوره صفویه می باشد.

آن گاه به معرفی کتیبه های ذیل پرداخته است:

_ کتیبه موجود در کمر بند ایوان شمالی آستانه مقدسه حضرت معصومه علیهاالسلام (ایوان طلا).

_ کتیبه ها و لوح سنگی موجود در ایوان جنوبی مدرسه فیضیه.

ص: ۶۶

۱- ۱. ماهنامه «معارف اسلامی» دوره جدید، ش ۲، بهار ۱۳۵۳ ه. ش.، صص ۳۸ _ ۳۲.

۲- ۲. ماهنامه «وحید» س ۴، ش ۱۱ و ۱۲، آبان و آذر ۱۳۴۶ ه. ش.، صص ۱۰۱۷ _ ۱۰۲۳ و ۱۱۰۷؛ س ۶، ش ۵، اردیبهشت ۱۳۴۸، صص ۳۹۲ _ ۳۸۹.

— کتیبه ضریح کاشی مرقد حضرت معصومه علیهاالسلام.

— کتیبه سردر بقعه چهل اختران.

— کتیبه مقبره شاه صفی.

— کتیبه سردر آب انبار سارو تقی.

— کتیبه راهرو مقابل سلاطین صفوی.

— کتیبه مقبره شاه عباس دوم.

— کتیبه مقبره شاه سلیمان صفوی.

— کتیبه سر در مدرسه مؤمنیه.

— کتیبه های ایوان مسجد امام حسن عسکری علیه السلام.

— کتیبه امام زاده ابواحمد.

— کتیبه سردر امام زاده جعفر.

— کتیبه لوح سنگی امام زاده زید.

— کتیبه لوح سنگی مسجد پایین پای حضرت معصومه علیهاالسلام.

— کتیبه سنگ مرمر قبر شاه عباس دوم.

— کتیبه سنگ قبر شاه سلطان حسین.

— کتیبه لوح سنگی مدرسه رضویه.

— کتیبه مسجد قریه صرم.

— کتیبه های مسجد پنجه علی.

۱۱۸. کتیبه های صحن عتیق حضرت معصومه علیهاالسلام (۱)

نویسنده، ابتدا اظهار می دارد:

در بین کتبه هایی که تا کنون دیده ام _ از آیات قرآن و احادیث پیامبر صلی الله علیه و آله

ص: ۶۷

۱- ۱. ماهنامه «کوثر» س ۱، ش ۱۰، دی ۱۳۷۶ ه. ش.، صص ۶۵ _ ۶۰.

و اهل بیت آن حضرت علیهم السلام که بگذریم _ نیکوتر و عجیب تر از کتیبه ای که بر حاشیه فوقانی صحن عتیق حضرت معصومه علیها السلام نوشته شده است، ندیده ام. در آنجا بر کاشیها با خطی خوش و زیبا و درهم فرو رفته ۲۹ بیت از قصیده ای نوشته شده است که از شگفت ترین قصاید سروده شده در تاریخ علم و ادب و هنر به شمار می رود.

سپس در معرفی شاعر توانای این قصیده بیان می کند که مرحوم میرزا محمد صادق پروانه کاشی متخلص به «ناطق» اصفهانی از نامدارترین شعرای قرن سیزدهم قمری بوده و در قصیده مورد نظر که در سال ۱۲۱۸ ه. ق. به مناسبت اتمام تذهیب و طلا کاری گنبد مطهر و قبر متور حضرت معصومه علیها السلام توسط فتحعلی شاه، سروده است، عنایت خاصی به عدد ۱۲۱۸ داشته و سرودن این قصیده را معجزه می دانسته و آن را «قصیده معجزیه» نامیده است.

آن گاه در آخر مقاله، با استفاده کتب «ریحانه الادب»، «تاریخ قم»، «گنجینه آثار قم»، و... تمامی ابیات قصیده را با ذکر نسخه بدلها نقل می کند.

۱۱۹. کرامات معصومیه (۱)

«کرامات معصومیه» عنوان ستونی از نشریه «پیام آستانه» است که در هر شماره از این نشریه، کرامتی از کرامتهای بی شمار حضرت معصومه علیها السلام نسبت به زائران نیازمند و یا بیمار را منعکس نموده است.

۱۲۰. کرامات معصومیه (۲)

ماجرای شفای پادرد شخصی به نام آقا جمال، معروف به «هزبر» با توسل به حضرت معصومه علیها السلام از قول مرحوم آیه الله حاج شیخ مرتضی حائری نقل شده، و

ص: ۶۸

۱- ۱. هفته نامه «پیام آستانه» اغلب شماره ها.

۲- ۲. هفته نامه «فرهنگ اسلام» ش ۵۵/۱۱/۱۳۷۹. ش.، ص ۸.

مضمون آن تقدیر از برپایی مراسم عزاداری اهل بیت عصمت و طهارت علیها السلام است.

۱۲۱. [کرامت حضرت معصومه علیها السلام (۱)]

گزارشی است از چگونگی شفا یافتن زنی از اهل ساوه در حرم حضرت فاطمه معصومه علیها السلام که به مرض استرخا و فالج گرفتار شده و از معالجه اطبا به یأس و دلشکستگی دچار شده بود. و همچنین نواخته شدن نقاره خانه و خوشحالی مردم با سردادن ندای تکبیر به دنبال کرامت مزبور توضیح داده شده است.

۱۲۲. کریمه، کوثر، کویر (۲)

در این مقاله، بحث از زندگی نامه حضرت فاطمه معصومه علیها السلام، فضایل و مناقب آن حضرت، روایاتی از آن بانو، زیارت کریمه اهل بیت علیهم السلام، و شباهت حضرت معصومه به حضرت زینب علیهما السلام، عرضه شده است.

۱۲۳. کریمه اهل بیت علیهم السلام، حضرت

معصومه علیها السلام (۳)

صادق گلزاده

هجرت حضرت معصومه علیها السلام به ایران، حضرت معصومه علیها السلام در سخن امامان علیهم السلام، حوزه علمیه قم و حضرت معصومه علیها السلام، عناوین مباحثی است که در این مقاله ارائه شده است.

ص: ۶۹

۱- ۱. هفته نامه «روزنامه وقایع اتفاقیه» ش ۴۰۵، ۲۷ ربیع الاول ۱۳۷۵ ه. ق.، ص ۴.

۲- ۲. هفته نامه «۱۹ دی» ش ۱۲۶، ۱۳۸۰/۱۰/۲۳ ه. ش.، ص ۷.

۳- ۳. همان، ش ۵۱، ۱۳۷۹/۵/۲ ه. ش.، ص ۹.

محمد خامه یار

بیان تاریخچه ای است از هجرت و چگونگی رحلت حضرت فاطمه معصومه علیها السلام که با این سخن به اتمام می رسد:

درباره گوهر وجودی والای او، همین بس که در زیارت مأثوره آن حضرت، او را دختر امام، خواهر امام، و عمه ولی خدا علیه السلام می خوانیم و در زیارت نامه اش می خوانیم که «ای فاطمه! مرا در بهشت شفاعت کن که همانا در نزد خدا برای تو منزلتی است بس والا».

۱۲۵. گامهای مؤثری در جهت تجهیز و فهرست نگاری

کتابخانه آستانه مقدسه برداشته ایم(۲)

گفتگویی است با حجه الاسلام و المسلمین احمدیان، مدیر کتابخانه آستانه مقدسه قم که درباره تاریخچه این کتابخانه، کارهای انجام گرفته در زمان تولیت حضرت آیه الله مسعودی خمینی در کتابخانه، و خدمات عمومی و سرویس دهی کتابخانه آستانه مقدسه، توضیحاتی را ارائه داده اند.

۱۲۶. گزارش ویژه از کارگاه هنری آستانه مقدسه(۳)

اردشیر مجرد تاکستانی

نویسنده، ویژگیهای کارگاه هنری آستانه مقدسه حضرت معصومه علیها السلام را که از سال ۱۳۷۰ ه. ش. فعالیتش را آغاز نموده، برشمرده و در ادامه اظهار نموده که این کارگاه با اینکه کوچک است و نیروی اندکی دارد، اما کارهای چشمگیری انجام داده است.

ص: ۷۰

۱-۱. هفته نامه «پیام آستانه» پیش شماره ۳، ۲۰/۴/۱۳۷۹ ه. ش.، ص ۱.

۲-۲. همان، ش ۵، ۹/۶/۱۳۷۹ ه. ش.، ص ۲.

۳-۳. همان، ش ۷، ۱۹/۷/۱۳۷۹ ه. ش.، ص ۲.

آثار موجود برای ترمیم و بازسازی در آستانه مقدسه با تاریخهای متفاوت، از قدیمی ترین قرآنهاى خطی، دیوانها و کتابهای دعا و قطعات نفیس خط تا جدیدترین نسخه های خطی، به خصوص قرآنی، وجود دارد که بر اثر استفاده و بی توجهی، زیانهای فراوانی دیده است و هر یک از آنها برای مرمت و بازسازی نیاز به برنامه ریزی دقیق و زمان فراوان دارد.

در ادامه، مراحل را که باید یک نسخه خطی صدمه دیده، در این کارگاه طی کند، ذکر نموده است.

۱۲۷. گزارشی از فیلم داستانی بانوی کرامت(۱)

فیلم داستانی «بانوی کرامت» بر اساس یک خاطره واقعی از آقای عبدالله افسای _ یکی از خادمان با سابقه حرم مطهر حضرت معصومه علیهاالسلام _ می باشد که توسط نویسنده فیلمنامه، پردازش شده و در مدت کمتر از یک هفته، تمام مراحل طرح، دکوپاژ، فیلمبرداری، تدوین، صداگذاری و انتخاب موسیقی را پشت سر گذاشته و در روز جمعه ۱۳۸۰/۱۰/۲۸ ه . ش. از سیمای استان قم پخش شده و مورد استقبال علاقه مندان به خاندان عصمت و طهارت علیهم السلام قرار گرفته است.

معرفی عوامل فیلم، و توضیح داستان فیلم، مطالبی است که در ادامه این مقاله ارائه می شود.

۱۲۸. گزارشی از کتابخانه آستانه مقدسه

حضرت معصومه علیهاالسلام(۲)

علی باباجانی

مقاله حاضر، با بیان این مطلب که کتابخانه آستانه مقدسه حضرت معصومه

ص: ۷۱

-
- ۱-۱. فصلنامه «هنر دینی» ش ۱۰، زمستان ۱۳۸۰ ه . ش.، صص ۱۲۱ _ ۱۱۸.
 - ۲-۲. ماهنامه «کوثر» س ۲، ش ۱۴، اردیبهشت ۱۳۷۷ ه . ش.، صص ۸۵ _ ۸۳.

علیهاالسلام در سال ۱۳۳۱ ه. ش. با تعداد هزار و پانصد جلد کتاب خطی و چاپی تأسیس گردیده است، در گفتگویی با مسؤول کتابخانه، حجه الاسلام و المسلمین آقای احمدیان، بخشهای مختلف کتابخانه حرم، میزان اهدای کتاب به این کتابخانه، فعالیتهای مد نظر برای آینده کتابخانه، و شیوه های مورد استفاده در مخزن کتابخانه را مورد بررسی داده است.

همچنین چگونگی سرویس دهی این کتابخانه، قسمتهای مختلف مخزن، و چگونگی طبقه بندی کتابها از زبان حجه الاسلام و المسلمین آقای بابانیا نقل شده است.

۱۲۹. گزارشی از گنجینه قرآنهاى خطی موزه

آستانه مقدسه قم (۱)

بهزاد یوسف زاده

موزه آستانه مقدسه قم یکی از قدیمی ترین موزه های کشور به شمار می رود که در آبان ماه ۱۳۱۴ ه. ش. در یکی از بخشهای داخلی حرم مطهر حضرت فاطمه معصومه علیهاالسلام افتتاح گردید و بعدها در تاریخ هشتم فروردین ۱۳۶۱ ه. ش. به ساختمان فعلی در میدان آستانه انتقال یافت.

نویسنده مقاله، با بیان مقدمه فوق، بخش گنجینه قرآنهاى خطی را _ که به لحاظ تعداد آثار و برخورداری از شیوه های ممتاز هنر کتاب آرایی یکی از بخشهای بسیار مهم موزه آستانه است _ تحت این عناوین معرفی می نماید:

۱. دوره تاریخی و زمان کتابت؛ ۲. کتابت قرآن بر روی پوست و کاغذ؛ ۳. نوع خط؛ ۴. نوع مرکب؛ ۵. ترجمه؛ ۶. هنرمندان خوشنویس مصاحف؛ ۷. تزیینات قرآنها؛ ۸. بخش مرمت.

ص: ۷۲

۱۳۰. گزارشی از مرمت و بازسازی یک قرآن

نفیس از گنجینه آستانه مقدس حضرت

معصومه علیهاالسلام (۱)

حجت کشفی

نویسنده، با اشاره به وجود قرآنهای نفیس و کمیاب در موزه و گنجینه آستانه مقدسه حضرت معصومه علیهاالسلام و عنایت و اهتمام تولیت محترم به احیای موارث فرهنگی و هنری، گزارشی از چگونگی مرمت یک قرآن موقوفه آستانه را _ که در اواخر قرن هفتم و یا اوایل قرن هشتم هجری به خط نسخ ایرانی کتابت شده _ بیان می کند و مراحل بازسازی آن را به ترتیب ذیل می نویسد:

۱. گردآوری و تنظیم؛ ۲. آفت زدایی؛ ۳. متن و حاشیه کردن، شامل: الف. تهیه اوراق مناسب؛ ب. رنگ آمیزی؛ ج. آهار مهره؛ د. چسباندن متن اصلی در ورق حاشیه؛ ه. جدول کشی.

۱۳۱. گزارشی از موزه آستانه مقدسه حضرت

معصومه علیهاالسلام (۲)

این نوشتار، در واقع مصاحبه ای است با آقای جهانگیری، مسؤول آن زمان موزه آستانه مقدسه حضرت معصومه علیهاالسلام، پیرامون چگونگی شکل گیری موزه آستانه، سال تأسیس، نوع آثار موجود و...

این گفتگو به مناسبت روز جهانی موزه (۲۸ اردیبهشت) صورت گرفته است.

ص: ۷۳

۱-۱. فصلنامه «میراث جاویدان» س ۳، ش ۱، بهار ۱۳۷۴ ه. ش.، صص ۱۷ _ ۱۴.

۲-۲. ماهنامه «پیام زن» س ۴، ش ۳۸، اردیبهشت ۱۳۷۴ ه. ش.، صص ۴۷ _ ۴۴.

۱۳۲. گفتگو با آیه الله سید عزالدین زنجانی (۱)

محمد حسن نجفی و عارفی

حضرت آیه الله زنجانی، پس از توضیح درباره چگونگی تحصیل در حوزه علمیه قم و در جوار کریمه اهل بیت علیهم السلام، در خصوص عظمت مقام حضرت معصومه علیها السلام و فضیلت زیارت ایشان، با بیان روایاتی چنین اظهار می دارد:

«در بزرگی مقامش همین بس که در میان تمامی امام زادگان بزرگ و عظیم الشان، تنها امام زاده ای است که در خصوص زیارتش از امام معصوم علیه السلام روایت رسیده است... و از روزی که قم مدفن این مخدّره شد، محل برکات و جایگاه پرورش شیعیان خاص شده است و فقیهان و راویان بنام همواره در جوار این کریمه تربیت شده اند».

سپس از توجه و پایبندی حضرت امام خمینی سلام الله علیه به زیارت حضرت فاطمه معصومه علیها السلام سخن می گوید و آن گاه مواردی از کرامات آن کریمه را در زندگی شخصی خود نقل می کند.

۱۳۳. گفتگو با معاون تولیت آستانه مقدسه قم (۲)

در این گفتگو که طی دو شماره از هفته نامه «پیام آستانه» منتشر شده است، جناب آقای حسین فقیه میرزایی، معادن اداری _ مالی آستانه حضرت معصومه علیها السلام، درباره مطالب ذیل توضیحات مبسوطی را ارائه نموده اند:

سابقه طرح توسعه اطراف حرم مطهر حضرت معصومه علیها السلام؛ محتوای این طرح؛ میزان رشد جمعیت قم (که ۱۲ درصد است) و کثرت تشریف زائران و محدودیت مکانی حرم مطهر برای زیارت و اجرای مراسمهای مختلف مذهبی؛ مشکلات مربوط به اسکان و اقامت زائران در قم؛ و اهمیت ایجاد فضاهاى سبز در اطراف حرم مطهر.

ص: ۷۴

۱- ۱. ماهنامه «کوثر» س ۱، ش ۵، مرداد ۱۳۷۶ ه. ش.، صص ۱۱ - ۸.

۲- ۲. هفته نامه «پیام آستانه» ش ۲، ۳۰/۳/۱۳۷۹ ه. ش.، ص ۲؛ ش ۳، ۲۰/۴/۱۳۷۹، ص ۲.

در این مصاحبه، حضرت آیه الله مسعودی خمینی، مقام محترم تولیت آستانه مقدسه حضرت فاطمه معصومه علیها السلام، راجع به زندگی نامه و تحصیلات ابتدایی و حوزوی خود، خاطرات مربوط به تحصیل در خمین، اراک و قم، چگونگی ازدواج و تشکیل خانواده، معرفی فرزندان، و نحوه آشنایی با حضرت امام خمینی سلام الله علیه توضیحاتی را ارائه فرموده اند.

۱۳۵. گلبرگهایی از تاریخ (۲)

یکی از موضوعات ارائه شده در این مقاله، مطلبی است تاریخی تحت عنوان «هتک حرمت حرم» که در آن چنین آمده است: عموم مردم، توهین رضا خان به شیخ شهید محمد تقی بافقی را که در پی اعتراض به بی حجابی خانواده شاه صورت گرفت، به یاد می آورند؛ اما اسناد تاریخی گویای این حقیقت است که رضا خان قبل از این واقعه نیز حرمت حرم حضرت معصومه علیها السلام را شکسته بود، به این صورت که:

رضا خان، سردار سپه، روزی به قم آمد. فرمانده و رؤسای ادارات و تولیت در ایوان طلا با جمعی از خدام منتظر بودند، اما رضا خان از مقبره اتابک وارد شد و روی یکی از قبرها ایستاد. آجودان مخصوص شروع به باز کردن چکمه او کرد. در این هنگام، یکی از سادات خدام آستانه، خود را به او رساند و گفت: آقای متولی باشی در ایوان طلا تشریف دارند، خوب است از آن در تشریف بیاورید.

سردار سپه به یکباره برافروخت و بر سر سید نهیب زد که «برو گم شو!» آن گاه از روی قبر برخاست و به طرف دری که از مقبره به ایوان آینه باز می شد، راه افتاد. این بار پیر

ص: ۷۵

۱- همان، ش ۳۷، ۲۰/۱۲/۱۳۸۱ ه. ش.، ص ۴؛ ش ۳۸، ۲/۲/۱۳۸۲، ص ۴.

۲- ماهنامه «کوثر» س ۱، ش ۷، مهر ۱۳۷۶ ه. ش.، صص ۶۱ - ۶۰.

مردی فقیر به نام عباس، عریضه ای مبنی بر شکایت به طرف او دراز کرد. لحظه ای بعد دست وزیر جنگ (رضا خان) به سرعت بالا رفت و با تمام قدرت بر گونه پیرمرد نواخته شد.

صدای سیلی او در ایوان حضرت معصومه علیهاالسلام پیچید و پیرمرد مظلوم نقش زمین شد؛ اما وزیر جنگ بی اعتنا به او، از کنارش گذشت و پس از زیارت مختصری عازم ساختمان فرمانداری شد.

۱۳۶. گل موسوی (۱)

حامد حجتی

نوشتار حاضر، توصیفی است از میلاد حضرت فاطمه معصومه علیهاالسلام که در اثنای آن، روایت امام صادق علیه السلام درباره حضرتش ذکر می شود که فرمود: «خدا را حرمی است که آن مکه است، رسول خدا صلی الله علیه و آله را حرمی است که آن مدینه است، امیر المؤمنین علیه السلام را حرمی است که آن کوفه است و ما را حرمی است که آن قم است. از فرزندان ما دختری فاطمه نام در آنجا دفن می شود که هر کس او را با معرفت زیارت کند، بر او بهشت واجب است».

همچنین چگونگی تولد حضرت معصومه علیهاالسلام را چنین شرح می دهد:

بوی بهشت بر شهر مدینه وزیدن می گیرد، چشمهای رضا علیه السلام می درخشد و بر قنوت امام موسی علیه السلام شبنم می نشیند. ملائکه آرام از آسمان می آیند، خنده بر لبهایشان موج می زند و صدای هلله کروبیان با گریه و خنده آغازین طفل در هم می آمیزد....

شب است، اما آفتاب وجود فاطمه معصومه علیهاالسلام، زمین را نورانی کرده است... مادرش «نجمه» فاطمه، گل موسوی را سخت در آغوش می گیرد و می بوید. همان عطری

ص: ۷۶

که در نماز شب از قنوتش به آسمان وزیدن می گیرد، از چهره زیبای فاطمه برانگیخته می شود. صدای اذان امام موسی کاظم علیه السلام گوش جان معصومه را نوازش می دهد و چشمهایش صلابتی علوی به خود می گیرند....

۱۳۷. گوشه هایی از فولکور ایران

تعزیه حضرت معصومه علیهاالسلام(۱)

صادق همایونی

در مقدمه نقل تعزیه مذکور چنین می خوانیم:

این تعزیه بر خلاف سایر تعزیه ها یک مجلس دارد؛ بدین معنا که همه تعزیه خوانان در یک نقطه و به اصطلاح در یک مجلس جمع اند (در سایر تعزیه ها دو مجلس، یک مجلس ویژه اشقیا و یکی ویژه خانواده عصمت و طهارت و تقوا علیهم السلام است). لباس شبیه خوانان نیز مانند لباسهایی است که در سایر تعزیه ها پوشیده می شود.

سپس متن تعزیه نقل می شود که گفتگویی است در قالب شعر بین حضرت معصومه علیهاالسلام، امام محمد تقی علیه السلام، کنیز، قاصد، اهالی قم، و امام رضا علیه السلام.

۱۳۸. مجتمع فرهنگی آستانه حضرت معصومه علیهاالسلام(۲)

این مقاله، با بیان اینکه آستانه مقدسه حضرت معصومه علیهاالسلام، بنابر رسالت فرهنگی خود، تصمیم به احداث یک مجتمع عظیم فرهنگی _ تربیتی گرفته است، اهداف ذیل را در این خصوص بر می شمارد:

۱. آشنایی هر چه بیشتر نسل جوان و عموم مردم با کلام الله مجید و آرمانها و ارزشهای فرهنگی _ اسلامی از طریق به کارگیری تکنولوژی جدید و برنامه های متنوع و جذاب

ص: ۷۷

۱-۱. ماهنامه «کاوه» ش ۴۲ _ ۴۱، ۱۳۵۱ ه. ش.، صص ۱۹۲ _ ۱۸۵.

۲-۲. ماهنامه «کوثر» س ۳، ش ۳۴، دی ۱۳۷۸ ه. ش.، ص ۸۳.

۲. توسعه مراکز سالم و پر کردن اوقات فراغت هزاران دانشجو و دانش آموز جوان شهر قم.

۳. کمک به مقابله همه جانبه با تهاجم فرهنگی بیگانگان.

۴. به کارگیری شیوه های ظریف و دقیق و پرجاذبه برای انتقال اطلاعات صحیح.

۵. امکان استفاده سالم نسل جوان از تکنولوژی صحیح و مفید روز.

آنگاه فهرست کاربریهای پیش بینی شده برای این مجتمع را _ که در ۸۲ هزار متر مربع زمین در ضلع جنوب شرقی قم در حال احداث است _ عرضه می دارد.

۱۳۹. مجموعه اشعار درباره حضرت معصومه علیهاالسلام (۱)

اشعار این مجموعه برگرفته از کتاب «گلوآژه» می باشد که عناوین آن عبارت است از:

«نظر کیمیا»، «حریم فاطمه»، «گوهر عرفان»، «آسمان قم» و «گوهر پاک» از حیدر آقا طهرانی (معجزه)؛ «اعتبار قم» از مرحوم زکی باغبان؛ «سرّ پنهان» از رضا موحدی (حقیر تهرانی)؛ «خورشید آسمان جلال» و «افتخار قم» از نیکو همت؛ «بحر عصمت» از محمدرضا براتی؛ «بارگاه جلال» از محمد آزادگان (واصل)؛ «پایگاه علم» مشترکا از آقایان سروی و مؤید.

۱۴۰. محبوبه ای از تبار یاس (۲)

حامد حجتی

کیفیت هجرت حضرت معصومه علیهاالسلام به ایران، و چگونگی رحلت ملکوتی و تدفین آن شفیعه روز جزا در شهر قم را با این مقدمه بیان می دارد:

... آنچه از برکهای تاریخ می توان دریافت، رابطه عمیق و عاشقانه امام رضا علیه السلام

ص: ۷۸

۱- فصلنامه «هنر دینی» ش ۱۰، زمستان ۱۳۸۰ ه. ش.، صص ۱۱۷ _ ۱۰۴.

۲- هفته نامه «پیام آستانه» ش ۳۰، ۲۷/۳/۱۳۸۱ ه. ش.، ص ۱.

و خواهرش، حضرت فاطمه معصومه علیهاالسلام است تا آنجا که وقتی برادر به امر خلیفه به سرزمین ایران هجرت کرد، دل نازک خواهر تاب فراق برادر را نیاورد و راه ایران را در پیش گرفت.

۱۴۱. مختصری از زندگی نامه حضرت فاطمه

معصومه علیهاالسلام (۱)

معرفی خاندان حضرت معصومه علیهاالسلام، چگونگی میلاد آن بانو، علت ازدواج نکردن حضرت معصومه علیهاالسلام، حرکت حضرت از حجاز به ایران، ماجرای دفن آن حضرت در باغ بابلان، و معرفی شش تن دیگر از امام زادگان و منسوبین به امامان که در کنار مرقد مطهر حضرت معصومه علیهاالسلام مدفون هستند، بیان گردیده است.

۱۴۲. مختصری از زندگی نامه حضرت فاطمه

معصومه علیهاالسلام (۲)

روابط عمومی آستانه مقدسه قم

در این مقاله، به چگونگی تولد حضرت فاطمه معصومه علیهاالسلام در اوّل ذی قعدة سال ۱۷۳ ه. ق. در مدینه منوره و کیفیت هجرت آن بانو به ایران و چگونگی سفر به شهر قم و اقامت ۱۷ روزه در منزل موسی بن خزرج در حالت بیماری و سرانجام وفات آن حضرت در سال ۲۰۱ ه. ق. و کیفیت تدفین در باغ بابلان و... پرداخته شده است.

در ضمن این نوشتار با اندکی تغییر، مجدداً در نشریه مزبور، ش ۱۲، ۱۳۷۹/۱۱/۵ ه. ش. صفحه ضمیمه با عنوان «نگاهی به زندگانی حضرت معصومه علیهاالسلام» به چاپ رسیده است.

ص: ۷۹

۱-۱. فصلنامه «شکوفه های حیات» س ۱، ش ۱، پاییز ۱۳۷۸ ه. ش.، صص ۹-۸.

۲-۲. هفته نامه «پیام آستانه» ش ۱، ۱۳۷۹/۳/۱۳ ه. ش.، ص ۳؛ ش ۲۶، ویژه نامه راهنمای زائران، فروردین ۱۳۸۱، ص ۷.

۱۴۳. مختصری درباره مسجد اعظم قم (۱)

مقاله حاضر، ابتدا اظهار می دارد که مسجد اعظم قم به همت والای حضرت آیه الله العظمی بروجردی _ رحمه الله _ در کنار حرم حضرت فاطمه معصومه علیها السلام ساخته شد و کلنگ بنای آن در روز یازدهم ذی قعدة، سالروز ولادت امام رضا علیه السلام، برابر با ۲۱/۴/۱۳۳۳ ه. ش. طی تشریفات خاصی به زمین زده شد و در سال ۱۳۴۰ ه. ش. با برگزاری نماز جماعت و مراسم مختلف به بهره برداری رسید.

سپس به توضیح سبک معماری و مشخصات بنای این مسجد می پردازد.

۱۴۴. مریم آل رسول صلی الله علیه و آله (۲)

داود سید میرزایی

مقاله ای توصیفی است درباره شخصیت والای حضرت معصومه علیها السلام، که از جمله در آن آمده است:

حبیبه موسی علیه السلام در قم، کوی عشاق خاندان رسول صلی الله علیه و آله، و مأمن شیعیان بتول علیها السلام پا نهاده و با قدوم درّ افشانش، مدینه قم را همچون مدینه النبی، مهد نشر دین و گهواره پرورش عالمان و فقیهان ربانی قرار داد.

۱۴۵. مسافر خراسان

(به مناسبت ولادت باسعادت حضرت معصومه سلام الله علیه) (۳)

ل. باقری

معرفی حضرت فاطمه معصومه علیها السلام و خانواده آن حضرت، چگونگی هجرت به ایران و سپس رحلت ملکوتی در شهر قم و کیفیت تدفین آن بانو در باغ بابلان

ص: ۸۰

۱-۱. همان، ش ۲۶، ویژه راهنمای زئران، فروردین ۱۳۸۱ ه. ش، ص ۳.

۲-۲. همان، ش ۳۰، ۲۷/۳/۱۳۸۱ ه. ش، ص ۲.

۳-۳. روزنامه «رسالت» س ۱۷، ش ۴۹۱۲، ۱۲/۱۰/۱۳۸۱ ه. ش، ص ۷.

و... بیان شده است.

۱۴۶. مسافر عشق(۱)

غلام عباس شمس

داستانی است که سفر قاصد امام رضا علیه السلام به سوی خواهرش، حضرت معصومه علیها السلام در شهر مدینه، و سپس بازگشت قاصد با پاسخ مکتوب آن بانو و هجرت کریمه اهل بیت علیهم السلام به همراه برادرانش: زید، فضل، هادی، جعفر و قاسم به سوی مولا و برادرش، امام رضا علیه السلام در مرو، شرح می دهد.

۱۴۷. مستندی درباره میلاد و وفات حضرت

معصومه علیها السلام(۲)

مقاله حاضر، به نقل مستندات و اقوال مختلف درباره میلاد و وفات حضرت فاطمه معصومه علیها السلام می پردازد و مورد اختلاف را سال تولد آن حضرت بین سالهای ۱۷۳ و ۱۸۳ ه. ق. و روز وفات آن بانو بین دهم ربیع الثانی، دوازدهم ربیع الثانی و هشتم شعبان معرفی می کند؛ اما روز ولادت آن بی بی را که اول ذی قعدة است و سال وفاتش را که ۲۰۱ ه. ق. است، مورد اختلاف نمی داند.

اما از بین اقوال، اول ذی قعدة سال ۱۷۳ ه. ق. به عنوان تاریخ ولادت حضرت معصومه علیها السلام ترجیح پیدا می کند (که در نتیجه سن حضرت در هنگام وفات ۲۸ سال بوده است) و درباره روز وفات گفته می شود که برای جمع بین اقوال مختلف، آستانه مقدسه قم، سالانه اقدام به برگزاری مراسم سوگواری در سه روز یاد شده می نماید و این ایام را به نام «ایام معصومیه» نامیده است.

ص: ۸۱

۱- ۱. ماهنامه «دنیای جوانان» ش ۲۶، تیرماه ۱۳۸۰ ه. ش.، ضمیمه، صص ۲۹ _ ۲۲.

۲- ۲. هفته نامه «پیام آستانه» ش ۳، ۱۳۷۹/۴/۲۰ ه. ش.، ص ۴.

نزدیک به نیم قرن (۱)

مرضیه بیات

مسجد اعظم قم، یکی از شاهکارهای معماری - مذهبی شهر قم در جوار حرم حضرت معصومه علیهاالسلام است... که در محوطه وسیعی با یازده هزار متر مربع بنا شده و یکی از بزرگ ترین مساجد اسلامی است که تمام قسمتهای آن، اعم از: شبستانها و گلدسته ها و گنبد، از بتون آرمه است و از این نظر، بنیانی فوق العاده محکم دارد....

با بیان مطالب فوق، مقاله حاضر به تشریح در باره: گنبد، درب چوبی، هزینه ساخت و کتابخانه مسجد اعظم می پردازد.

۱۴۹. مصاحبه با تولیت آستانه مقدسه (۲)

موقعیت تاریخی و مذهبی شهر مقدس قم، فعالیتهای انجام شده بعد از پذیرش مسؤولیت تولیت آستانه، اقدامات انجام شده جهت رفاه حال زائران، ذکر کرامتی از حضرت معصومه علیهاالسلام، و بیان خاطره ای از زیارت حضرت امام خمینی سلام الله علیه و مقام معظم رهبری، از جمله مطالبی است که در گفتگو با آیه الله مسعودی خمینی، تولیت محترم آستانه حضرت معصومه علیهاالسلام مطرح شده است.

۱۵۰. مصاحبه با حضرت آیه الله العظمی فاضل لنکرانی (۳)

حضرت آیه الله العظمی فاضل لنکرانی با بیان این مطلب که حضرت فاطمه معصومه علیهاالسلام در میان فرزندان موسی بن جعفر علیهماالسلام پس از امام رضا علیه السلام با

ص: ۸۲

۱-۱. روزنامه «ایمان» ش ۱۰۵، ۱۳۷۹/۷/۲۶ ه. ش.، ص ۴.

۲-۲. ماهنامه «کوثر» س ۱، ش ۱۲، اسفند ۱۳۷۶ ه. ش.، صص ۱۰ - ۶.

۳-۳. همان، س ۱، ش ۳، خرداد ۱۳۷۶ ه. ش.، صص ۶ و ۷ و ۳۱.

عظمت ترین است و روایات بسیاری در فضیلت و ثواب زیارت آن حضرت وارد شده، مردم را به عنوان مهمان نوازی نسبت به حضرت معصومه علیها السلام که همانند برادر بزرگوارش میهمان ایرانیان است، به زیارت تشویق می نماید.

آن گاه با اشاره به تقیید مرحوم آیه الله العظمی بروجردی _ رحمه الله _ و حضرت امام خمینی سلام الله علیه به زیارت این بانوی کریمه و اینکه مرحوم ملا صدرا در نوشتن کتاب اسفار هر وقت به مشکلی بر می خورده، به زیارت حضرت معصومه علیها السلام می آمده و بدین وسیله مشکلش حل می شده است، جریان حل شدن یکی از مشکلات علمی خود با توسل به کریمه اهل بیت علیهم السلام را نقل می کند.

۱۵۱. مصاحبه با حضرت آیه الله سید احمد خرازی (۱)

حضرت آیه الله سید احمد خرازی، در پاسخ به سؤالات مجله «کوثر» ابتدا درباره اهمیت زیارت در اسلام و فلسفه زیارت و رابطه آن با توحید مطالبی را ارائه نموده و سپس با استناد به روایات متعدد، اهمیت زیارت حضرت فاطمه معصومه علیها السلام را شرح داده، و محتوای زیارت نامه حضرت را بسیار خوب می شمارد و آن را موجب ازدیاد ایمان و مشخص کننده خط فکری و مسیر زندگی انسان معرفی می نماید.

ایشان در آخر گفتگو مواردی از کرامات کریمه اهل بیت علیهم السلام را بیان می کند.

۱۵۲. مصاحبه مطبوعاتی تولیت آستانه مقدسه (۲)

تولیت محترم آستانه مقدسه، حضرت آیه الله مسعودی، به اتفاق معاونت محترم اداری _ مالی آستانه، آقای فقیه میرزایی در روز پنج شنبه ۱۳۷۹/۵/۶ ه. ش. در یک

ص: ۸۳

۱- ۱. همان، س ۱، ش ۴، تیر ۱۳۷۶ ه. ش.، صص ۱۳ _ ۸.

۲- ۲. هفته نامه «پیام آستانه» ش ۴، ۱۳۷۹/۵/۲۶ ه. ش.، ص ۱ و ۴؛ ش ۵، ۱۳۷۹/۶/۹، ص ۱ و ۴؛ ش ۶، ۱۳۷۹/۶/۲۸، ص ۴ و ۲؛ ش ۷، ۱۳۷۹/۷/۱۹، ص ۴.

مصاحبه مطبوعاتی شرکت جسته و راجع به عملکرد هشت ساله آستانه مقدسه از سال ۱۳۷۱، توضیحاتی را در موضوعات و مطالب ذیل ایراد فرموده اند:

۱. پیشینه طرح توسعه اطراف حرم مطهر در سالهای گذشته و چگونگی تأمین بودجه آن؛

۲. وضعیت استخدامی و حقوقی و بیمه کارکنان آستانه؛

۳. وضعیت دفن در حرم مطهر؛

۴. اقداماتی که راجع به موقوفات آستانه انجام شده است؛

۵. معرفی و بیان اهمیت طرح مرکز فرهنگی آستانه در شمال کشور؛

۶. کارهای فرهنگی در دست اقدام برای جوانان قمی؛

۷. فعالیتهای عمرانی و تعمیر و بازسازی بخشهای مختلف حرم مطهر؛

۸. وضعیت زائر سراها، پل بازار و مسایل اقامتی زائران؛

۹. مشکلات موجود در راه اجرای طرح بزرگ مجتمع سیاحتی - زیارتی حضرت معصومه علیها السلام؛

۱۰. تراز مالی و عملیاتی آستانه؛

۱۱. مشکلات مربوط به مغازه های اطراف حرم مطهر؛

۱۲. مقایسه عملیات عمرانی و فرهنگی بین آستانه مقدسه قم و بین آستان قدس رضوی و حرم حضرت عبدالعظیم علیه السلام و بیان تفاوت بین آنها؛

۱۳. مسایل مربوط به پارک جعفریه و کشاورزان گازران.

۱۵۳. [معجزه حضرت معصومه علیها السلام (۱)]

چنین گزارش شده است:

از خوارق عادات که به معجزه حضرت معصومه علیها و علی آبائها المعصومین الف الثناء و التحیه دلالت دارد، این است که در روزنامه قم نوشته بودند که در روز اول ماه

۱-۱. هفته نامه «روزنامه وقایع اتفاقیه» ش ۱۷، ۲۷ رجب ۱۲۶۷ ه. ق.، ص ۳.

رجب طرف عصر یک ساعت به غروب مانده از بالای قبه روضه منوره، سفیدی روشن مانند نور متجلی بود؛ به نوعی که در روز روشن با شعاع آفتاب، شعاع او نمایان و به طرف آسمان متصاعد بود و تا مد نظر می دید، این نور نمایان بود.

شبهه واقعه فوق نیز در شماره ۲۸۰ «روزنامه وقایع اتفاقیه» ۸ شوال ۱۲۷۲ ه. ق.، ص ۴ و ش ۳۳۹، ۸ ذی حجه ۱۲۷۳ ه. ق.، ص ۶ گزارش شده است.

۱۵۴. معجزه حضرت معصومه علیهاالسلام را با چشم خود دیدم (۱).

مسجد اعظم قم در گذشته بنابر مصالحی به وسیله دیوارهایی از حرم مطهر جدا شده بود تا اینکه در سال ۱۳۷۱ ه. ش. طی یک حرکت مردمی دیوارها برداشته شد و این مکان مقدس به حرم مطهر متصل شد که امروزه ثمرات آن را از جهات مختلف به وضوح مشاهده می نمایم.

یکی از افرادی که در این جریان نقش مهمی داشته است، آقای آسودگان، عضو ستاد برگزاری مراسم نماز جمعه و شورای هماهنگی تبلیغات اسلامی استان قم می باشد که چگونگی برداشتن دیوارهای مسجد اعظم را در این نوشتار تشریح کرده و خاطره ای جالب درباره پایین آوردن ساعت مسجد اعظم نقل نموده است که با کرامت حضرت معصومه علیهاالسلام به طور معجزه آسایی از افتادن و از بین رفتن ساعت ۱۰ تنی جلوگیری شده است.

۱۵۵. مقام حضرت معصومه علیهاالسلام (۲).

این مقاله، در واقع برگزیده ای از سخنرانی حجه الاسلام و المسلمین فاطمی نیا می باشد که در تاریخ ۳/۲/۱۳۷۲ ه. ش. در حرم مطهر حضرت فاطمه معصومه

ص: ۸۵

۱- ۱. هفته نامه «پیام آستانه» ش ۱۱، ۱۴/۱۰/۱۳۷۹ ه. ش.، ص ۳.

۲- ۲. ماهنامه «کوثر» س ۱، ش ۱، فروردین ۱۳۷۶ ه. ش.، ص ۶۳.

علیهاالسلام ایراد نموده و پیرامون سه مقام حضرت: محدثه بودن، شفیع بودن، و کرامت حضرتش توضیح داده است.

۱۵۶. ملا صدرا و پناهگاه علمی (۱)

طیبه فرد

این نوشتار، با اشاره به هجرت ملا صدرای شیرازی به شهر قم، از زبان حال این نابغه عصر خویش، می گوید:

«هر دم که مشکلات علمی بر من هجوم می آورد و تلاشهای ذهنی و عقلی من به جایی نمی رسید، برای خود مفری از دست سختیها جستجو می کردم؛ جایی نبود، مگر مرقد شریفه جلیله، خانم فاطمه معصومه علیهاالسلام که هر گاه به آنجا مراجعه می کردم، دست کریمی حضرت، دستم را می گرفت و مرا از فیوضات معنوی و روحانی خویش بهره مند می ساخت.

به مجرد اینکه به حرم مراجعه می کردم، گویی استادی که جواب تمامی سؤالاتم را می داند، در برابرم قرار می گرفت و تمامی سؤالاتم را پاسخ می گفت و من با عنایات بی دریغ خانم معصومه علیهاالسلام مشکلاتم را حل می کردم و عامل موفقیت من چیزی نبود، مگر کرامات حضرت که از آن پس، گرمای معنوی وجود خانم معصومه علیهاالسلام مرا گرفت و دیگر عزم وطن نکردم.

و این شهر را که حرم اهل البیت علیهم السلام می باشد و بلایا از آن و مردم آن به حرمت این نگین درخشان دفع می شود، برای زندگی انتخاب کردم و از چشمه های زلال معصومیت در این شهر تا آخر عمر جرعه جرعه معرفت نوشیدم».

ص: ۸۶

حامد حجتی

در این مقاله، نویسنده با قلمی ادبی و توصیفی، گزارشی از غبار روبی مرقد مطهر حضرت معصومه علیهاالسلام را که در زاد روز حضرت زهرا علیهاالسلام با حضور مادران شهید انجام یافته، ارائه می نماید.

۱۵۸. منشأ اعتراضات بعضی از مستأجرین آستانه عدم توجه

به مسأله وقف و بی تفاوتی در عمل به قانون است (۲)

حضرت آیه الله مسعودی خمینی، تولیت محترم آستانه مقدسه حضرت معصومه علیهاالسلام در مصاحبه ای با بیان جایگاه ویژه وقف در احکام اسلام، وضعیت موقوفات آستانه مقدسه را تشریح نموده و اعتراض بعضی از مستأجرین آستانه را مشروحا پاسخ داده اند.

۱۵۹. میوه عصمت (۳)

مهدی رضوانی پور

مقاله حاضر که مقارن با سالروز میلاد خجسته کریمه اهل بیت علیهم السلام، حضرت فاطمه معصومه علیهاالسلام به چاپ رسیده، با قلمی ادبی به توصیف میلاد و همچنین مقام و منزلت حضرت معصومه علیهاالسلام پرداخته است و در بخشی از آن آمده است:

زینده نقش نگارستان وجود، حبیبه موسی بن جعفر علیهماالسلام، که در مهد مقدس امامت رشد و نمو می یافت، پیوسته از مهتاب پرفروغ ولایت، پرتو عشق و ایمان می گرفت و از اقیانوس بیکران معارف برادرش، حضرت امام رضا علیه السلام، جام

ص: ۸۷

۱- ۱. ماهنامه «کوثر» س ۱، ش ۹، آذر ۱۳۷۶ ه. ش.، صص ۹۳ - ۹۱.

۲- ۲. هفته نامه «پیام آستانه» ش ۳۲، ۱۷/۶/۱۳۸۱ ه. ش.، ص ۴.

۳- ۳. همان، ش ۳۵، ۱۶/۱۰/۱۳۸۱ ه. ش.، ص ۶.

سعادت می نوشید و همواره وعده آسمانی و بشارت فوز و رستگاری را با نقل حدیث «شیعه علی هم الفائزون» در گوش جان ارادتمندان حریم اهل بیت علیهم السلام نغمه ساز می نمود.

۱۶۰. میهمان عزیز(۱)

عباس صالح مدرسه ای

مقاله ای است که با بیانی روان و به شیوه داستانی، جریان سفر حضرت معصومه علیها السلام به شهر مذهبی قم بعد از بیماری در شهر ساوه و استقبال بی نظیر مردم قم به ویژه موسی بن خزرج، و همچنین خدمت و پرستاری خانواده موسی بن خزرج از حضرت، و چگونگی رحلت و دفن فاطمه معصومه علیها السلام را شرح می دهد.

۱۶۱. نام این داستان را شما انتخاب کنید(۲)

محمد هادی عسگرزاده

داستانی است که در آن مرد گچ کاری که برای عبادت به مسجد جمکران می رود، با دیدن وضعیت دیوارهای مسجد با خود می گوید: ای کاش مجبور نمی شدم ابزار کارم را بفروشم! کاش خودم می توانستم اینجا را از نو گچ کنم! شاید بتوانم گچ را تهیه کنم، اما وسایل چه می شود؟

آن گاه به زیارت حضرت معصومه علیها السلام می شتابد و حرف دلش را با بی بی مطرح می نماید و سپس در عالم خواب به محضرش تشریف می یابد و در نهایت، با کرامت آن حضرت آرزویش بر آورده می گردد.

ص: ۸۸

۱- ۱. ماهنامه «کوثر» س ۳، ش ۲۸، تیر ۱۳۷۸ ه. ش.، صص ۶۸ _ ۶۵.

۲- ۲. هفته نامه «۱۹ دی» ش ۷۹، ۲/۱۱/۱۳۷۹ ه. ش.، ص ۵.

۱۶۲. نامه ای به حضرت معصومه علیهاالسلام (۱)

«نامه ای به حضرت معصومه علیهاالسلام» عنوان ستونی است در نشریه «پیام آستانه» که نامه های زائران و شیفتگان حضرت فاطمه معصومه علیهاالسلام را که خطاب به آن حضرت نوشته اند، منعکس می سازد.

۱۶۳. نجمه، نگین بندگی (۲)

ن. طیبی

شخصیت «نجمه» مادر امام رضا و حضرت معصومه علیهماالسلام، ذیل پنج پرتو معرفی شده است:

پرتو اول: آزاده ای از تبار بردگان؛

پرتو دوم: در آینه آسمانها؛

پرتو سوم: مهربانانه چون گل؛

پرتو چهارم: در محراب عبادت؛

پرتو پنجم: بر ساحل صفات آسمانی.

۱۶۴. نظری بر اسامی و القاب حضرت

فاطمه معصومه علیهاالسلام (۳)

محمد اصغری نژاد

اسامی و القاب حضرت معصومه علیهاالسلام، از جمله: فاطمه، معصومه، و کریمه اهل بیت علیهم السلام از دیدگاه روایات و متون تاریخی بررسی شده است.

ص: ۸۹

۱-۱. هفته نامه «پیام آستانه» ش ۲، ص ۳؛ ش ۹، ص ۳؛ ش ۱۴، ص ۷؛ ش ۱۵، ص ۲؛ ش ۱۶، ص ۲؛ ش ۱۷، ص ۲؛ ش ۲۰،

ص ۲؛ ش ۲۷، ص ۴؛ ش ۲۸، ص ۳؛ ش ۲۹، ص ۳؛ ش ۳۱، ص ۴؛ ش ۳۳، ص ۳؛ ش ۳۵، ص ۵؛ ش ۳۷، ص ۳.

۲-۲. ماهنامه «کوثر» س ۳، ش ۳۵، بهمن ۱۳۷۸ ه. ش.، صص ۵۶ - ۵۳.

۳-۳. همان، س ۳، ش ۳۵، بهمن ۱۳۷۸ ه. ش.، صص ۶۶ - ۶۵.

حضرت معصومه علیها السلام (۱)

سید ابا صالح کشفی

کتابخانه حضرت فاطمه معصومه علیها السلام در بردارنده بیش از ۶۰۰ جلد قرآن از قدیمی ترین مصاحف مطبوع تا عصر حاضر و ۱۰۰ جزء از اجزاء قرآنی مختلف از دویست و چند خطاط ایرانی و غیر ایرانی و نزدیک به ۳۰ ترجمه فارسی از قدیم و جدید می باشد.

مقاله حاضر، قرآنهاى چاپی این گنجینه را از نظر قرائت، خط، رسم الخط، ترجمه ها، تذهیب و نقاشی، کتب و رسایل و جداول الحاقی به قرآنها، و چاپ مورد بررسی قرار داده است.

۱۶۶. نقشه طرح توسعه اطراف حرم ۱۱ بار تغییر یافته است (۲)

مصاحبه مطبوعاتی تولیت آستانه مقدسه حضرت فاطمه معصومه علیها السلام، حضرت آیه الله مسعودی خمینی، و معاون اداری _ مالی ایشان، جناب آقای فقیه میرزایی است که پیرامون مطالب ذیل انجام یافته است:

طرح توسعه اطراف حرم مطهر، مسایل مربوط به پارک دور شهر و میدان تره بار، تعمیرات انجام شده در حرم مطهر و بناهای وابسته، خدمات متعدد آستانه همچون:

احداث بیمارستان برای شهر جعفریه (گازران) و ایجاد باغ دویست هکتاری پسته و راه اندازی کتابخانه جدید و... (۳)

ص: ۹۰

۱- همان، س ۳، ش ۳۴، دی ۱۳۷۸ ه. ش.، صص ۹۳ _ ۹۱.

۲- هفته نامه «۱۹ دی» ش ۵۴، ۹/۵/۱۳۷۹ ه. ش.، ص ۴.

۳- این مصاحبه، به صورت کامل تر در هفته نامه «پیام آستانه» ش ۴، ۵، ۶، ۷ به چاپ رسیده است.

۱۶۷. نگاهی به آستانه حضرت معصومه علیها السلام (۱)

از جمله مطالب ارائه شده در این نوشتار، این مطالب است:

ایجاد فضاهای معماری در تربت پاک حضرت معصومه علیها السلام به نیمه دوم قرن دوم باز می گردد... این آستانه مقدسه در حال حاضر، مرکب از ابنیه هایی چون صحن عتیق، بقعه فراز، مقابر فقها، صحن نو، ایوانها، مدرسه فیضیه، و مسجد اعظم است. مساحت تمام مجموعه بناهای آستانه ۱۳۵۲۷ متر مربع است که از این مساحت ۱۹۱۴ متر آن زیر بنای گنبد و ایوانهای شمالی و جنوبی و شرقی و مسجد بالاسر و مقابر شاهان صفوی را در بردارد.

۱۶۸. نگاهی به زندگانی حضرت معصومه علیها السلام (۲)

خانواده، ولادت، هجرت به ایران، رحلت و تدفین حضرت فاطمه معصومه علیها السلام را با بیانی روان و بی تکلف شرح داده است.

۱۶۹. نگاهی به موزه آستانه مقدسه قم (۳)

معصومه بابکی، رقیه آقاجانی

مقاله حاضر، با بیان تاریخچه ای از موزه آستانه مقدسه حضرت معصومه علیها السلام، اظهار می دارد که این موزه با مساحتی حدود یک هزار متر مربع در دو طبقه همکف و زیرزمین و همچنین دارای بخشهای نمایشی، اداری و موزه داری است و از خدمات بخش مرمت و بازسازی آثار خطی نیز بهره مند است.

آنگاه آثار و ذخایر موزه آستانه به ترتیب قدمت، چنین معرفی می شود: ۱. سفالینه ها؛

ص: ۹۱

۱-۱. روزنامه «آفتاب یزد» ش ۸۱۰، ۲۹/۸/۱۳۸۱ ه. ش.، ص ۸.

۲-۲. هفته نامه «بعثت» ش ۱۰۴۸، ۴/۱۱/۱۳۷۹ ه. ش.، ص ۱.

۳-۳. روزنامه «ایمان» ش ۱۰۳، ۱۹/۷/۱۳۷۹ ه. ش.، ص ۴.

۲. قرآنها؛ ۳. کاشیها؛ ۴. سکه ها و جواهرات؛ ۵. تابلوها؛ ۶. سنگ قبرها؛ ۷. درب ها؛ ۸. قالیچه ها و سجاده ها؛ ۹. دیگر آثار موزه (شامل: قلمدانها، رحلها، تجهیزات جنگی و فلزی، صندوق، ساعت کوکی، و اشیای بلورین).

۱۷۰. نگین شهرمان را دریابیم (۱)

احمد حسین خانی

این نوشتار، با اشاره به اهمیت شهر مقدس قم که یکی از مراکز مهم شیعه و دومین شهر زیارتی ایران است و هر ساله پذیرای میلیونها نفر مسافر و زائر می باشد، به بیان مسایل و مشکلات عدیده اطراف حرم مطهر که در واقع نگین شهر قم می باشد، به ویژه بستر رودخانه که در اختیار زائران قرار گرفته است، می پردازد.

۱۷۱. نمی توان روزی را بدون کرامت به سر برد (۲)

(نشستی با معاونت اداری _ مالی آستانه مقدسه

حضرت معصومه علیهاالسلام)

تحولات اداری آستانه مقدسه حضرت معصومه علیهاالسلام، وضعیت اراضی متعلق به آستانه، هدف از تأسیس بخش فرهنگی آستانه، اقدامات انجام شده در جهت حفظ آثار باستانی، ارتباط آستانه مقدسه با مراکز فرهنگی دیگر، چگونگی انتشار مجله «کوثر»، تأسیس انتشارات «زائر»، همایش بانوی کرامت، احداث مجتمع فرهنگی، و ذکر کرامتی از حضرت معصومه علیهاالسلام، از جمله مطالبی است که در گفتگویی با جناب آقای فقیه میرزایی، معاون محترم اداری _ مالی تولیت آستانه، مورد توجه قرار گرفته است.

ص: ۹۲

۱- ۱. هفته نامه «۱۹ دی» ش ۱۷۰، ۱۱/۹/۱۳۸۱ ه. ش.، ص ۹.

۲- ۲. ماهنامه «کوثر» س ۲، ش ۲۲، دی ۱۳۷۷ ه. ش.، صص ۹۱ - ۸۷.

۱۷۲. نیم نگاهی بر بارگاه فاطمی (۱)

این مقاله به صورت مختصر به معرفی حرم مطهر حضرت فاطمه معصومه علیها السلام و قسمت‌های مختلف آن پرداخته است. اماکن و قسمت‌های معرفی شده عبارت اند از:

گنبد حرم مطهر، مرقد مطهر حضرت معصومه علیها السلام، ضریح مطهر، ایوان طلا، ایوان آینه، مناره های صحن عتیق، مناره های ایوان آینه، مأذنه های صحن بزرگ، مسجد بالا-سر، مسجد طباطبایی، مسجد شهید مطهری، رواق بالا-سر، رواق دارالحفاظ، رواق آینه (شهید بهشتی)، رواق پیشرو، صحن نو (اتابکی)، صحن عتیق (قدیم).

۱۷۳. وضعیت بازسازی گنبد‌های حرم مطهر و

مسجد اعظم و طباطبایی تشریح شد (۲)

گفتگویی است با حضرت آیه الله مسعودی، تولیت محترم آستانه مقدسه قم که درباره ضرورت و چگونگی تعمیرات سه گنبد آستانه حضرت معصومه علیها السلام؛ یعنی گنبد طلایی حرم مطهر، گنبد مسجد اعظم و گنبد مسجد طباطبایی مطالبی را بیان نموده اند.

۱۷۴. ویژگی‌های حضرت معصومه علیها السلام (۳)

هادی دانشور

برخی از ویژگی‌ها و فضایل حضرت فاطمه معصومه علیها السلام، تحت این عناوین بیان شده است:

۱. شفاعت گسترده؛ ۲. عصمت؛ ۳. فداها ابوها؛ ۴. پیشگویی امام صادق علیه السلام؛

ص: ۹۳

۱-۱. هفته نامه «پیام آستانه» ش ۲۶، ویژه راهنمای زائران، فروردین ۱۳۸۱ ه. ش.، ص ۶.

۲-۲. همان، ش ۲۰، ۱۵/۷/۱۳۸۰ ه. ش.، ص ۳.

۳-۳. ماهنامه «کوثر» س ۳، ش ۳۳، آذر ۱۳۷۸ ه. ش.، صص ۳۴ _ ۳۲.

۵. رمز قداست قم؛ ۶. تنها خواهر امام هشتم علیه السلام؛ ۷. نامه دعوت.

۱۷۵. هاجر آل رسول صلی الله علیه و آله (۱)

الیاس محمدیگی

نویسنده با بیان اینکه «در طول تاریخ شیعه، یکی از مؤثرترین عوامل ادامه نهضت دینی و برافراشته بودن پرچم مبارزه با ستم پیشگان دوران و به وجود آوردن انقلابهای فرهنگی _ سیاسی، هجرت نخبگان و برگزیدگان دینی عالم اسلام بوده است»، به توصیف هجرت تاریخی حضرت معصومه علیها السلام پرداخته، در آخر اظهار می دارد:

ماندگارترین کرامت حضرتش، استقرار و شکوفایی پایگاه عظیم نشر معارف اهل بیت علیهم السلام، حوزه مقدس علمیه قم است که یکی از شیرین ترین ثمرات آن شجره مبارکه، استقرار نظام اسلامی و حاکمیت تشیع علوی بر کشور عزیز ایران می باشد.

۱۷۶. هدف ما تغذیه معنوی و فکری زائران حرم مطهر است (۲)

حجه الاسلام والمسلمین حاج شیخ محمد نظری رئیس دفتر تولیت و مدیر روابط عمومی آستانه مقدسه در مصاحبه ای ابتدا درباره وظایف روابط عمومی در هر سازمان و اداره، مطالبی را بیان کرده و رمز موفقیت و عدم موفقیت روابط عمومی را شرح داده، آن گاه عملکرد روابط عمومی آستانه مقدسه در دو بُعد داخل و خارج از آستانه و همچنین انتشار نشریه «پیام آستانه» و تأسیس سایت اطلاعاتی در شبکه جهانی اینترنت و تشکیل اطاق گفتگو در سایت پالتاک را توضیح داده اند.

ص: ۹۴

۱- ۱. هفته نامه «پیام آستانه» ش ۱۶، ۲۰/۴/۱۳۸۰ ه. ش.، ص ۴.

۲- ۲. همان، ش ۳۳، ۲۹/۷/۱۳۸۱ ه. ش.، ص ۴.

محمد هادی حمیدیان

در این مقاله می خوانیم: یکی از مهم ترین معیارهای ارزش کتیبه، هنری بودن آن است. در بین همه کتیبه های حرم مطهر، کتیبه ای که فاقد ارزش هنری باشد، وجود ندارد. و در بین کتیبه های حرم، هیچ یک از آنها به اندازه دو شاهکار هنری (کتیبه موجود در مسجد امام خمینی سلام الله علیه که رواق کوچکی در حرم است و کتیبه های سردر و گرداگرد صحن جدید) نیست که توسط دو تن از خوشنویسان بزرگ به وجود آمده است: مرحوم محمد رضا امامی (خوشنویس عصر صفویه) و مرحوم میرزا آقا زنجانی (خوشنویس دوره قاجاریه).

۱۷۸. هنوز شهر آذین بسته به یمن قدوم تو بود که... (۲)

اعظم زراعی

نویسنده در این مقاله که درباره سالروز وفات کریمه اهل بیت علیهم السلام تحریر نموده است، با قلمی ادبی - توصیفی و به صورت خطابی با حضرت فاطمه معصومه علیهاالسلام سخن می گوید.

۱۷۹. یا حضرت معصومه علیهاالسلام (۳)

لیلا سعیدی برا

در ستون «تپش واژه ها» مقاله «یا حضرت معصومه علیهاالسلام» شرحی است در قالب داستان که چگونگی زیارت و راز و نیاز نویسنده و تأثیر معنوی آستان ملکوتی حضرت معصومه علیهاالسلام بر روح و روان زائر را بیان می کند.

ص: ۹۵

۱- ۱. ماهنامه «کوثر» س ۲، ش ۱۸، شهریور ۱۳۷۷ ه. ش.، صص ۶۷ - ۶۴ و ۵۹.

۲- ۲. هفته نامه «۱۹ دی» ش ۱۴۶، ۲۷/۳/۱۳۸۱ ه. ش.، ص ۸.

۳- ۳. هفته نامه «قم امروز» ش ۸۰، ۳/۱۱/۱۳۷۹ ه. ش.، ص ۶.

نوشتاری است که با بیان خیالی از زبان کبوتری از کبوتران حرم حضرت معصومه علیهاالسلام، به توصیف زائران، حرم مطهر، و گنبد طلایی و... می پردازد و سپس با این زمزمه دسته جمعی کبوتران به پایان می رسد:

مرقد معصومه چشم شهر ماست بارگاه او حریم کبریاست

چشمه لطف و اجابت دست او کعبه دل، قبله اهل ولاست

ص: ۹۶

۱۸۱. آشنایی با امام زادگان قم (۱)

معرفی بقعه مبارک حضرت معصومه علیهاالسلام، شاهزاده موسی مبرقع، چهل اختران، امام زاده شاه اسماعیل، شاهزاده حمزه، سلطان محمد شریف، شاهزاده ناصر الدین، علی بن جعفر (در بهشت)، امام زاده ابراهیم و گنبد سبز، شاه احمد قاسم، امام زاده هادی و مهدی، شاهزاده احمد (معروف به امام زاده خاک فرج)، شاه ابراهیم و شاه محمد، شاه جعفر، شاهزاده احمد، و امام زاده شاه سید علی در این مقاله عرضه می گردد.

در پایان نیز با بیان اینکه مشهد امام زاده سید علی بیش از سایر مشاهد مورد توجه عمومی و محل نذور و مزار همگانی و مرکز اجتماع و اعتکاف ارباب حوایج به ویژه دردمندان است؛ بقعه، قبه، رواق، ایوان، صحن، و آب انبار مشهد وی معرفی می شود.

۱۸۲. آشنایی با مسجد مقدس جمکران (قم) (۲)

محمد کاظمی

دورنمایی از منظره مسجد مقدس جمکران، که در شش کیلومتری قم در کنار جاده خروجی این شهر به سمت کاشان واقع شده، تاریخچه ای درباره این مسجد، آداب

ص: ۹۹

۱-۱. روزنامه «ایمان» ش ۱۰۶، ۲۸/۷/۱۳۷۹ ه. ش.، ص ۴.

۲-۲. روزنامه «رسالت» س ۱۷، ش ۴۸۵۱، ۲۸/۷/۱۳۸۱ ه. ش.، ص ۳ ضمیمه.

عرضیه نوشتن، و ویژگیهای امام عصر عجل الله تعالی فرجه الشریف را بیان می نماید.

۱۸۳. امام زادگان مدفون در قم (۱)

شش امام زاده بدون واسطه و پنجاه و یک امام زاده با واسطه و یا جاریه فرزندان ائمه علیهم السلام که مدفون در قم هستند، به همراه شش شخصیت عالی مقام دینی که در قبرستان شیخان قم مدفون اند، معرفی شده اند.

۱۸۴. بنای شاهزاده ابراهیم محله دروازه کاشان قم (۲)

کاظم عرب

در قم و حومه آن سه تا چهار مقبره به نام شاهزاده ابراهیم وجود دارد که گاه محققینی را که در این خصوص از منابع دست دوم استفاده کرده اند، دچار اشتباهاتی ساخته است. بنای مورد نظر که به عنوان بقعه شاهزاده ابراهیم مورد احترام اهالی محل است، در محله دروازه کاشان در بخش شرقی شهر قم، درون محوطه محصوره که امروزه نیز به عنوان گورستان مورد استفاده می باشد، واقع شده است.

با این مقدمه، نوع نقشه، نمای خارجی، ورودی، نمای داخلی، گنبد، تزیینات (شامل: مقرنس کاری، گچ کاری، نقاشی روی گچ، و کاشی کاری)، کتیبه ها، تاریخ و انتساب بنا، بررسی و معرفی گردیده است.

۱۸۵. تاریخ بنای برج شمالی باغ گنبد سبز (۳)

کاظم عرب

بنای مورد بحث در این نوشتار، شمالی ترین مقبره از مقابر سه گانه باغ گنبد سبز دروازه

ص: ۱۰۰

۱- ۱. ماهنامه «دنیای جوانان» ش ۲۶، تیرماه ۱۳۸۰ ه. ش.، ضمیمه، ص ۴۱.

۲- ۲. فصلنامه «نامه قم» س ۵، ش ۱۷ و ۱۸، بهار و تابستان ۱۳۸۱ ه. ش.، صص ۴۱ _ ۵۲.

۳- ۳. همان، س ۱، ش ۳ و ۴، پاییز و زمستان ۱۳۷۷ ه. ش.، صص ۱۲۴ _ ۱۱۳.

کاشان قم است که از جهت پلان و تزئینات با دو بنای دیگر این مجموعه (برج مقبره خواجه اصیل الدین، ۷۶۱ ه. ق. و برج مقبره خواجه علی صفی، ۷۹۲ ه. ق.) تفاوت‌هایی را نشان می‌دهد و به سبب آنکه اغلب تزئینات الحاقی و کتیبه‌های بنا امروزه فرو ریخته، تاریخ بانی و مدفونان در بنا در پرده ابهام است؛ لذا در این مقاله، نگارنده با بررسی دقیق و در نکات ناگفته، درصدد پیشنهاد تاریخ تقریبی احداث بنای مزبور است.

۱۸۶. شهر زیارتی قم در راستای وصول به اهداف مذهبی (۱)

گفتگویی است با مدیر کل سازمان اوقاف و امور خیریه استان قم درباره مطالب ذیل:

تعداد امام زادگان قم (که گفته می‌شود: شواهد و پرونده‌های موجود به وجود دویست و هفتاد امام زاده گواهی می‌دهد)، اقدامات انجام گرفته در مورد اجرای طرح توسعه بقاع امام زاده‌ها، اقدامات انجام یافته نسبت به مرمت مقابر علما و فقهای مدفون در قم (با توجه به طرح توسعه حرم مطهر حضرت معصومه علیهاالسلام)، طرح توسعه و بازسازی مسجد مقدس جمکران، معرّفی تشکیلات و افراد موظف در این مسجد، و ارائه آمار درباره تعداد زائران این مسجد.

۱۸۷. مزارات قم (۲)

مدرسی طباطبایی (با نام مستعار: ح. حمید)

«مزارات قم» عنوان سلسله مقالاتی است که به معرّفی مقابر و مزارات ذیل _ در قم _

ص: ۱۰۱

۱- ۱. ماهنامه «زائر» س ۴، ش ۴۱، دی ۱۳۷۶ ه. ش.، صص ۳۳ - ۳۲.

۲- ۲. هفته نامه «استوار» ش ۲۱۳۴، ۱۷/۷/۱۳۴۸ ه. ش.، ص ۱ و ۴ و ۳؛ ش ۲۱۳۵، ۲۴/۷/۱۳۴۸، ص ۱ و ۴؛ ش ۲۱۳۶، ۱/۸/۱۳۴۸، ص ۱ و ۴؛ ش ۲۱۳۷، ۸/۸/۱۳۴۸، ص ۱ و ۴؛ ش ۲۱۳۸، ۱۵/۸/۱۳۴۸، ص ۱ و ۴؛ ش ۲۱۴۰، ۲۹/۸/۱۳۴۸، ص ۱ و ۴؛ ش ۲۱۴۲، ۶/۹/۱۳۴۸، ص ۱ و ۴؛ ش ۲۱۴۳، ۱۳/۹/۱۳۴۸، ص ۱ و ۴؛ ش ۲۱۴۴، ۲۰/۹/۱۳۴۸، ص ۱ و ۴ و ۳؛ ش ۲۱۴۵، ۲۷/۹/۱۳۴۸، ص ۱ و ۴ و ۲؛ ش ۲۱۴۶، ۴/۱۰/۱۳۴۸، ص ۱ و ۴؛ ش ۲۱۴۷، ۱۱/۱۰/۱۳۴۸، ص ۱ و ۴؛ ش ۲۱۴۸، ۱۸/۱۰/۱۳۴۸، ص ۱ و ۴؛ ش ۲۱۴۹، ۲۵/۱۰/۱۳۴۸، ص ۱ و ۴؛ ش ۲۱۵۱، ۲/۱۱/۱۳۴۸، ص ۱ و ۴ و ۳.

مقبره و آستانه مقدسه حضرت فاطمه معصومه علیهاالسلام، مزار علی بن جعفر، بقعه شاهزاده جعفر، بقعه شاهزاده ابراهیم، بقعه سید سربخش، بقعه امام زاده احمد بن قاسم، مزار چهل اختران (شامل: مدفن موسی بن مبرقع، بقعه شاهزاده زید، و بقعه چهل اختران)، مزار خاک فرج (شامل: بقعه شاهزاده احمد، بنایی به نام «کعبه»، بقعه شاهزاده محمد، و مسجد کمیدان)، بقعه امام زاده ابراهیم، بقعه سلطان محمد شریف، مزار شاهزاده سید ابواحمد، مزار شاهزاده حمزه (شامل: بقعه امام زاده حمزه، بقعه امام زاده احمد، و مزار امام زاده زید)، بقعه شاهزاده سید علی، بقعه احمد بن اسحاق، مزار چهار امام زاده (شامل مقابر امام زادگان: حسین و حسن و جعفر و ابراهیم)، بقعه سید معصوم، بقعه علی موسی الرضا، مقابر باغ گنبد سبز، و بقعه باغ مجاور گنبد سبز.

۱۸۸. مسجد جامع قم گم شده است! (۱)

محمد جعفر شفقت

گزارشی است درباره وضعیت مسجد جامع قم که در آن نظرات چند تن از همسایه های مسجد، و آقای عرب مدیر میراث فرهنگی استان قم، آقای امر اللهی شهردار منطقه یک، و آقای روحانی مدیر کل اوقاف استان، منعکس شده و در مقدمه آن آمده است:

در جانب شرقی شهر مقدس قم، نزدیک دروازه ری سابق، مسجدی قرار دارد به نام مسجد جامع؛ مسجدی وسیع و مملو از هنر نمایهای معماران ایرانی و اسلامی که اکنون در لابه لای کوچه پس کوچه های تنگ و باریک و پیچ در پیچ مخفی گشته و مورد بی مهری مسؤولان ذی ربط قرار گرفته است. موقعیت نامناسب مسجد از لحاظ جغرافیایی و دوری آن به مرکز شهر، عدم حضور مستمر علما در این مسجد با عظمت، وجود انبوه خانه های چسبیده به مسجد و عدم حضور شخصیتهای علمی و فرهنگی و...

ص: ۱۰۲

جملگی موجب شده است این مسجد تا به فراموشی سپرده شود.

۱۸۹. مسجد جمکران، تجلیگاه حضرت مهدی

عجل الله تعالی فرجه الشریف (۱)

چگونگی احداث مسجد صاحب الزمان جمکران در شش کیلومتری شهر قم که با دستور مستقیم حضرت حجت علیه السلام در عالم واقعه به حسن بن مثله جمکرانی بوده، تشریح شده و آداب آن مسجد از قول خود امام زمان عجل الله تعالی فرجه الشریف ذکر گردیده است.

۱۹۰. مسجد جمکران، خاستگاه معنویت و معرفت (۲)

این مقاله، با بیان اینکه مسجد بزرگ جمکران، این خاستگاه معرفت و معنویت که طبق اسناد و مدارک متقن احداث آن به امام زمان عجل الله تعالی فرجه الشریف منسوب است، قدمت تأسیسش به اواخر قرن سوم قمری می رسد، چگونگی بنای آن به دنبال خواب حسن بن مثله جمکرانی و دستور امام عصر عجل الله تعالی فرجه الشریف مبنی بر ساخت چنین مکانی را به همراه فضیلت مسجد جمکران بیان نموده است.

۱۹۱. مسجد مقدس جمکران (۳)

علی اکبر مهدی پور

مسجد مقدس جمکران، تاریخچه مسجد جمکران، منبع شناسی مسجد جمکران، نظر مرحوم آیه الله حائری درباره مسجد جمکران، پیشگویی امیر مؤمنان علیه السلام از

ص: ۱۰۳

۱- ۱. ماهنامه «زائر» س ۲، ش ۱۰، دی ۱۳۷۴ ه. ش.، صص ۱۳ - ۱۲.

۲- ۲. ماهنامه «دنیای جوانان» ش ۲۶، تیرماه ۱۳۸۰ ه. ش.، ضمیمه، ص ۱۵.

۳- ۳. فصلنامه «انتظار» س ۲، ش ۵، پاییز ۱۳۸۱ ه. ش.، صص ۳۵۴ - ۳۳۳.

مسجد جمکران، معجزات حضرت بقیه الله علیه السلام در مسجد مقدس جمکران، جمکران میعادگاه عاشقان، ختم زیارت عاشورا در مسجد جمکران، خصوصیت شب چهارشنبه، و دعای عظم البلاء، عناوین مطالب طرح شده در این مقاله می باشند.

۱۹۲. مسجد مقدس جمکران (۱)

در این مقاله، به چگونگی بنای مسجد مقدس جمکران در سال ۳۹۳ ه. ق. در دامنه کوه دو برادران پرداخته شده که حسن بن مثله جمکرانی در عالم رؤیا به محضر حضرت حجه بن الحسن عجل الله تعالی فرجه الشریف مشرف می شود و حضرت به وی دستوراتی را مبنی بر بنای مسجد و... می دهند، حسن بن مثله بعد از بیداری از خواب، علائم مسجد را در عالم بیداری در همان نقطه ای که حضرت نشان داده بود، مشاهده می کند و طبق دستور حضرت عمل می کند.

سپس کیفیت خواندن نماز مخصوص مسجد جمکران بیان شده است.

۱۹۳. معرفی امام زادگان قم (۲)

سلسله مقالاتی است که به معرفی امام زادگان قم، همچون علی بن جعفر، سید علی، ابراهیم بن ابوجعفر محمد، حمزه بن حسین، موسی مبرقع، ابواحمد بن محمد حنفیه، احمد بن قاسم، سکینه خاتون، و امام زادگان بقعه چهل اختران، می پردازد.

ص: ۱۰۴

-
- ۱- ۱. هفته نامه «پیام آستانه» ش ۲۶، ویژه راهنمای زائران، فروردین ۱۳۸۱ ه. ش، ص ۳.
 - ۲- ۲. همان، ش ۱۶، ۲۰/۴/۱۳۸۰ ه. ش، ص ۳؛ ش ۱۷، ۱۰/۵/۱۳۸۰، ص ۳؛ ش ۱۸، ۳۱/۵/۱۳۸۰، ص ۳؛ ش ۱۹، ۲۱/۶/۱۳۸۰، ص ۳؛ ش ۲۰، ۱۵/۷/۱۳۸۰، ص ۳؛ ش ۲۱، ۷/۸/۱۳۸۰، ص ۳؛ ش ۲۲، ۳۰/۸/۱۳۸۰، ص ۳؛ ش ۲۴، ۲۴/۱۱/۱۳۸۰، ص ۳؛ ش ۲۵، ۸/۱۲/۱۳۸۰، ص ۵.

۱۹۴. معرّفی امام زادگان معروف قم (۱)

در ستونی با عنوان «پروانگان حرم» امام زادگان مشهور و معروف قم از بین ۴۴۴ امام زاده قم نام برده شده و محل دفن آنها معرّفی گردیده است.

۱۹۵. معرّفی بعضی از اماکن دیدنی قم (۲)

این مقاله، به معرّفی اجمالی بیت النور، منزل امام خمینی سلام الله علیه، مدرسه فیضیه، مسجد جامع قم، بازار تیمچه بزرگ قم، و مسجد امام حسن عسکری علیه السلام پرداخته است.

۱۹۶. مقابر باغ گنبد سبز (۳)

مدرسی طباطبایی (با نام مستعار: ح. حمید)

نوشتار حاضر، به معرّفی مقابر باغ گنبد سبز که سه بنای هرمی شکل در باغ مزبور می باشند و از آثار بازمانده از قرن هفتم و هشتم هستند و همچنین به معرّفی مدفونین در آن بناها می پردازد.

۱۹۷. هفت بنای ارزشمند قم

بازمانده از قرن هشتم هجری قمری (۴)

کاظم عرب

مزار امام زاده علی بن جعفر، مقبره خواجه اصیل الدین، مقبره خواجه علی صفی،

ص: ۱۰۵

۱-۱. همان، ش ۲۶، ویژه راهنمای زائران، فروردین ۱۳۸۱ ه. ش.، ص ۳.

۲-۲. همان، ش ۲۶، ویژه راهنمای زائران، فروردین ۱۳۸۱ ه. ش.، ص ۲.

۳-۳. هفته نامه «استوار» ش ۲۰۷۵، ۲۸/۶/۱۳۴۷ ه. ش.، ص ۱ و ۵.

۴-۴. فصلنامه «نامه قم» س ۵، ش ۱۹ و ۲۰، پاییز و زمستان ۱۳۸۱ ه. ش.، صص ۲۴ _ ۷.

مقبره شمالی (شمالی ترین مقبره از مقابر باغ گنبد سبز)، و مزار امام زادگان: سید سربخش، شاه احمد قاسم، و خدیجه خاتون در این مقاله معرفی شده و از نظر معماری و تزیینات مورد بررسی قرار گرفته است.

ص: ۱۰۶

در ابتدا، تاریخچه ای از شهر قم بیان می شود که از جمله می خوانیم:

این منطقه را در دوران باستان «براستان» می گفتند و حوزه روستایی آن «کمیدان» و مرکز روستا را به نام «کم» می خواندند. در قرن اول اسلامی نیز این شهر به نام «کم» معروف بوده و از توابع اصفهان به شمار می آمد.

سپس جغرافیای عمومی قم ارائه می گردد.

سید محمد سید علی

معرفی اشعریها، اولین اشعریهایی که به قم منتقل شدند، جریان هجرت آنها به قم به همراه تحلیل و بررسی روایات تاریخی گوناگون در این زمینه، بعضی از اعراب ساکن در قم قبل از اشعریها، عوامل انتخاب این منطقه توسط قبایل عرب، علاقه مردم قم به خاندان اشعری، انتشار مذهب تشیع توسط اشعریها در قم، معرفی جایگاه این خاندان در نزد طایفه امامیه و روایان حدیث از این خاندان، وجه تسمیه قم، امتداد قدرت و نفوذ اشعریها در تاریخ قم، و افول ستاره آنان، مطالبی است که در این مقاله، به زبان عربی مورد بحث

ص: ۱۰۹

۱-۱. هفته نامه «پیام آستانه» ش ۲۶، ویژه راهنمای زائران، فروردین ۱۳۸۱ ه. ش.، ص ۱.

۲-۲. فصلنامه «الهادی» س ۱، ش ۴، جمادی الاولى ۱۳۹۲ ه. ق.، صص ۷۵ - ۶۰.

قرار گرفته است.

۲۰۰. [بسته (۱)]

گفته می شود که:

اولیای دولت علیه حسب الامر الاقدس (حکم ناصرالدین شاه قاجار) محض ملاحظه رفاه حال مظلومین و ملهوفین قرار دادند که روضه مقدسه حضرت معصومه قم و قبه متبرکه شاهزاده عبد العظیم واجب التعظیم برای مردم، سوای اشرار و مفسدین و مقصرین و قاتلین بست باشد که اگر به کسی ظلمی واقع شده، نتواند کیفیت را به عرض اولیای دولت قاهره به زودی برساند، خود را به پناه روضه منوره آن دو بزرگوار برده، مراتب مظلومی و بی جرمی خود را به اولیای دولت قاهره معلوم سازد....

۲۰۱. تاریخ تشیع در ایران (۲)

علی اکبر تشید

در سلسله مقالات «تاریخ تشیع در ایران» نگارنده، ابتدا اقوال مختلف درباره چگونگی ظهور تشیع در ایران را مورد بررسی قرار داده، عقیده خود را چنین اظهار می دارد که ایرانیان در دوره حکومت حضرت علی علیه السلام _ که تساوی کامل را در بین کلیه مسلمانان بدون استثنا اجرا نمود - به اهل بیت علیهم السلام اقبال نمودند.

سپس شواهد تاریخی را ذکر می کند و از جمله جریان هجرت اشعریان را به شهر قم تشریح می نماید.

ص: ۱۱۰

۱- ۱. هفته نامه «روزنامه وقایع اتفاقیه» ش ۵۶، ۵ جمادی الاول، ۱۲۶۸ ه. ق.، ص ۳.

۲- ۲. ماهنامه «ارمغان» س ۲۴، ش ۳ و ۴، خرداد و تیر ۱۳۲۸ ه. ش.، صص ۱۴۰ _ ۱۳۳؛ ش ۵، مرداد ۱۳۲۸، صص ۲۱۹ _

۲۱۴؛ ش ۶، شهریور ۱۳۲۸، صص ۲۶۷ _ ۲۶۲؛ ش ۷ و ۸، مهر و آبان ۱۳۲۸، صص ۳۳۴ _ ۳۲۶.

۲۰۲. تاریخچه بنای دبیرستان حکیم نظامی قم (۱)

سلسله مقالاتی است که در آن می خوانیم:

شهرستان قم تا سال ۱۳۱۷ ه. ش. فاقد دبیرستان کاملی بوده که دانش آموزان بتوانند به تحصیلات خود ادامه دهند. تا اینکه در سال ۱۳۱۴ ه. ش. در زمان وزارت علی اصغر حکمت در میان باغ بزرگی، بنای دو طبقه ای پایه ریزی شد که مجهز به کتابخانه، آزمایشگاه، سالن سخنرانی و زمینهای ورزشی بود.

علی اصغر حکمت (وزیر فرهنگ وقت) تصمیم داشته که نام دبیرستان را حکمت بگذارد، اما در زمان افتتاح این دبیرستان (۱۳۱۷) او از وزارت برکنار شده بود و جانشین او، اسماعیل مرآت دستور می دهد که نام آن را دبیرستان حکیم نظامی بگذارند. این نام تا سال ۱۳۵۷ ه. ش. باقی بود و از آن سال تاکنون نامش دبیرستان امام صادق علیه السلام می باشد.

این مرکز علمی همیشه پایگاه دبیران و استادان فاضل و دانشمند سرشناس، همچون شهید آیه الله بهشتی، شهید آیه الله دکتر محمد مفتاح، استاد علی اصغر فقیهی و... بوده است.

۲۰۳. تاریخ و زبان قوم «خلج» (۲)

ترجمه: حسن زندیه

نوشتار حاضر، ترجمه مدخل «خلج» از دایره المعارف اسلام است که بخش تاریخی آن را «C.E.Bosworth» ترک شناس شهیر، و بخش مربوط به زبان خلج را «G.Doerfer» نگاشته است.

ص: ۱۱۱

۱-۱. هفته نامه «قم امروز» ش ۱۰۲، ۲۹/۱۱/۱۳۸۰ ه. ش.، ص ۶؛ ش ۱۳، ۶/۱۲/۱۳۸۰، ص ۵؛ ش ۱۰۴، ۱۹/۱۲/۱۳۸۰، ص ۵؛ ش ۱۰۵، ۲۷/۱۲/۱۳۸۰، ص ۵.

۲-۲. فصلنامه «نامه قم» س ۴، ش ۱۴، تابستان ۱۳۸۰ ه. ش.، صص ۱۵۳ _ ۱۴۳.

ادوارد براون

مترجم: ذبیح الله منصوری

جریان احداث جاده بین تهران و قم توسط امین السلطان و روان کردن آب رودخانه ای که بین حوض سلطان و پل دلاک می گذشت، بر روی جاده قدیم قم، بدین منظور که کاروانیان از جاده قدیم رفت و آمد نکنند و در نتیجه کاروانسرای حوض سلطان _ که حاضر نشده بود کاروانسرای خود را به دولت بفروشد _ و شکست شود، مطالبی است که در این نوشتار شرح داده شده است.

۲۰۵. دعوت از امام رضا علیه السلام برای سفر به ایران (۲)

داود الهامی

نویسنده مقاله، سفر تاریخی امام رضا علیه السلام به سوی خراسان را به دنبال دعوت مأمون عباسی شرح داده و از جمله اظهار داشته است:

مرحوم سید عبدالکریم بن طاوس (متوفی ۶۹۳ ه. ق.) نقل نموده که امام رضا علیه السلام از مدینه طیبه به بصره تشریف فرما شدند و از آنجا به سوی بغداد و سپس به طرف قم رهسپار گردیدند. مردم قم که از جریان اطلاع یافتند، به استقبال امام آمدند، ولی در اینکه امام وارد منزل چه کسی بشود، با هم اختلاف کردند....

امام رضا علیه السلام که از اختلاف آنها با خبر شد، فرمود: شتر من مأمور است؛ یعنی هر کجا زانو بزند، همان جا محل اقامت من خواهد بود. شتر آمد در جلوی خانه ای زانو زد که صاحب آن خانه در خواب دیده بود که فردا امام رضا علیه السلام میهمان او خواهد بود. حضرت در خانه او نزول فرمود.

طبق بعضی نقلها، عبور امام در اثنای راه به دار المؤمنین قم اتفاق افتاد و آن حضرت

ص: ۱۱۲

۱- ۱. هفته نامه «خواندنیها» س ۱۳، ش ۱، ۱/۷/۱۳۳۱ ه. ش.، صص ۲۲ _ ۲۰.

۲- ۲. ماهنامه «مکتب اسلام» س ۳۳، ش ۵ مرداد ۱۳۷۳ ه. ش.، صص ۳۴۳ _ ۳۳۸.

یک شبانه روز و به روایتی ۱۸ روز در قم توقف فرمود و در خانه ای نزول کرد که الآن مسجدی است که آن را قدمگاه حضرت امام رضا علیه السلام و مسجد شاه خراسان گویند.

۲۰۶. رودخانه قم در طول تاریخ (۱)

مدرسی طباطبایی (با نام مستعار: ح. حمید)

جریان طغیان رودخانه قم و سیل بنیان کنی که در سال ۱۰۴۶ هجری رخ داده، با استفاده از منابع تاریخی نقل گردیده است و گفته می شود که به موجب آن دو سوم شهر قم به ویرانه تبدیل شد و بیشتر باره (دیوار) دور شهر خراب گردید.

۲۰۷. سیری بر تاریخ و ویژگیهای تاریخی شهر قم (۲)

شکرالله خاکرند

ابتدا با استناد به شواهد و دلایل تاریخی، قم شهری باستانی معرفی می شود که در دوره ساسانی از شهرهای نسبتاً بزرگ و مهم ایران بوده است.

سپس وقایع تاریخی قم در ادوار مختلف نقل می گردد و ویژگیهای تاریخی قم، چنین شمرده می شود:

سرسختی شگفت انگیز و شجاعت قابل ستایش مردم آن، غیرت و جوانمردی قمیها، جایگاه ویژه علم و عالم در این شهر (به طوری که در بیشتر دوره های تاریخ، دارای عنوان «دارالعلم» بوده است)، اقتصاد مبتنی بر کشاورزی، و مشکل آب که همیشه مورد ابتلا بوده و منازعات بسیاری را سبب گشته است.

ص: ۱۱۳

۱-۱. هفته نامه «استوار» ش ۲۱۲۸، ۶/۶/۱۳۴۸ ه. ش.، ص ۱ و ۴.

۲-۲. فصلنامه «میراث جاویدان» س ۶، ش ۳ و ۴، پاییز و زمستان ۱۳۷۷ ه. ش.، صص ۱۶۸ _ ۱۶۲.

نوشتار حاضر، به طور مختصر به معرفی شهر قم می پردازد و از جمله بیان می کند:

قم نامی آشنا و شهری پر آوازه است که سرگذشت تاریخی آن به دوران پیش از اسلام و پس از آن باز می گردد... این شهر در سال ۲۳ هجری به دست ابوموسی اشعری فتح شد، ولی به گزارش مورخان، نام شهر قبل از تصرف آن توسط مسلمانان «قم» بوده است. با گذشت زمان و ایمان آوردن مردمان این شهر، روز به روز عشق و ارادت مردم به پیغمبر صلی الله علیه و آله و خاندان مطهرش علیهم السلام افزوده شد و دیری نپایید که قم به شهر اهل بیت علیهم السلام و قمیها به شیعه متعصب شهره شدند.

با ورود حضرت فاطمه معصومه علیها السلام و به خاک سپاری پیکر مطهر ایشان در این شهر، قم به یکی از مراکز شیعه نشین مبدل شد و با تأسیس مدارس علمیه، به مرکزیت مذهبی جهان اسلام تبدیل گردید.

۲۰۹. شناسنامه شهر قم در سفرنامه ها و متون قدیمی (۲)

مهرالزمان نوبان

نویسنده، ابتدا بیان می دارد که شهر قم به دلیل وجود حرم مطهر حضرت فاطمه معصومه علیها السلام در طول تاریخ همواره مورد توجه بوده است. از سویی دیگر، به سبب آنکه در مرکز کشور قرار دارد، از گذشته تا کنون به عنوان یکی از جاده های اصلی از محور شمال به جنوب کشور به شمار می رود.

بر همین اساس، در طول تاریخ عده ای از محققان، جهانگردان، مورخان، جغرافی نگاران و... طی سفرهای گوناگون به هنگام اقامت یا عبوری گذرا از این شهر، گوشه هایی از خصوصیات فیزیکی، اجتماعی، اقتصادی، تاریخی و... آن را به رشته تحریر کشیده اند.

ص: ۱۱۴

۱-۱. روزنامه «ایمان» ش ۸۹، ۱۳۷۹/۶/۱۷ ه. ش.، ص ۴.

۲-۲. فصلنامه «نامه قم» س ۲، ش ۷ و ۸، پاییز و زمستان ۱۳۷۸ ه. ش.، صص ۲۳۷ - ۲۲۷.

آن گاه، در ادامه ضمن رعایت تقدم و تأخر نوشتارها به سیر تاریخی شهر قم از دیدگاه سفرنامه نویسان و نویسندگان متون قدیمی می پردازد.

۲۱۰. علی درب قم (۱)

سید حسن امین

«علی درب قم» عنوان مقاله ای است به زبان عربی که با اشاره به جریان عزل قاضی قم با خطاب «ایها القاضی بقم، قد عزلناک فقم»، به شرح و توصیف هجرت اشعریها به این شهر، قصه گذر دعبل خزاعی از شهر قم بعد از آنکه با امام رضا علیه السلام ملاقات نموده و او را با شعر معروفش مدح کرده بود، هجرت تاریخی حضرت فاطمه معصومه علیها السلام به قصد دیدار برادر و ورود به شهر قم و چگونگی رحلت آن بانو، و... پرداخته است.

۲۱۱. فرق شیعه در ایران از اواسط قرن

پنجم تا اوایل قرن هفتم (۲)

ذبیح اله صفا

... از فرق متعدد شیعه که در کتب ملل و نحل ذکر همه آنها آمده، در قرن ششم و اوایل قرن هفتم تنها چهار فرقه اصلی باقی مانده بودند و این چهار فرقه که هنوز هم باقی اند، عبارت اند از: ۱. نصیریان؛ ۲. زیدیه؛ ۳. اسماعیلیه؛ ۴. شیعه امامیه اثنا عشریه.

با بیان مقدمه فوق، نویسنده مقاله به بررسی وضعیت شیعه اثنا عشری از اواسط قرن پنجم تا اوایل قرن هفتم، و نیز به بیان نقش رجال شیعه در دستگاههای امارت پرداخته و از جمله نوشته:

تاجالملک ابوالغنائم قمی هنگامی که توانست نظام الملک را از کار بر کنار کند و خود قدرت را در دست گیرد، پای گروهی از هم مذهبان خود را مانند: مجدالملک ابوالفضل

ص: ۱۱۵

۱- ۱. ماهنامه «الهادی» س ۲، ش ۱، شعبان ۱۳۹۲ ه. ق.، صص ۱۵۷ _ ۱۵۴.

۲- ۲. ماهنامه «مجله دانشکده ادبیات تهران» س ۴، ش ۲، دی ۱۳۳۵ ه. ش.، صص ۴۱ _ ۱.

قمی که دیوان استیفا را بدو داده بود، به دربار سلجوقیان باز کرد.

۲۱۲. قصه مصوّر بازدید مریضخانه قم (۱)

جریان بازدید از مریضخانه قم را که توسط مقامات ارتشی صورت گرفت، به همراه نقاشیهای شاگرد پیاده نظام، رژیمن مخصوص در سال ۱۳۰۹ ه. ش. ارائه می نماید.

۲۱۳. قم (۲)

مشکل کمبود آب شرب اهالی قم و دستور ناصرالدین شاه قاجار به جهانسوز خان حاکم و میرزا حسن پیشکار قم مبنی بر حفر و احداث یک رشته قنات برای شهر قم (که به قنات ناصری معروف گردید) گزارش شده است.

۲۱۴. قم (۳)

گزارشی است از ساختن سد بر روی رودخانه قم بدان علت که سد قدیم شهر قم به مرور خراب شده بود و هنگام طغیان رودخانه، به شهر آسیب می رساند و نیز تعمیرات بقعه و صحن متبرکه حضرت معصومه علیهاالسلام و مدرسه فیضیه و بستن سد دلاک و تعمیرات کاروانسرا و پل آنجا توسط مقرب الخاقان ذوالفقار خان، حاکم ولایت قم و ساوه.

دستور ساختن سد مزبور و تعمیرات مورد نظر از طرف دستگاه حاکمه در شماره ۳۳۰ همین نشریه (۴ شوال ۱۲۷۳ ه. ق.)، ص ۳) منتشر شده بود.

ص: ۱۱۶

۱- ۱. ماهنامه «آینده» س ۱۶، ش ۸ _ ۵، مرداد تا آبان ۱۳۶۹ ه. ش.، صص ۵۶۱ _ ۵۵۵.

۲- ۲. هفته نامه «روزنامه وقایع اتفاقیه» ش ۴۵۰، ۲۹ ربیع الاول ۱۲۷۶ ه. ق.، ص ۴.

۳- ۳. همان، ش ۳۳۴، ۳ ذیقعدة ۱۲۷۳ ه. ق.، ص ۵.

رضا امینی

در این نوشتار، ابتدا دلایل قدمت تاریخی قم چنین شمرده می شود:

یکی این است که «قمیندان» که نام قدیم قم و اطراف آن می باشد، بسیار قدیمی است و مدتها پیش از اسلام وجود داشته.

ثانیا، مدتها پس از فتوحات مسلمانان خرابه های یک قلعه ایرانی در قم دیده می شد و یک پل سنگی بسیار قدیمی، این شهر را به محل شهر قدیمی تری که در ساحل شمالی رودخانه «اناربار» قرار داشت، متصل می ساخت.

دلیل سوم اینکه «البلاذری» نویسنده و محقق قرن نهم می نویسد: «اعراب مسلمان، قم را در سال ۲۳ هجری (۶۴۴ م.) به تصرف در آوردند».

سپس تاریخچه ای از شهر قم تا قرن چهاردهم هجری ارائه می گردد که در ضمن آن، سفر تاریخی حضرت معصومه علیهاالسلام نیز توضیح داده می شود.

۲۱۶. قم در گذر زمان(۲)

اعظم گلیان

سلسله مقالاتی است که به بررسی قم از دیدگاه تاریخی پرداخته و پیرامون مطالب زیر بحث نموده است:

وجه تسمیه قم (که صحیح ترین قول را این دانسته که واژه قم معرب «کومه» به معنی گودال پر آب و نیز جایگاه کمین شکار می باشد)، پیرو آیین زردشت بودن مردم قم مقارن ظهور اسلام (چنان که آثار و بقایای آتشکده در اطراف قم هنوز هم دیده می شود)،

ص: ۱۱۷

۱-۱. «اطلاعات ماهانه» س ۲، ش ۹، آذر ۱۳۲۸ ه. ش.، صص ۲۸ _ ۲۴ و ۵۰.

۲-۲. هفته نامه «قم امروز» ش ۹۷، ۲۴/۱۰/۱۳۸۰ ه. ش.، ص ۵؛ ش ۹۸، ۱/۱۱/۱۳۸۰، ص ۵؛ ش ۹۹، ۸/۱۱/۱۳۸۰، ص ۵؛ ش ۱۰۰، ۱۵/۱۱/۱۳۸۰، ص ۵؛ ش ۱۰۱، ۲۱/۱۱/۱۳۸۰، ص ۵؛ ش ۱۰۲، ۲۹/۱۱/۱۳۸۰، ص ۵؛ ش ۱۰۳، ۶/۱۲/۱۳۸۰، ص ۵؛ ش ۱۰۴، ۱۹/۱۲/۱۳۸۰، ص ۵؛ ش ۱۰۵، ۲۷/۱۲/۱۳۸۰، ص ۵.

چگونگی شیعه شدن اهالی قم (که توسط موسی بن عبدالله اشعری صورت پذیرفته است)، پناهگاه بودن قم برای قیام کنندگان در مقابل بنی امیه، هجرت تاریخی حضرت معصومه علیها السلام به ایران و رحلت و تدفین در شهر قم، ارادت مردم قم به اهل بیت عصمت و طهارت علیهم السلام (به طوری که در زمان ائمه اطهار علیهم السلام آنچه از ملک و عقار داشتند، وقف آن حضرات نمودند و اولاد علی علیه السلام را گرامی داشتند و به آنان مقام و مسکن و آب و ملک بخشیدند)، معرفی مزارات و مقابر قم نظیر قبرستان شیخان، معرفی سادات قم (و رسم آنان در بستن عمامه سیاه بر سر یا شال سیاه به کمر)، معرفی مسجد جامع قم و مسجد سعد آبادی و مسجد امام حسن علیه السلام، مخالفت مردم قم با فرامین خلفای عباسی، توصیف قم در قرون و اعصار مختلف، مانند: عصر تیموریان، صفویه، قاجاریه و

۲۱۷. قم در مسیر تاریخ (۱)

علی اصغر فقیهی

مطالب مفیدی با استفاده از منابع تاریخی تحت عناوین ذیل در سلسله مقالات «قم در مسیر تاریخ» ارائه می شود:

قم شهری باستانی است (با ذکر ۲۰ دلیل برای اثبات باستانی بودن شهر قم)، نام قم، اسناد تاریخ قم، نژاد مردم قم، اشعریان، چگونگی آمدن اشعریان به قم، پیمان شکنی مردم قم و علت آن، حجاج بن یوسف و آمدن اقوام عرب به قم، دین و مذهب مردم قم، ادیان و مذاهب دیگر در قم، تهمت غالی بودن و غرابی بودن به مردم قم، غیر مسلمانان در قم، جمکران، جدا شدن قم از اصفهان، نخستین مسجد در قم، علل آمدن اقوام عرب به ایران و قم و روابط میان دو قوم ایرانی و عرب، وضع شهر قم مقارن با کمی پیش از وفات یا بعد

ص: ۱۱۸

۱- فصلنامه «نامه قم» س ۱، ش ۱ و ۲، بهار و تابستان ۱۳۷۷ ه. ش.، صص ۴۴ _ ۱۳؛ ش ۳ و ۴، پاییز و زمستان ۱۳۷۷، صص ۳۸ _ ۱۱؛ س ۲، ش ۵ و ۶، بهار و تابستان ۱۳۷۸، صص ۲۸۹ _ ۲۶۳؛ ش ۷ و ۸، پاییز و زمستان ۱۳۷۸، صص ۱۹۱ _ ۱۶۵؛ س ۳، ش ۹، بهار ۱۳۷۹، صص ۴۶ _ ۹.

از وفات حضرت معصومه علیهاالسلام، مقبره بابلان، آب قم، رودخانه و مجرای قدیمی آن، حضرت امام رضا علیه السلام در قم، دعبل بن علی خزاعی در قم، خلع مأمون از خلافت به دست مردم قم، وضع کشاورزی در قم، دارالضرب در قم، سریچی از دستور خلفا، جلوگیری از ورود والیان به شهر، حضرت معصومه علیهاالسلام در قم، چند مطلب درباره حضرت فاطمه معصومه علیهاالسلام، قبه (گنبد) روی قبر فاطمه معصومه علیهاالسلام و بناهای اطراف آن، توضیحی درباره مسجد محمدیه، گوشه ای از وضع شهر قم و حرم حضرت فاطمه معصومه علیهاالسلام در عصر صفویه از نظر شاردن جهانگرد و فیلسوف فرانسوی، توضیح درباره طرح شاردن، درباره مدرسه فیضیه، زراندود شدن حرم حضرت معصومه علیهاالسلام، درباره استاد حسن معمار نامدار، صحن جدید، منزلهای میان راه قم و تهران، سخنی در مورد تولیت آستانه مقدس حضرت فاطمه معصومه علیهاالسلام، متولی عرفی و متولی شرعی، نشانی از مسجد مقدس جمکران در اوایل صفویه، یادی از چند تن دانشمند قمی و کارهای ارزنده ایشان (شیخ احمد قمی چهار مردانی، میرزا محمد ارباب قمی و ژنرال روسی، میرزا محمود قمی کاشف ستاره محمودی، شیخ محمد تقی قمی و جماعه التقریب بین المذاهب الاسلامیه)، نگاهی به زبان و لهجه مردم قم.

۲۱۸. گوشه ای از تاریخچه شهر قم

(برگرفته از یک کتاب انگلیسی راجع به قم) (۱)

ترجمه: زهرا اباذری

این نوشتار که ترجمه ای است از بخشی از یک کتاب انگلیسی راجع به قم، بدون ذکر نام کتاب، مزبور، مطالب آن را در چهار فصل نقل کرده است: تاریخ نگاری، عصر قبل از اسلام، تاریخ سیاسی، و جغرافیای اقتصادی قم.

ص: ۱۱۹

کاظم عرب

هر چند بررسیها و گمانه زنیهای انجام شده در قم و نواحی اطراف آن در مقایسه با دیگر نواحی فلات مرکزی ایران که حفاریهای سیستماتیک و منظمی داشته اند، بسیار اندک است، لیکن همین اندازه از یافته ها کافی است تا مشخص شود که منطقه قم حداقل از هزاره پنجم قبل از میلاد مسکونی بوده است.

قم، در مرکز فلات مرکزی ایران واقع شده است. بزرگ ترین ویژگی این منطقه موقعیت جغرافیایی آن است؛ زیرا در دورانهای تاریخی عمده ترین راههایی که بین النهرین و جنوب غرب ایران را به شمال شرق ایران، افغانستان و سرزمین چین متصل می کرد، از میان این فلات می گذشت.

مطالب فوق، در ضمن مطالب مربوط به تاریخچه سکونت در ناحیه قم مطرح شده و نیز روند شکل گیری شهر قم در دو دوره پیش از اسلام و بعد از اسلام بررسی شده است.

۲۲۰. نگاهی به تاریخ قم (۲)

رسول جعفریان

شهرستان قم _ که در خرداد سال ۱۳۷۵ ه. ش. به استان تبدیل شد _ شهری است در حاشیه کویر که در فاصله ۱۴۰ کیلومتری جنوب شهر تهران قرار دارد.

نویسنده با بیان مطلب فوق، پیشینه تاریخی قم را تحت این عناوین بررسی نموده است: قم تا عصر صفوی، قم در دوره صفوی، قم در دوره قاجاری، قم در دوره پهلوی، قم پس از انقلاب اسلامی، قم و مرکزیت علمی آن، قم و جنبه زیارتی آن، جمکران و قم.

ص: ۱۲۰

۱-۱. فصلنامه «نامه قم» س ۵، ش ۱۷ و ۱۸، بهار و تابستان ۱۳۸۱ ه. ش.، صص ۲۷ _ ۱۹.

۲-۲. همان، س ۵، ش ۱۷ و ۱۸، بهار و تابستان ۱۳۸۱ ه. ش.، صص ۱۸ _ ۱.

حسن ایدرم

یکی از حوادث مهمی که تاریخ قم شاهد آن بوده، نماز باران آیه الله سید محمد تقی خوانساری است. مقاله حاضر، ضمن ارائه زندگی نامه آن عالم جلیل القدر، روایتی خواندنی را با بیانی هنری از آن واقعه، ذیل این عناوین عرضه می نماید:

ایران در اشغال متفقین (شهریور سال ۱۳۲۰ ه. ش.)، خشک سالی (در سال ۱۳۲۳ ه. ش.)، چاره جویی، اعتماد به خدا، توطئه، به سوی نماز، در عروج نماز، برکوی نیاز، تمسخر، نزول باران، انعکاس جهانی.

۲۲۲. ویژگیهای تاریخی قم(۲)

م. حسن بیگی

قم _ که به برکت واقع بودن مدفن فاطمه کبری، حضرت معصومه علیهاالسلام در آن، دومین شهر مذهبی ایران و یکی از اماکن زیارتی مورد توجه شیعیان جهان به شمار می آید _ از جمله شهرهایی است که قدمتی دیرینه دارد و شواهدی موجود است که ثابت می کند در اواخر دوره ساسانی از شهرهای نسبتاً آباد ایران بوده است. این شهر که احداث آن را به تهمورث نسبت داده اند و در شاهنامه فردوسی سه بار نام برده شده، جزء شهرهایی محسوب می شود که جغرافی نویسان قدیم اشارات متعدد و متنوعی به آن کرده اند.

نویسنده مقاله، پس از بیان مقدمه فوق، پیشینه تاریخی قم قبل از آمدن اشعریان، تغییر سیمای قم با ورود اعراب به این شهر، و ویرانیها و خرابیهای قم در ادوار مختلف تاریخ را مورد بحث قرار داده است.

ص: ۱۲۱

۱- همان، س ۳، ش ۱۰، تابستان ۱۳۷۹ ه. ش.، صص ۱۳۳ _ ۱۱۹.

۲- ۲. ماهنامه «دنیای جوانان» ش ۲۶، تیرماه ۱۳۸۰ ه. ش.، ضمیمه، صص ۱۴ _ ۱۲.

۲۲۳. همسر رضاشاه از درون کاخ پهلوی می گوید (۱)

مرتضی رسولی

گفتگویی است با عصمت الملوک دولت شاهی، همسر رضاشاه، درباره کشف حجاب که در آن، از واقعه اعتراض شیخ محمد تقی بافقی به همسر رضاشاه در حرم مطهر حضرت معصومه علیهاالسلام نیز سؤال شده است.

ص: ۱۲۲

۱-۱. روزنامه «جام جم» س ۳، ش ۷۰۶، ۲۵/۷/۱۳۸۱ ه. ش.، ص ۱۳.

گزارش حادثه ششم بهمن ۱۳۴۱ ه. ش.، نقطه آغاز جهاد عمومی در حادثه خونین فیضیه، بیست و یکم بهمن تحول تاریخی، و جمهوری اسلامی در بر گیرنده ایدئولوژی و مشخص کننده استراتژی آن، رؤوس مطالبی است که در این مقاله مورد بحث قرار گرفته است.

۲۲۵. انفجار

حماسه خونین ۱۹ دی، آغازی دیگر برای حرکت توفنده

امت مسلمان ایران و بر پایی نظام اسلامی (۲)

س. ه. ناجی

نویسنده که خود در صحنه واقعه خونین ۱۹ دی قم حضور داشته، آن را شرح داده است و سپس به نقل پیام امام خمینی سلام الله علیه قبل از آن واقعه و همچنین سخنرانی امام که در نجف اشرف، مسجد شیخ انصاری، به مناسبت حادثه ۱۹ دی ایراد شده بود، پرداخته است.

ص: ۱۲۵

۱- ۱. هفته نامه «عروه الوثقی» س ۱، ش ۲۱، ۱۳۵۹/۱/۱۹ ه. ش.، صص ۱۷ _ ۱۶ و ۳۳؛ ش ۲۲، ۱۳۵۹/۲/۲، صص ۲۷ _ ۲۶.

۲- ۲. هفته نامه «سروش» س ۲، ش ۸۳، ۱۳۵۹/۱۰/۲۰ ه. ش.، صص ۵۰ _ ۴۰.

بیان خاطراتی است از آقایان: مهدی جوانمردی، سید مجتبی طالاری، سید اسماعیل زرباف، شهید مهدی عراقی، و آیات و حجج اسلام: معاد یخواره، عبایی، کنی، فاکر، سید محمد آل طه، حجتی کرمانی، علی دوانی، محمد رضا محامی، هاشمی رفسنجانی، محمود ابوالحسنی، عباسعلی اسلامی، سید علی اکبر محتشمی، جعفری گیلانی، سید محمد ورامینی، سید حسین موسوی تبریزی، ابراهیم رحیمی، طاهری خرم آبادی، سید هادی خامنه ای، فیض قمی، منتظری، محمد صادق تهرانی، سید فخرالدین فال اسیری، علی نوایی، علی اصغر مروارید، سید مهدی طباطبایی، احمد توکلی زاده، سعید اشرفی، محمد علی گرامی، علی ابراهیمی، سید هادی موسوی، محمد حسن رحیمیان، سید محمد سعیدی، محمد باقر شریعتی، قربانعلی طالب، و مهدی کروی، پیرامون مطالب ذیل:

نقطه آغازین انقلاب اسلامی، انگیزه طرح لایحه انجمنهای ایالتی و ولایتی، لغو این لایحه به خاطر اعراض علما، مبارزه علما با لوایح شش گانه شاه، موضع احزاب و گروههای سیاسی در مبارزه روحانیت علیه مسأله رفراندوم و لوایح شش گانه، واقعه حمله به فیضیه و هجوم به مدرسه طالبیه تبریز، مسأله سربازگیری از حوزه علمیه، کیفیت انتقال اعلامیه ها به خانه امام، افشاگری وعاظ در محرم سال ۴۲ از جنایات رژیم، وقایع ۱۵ خرداد سال ۱۳۴۲ ه. ش.، مهاجرت علما و آزادی امام و تبعات آن، تأسیس دار التبلیغ در قم و موضع گیری امام در برابر آن، کاپیتولاسیون و آغاز مرحله تازه ای از مبارزه، پیامدهای

ص: ۱۲۶

۱-۱. فصلنامه «یاد» س ۳، ش ۱۲، پاییز ۱۳۶۷ ه. ش.، صص ۶۹-۴۲؛ س ۴، ش ۱۴، بهار ۱۳۶۸، صص ۶۶-۴۰؛ ش ۱۶، پاییز ۱۳۶۸، صص ۶۳-۳۳؛ س ۵، ش ۱۷، زمستان ۱۳۶۸، صص ۵۳-۲۹؛ ش ۱۸، بهار ۱۳۶۹، صص ۴۸-۲۷؛ ش ۱۹، تابستان ۱۳۶۹، صص ۳۸-۳۲؛ ش ۲۰، پاییز ۱۳۶۹، صص ۵۶-۳۷؛ س ۶، ش ۲۳، تابستان ۱۳۷۰، صص ۴۳-۲۴؛ س ۷، ش ۲۵، زمستان ۱۳۷۰، صص ۵۱-۲۶؛ ش ۲۶ و ۲۷، بهار و تابستان ۱۳۷۱، صص ۵۴-۳۰؛ ش ۲۸، پاییز ۱۳۷۱، صص ۷۷-۳۲؛ س ۸، ش ۲۹ و ۳۰، زمستان ۱۳۷۱ و بهار ۱۳۷۲، صص ۱۸۹-۸۶.

دستگیری امام خمینی سلام الله علیه، واقعه ليله الضرب در قم و پیامدهای آن، ترور حسنعلی منصور و پیامدهای آن.

۲۲۷. پانزده خرداد، نقطه عطفی در تاریخ اسلام(۱)

نقش مردم، نقش استعمار، انتخاب مردم، نقش امام، نقش رژیم، نقش دهقانان، نقش روحانیت، و انعکاس دستگیری امام در شهرهای ایران، عناوین مطالب این نوشتار را تشکیل می دهند.

۲۲۸. پانزده خرداد، یا مرگ یا خمینی(۲)

این مقاله، به بررسی مبارزه خونبار روحانیت اصیل و رنج دیده (به ویژه علمای قم) و بیان بزرگ ترین مشکلات و موانع موجود بر سر راه مقدس ایشان که همانا وجود افراد مقدس مآب و متحجر در داخل جبهه خودی است، می پردازد.

۲۲۹. تاریخ سیاسی حوزه(۳)

رویدادهای سیاسی حوزه از تاریخ ۲۵ مهر ۱۳۱۵ ه. ش. مطرح شده که جریان کشف حجاب، منع لباس روحانیت، تأسیس مؤسسه و عظم و خطابه، خاطرات امام خمینی سلام الله علیه از دوران خفقان رضا خانی، حمله رژیم پهلوی به مدرسه فیضیه برای جلوگیری از اقدامات انقلابی طلاب، و درگذشت آیه الله حاج سید مصطفی خمینی به طور مرموز، از جمله این رویدادهاست.

ص: ۱۲۷

۱- ۱. هفته نامه «امت اسلامی» س ۲، ش ۲۸، ۲۰/۳/۱۳۶۰ ه. ش.، صص ۱۷ _ ۱۳.

۲- ۲. ماهنامه «پلیس انقلاب» س ۸، ش ۸۸ _ ۸۷، اردیبهشت و خرداد ۱۳۶۸ ه. ش.، صص ۶ _ ۴ و ۱۷.

۳- ۳. ماهنامه «دنیای جوانان» ش ۲۶، تیرماه ۱۳۸۰ ه. ش.، ضمیمه، صص ۳۵ _ ۳۲.

حسن تلاشان

هنوز بیش از دو ماه از درگذشت فرزند امام خمینی سلام الله علیه نگذشته بود که رژیم دست به اقدامی دیگر در جهت خدشه دار کردن مقام مرجعیت زد. رژیم در هفدهم دی ماه ۱۳۵۶ ه. ش. طی مقاله ای در روزنامه «اطلاعات» تحت عنوان «ایران و استعمار سرخ و سیاه» و به نام مستعار «احمد رشیدی مطلق» عبارت توهین آمیزی را درباره حضرت امام درج کرده بود... در این مقاله سعی شده بود که حساب امام خمینی سلام الله علیه را از دیگر علما و مراجع جدا کرده، کلیه آنها را موافق با اقدامهای رژیم در قالب انقلاب شاه و ملت قلمداد کنند.

از دیگر نکات قابل توجه در این مقاله، تلاش برای خدشه دار کردن قیام پانزده خرداد به وسیله وابسته جلوه دادن آن به خارج و هماهنگی بین مرتجعین مذهبی و کمونیستها تحت عنوان ارتجاع سرخ و سیاه بود.

حسن تلاشان با بیان مقدمه بالا، به تشریح قیام ۱۹ دی مردم قم بر علیه رژیم ستم شاهی پرداخته است.

۲۳۱. ثمره پایداری (۲)

حسن عاشوری لنگرودی

نگاهی است به زندگی سیاسی آیه الله شهید سید مصطفی خمینی و نقش او در روند پیروزی انقلاب اسلامی ایران که در آن، این مطالب مطرح می شود:

میلااد او (در آذر ۱۳۰۹ ه. ش. در شهر قم) و تحصیلاتش، آشنایی او با فدائیان اسلام، نقش او در قیام پانزدهم خرداد ۴۲، مبارزات شهید در جلوگیری از احیای کاپیتولاسیون، مبارزات آن بزرگوار بعد از تبعید امام به ترکیه، مبارزات شهید در تبعیدگاه بورسیای

ص: ۱۲۸

۱- ۱. هفته نامه «۱۹ دی» ش ۷۶، ۱۳۷۹/۱۰/۱۱ ه. ش.، ص ۷.

۲- ۲. فصلنامه «حضور» ش ۲۱، پاییز ۱۳۷۶ ه. ش.، صص ۱۴۵ - ۱۲۶.

ترکیه، انتقال به تبعیدگاه عراق و بازداشت در تبعیدگاه نجف، موضع گیریهای سیاسی شهید، تاریخ و چگونگی شهادت، عکس العمل امام در برابر این واقعه، اهداف رژیم از این شهادت، و بازتاب این شهادت.

۲۳۲. جوانان قم، گل سرسبد جوانان جهان(۱)

محمد علی زم

مقاله ای است در توصیف قم که در فرازهایی از آن می خوانیم:

قم، مهبط آسمانیان و منزلی از منازل زمینی فرشتگان الهی است که «روح مکین الهی» در آن قرار دارد... قم، قطعه ای از بهشت الهی است که میقات عبودیت عالمه ای ولایت جو و عاشقه ای شریعت مدار است... قم، مرکز اعتلای «علم و حیانی» و پرورش دهنده علمای روحانی است... قم، استراحتگاه ارواح الهی و ابدان آسمانی و محل نشو و نما ی روحانیان ربانی است... قم، محل تولد ولایت خمینی است و با کعبه مؤلد «بانی ولایت مطلق» نسبت معنوی دارد....

خدایا! «مرتضی شریفی» نخستین شهید روز نوزدهم دی ماه سال هزار و سیصد و پنجاه و شش که از طلاب مدرسه رسالت بود و در کوچه «ممتاز» قم در کنار این فقیر بی توفیق، با گلوله آتشین دژخیمان رژیم پهلوی به شهادت رسید و عطر یادش که یادآور صفای سالهای جهاد و مبارزه است را با سید شهیدان خود محشور فرما!

۲۳۳. چرا اهالی قم شورش کردند(۲)

امیر بهرامی

فصلنامه «یاد» در بخش «اولین ها و آخرین ها» به نقل از آقای بهرامی خبرنگار مجله «ترقی» به شرح واقعه ای می پردازد که در زمان مرجعیت آیه الله العظمی بروجردی در

ص: ۱۲۹

۱- ۱. هفته نامه «مهر» ش ۳۸، ۱۳۷۶/۱۰/۲۳ ه. ش.، ص ۲.

۲- ۲. فصلنامه «یاد» س ۱، ش ۱، زمستان ۱۳۶۴ ه. ش.، صص ۱۳۶ - ۱۲۷.

شهر قم رخ داده است.

بدین صورت که به دنبال ورود «برقی» و اطرافیانش (که از وابستگان حزب توده بودند) با چند اتومبیل به شهر قم و حرکت به سوی حرم حضرت معصومه علیهاالسلام، شعارهایی سر می دهند و اسائه ادب به دین مبین اسلام و ساحت آیه الله العظمی بروجردی می کنند که باعث زدو خورد شدید بین این توده ایها و طلاب و مردم می شود.

متعاقب آن، اعتراض و شکایت به شهربانی و سپس فرمانداری کشیده می شود، اتمیا در نهایت، موجب درگیری نیروهای شهربانی با مردم و کشته و زخمی شدن چند تن می گردد.

خبرنگار مزبور، در جریان بازدید و مصاحبه با عاملین درگیری و شخصیت‌های طرفین، با «سید حاج روح الله خمینی» نماینده رسمی آقای بروجردی در این واقعه نیز دیدار و گفتگو می نماید.

۲۳۴. حماسه جاوید ۱۹ دی (۱)

محمد خامه یار

قیام مقدس مردم قم در ۱۹ دی ماه سال ۱۳۵۶ ه. ش. به دنبال انتشار مقاله «ارتجاع سیاه و سرخ در ایران» که توهین به ساحت مقدس روحانیت بود، در این مقاله تشریح شده است.

۲۳۵. ۱۹ دی، جرقه ای نورانی در ظلمت طاغوتی (۲)

واقعه ۱۹ دی و پایمردیهای مردم قم، با عباراتی ادبی توصیف شده است. در بخشهایی از این مقاله می خوانیم:

نوزده دی فرا می رسد با یاد خون طلبه های جوان «حقانی»، «رسالت» و «حجتیه».

ص: ۱۳۰

۱-۱. هفته نامه «پیام آستانه» س ۱، ش ۱۱، ۱۳۷۹/۱۰/۱۴ ه. ش.، ص ۱.

۲-۲. هفته نامه «امت اسلامی» س ۱، ش ۲۰، ۱۳۵۹/۱۰/۲۰ ه. ش.، صص ۲۷ _ ۲۶.

نوزده دی فرا می رسد با یاد خونهای پاک کودک سیزده ساله... .

آری، نوزده دی ۵۶ برای ما، نمایانگر رشد کودکی است که در ۱۵ خرداد ۴۲ متولد شد و در ۲۲ بهمن ۵۷ بالغ... .

شاه به این خیال خام که آن مقاله در تحکیم هر چه بیشتر پایه های رژیم و ترس هر چه بیشتر مخالفان اندک این سید هندی! می انجامد، دست به پخش آن مقاله در روزنامه معروف وقت زد، غافل از آنکه کلمه به کلمه آن مقاله و حرف به حرف کلمات آن، همه و همه با دست خدا که از آستین ملت بیرون آمده بود، به هر چه بیشتر سست کردن پایه های پوشالی رژیم وابسته مشغول شدند.

۲۳۶. ۱۹ دی، خیزش شکوهمند در تاریخ انقلاب (۱)

بررسی تاریخی است از واقعه ۱۹ دی قم؛ واقعه ای که خیزش شکوهمند و نقطه عطف فرازمندی در تاریخ مبارزات انقلاب اسلامی است. در این تاریخ بود که صبر ملت مسلمان ایران از ستمگریها و مردم فریبیهای رژیم پهلوی به سر آمد و اراده ملت بر آن شد که از پای نشیند و تا سرنگونی رژیم مزدور و نامردمی پهلوی به پیش برود.

۲۳۷. ۱۹ دی، طلوعه مرحله نوین انقلاب (۲)

صادق گلزاده

نویسنده، با تشریح واقعه ۱۹ دی ماه ۱۳۵۶ ه. ش. می نویسد:

گر چه قیام قم به خون نشست و قائمان قم پس از تکبیره الاحرام خونین به سجده شهادت افتادند، ولی استمرار این تکبیرهای خونین پس از آن همه قیام و قعودها، رکوعها و سجدههای سرخ و رنگین سرانجام به سلام پیروزی اتصال یافت... و یوم الله ۲۲ بهمن را آفرید که مجاهدان راه خدا همیشه پیروزند.

ص: ۱۳۱

۱-۱. روزنامه «جمهوری اسلامی» س ۲۴، ش ۶۸۲۴، ۱۹/۱۰/۱۳۸۱ ه. ش.، ص ۹.

۲-۲. هفته نامه «۱۹ دی» ش ۱۲۵، ۱۶/۱۰/۱۳۸۰ ه. ش.، ص ۷.

مقاله ای است که در آن می خوانیم:

زمان به سختی سپری می گشت. زورمداران و ظالمان خودخواهانه حکم می راندند. حامیان اسلام و آزادی در بند و زندان بودند... چهارده سال از قیام خونین ۱۵ خرداد ۴۲ به دنبال دستگیری امام می گذشت و مرجع و رهبر نهضت همچنان در تبعید بود و امت در انتظار طلوع فجر و سحر لحظه شماری می کرد که ناگاه مقاله اهانت آمیز به امام و رهبر انقلاب (در روزنامه اطلاعات آن روز) جرقه ای زد، بغض گلوها شکسته شد و غریو از قم غیور دگر بار برخاست.

طلاب و مردم به عنوان اعتراض به خانه علما رفتند. رژیم ستم شاهی حرکت آرام مردم را در غروب ۱۹ دی به خاک و خون کشید....

۱۹ دی، نقطه عطفی شد. نهضت را شتاب و سرعت بخشید و به دنبال قیام قم، تبریز و تهران و سایر شهرها پیا خاستند. شهادتها را پذیرا شدند تا انقلاب اسلامی در ۲۲ بهمن ۵۷ به پیروزی رسید.

۲۳۹. ۱۹ دی نوری در ظلمت ستم (۲)

بیان خاطرات شاهدان حادثه خونین ۱۹ دی سال ۱۳۵۶ ه. ش. در قم است که این شاهدان عبارت اند از: حجج اسلام: اکبرزاده، سید ضیاء مرتضوی، محسن رفیعی، جعفر صالحی، و نیز آیه الله طاهری خرم آبادی، و آقای محمد شجاعی.

ص: ۱۳۲

محمد رضا آقایی

نوشتاری است که با استفاده از منابعی همچون اسناد موجود در مجموعه اسناد انقلاب اسلامی، به تحلیل واقعه فوت اسرار آمیز و غیر منتظره آیه الله سید مصطفی خمینی، فرزند امام خمینی سلام الله علیه و پیامدهای آن و نیز چاپ مقاله توهین آمیز «ایران و استعمار سرخ و سیاه» به قلم مستعار احمد رشیدی مطلق، در روزنامه اطلاعات که به دستور مستقیم هویدا، وزیر وقت دربار، در سالروز کشف حجاب صورت گرفت و قیام ۱۹ دی ۵۶ مردم قم و ۲۹ بهمن مردم تبریز و سپس دیگر شهرها را به دنبال داشت، می پردازد.

۲۴۱. دیدید که آفتاب یتیم نبود؟ (۲)

چاپ مقاله ای به دستور ساواک در دی ماه ۱۳۵۶ ه. ش.، با اسم ساختگی احمد رشیدی مطلق که امام خمینی سلام الله علیه را فراوان توهین کرده بود، موجب قیام تاریخی مردم قم و سپس تمامی مردم ایران گشت. مقاله حاضر، به بررسی این واقعه پرداخته است.

۲۴۲. رشیدی مطلق که بود؟ (۳)

نویسنده مقاله موهن «ارتجاع سرخ و سیاه» در روزنامه اطلاعات ۱۷ دی ۱۳۵۶ ه. ش. که نام مستعارش «رشیدی مطلق» بوده، بنا به نقل فریدون هویدا در کتاب «سقوط شاه»، داریوش همایون، شوهر خواهر اردشیر زاهدی معرفی می گردد که به دستور مستقیم شاه مقاله مزبور را تحریر نموده بود.

ص: ۱۳۳

۱- ۱. همان، ش ۱۷۵، ۱۳۸۱/۱۰/۱۶ ه. ش.، ص ۱۰.

۲- ۲. هفته نامه «عروه الوثقی» س ۵، ش ۱۱۵، ۱۳۶۲/۱۰/۱۵ ه. ش.، صص ۷- ۶.

۳- ۳. هفته نامه «۱۹ دی» ش ۱۲۵، ۱۳۸۰/۱۰/۱۶ ه. ش.، ص ۷.

۲۴۳. زمینه های انقلاب اسلامی به روایت خاطره (۱)

مجموعه گفتگوهایی است با آیات و حجج اسلام: آقایان سجادی، عبایی، ابراهیمی، معادیخواه، مروارید، صالحی نجف آبادی، علی دوانی، گلسرخی، اصغرکنی، جعفری گیلانی، بنکدار، ضیایی، فاکر، هاشمی رفسنجانی، حجتی کرمانی، مجتبی عراقی، سید حسین بدلا، محمدرضامحامی، و آقای تهرانى و عبدالعلی باقی، پیرامون:

ورود آیه الله العظمی بروجردی به قم و حمایتها و مخالفتها با ایشان، عوامل تثبیت مرجعیت آیه الله بروجردی و واکنش سایر علما، مخالفتهای ایشان با رژیم پهلوی، مواضع سیاسی وی در قبال حزب توده و در برابر فدائیان اسلام، عوامل رونق حوزه و روحانیت و ذکر خدماتی از آیه الله بروجردی، جوّ فکری و فرهنگی حوزه در دوران ایشان، نشریات حوزوی و اسلامی در زمان این مرجع عالم تشیع، نجات آقای خزعلی توسط آیه الله بروجردی، زندگی نامه علمی و آخرین روزهای زندگانی ایشان، جوّ سیاسی ایران بعد از فوت آیه الله بروجردی، زمینه های مرجعیت امام خمینی سلام الله علیه، و روی کار آمدن دولت امینی.

۲۴۴. سخنان هتاکانه شاه در قم شمارش

معکوس برای سرنگونی (۲)

سفر روز چهارم بهمن ماه ۱۳۴۱ ه. ش. محمد رضا پهلوی به شهرستان قم یکی از طرفندهایی بود که با هدف قدرت نمایی شاه و تخفیف و تضعیف روحانیت اجرا شد.

مقاله حاضر به بررسی سفر شاه به قم و پیامدهای آن می پردازد و از جمله اظهار

ص: ۱۳۴

۱- ۱. فصلنامه «یاد» س ۲، ش ۵، زمستان ۱۳۶۵ ه. ش.، صص ۵۲- ۳۴؛ بهار ۱۳۶۶، صص ۵۹- ۱۴؛ ش ۷، تابستان ۱۳۶۶، صص ۴۸- ۲۳؛ ش ۸، پاییز ۱۳۶۶، صص ۶۰- ۴۰؛ س ۳، ش ۹، زمستان ۱۳۶۶، صص ۵۶- ۴۰؛ ش ۱۰، بهار ۱۳۶۷، صص ۵۴- ۴۲؛ ش ۱۱، تابستان ۱۳۶۷، صص ۷۲- ۴۸.

۲- ۲. روزنامه «کیهان» س ۶۱، ش ۱۷۶۱۶، ۱۷/۱۲/۱۳۸۱، ه. ش.، ص ۸.

می دارد که متن سخنانی شاه در قم را مونس وی، یعنی اسدالله علم، و وزیر مشاور در کابینه او (جهانگیر تفضلی) نوشته بودند.

این سخنانی به قدری زننده و توهین آمیز بود که حتی مسؤولان خبری رژیم، مجبور شدند بخشی از سخنان شاه را سانسور کنند؛ سخنانی که به قول احسان نراقی، مشاور شاه و نظریه پرداز رژیم پهلوی، نقطه آغاز انقلاب و لحظه شروع شمارش معکوس سرنگونی رژیم پهلوی بود.

۲۴۵. فیضیه حماسه جاودانه (۱)

بنایی

وقایع سال ۱۳۴۱ ه. ش.، که به دنبال اعلام فرماندم برای تصویب لوایح شش گانه شاه از سوی دولت وقت و تحریم آن توسط امام خمینی سلام الله علیه در قم و مدرسه فیضیه رخ داد، و سپس اعلام عزای عمومی از طرف امام در نوروز سال ۱۳۴۲ ه. ش.، در این نوشتار تشریح شده است.

۲۴۶. فیضیه در خون و آتش (۲)

صادق گلزاده

متن اطلاعیه امام خمینی سلام الله علیه به علمای بلاد و شهرهای مختلف که در آن به خاطر احساس خطر از سوی دستگاه حاکمه، اعلام عزای عمومی در نوروز سال ۱۳۴۲ ه. ش.، و نیز متن اعلام معروف «روحانیت اسلام امسال عید ندارد» ارائه گردیده، با بیان پیامدها و حوادث فروردین ۴۲ به خصوص تهاجم به مدرسه فیضیه، انگیزه رژیم برای هجوم به فیضیه چنین گفته می شود:

اولاً روحانیت و به خصوص مقام نخست آن که به صورت شخصیت مقاوم و مبارزی در آمده بود، سرکوب گردد و این اقدام نیز با نام ملت، به ویژه قشر کارگر و دهقان

ص: ۱۳۵

۱- ۱. هفته نامه «عروه الوثقی» س ۲، ش ۴۶، ۲۰/۱/۱۳۶۰ ه. ش.، صص ۷-۵.

۲- ۲. هفته نامه «۱۹ دی» ش ۷۹، ۲/۱۱/۱۳۷۹ ه. ش.، صص ۳ و ۴.

انجام گیرد.

و در ثانی، با تبلیغات گسترده وانمود شود که مخالفان تمدن بزرگ، دشمنان ملت، و معترضان به رفاندوم از هر طبقه و هر لباس که باشند، از خطر مصون نیستند.

سپس شرح حادثه خونین فیضیه را از کتاب «تاریخ سیاسی معاصر ایران، و بررسی و تحلیل بر نهضت امام خمینی» نقل می نماید.

۲۴۷. فیضیه سه روز در محاصره

(شرحی بر ماجرای سالگرد ۱۵ خرداد ۴۲ در سال ۱۳۵۴) (۱)

علی شیرخانی

جریان تحصن طلاب جوان در مدرسه فیضیه طی روزهای ۱۵ تا ۱۷ خرداد ۱۳۵۴ ه. ش. که رژیم نیز آنان را سه روز به محاصره در آورد و در نهایت آنان را دستگیر و روانه زندان کرد، بررسی شده و این حرکت طلاب، معلول چند علت معرفی گردیده است:

الف. شهادت آیه الله غفاری در زندان (در دی ماه ۱۳۵۳ ه. ش.)؛ ب. استمرار تبعید علما و فضلالی حوزه؛ ج. تأسیس حزب رستاخیز ملی ایران از سوی شاه.

۲۴۸. فیضیه قلب تپنده انقلاب (۲)

سید عبدالرسول جعفری

فیضیه و نقش آن در انقلاب با قلمی ادبی توصیف شده و از جمله آمده است:

آری، در روزگار خفقان و سکوت، در روزگار قحطی هر فریاد، فیضیه و فیضیه ایها زبان سرخ بودند که سر سبز بر باد اسلام می دادند. زبانشان «ندارت» شب بود و «بشارت» صبح. امید و عشق را در دل صبح زنده می کرد و یأس و خشم را در دل شب می کاشت.

ص: ۱۳۶

۱-۱. فصلنامه «نامه قم» س ۳، ش ۹، بهار ۱۳۷۹ ه. ش.، صص ۱۱۸ _ ۸۹.

۲-۲. هفته نامه «عروه الوثقی» س ۲، ش ۴۵، ۲۸/۱۲/۱۳۵۹ ه. ش.، صص ۲۳ _ ۲۲.

۲۴۹. قم بر بلندای ۱۹ دی (۱)

سید مهدی شمس‌الدین

قم در احادیث و روایات، موقعیت جغرافیایی و اجتماعی، و نوزده دی، سه مقوله ای است که در این نوشتار، مورد بررسی قرار گرفته و با فرازهایی از کلام امام خمینی سلام الله علیه که بعد از واقعه ۱۹ دی ۱۳۵۶ ه. ش. ایراد شده بود، به پایان می‌رسد.

۲۵۰. قم بر قله قیام (۲)

حسین ایرانی

نویسنده با قلمی توصیفی، حماسه تاریخی قیام مردم قم در ۱۹ دی ماه ۱۳۵۶ ه. ش. را بیان می‌کند؛ حماسه ای که در نهایت، پیروزی انقلاب اسلامی را در ایران به ارمغان آورد.

۲۵۱. قم (۳)

جواد محدثی

شعری است که به مناسبت اولین جرقه انقلاب و نخستین حرکت خونین مردم در شهر قم و دادن دهها شهید در ۲۹ دی ۱۳۵۶ ه. ش. در فردای آن روز سروده شده است. در بخشهایی از آن می‌خوانیم:

قم شهر قیام و شهادت / اینک پس از تهاجم آن تند باد قساوت / در خون نشسته است ... / در چهره مصمم مردم / دیروز، خط روشن شور و حماسه می‌دیدم / دیروز، وقت عصر / وقت هجوم گارد / وقتی چماق جیره خواران کثیف و پست / از مردم غیور قمی، پای و سرو دست می‌شکست / نستوهی دفاع جوانان / هنگامه ای عظیم بپا می‌کرد / هنگامه ای عظیم! ... / دیروز عصر، وقت تهاجم / در «حجتیه»، از پس شیشه / سرب

ص: ۱۳۷

۱-۱. روزنامه «اطلاعات» ش ۱۹۵۲۲، ۱۳۷۰/۱۰/۱۸ ه. ش.، ص ۶.

۲-۲. همان، ش ۱۹۸۱۴، ۱۳۷۱/۱۰/۲۰ ه. ش.، ص ۶.

۳-۳. هفته نامه «عروه الوثقی» ش ۴۱، ۱۳۵۹/۱۱/۲ ه. ش.، ص ۲۳.

مذاب، این گلوله بی رحم / وقتی گلوله گرم یکی را هم درید / وقتی کنار صفحه دیوار / در خون خود طپید / برخاست، نیمه جان / با خون خود نوشت بر آن / «مقتل شهید» ... / آری... آری... / درگیر و دار «فلاح و فاجعه»، «روح و لجن» / انسان، نقش خودش را / در صفحه بزرگ نمایش / در این جهان / خود می‌گزیند / فرشته بودن، یا دیو بودن را / مرگ تدریجی، یا شکوه شهادت را / آری! «شکوه شهادت» / این است بهترین نمونه مردن / از مرگ یک شهید، حیات / هزاره‌های بی‌جان آغاز می‌شود / و ... از طراوت باران خون شهیدان / از بن هر قطره‌ای / صدها نهال تازه دمیده / با نغمه‌های گرم شهیدان / در رهگذر باد، هماواز می‌شود... .

۲۵۲. قیام ۱۹ دی به روایت اسناد و خاطرات (۱)

علی شیرخانی

اطلاعات مفیدی درباره قیام ۱۹ دی مردم قم با استفاده از اسناد و مدارک و خاطرات شاهدان عینی واقعه، تحت این عناوین عرضه می‌شود:

انتشار مقاله ایران و استعمار سرخ و سیاه، شرح واقعه ۱۹ دی قم، درگیری نیروهای رژیم با مردم، تعداد شهدا و مجروحان، بازتاب قیام ۱۹ دی، و پیامدهای قیام ۱۹ دی قم.

۲۵۳. گزارش لحظه به لحظه از قیام خونین مردم قم (۲)

مرتضی داستانی

گزارشی است که با الهام از خاطرات و مشاهدات شاهدان و اسناد و مدارک موجود در مرکز اسناد انقلاب اسلامی، لحظه به لحظه واقعه خونین ۱۹ دی قم را که نقطه عطفی در تاریخ انقلاب اسلامی ایران است، به تصویر می‌کشد.

ص: ۱۳۸

۱-۱. فصلنامه «نامه قم» س ۲، ش ۷ و ۸ پاییز و زمستان ۱۳۷۸ ه. ش.، صص ۲۲۵ _ ۱۹۳.

۲-۲. هفته نامه «۱۹ دی» ش ۷۷، ۱۳۷۹/۱۰/۱۸ ه. ش.، ص ۴.

عباس زارع

بررسی و کنکاشی است که نقش روحانیان و بالخصوص امام خمینی سلام الله علیه را درباره جنبش گسترده ۱۵ خرداد مورد مطالعه قرار می دهد و به معنی دقیق تر، مسأله رهبری مذهبی را در استفاده و بهره گیری از شرایط داخلی و بین المللی کشور ایران در اوایل دهه ۱۳۴۰ ه. ش. کاوش می کند و اطلاعات مفیدی را تحت این عناوین عرضه می نماید:

زمینه های تاریخی پیدایش بحران اجتماعی و ورود آیه الله امام خمینی به صحنه سیاست، علل و ریشه های معاصر جنبش پانزده خرداد (شامل: الف. ورود آیه الله امام خمینی به صحنه سیاست؛ ب. انقلاب سفید و موضع گیری آیه الله امام خمینی؛ ج. اعلام عزای عمومی در فروردین ۱۳۴۲ ه. ش. و حمله رژیم به فیضیه و تشدید بحران؛ د. دستگیری آیه الله امام خمینی و اوج بحران) و استنتاجات موضوعی و نظری.

۲۵۵. نگاهی به قیام مردمی قم در کلام امام(۲)

سید مهدی شمس الدین

در این نوشتار، فرازهایی از بیانات حضرت امام خمینی سلام الله علیه در تجلیل از شهر مقدس قم و مردم آن، و اهمیت الگو شدن قیام این شهر برای دیگر شهرهای میهن اسلامی ایران، همراه با توضیحاتی ارائه شده است.

۲۵۶. یاد آن سبز(۳)

بیان خاطراتی است درباره بنیان گذار جمهوری اسلامی ایران، حضرت امام خمینی

ص: ۱۳۹

۱-۱. فصلنامه «نامه قم» س ۲، ش ۵ و ۶، بهار و تابستان ۱۳۷۸ ه. ش.، صص ۳۹ - ۱۳.

۲-۲. روزنامه «اطلاعات» ش ۱۹۸۱۳، ۱۳۷۱/۱۰/۱۹ ه. ش.، ص ۶.

۳-۳. فصلنامه «نامه قم» س ۲، ش ۵ و ۶، بهار و تابستان ۱۳۷۸ ه. ش.، صص ۲۶۰ - ۲۳۹.

سلام الله عليه از تنی چند از اقشار مختلف قمی (کشاورز، بازاری، پاسدار، کارگر و...) آقایان:

حاج ابوالقاسم جوادیان، حاج حسین کشوری، حاج تقی ابراهیمی، سید احمد شمس، حاج علی بنی رضی، عباس بنی رضی، حاج محمد شجاعی فرد، حاج نصر اله خاکی، جوانمردی، و حسین قاضی.

۲۵۷. یادی از وقایع ۱۹ دی ۵۶ در شهر خون و قیام، قم (۱)

محمد سید ابراهیمی

وقایع نوزدهم دی ماه ۱۳۵۶ ه. ش. در شهر قم که زمینه ساز پیروزی انقلاب اسلامی بود، به ویژه چگونگی درگیری مردم و طلاب با نظامیان رژیم پهلوی، در قالبی داستانی بیان شده است.

۲۵۸. یک جهان عشق نهان است اینجا (۲)

این مقاله، در قالب داستان جنایات رژیم پهلوی را در خصوص ریختن اجساد شهدای انقلاب اسلامی به وسیله هلی کوپتر در دریاچه نمک (حوض سلطان) بیان می کند و در ضمن اطلاعاتی را از اوضاع جغرافیایی اطراف شهر قم ارائه می نماید.

ص: ۱۴۰

۱- ۱. هفته نامه «عروه الوثقی» س ۲، ش ۴۰، ۱۳۵۹/۱۰/۱۸ ه. ش.، ص ۷ و ۳۹.

۲- ۲. هفته نامه «سروش» س ۱، ش ۲، ۱۳۵۸/۲/۲۰ ه. ش.، صص ۵۷ _ ۵۶.

فصل هفتم اوضاع جغرافیایی، اجتماعی، اقتصادی و فرهنگی قم

ص: ۱۴۱

شناخت و مقایسه جرایم بومیان و مهاجران استان قم (۱)

احمد نیکزاد

مقاله حاضر، سه هدف اساسی را دنبال می کند:

۱. شناخت تفاوت‌های احتمالی بین جرایم بومیان و مهاجران استان قم از دو بعد کمی و کیفی.

۲. بررسی عوامل فردی و اجتماعی مؤثر در ارتکاب جرم با تأکید بر مسأله مهاجرت.

۳. بررسی و شناخت میزان و نوع بزهکاری در استان قم.

۲۶۰. آشنایی با جلوه‌هایی از فرهنگ عمومی آمره (۲)

حسن عادل خانی

«آمره» روستایی است از بخش خلجستان قم که با شهر قم ۸۶ کیلومتر فاصله دارد و در تابستانها حدود ۳۰۰ خانوار و در زمستانها حدود ۷۰ خانوار در آن ساکن هستند.

در این مقاله، علاوه بر موقعیت جغرافیایی روستای مزبور، وضعیت تاریخی، گویش،

ص: ۱۴۳

۱-۱. فصلنامه «نامه قم» س ۲، ش ۷ و ۸، پاییز و زمستان ۱۳۷۸ ه. ش.، صص ۱۲۱ _ ۹۹.

۲-۲. همان، س ۵، ش ۱۹ و ۲۰، پاییز و زمستان ۱۳۸۱ ه. ش.، صص ۶۰ _ ۴۳.

آداب و رسوم (شامل: چاووشی خوانی، جازدن یا ونک زیه، مناجات خوانی)، باورها، اشعار محلی، مکتب و مدرسه، معرفی یکی از مشاهیر (حاج شیخ حسنعلی پیشوا)، «آپول» یکی از بازیهای محلی، صنایع دستی و سنتی (شامل: رنگرزی و قالی بافی)، صنایع و مشاغل سنتی (شامل: کشاورزی، دامداری، آهنگری، نجاری، چهارپاداری و دوره گردی، عطاری و فروشندگی) مطرح گردیده است.

۲۶۱. آشنایی با «مؤسسه آل البیت علیهم السلام لاحیاء التراث»^(۱)

علی رفیعی علامرودشتی

مؤسسه آل البیت علیهم السلام ابتدا در شهر مقدس قم بنیان گردید، سپس شعبه‌هایی از آن در مشهد مقدس، بیروت، و دمشق افتتاح گردید. ریاست این مؤسسه را حضرت آقای شهرستانی و معاونت علمی آن را حجه الاسلام خراسانی و معاونت اجرایی آن را حجه الاسلام حاج شیخ کاظم جواهری به عهده دارند. مؤسسه دارای یک هیأت امنای پنج نفره است و بودجه و اعتبارات آن توسط آقای شهرستانی تأمین می‌گردد.

نویسنده مقاله، با بیان مطلب بالا، اهداف مؤسسه را در ۱۶ بند بیان می‌کند و به معرفی سه شعبه این مؤسسه می‌پردازد و در پایان، فعالیتها و ارتباطات مؤسسه مزبور را برمی‌شمارد.

۲۶۲. آشنایی با واحدهای تولیدی استان قم

ایران مرینوس^(۲)

کارخانه ایران مرینوس از گروه صنایع نساجی که از واحدهای تولیدی استان قم است و نوع فعالیت تولیدی اش فاستونی می‌باشد، تحت عنوانین: فعالیت شرکت، صادرات، ظرفیت تولید، پرسنل شاغل، و مشکلات، معرفی می‌گردد.

ص: ۱۴۴

۱-۱. فصلنامه «آینه میراث» س ۱، ش ۳ و ۴، زمستان ۱۳۷۷ و بهار ۱۳۷۸ ه. ش.، صص ۱۲۲ - ۱۱۲.

۲-۲. ماهنامه «ناظر قم» ش ۹، اسفند ۱۳۷۵ ه. ش.، صص ۸ - ۵.

۲۶۳. آشنایی با هیأت جوانان منتظران مهدی قم (۱)

معرفی هیأت مذهبی جوانان منتظران مهدی عجل الله تعالی فرجه الشریف و ارائه برنامه های آینده این هیأت در جهت ترویج دین و شعایر اسلامی در بخشهای: فعالیتهای ساختمانی، فعالیتهای مذهبی، و فعالیتهای فرهنگی در این مقاله به رشته تحریر در آمده است.

۲۶۴. ابنیه دختر، قلعه دختر کرمان (۲)

ابراهیم باستانی پاریزی

علاوه بر معرفی بناهایی با عنوان: قلعه دختر فارس، قلعه دختر خراسان، قلعه دختر میانه، قلعه دختر عراق، قلعه دختر کرمان و...، قلعه دختر قم نیز معرفی می شود و از جمله بیان می گردد:

در مجلد اول از جلد سوم «آثار ایران» که به زبان فرانسه و در سال ۱۹۳۸ م. به چاپ رسیده (در مقالات ماگزیم سیرو، ص ۱۱۳ و ص ۱۲۳) ذکری از قلعه دختر قم می رود. این بنای کوچک در ۵/۱ کیلومتری شهر و بر کنار جاده سلطان آباد قرار گرفته و بر فراز تپه ای ساخته شده است.

۲۶۵. از پارکینگ تا نگارخانه، از نگارخانه تا نمازخانه (۳)

گفتگویی است با آقای سید محمد حسین رحمتی، مسؤول انجمن هنرهای تجسمی قم پیرامون معرفی انجمن مزبور، فعالیتهای این انجمن و مشکلات موجود در راه فعالیتهای آن، که با این مقدمه آغاز می شود:

تنها مرکز اشاعه فعالیتهای تجسمی در سالهای قبل از انقلاب «خانه جوانان هلال

ص: ۱۴۵

۱-۱. روزنامه «رسالت» س ۱۷، ش ۴۸۵۱، ۲۸/۷/۱۳۸۱ ه. ش.، ص ۳ ضمیمه.

۲-۲. فصلنامه «باستانشناسی» ش ۱ و ۲، بهار و تابستان ۱۳۳۸ ه. ش.، صص ۱۳۷ _ ۱۰۵.

۳-۳. هفته نامه «مهر» ش ۳۸، ۲۳/۱۰/۱۳۷۶ ه. ش.، ص ۲۲.

احمر» بود و این فعالیتها به کلاسهای طراحی، نقاشی، عکاسی، و بعضا دوره های کوتاه سفالگری محدود می شد که در یک خانه قدیمی واقع در چهار راه غفاری متمرکز شده بود... پس از پیروزی انقلاب و رفع بعضی موانع و مصونیت فرهنگی که از سوی خانواده ها حس می شد، تعداد هنرجویان افزایش یافت... (و بعدها «انجمن هنرهای تجسمی» تأسیس شد).

۲۶۶. از جهرود تا خلیجستان (۱)

حسن عادل خانی

خلیجستان (که نام قدیمی آن جهرود است) یکی از بخشهای استان قم با مرکزیت دستجرد است که اخیرا در تقسیمات کشوری به شهرستان ارتقا یافته است. این منطقه در غرب استان قم واقع شده و از شمال، جنوب و غرب با استان مرکزی همسایه است. دو دهستان دستجرد و قاهان با ۶۴ آبادی مسکونی و ۹۳ آبادی بدون سکنه و یک شهر (دستجرد) بافت جمعیتی آن را در خود جای داده است... اهالی خلیجستان به زبانهای فارسی و ترکی و گویشهای خلجی و محلی تکلم می نمایند.

مقاله حاضر، علاوه بر بیان مطلب فوق، وضعیت تاریخی خلیجستان و جغرافیای زبان این منطقه را بررسی کرده است.

۲۶۷. امام خمینی در قم (۲)

مهدی حاضری

نویسنده بر آن است که با توجه به حضور و سکونت نزدیک به نیم قرن امام در قم، اماکنی که به نوعی منسوب به ایشان است، معرّفی نماید و اگر خاطره ای از یاران حضرت امام در خصوص حضور امام در این اماکن هست، بیان نماید. بنابراین، اطلاعات مفیدی را تحت عناوین ذیل ارائه می کند:

ص: ۱۴۶

۱-۱. فصلنامه «نامه قم» س ۵، ش ۱۷ و ۱۸، بهار و تابستان ۱۳۸۱ ه. ش.، صص ۳۲ _ ۲۹.

۲-۲. همان، س ۲، ش ۵ و ۶، بهار و تابستان ۱۳۷۸ ه. ش.، صص ۲۳۸ _ ۲۰۵.

بخش اول: مساجد و اماکن مقدسه (شامل: ۱. حرم حضرت معصومه علیها السلام؛ ۲. مسجد صاحب الزمان عجل الله تعالی فرجه الشریف و جمکران؛ ۳. مسجد سلماسی؛ ۴. مسجد اعظم؛ ۵. مسجد محمدیه؛ ۶. مسجد امام حسن عسکری علیه السلام؛ ۷. مسجد امام حسن مجتبی علیه السلام؛ ۸. مسجد روستای کاج و محمد آباد؛ ۹. حجرات صحن حرم حضرت معصومه علیها السلام)؛ بخش دوم: مدارس علمیه (شامل: ۱. مدرسه دارالشفاء؛ ۲. مدرسه فیضیه؛ ۳. مدرسه حاج ملا صادق)؛ بخش سوم: منازل و باغات و روستاها (شامل: ۱. بیت امام و محله یخچال قاضی؛ ۲. منزل استیجاری مرحوم حاج آقا مصطفی خمینی؛ ۳. منزل حاج شیخ مرتضی حائری در قم؛ ۴. منزل حاج قاسم دخیلی؛ ۵. منزل آیه الله محمد یزدی؛ ۶. باغات اطراف قم؛ ۷. روستای سیرو)؛ بخش چهارم: مقبره های منسوبان به امام؛ بخش پنجم: اماکنی که به دستور امام ساخته شده است (شامل: ۱. سد پانزده خرداد؛ ۲. ساختمان جدید کتابخانه آیه الله مرعشی نجفی).

۲۶۸. باغهای قم

حقیقتی که امروز به افسانه می ماند (۱)

سید علی ملکوتی

تحقیقی است راجع به محصولات کشاورزی و باغهای قم با استفاده از منابع تاریخی که در مجموعه «پژوهشهای ایرانشناسی» به چاپ رسیده است.

این تحقیق، محصولات کشاورزی گذشته قم را زعفران، زیره، زیتون، انگور، پسته، شفتالو، پنبه، گندم، جو، هندوانه، خربزه، خیار، انار، انجیر، بادام، گردو، فندق و... برمی شمارد و باغهای متعدد قم را در چهار دسته تقسیم بندی و معرفی می نماید: باغات دایره حالیه قم (باغات طرف حضرت معصومه علیها السلام)، باغات طرف دروازه قلعه که طرف قبله می باشد، باغات طرف دروازه کاشان، باغات طرف دروازه ری که در سفلی بلده واقع است.

ص: ۱۴۷

احمد نیکزاد

مقاله حاضر به جنبه های اجتماعی مسأله مواد مخدر، نظریه ها و فرضیه هایی که امروزه در تعیین اعتیاد مطرح است، راههای پیش گیری از اعتیاد و همچنین به توصیف و تبیین پدیده نابهنجار اعتیاد و مواد مخدر در استان قم با استفاده از داده های آماری می پردازد.

۲۷۰. بررسی اجمالی موانع توسعه فرهنگی در استان قم (۲)

محمد مهدی احمدی، احمد نیکزاد

موانع توسعه فرهنگی در استان قم، عبارت است از:

الف. موانع ساختاری توسعه فرهنگی:

۱. کمبود اعتبارات؛ ۲. وجود سازمانهای فرهنگی هم عرض و عدم هماهنگی بین آنها؛ ۳. عدم وجود استراتژی و برنامه ریزی مناسب؛ ۴. نبود سیستم اطلاع رسانی قوی و مناسب در بخش فرهنگ؛ ۵. فقدان جامع نگری فرهنگی؛ ۶. کمبود فضا و امکانات فرهنگی _ تفریحی؛ ۷. مشخص نبودن چگونگی مشارکت مردم در فعالیتهای فرهنگی.

ب. موانع محتوایی توسعه فرهنگی:

۱. کمبود نیروی انسانی و متخصص نبودن نیروها و عدم شناخت ویژگیهای شهر قم؛ ۲. شیوه ناصحیح انتخاب مدیران.

ج. موانع زمینه ای توسعه فرهنگی:

۱. نابسامانیهای اقتصادی (تورم، بیکاری)؛ ۲. نابسامانیهای اجتماعی (جرایم، مواد مخدر)؛ ۳. موانع جمعیتی؛ ۴. مهاجرتهای بی رویه به استان؛ ۵. تهاجم فرهنگی و تأثیرپذیری جوانان؛ ۶. سنتی بودن افکار اجتماعی؛ ۷. نفوذ افکار و سلیقه های خاص؛

ص: ۱۴۸

۸. عدم ارتباط منطقی مردم به ویژه جوانان با علما و صاحب نظران دینی و فرهنگی.

۲۷۱. بررسی ارتباط نظام ارزشی دینی با سازگاری

اجتماعی جوانان ۲۵ _ ۱۸ سال شهر قم (۱)

حمید رضا وطن خواه

پژوهشی است براساس مطالعات متعدد دینی که رابطه دین و سازگاری اجتماعی را مورد تأیید قرار داده است و نتایج مطالعات آن نشان می دهد که بین میزان دینی بودن جوانان و سازگاری اجتماعی آنان رابطه مستقیم وجود دارد.

جوانان زن و مرد از لحاظ دینی بودن باهم تفاوت دارند و شاخصهای مجرد و متأهل بودن، شاغل و غیر شاغل، و تحصیلات بالاتر از دیپلم و پایین تر از دیپلم جوانان بر میزان تدین آنان تأثیر ندارد و در سازگاری اجتماعی شاخصهای متأهل و مجرد، شاغل و غیر شاغل بودن و تحصیلات بر میزان آن در جوانان نمی تواند مؤثر باشد؛ ولی نتیجه تحقیق حاکی از آن است که میزان دینی بودن و سازگاری اجتماعی با افزایش سن بیشتر می شود.

۲۷۲. بررسی بحران هویت جوانان شهر قم (۲)

حمید رضا وطن خواه، مسیح علی پور

شکل گیری هویت، یکی از تکالیف اساسی در دوران نوجوانی است. اگر بحرانهای خاص مربوط به این دوران به خوبی حل نشود، این بحران که در واقع سردرگمی نقش است، تا آخر عمر ادامه می یابد و شخص تا سنین میانسالی و حتی دوران کهنولت نمی داند کیست و از خود چه می خواهد.

این پژوهش، انواع هویت‌های شغلی، خانوادگی، دینی، اجتماعی _ سیاسی، و ملی را معرفی کرده، بحرانهای مربوط به آنها را در جوانان شهر قم از دیدگاه آمار

ص: ۱۴۹

۱-۱. همان، س ۳، ش ۱۱ و ۱۲، پاییز و زمستان ۱۳۷۹ ه. ش.، صص ۲۸۵ _ ۲۴۱.

۲-۲. همان، س ۵، ش ۱۹ و ۲۰، پاییز و زمستان ۱۳۸۱ ه. ش.، صص ۹۶ _ ۷۳.

بررسی می نماید.

۲۷۳. بررسی ساختار مراکز تحقیقاتی و پژوهشی (۱)

عباس رستگار

تحقیقی است که با تجزیه و تحلیل اطلاعات، مصاحبه، و مشاهده مراکز تحقیقاتی و پژوهشی شهرستان قم به نتایج زیر رسیده است:

الف. نارسایی در فرآیند سازماندهی مراکز پژوهشی قم (شامل: ضعف در تعیین وظایف، ضعف در تقسیم وظایف به گروههای وظیفه، تعیین سطوح سرپرستی نادرست، نارسایی در نظام ارتباطی، نارسایی در طراحی مشاغل).

ب. ضعفهای ساختاری در مراکز پژوهشی قم (شامل: ساختار مراکز تحقیقاتی به عنوان یک فرآیند سیاسی، پیچیدگی، رسمیت، تمرکز در تصمیم گیری، کمبود انسجام و هماهنگی).

ج. ضعف و نارسایی مدیریت منابع انسانی مراکز پژوهشی قم (شامل: عدم امنیت شغلی، نارسایی در سیستم حقوق و دستمزد، کمبود و یا فقدان امکانات رفاهی و خدماتی، عدم آموزش پرسنل).

۲۷۴. بررسی صنعت کاشی کاری در قم (۲)

مریم یعقوبی

این مقاله، با توضیح روش قدیمی و روش امروزی کاشی کاری، تاریخچه ای را از کاشی کاری در قم بیان می دارد و در ضمن به معرفی کاشیهای بارگاه مرقد حضرت فاطمه معصومه علیهاالسلام، محراب زرین فام، گنبد شاهزاده اسماعیل بیدقان، مدرسه فیضیه، و تیمچه بزرگ می پردازد.

ص: ۱۵۰

۱-۱. همان، س ۴، ش ۱۵ و ۱۶، پاییز و زمستان ۱۳۸۰ ه. ش.، صص ۶۸ _ ۴۹.

۲-۲. همان، س ۵، ش ۱۹ و ۲۰، پاییز و زمستان ۱۳۸۱ ه. ش.، صص ۶۹ _ ۶۱.

با توجه به اینکه سالانه حدود ۴ میلیون گردشگر گذری در قم وجود دارد، قاعدتاً صنعت گردشگری باید تأثیر عمیقی بر تحولات اقتصادی _ اجتماعی قم داشته باشد، اما متأسفانه چنین نیست؛ به طوری که در آمد حاصل از گردشگری در سال ۱۳۷۹ ه. ش. حدود ۹/۲ درصد در آمد ملی استان را به خود اختصاص داده است.

پژوهش حاضر، به این نتیجه رسیده که علت ناچیز بودن سهم گردشگری در درآمد ملی استان، این است که گردشگران قم به صورت گذری و تقریباً کمتر از یک شبانه روز در قم اقامت دارند و کمبود امکانات اقامتی، تفریحی و عوامل زیست محیطی باعث چنین مسأله ای شده است.

بنابراین، برای حل این معضل راهکارهایی از جمله: گسترش امکانات رفاهی، اقامتی تفریحی و تبلیغاتی پیشنهاد شده است.

هدف این پژوهش بررسی تأثیر فقدان پدر بر میزان افسردگی و عزت نفس دانش آموزان پسر شاهد مدارس راهنمایی قم و مقایسه آن با دانش آموزان پسر غیر شاهد است و چنین نتیجه می گیرد که بین عزت نفس و میزان افسردگی گروه محروم از پدر و واجد پدر تفاوت معنی داری وجود ندارد و این به خاطر وضعیت شبکه حمایتی خانواده شهدا در بنیاد شهید و ارگانهای مشابه و نیز حمایتهای بستگان خانواده شهید از آنهاست.

۲۷۷. بررسی میزان مشارکت مردم در انتخابات

شورای اسلامی شهر قم (۱)

احمد نیکزاد

مشارکت سیاسی، رفتاری است که بر نتایج و تصمیمات حکومتی اثر می گذارد و یا قصد تأثیرگذاری دارد. پژوهش حاضر در موضوع مورد بحث به این نتیجه می رسد که عوامل متعددی، مانند: احساس کارآیی، میزان آگاهی سیاسی، جنسیت، مزایای مشارکت، احساس تعهد، و نوع مطالبات افراد، با مشارکت سیاسی رابطه ای معنادار دارند.

و محاسبات رگرسیونی نشان می دهند که متغیر «آگاهی سیاسی» در میان متغیرهای دیگر، نقش عمده را در تبیین و تفسیر متغیر وابسته _ مشارکت سیاسی _ ایفا می کند.

۲۷۸. بررسی وضعیت فرهنگی عمومی استان قم (۲)

مسیح علی پور

تحقیقی است که به سفارش دبیرخانه شورای فرهنگ عمومی و به منظور شناخت نگرشها و رفتارهای اجتماعی و فرهنگی مردم شهرستان قم انجام پذیرفته است. حیطه های مورد تحقیق عبارت اند از: رضایت اجتماعی، خانواده و ازدواج، مشارکت سیاسی و اجتماعی، نگرش نسبت به قانون و شغل و موفقیت اجتماعی، رفتارهای مذهبی، و رسانه های جمعی.

۲۷۹. بررسی وضعیت مطالعه کتاب و روزنامه خوانی

و مقایسه آن با کشور (۳)

مسیح علی پور

در سال ۱۳۷۸ ه. ش. وزارت فرهنگ و ارشاد اسلامی، به منظور دست یابی به

ص: ۱۵۲

۱-۱. همان، س ۳، ش ۹، بهار ۱۳۷۹ ه. ش.، صص ۸۵ _ ۶۳.

۲-۲. همان، س ۴، ش ۱۴، تابستان ۱۳۸۰ ه. ش.، صص ۱۰۶ _ ۶۹.

۳-۳. همان، س ۴، ش ۱۵ و ۱۶، پاییز و زمستان ۱۳۸۰ ه. ش.، صص ۸۲ _ ۷۱.

اطلاعات کمی در عرصه فرهنگ، طرح پژوهشی فعالیت و مصرف کالای فرهنگی را در مراکز استانها (۲۸ شهر که جمعیتی حدود ۲۰ میلیون نفر دارند) به اجرا در آورد که نوشتار حاضر، نتایج مربوط به استان قم در موضوعات مربوط به کتاب خوانی و روزنامه خوانی را از آن پژوهشی استخراج نموده و با نتایج کشور مقایسه کرده است.

۲۸۰. بنای تاریخی پامناز قم (۱)

کاظم عرب

تک منار میدان کهنه و مناره های زوجی سر در مدرسه غیاثیه (پامناز) در میدان کهنه شهر قم، حد فاصل محله چهارمردان و محله مسجد جامع واقع است که در گذشته به «سروزار» (همان سر بازار فعلی) شهرت داشت و امروزه نزدیک ترین خیابان دست رسی به آن، خیابان آذر است که در اوایل قرن اخیر با برش بافت قدیمی جنوب غربی شهر، از شمال غربی به جنوب شرقی امتداد دارد.

مقاله حاضر، با بیان موقعیت منار و پامناز قم، به معرفی منار میدان کهنه و پامناز (سر در مدرسه غیاثیه) و تاریخ بنای آنها می پردازد.

۲۸۱. تأملی در جایگاه فرهنگی قم و مسایل و مشکلات آن (۲)

زهرا عربیان

نوشتاری است که به بررسی نقش عنصر فرهنگی در شکل گیری انقلاب اسلامی و اهمیت جغرافیایی فرهنگی قم در ساماندهی آن عنصر و نیز بررسی مشکلات فرهنگی استان قم می پردازد و اشاره ای جامع شناختی به علل و راههای رهایی احتمالی و یا لااقل کاهش سطح مشکلات در جغرافیای استانی قم می نماید؛ مشکلاتی نظیر: ناهمگونی ترکیب جمعیت، مسأله اشتغال، ضعف رسانه های جمعی، ناهنجاریهای رفتاری و بزه و... .

ص: ۱۵۳

۱- همان، س ۴، ش ۱۵ و ۱۶، پاییز و زمستان ۱۳۸۰ ه. ش.، صص ۱۳۰ - ۱۲۱.

۲- همان، س ۴، ش ۱۵ و ۱۶، پاییز و زمستان ۱۳۸۰ ه. ش.، صص ۴۸ - ۴۳.

محمود لسانی

نویسنده مقاله، پس از ذکر اقوال مختلف درباره وجه تسمیه «قم»، احتمال قوی داده که این واژه، منشعب از واژه «گه» باشد که در زبان سنسکریت به معنی خورشید و جای گرم و آفتابی است و حرف گاف به مرور زمان تبدیل به قاف شده و فتحه تبدیل به ضمه شده (قَه) سپس به شکل «قم» در آمده؛ اما احتمال دیگر را مبنی بر اینکه این کلمه در اصل «کومه» (خانه های چوپانان) بوده، ضعیف شمرده است.

۲۸۳. تحلیل نظر سنجی از مردم قم درباره

«موانع و راه کارهای توسعه فرهنگی در استان قم» (۱۳۷۷) (۲)

زهرا تشکر

جمع بندی و تحلیلی است از پاسخهای ارائه شده از سوی مردم قم درباره شیوه ها، راه کارها و موانع توسعه فرهنگی در استان قم، که با اقدام اداره کل فرهنگ و ارشاد اسلامی استان قم در جهت گرفتن پیشنهادها و اظهارات اقشار مختلف این استان در قالب یک مسابقه صورت گرفته است که خود نوعی نظر سنجی به حساب می آید.

۲۸۴. تحلیلی بر وضعیت فرهنگ، هنر و گردشگری

در استان قم (۳)

رضا دلاوری

نوشتار حاضر، با بیان این مطلب که در برنامه های اول و دوم و نظام برنامه ریزی برنامه سوم، فرهنگ، اساسی ترین محور توسعه قرار گرفته و بر نقش تعیین کننده آن در توسعه

ص: ۱۵۴

۱-۱. سالنامه «معارف جعفری» ش ۱۶، سال ۱۳۵۵ ه. ش.، صص ۱۷۳ - ۱۷۰.

۲-۲. فصلنامه «نامه قم» س ۲، ش ۷ و ۸، پاییز و زمستان ۱۳۷۸ ه. ش.، صص ۱۴۶ - ۱۲۳.

۳-۳. همان، س ۲، ش ۷ و ۸، پاییز و زمستان ۱۳۷۸ ه. ش.، صص ۵۶ - ۹.

اجتماعی و اقتصادی کشور تأکید شده است و در استان قم، اگر چه تمام سازمانها و نهادهای دولتی به نوعی درگیر فعالیتهای فرهنگی هستند، اما بعضی از ادارات و سازمانها منحصرأ در زمینه فرهنگ فعالیت دارند...، به تحلیل وضعیت فرهنگ، هنر و گردشگری در گذشته و حال شهر قم با استفاده از داده های آماری پرداخته و قابلیتهای توسعه در آن سه مقوله را بررسی نموده است.

۲۸۵. تک منار میدان کهنه قم و مقام سومی جهان(۱)

حمید عابدی

در یکی از مناطق پایین شهر و بافت قدیمی قم، تک مناری خودنمایی می کند که به مناره میدان کهنه معروف است و دارای ۲۴ متر ارتفاع با ۶۳ پله و قطری نزدیک به ۴ متر می باشد؛ البته هر چه به سمت بالای آن برویم، قطرش کمتر می شود.

کتیبه ای سنگی که با تاریخ ۹۶۳ ه. ق. در محل موجود است، آن را به نام «منار چهار سو» به ما معرفی می نماید.

با بیان مقدمه فوق، مقاله حاضر به بررسی پیشینه تاریخی این مناره پرداخته و از جمله نوشته است که از نظر قدمت، این مناره را پس از دو مناره ای که در شهر سامرا در عراق توسط ابودلف قاسم بن عیسی بن ادیس بن معقل بن عمید عجلی به ترتیب در زمان خلافت معتصم عباسی به طول ۱۲ متر، و متوکل خلیفه عباسی در سال ۲۴۰ ه. ق. به ارتفاع ۵۲ متر در کنار مسجد جامع آن شهر بنا شدند، سومین مناره ساخته شده در جهان اسلام می دانند که در دوره حکومت یحیی بن اسحاق به خود یاری اعراب اشعری در میانه شهر جدید اسلامی و شهر قدیم کمیدان بنیان گردید تا صدای مؤذن به هر دو شهر برسد. و از این به بعد بود که ساختن مناره در ایران متداول گردید.

ص: ۱۵۵

مقاله ای است در توصیف قم که در آن می خوانیم:

... در سایه کوچه باغها، گنبدی همچون نگین بر انگشتری خودنمایی می کرد. گویی خورشید به میهمانی زمینیان آمده بود. آنجا پناهگاه فاخته خسته ای بود که از روضه رضوان پیامی برای معصوم ترین انسانها آورده است.

... به هر گوشه این شهر مقدس نگاهم را می راندم، جلوه ای از ائمه علیهم السلام را شاهد بودم که چون گنجینه ای در خاک آن آرمیده بودند. گویی طاق نیلوفری ترک برداشته و خرده های مینا بر روی شهر پاشیده شده بود. همه جا بوی ایمان موج می زد.

... آری، اینجا مأمن آسایش و آرامش، شهر مقدس قم است که خاک آن مفری است از عذاب دوزخ و وصف این شهر مقدس، برگهایی بسیاری را می طلبد که در زمان نمی گنجد.

۲۸۷. چرا بی مهری به قم! (۲)

م. افرا

این مقاله، با بیان اینکه امروزه قم، ام القرای اسلام و کانون نشر علم و فضیلت است، اما با گذشت چندین سال از پیروزی انقلاب، هنوز از فقر عمرانی رنج می برد، برخی از مشکلات و نابسامانیهای موجود در این شهر را برمی شمارد.

۲۸۸. چند روایت درباره مقام و منزلت قم (۳)

یازده روایت از ائمه اطهار علیهم السلام درباره منزلت و فضیلت قم با این عناوین

ص: ۱۵۶

۱- ۱. هفته نامه «قم امروز» ش ۹۶، ۱۷/۵/۱۳۸۰ ه. ش.، ص ۵.

۲- ۲. هفته نامه «مهر» ش ۳۸، ۲۳/۱۰/۱۳۷۶ ه. ش.، ص ۶.

۳- ۳. ماهنامه «دنیای جوانان» ش ۲۶، تیرماه ۱۳۸۰ ه. ش.، ضمیمه، صص ۲۱ - ۲۰.

عرضه می شود:

منتظران شفاعت، جایگاه نجبا، حجت بلاد، معدن علم و فضل، پناهگاه مؤمنان، دروازه بهشت، سرزمین مقدس، مجمع انصار القائم، سالم ترین شهرها، شهر انصار الائمه علیهم السلام، اهالی قیام و قعود.

در آخر نیز بیست و پنج نام و صفت که در روایات برای قم به کار رفته است، ذکر می شود.

۲۸۹. دیداری از شهر قم و پدیده های معماری آن (۱)

جلال انصاری

وضعیت جغرافیایی شهرستان قم، قدمت شهر قم، معماری و بناسازی در شهر قم، و محلات قدیمی قم، عناوین مباحث این مقاله را تشکیل می دهند که به عنوان نمونه، در بحث محلات قدیمی قم گفته می شود:

اکثر این محلات دارای نام فارسی هستند، از جمله: محله سفید آب، محله سربازار، سرپل، و غیره؛ به جز تعدادی از آنها که از زمان صفویه به آنها نام ترکی - مغولی داده شده؛ مثلاً نام یکی از کوچه های قدیمی قم «آلوچو» می باشد که در اصل همان «آلاچوق» یا «آله چوق» است که ما در فارسی «آلاچیق» می گوئیم و آن اطاقی است از چوب و نی.

۲۹۰. شاخصهای فرهنگی توسعه با تأکید بر شهر قم (۲)

از جمله مطالب مطرح شده در مقاله حاضر، این موارد است:

وضعیت وسایل ارتباط جمعی قم در فرایند توسعه، مؤسسات آموزشی و پژوهشی استان قم در فرایند توسعه (شامل: ۱. مؤسسات آموزشی عالی، سنتی و جدید؛ ۲. مؤسسات فرهنگی و پژوهشی استان قم).

ص: ۱۵۷

۱- ۱. ماهنامه «هنر و مردم» س ۱۴، ش ۱۶۱، اسفند ۱۳۵۴ ه. ش.، صص ۳۰ - ۲۶.

۲- ۲. فصلنامه «نامه قم» س ۱، ش ۱ و ۲، بهار و تابستان ۱۳۷۷ ه. ش.، صص ۱۸۸ - ۱۵۱.

شهر قم در حاشیه کویر، یکی از شهرهای مرکزی کشور ماست که مانند بسیاری از شهرهای دیگر با مشکل گسترش بی رویه رو به روست و هر چند از نظر شرایط طبیعی و اقلیمی وضعیت مناسبی ندارد و از طرفی از کمبود منابع آب شیرین رنج می برد، اما روز به روز بر جمعیت و وسعت آن افزوده می شود و به همین نسبت، مشکلات آن نیز افزایش می یابد.

بی تردید مهم ترین عامل این امر، قطبیت مذهبی این شهر مقدس و همچنین نقش سیاسی - اجتماعی آن است که پس از پیروزی انقلاب اسلامی به دست آورده است؛ اگر چه عوامل دیگری نظیر: موقعیت جغرافیایی مناسب، نزدیکی به تهران، دارا بودن نقش ارتباطی، و وضعیت زیارتی این شهر نیز در این باره بی تأثیر نبوده است، اما همه این عوامل تحت الشعاع آن عامل است.

نویسنده، پس از بیان مطلب بالا، مشکلات متعددی را که گسترش بی رویه شهرنشینی به دنبال دارد، بر می شمارد و آن گاه عوامل مؤثر در گسترش شهر قم را تحت این عناوین بررسی می نماید: ۱. تاریخ شهر و شهرنشینی؛ ۲. عوامل طبیعی، امکانات و محدودیتهای جغرافیایی؛ ۳. عوامل انسانی؛ ۴. عوامل موقعیتی؛ ۵. عوامل اقتصادی؛ ۶. عوامل مذهبی، فرهنگی و سیاسی.

۲۹۲. شناخت و تحلیل مکتب حدیثی قم

از آغاز تا قرن پنجم هجری (۲)

محمد رضا جباری

در این مقاله می خوانیم:

ص: ۱۵۸

۱- همان، س ۱، ش ۳ و ۴، پاییز و زمستان ۱۳۷۷ ه. ش، صص ۲۱۳ - ۱۲۷.

۲- فصلنامه «نشریه دانشکده الهیات و معارف اسلامی مشهد» ش ۴۹ و ۵۰، پاییز و زمستان ۱۳۷۹ ه. ش، صص ۷۹ - ۵۷.

مکتب حدیثی قم با داشتن مشخصاتی از دیگر مکاتب حدیثی شیعه، همچون مکتب مدینه، کوفه، بغداد، ری و خراسان متمایز می‌نماید. کثرت محدثان موجود در این مرکز حدیثی و اقدامات مفید آنان در تدوین برخی از مجموعه‌های گران‌سنگ حدیثی، اهتمام شدید بر حفظ و جمع‌آوری حدیث، و پرهیز از نقل احادیث ضعیف از ویژگی‌های مهم محدثان این حوزه حدیثی بوده است.

علاوه بر آن، نص‌گرایی یا اخباریگری یا گرایش به مکتب اهل‌الحديث، و پرهیز از دخالت دادن اجتهاد و رأی در فهم و نقادی معنای احادیث، دیدگاه خاص نسبت به معنای غلو و تعیین غلات و برخورد شدید با غلات، از مهم‌ترین مشخصات آن بوده است.

در دوره‌ای که از نیمه اول قرن سوم آغاز شد، قمیها به اخراج محدثانی که احادیث ضعیف یا غلوآمیز را نقل می‌کردند، پرداختند.

این حوزه حدیثی در دو قرن سوم و چهارم، اوج دوران نشاط و تحرک خود را پشت سر نهاد و سرانجام با فعالیت‌های شیخ مفید و سید مرتضی در اواخر قرن چهارم و اوایل قرن پنجم، مغلوب مکتب عقل‌گرای بغداد شد.

از مهم‌ترین محدثان این حوزه حدیثی، علی بن بابویه قمی، و فرزندش شیخ صدوق، محمد بن الحسن بن الولید، محمد بن قولویه و فرزندش جعفر بوده‌اند.

۲۹۳. شناسایی دو غار دیدنی در استان قم (۱)

نقلی است از سخنان مدیر کل حفاظت محیط زیست قم، آقای محمد کرم‌الهی، مبنی بر اینکه تاکنون دو غار جذاب و دیدنی در استان قم شناسایی شده است: غار «وشنوه» که از جنبه زیست‌محیطی، فرهنگی و تاریخی از ارزش زیادی برخوردار است و غاری در جاده قدیم قم - تهران.

البته، طرح شناسایی غارهای استان توسط این اداره از سال ۱۳۸۱ ه. ش. جاری آغاز

ص: ۱۵۹

شده و پیش بینی می شود حدود شش غار در این استان وجود داشته باشد.

۲۹۴. شناسایی مرجع جوانان

در انتخاب پوشش و آرایش غیر متعارف (۱)

احمد نیکزاد

پژوهشی است درباره شناسایی مرجع جوانان شهرستان قم در انتخاب پوشش و آرایش غیر متعارف در سال ۱۳۷۹ ه. ش. و به این نتیجه می رسد که:

مهم ترین مرجع در انتخاب پوشش و آرایش جوانان، دوستان و آشنایان صمیمی آنها و مرجع دوم، مشاهده فیلمهای خارجی از طریق ویدئو و ماهواره می باشد. وجود لباسهای مد در بازار، یکی دیگر از عواملی است که (در حد پایین تر) به انتخاب نوجوانان و جوانان جهت می دهد.

در پایان پژوهش نیز پیشنهاد می شود که شیوه های تربیتی عوامل و نهادهای تربیت اجتماعی، از قبیل: خانواده، مدرسه، رسانه های جمعی، مربیان دینی و... برای جذب جوانان و انتقال ارزشهای دینی و ملی به آنها مورد تجدید نظر جدی قرار گیرند و اسوه سازیهای مثبت دینی _ ملی، برای مقابله با اسوه های دروغین غربی انجام پذیرد.

۲۹۵. شناسنامه مطبوعات پژوهشی استان قم (۲)

فهرست کامل مطبوعات منتشره در قم که دومین قطب مطبوعات کشور است و سپس شناسنامه هر کدام بر اساس ترتیب الفبایی ارائه شده است. تعداد این مطبوعات ۳۶ می باشد.

ص: ۱۶۰

۱-۱. فصلنامه «نامه قم» س ۴، ش ۱۳، بهار ۱۳۸۰ ه. ش.، صص ۱۰۰ _ ۸۳.

۲-۲. همان، س ۳، ش ۱۰، تابستان ۱۳۷۹ ه. ش.، صص ۲۲۲ _ ۲۰۷.

۲۹۶. شهر قم خلاف آن چیزی است

که در غرب تصور می شود(۱)

اولف کوته

آقای دکتر «اولف کوته» خبرنگار اعزامی روزنامه «آلگماینه» آلمان، در مقاله ای در تاریخ ۱۱/۵/۱۹۹۳ م. که ترجمه آن در روزنامه «اطلاعات» به چاپ رسیده، ابتدا گزارشی از حرم حضرت معصومه علیهاالسلام و زائران آن، میزان دانشجویان دروس دینی و غیر دینی قم، و مدرسه فیضیه ارائه می کند.

و سپس گفتگویی که با یک روحانی به نام حجه الاسلام سید حسینی و نیز آیه الله موسوی اردبیلی در فیضیه ترتیب داده و به موجب آن خیلی تحت تأثیر قرار گرفته، نقل می کند و در پایان، تضاد واقعیت‌های ایران را با آنچه در غرب شایع شده _ که ایران مهد تروریست و بنیادگرایی و جنگجویی است _ به صراحت به رشته تحریر در می آورد.

۲۹۷. صنایع دستی و سوغات قم(۲)

در این نوشتار، فرش ابریشم، سفال و سرامیک، منبت کاری چوب، و کاشی کاری معرق به عنوان صنایع دستی قم و سوهان به عنوان سوغات قم معرفی شده است.

۲۹۸. عدم آشنایی مردم به قوانین شهرداری و فرهنگ شهرنشینی

مهم ترین مشکل شهرداری قنوت است(۳)

فاطمه زحمتکش

شهر قنوت یکی از شهرهای توابع استان قم است که پس از استان شدن قم پدید آمد و

ص: ۱۶۱

۱-۱. روزنامه «اطلاعات» ش ۱۹۹۱۲، ۱۳۷۲/۲/۲۹ ه. ش.، ص ۱۲.

۲-۲. هفته نامه «پیام آستانه» ش ۲۶، ویژه راهنمای زائران، فروردین ۱۳۸۱ ه. ش.، ص ۲.

۳-۳. گاهنامه «آبادگران قم» س ۳، ش ۳ و ۴، اسفند ۱۳۸۱ ه. ش.، صص ۱۷ _ ۱۶.

با توجه به اینکه قبلاً شهر نبوده، دارای مشکلاتی می باشد. شناسایی مشکلات این شهر در مصاحبه با محمد حسن حسن زاده، شهردار قنات بررسی شده است.

۲۹۹. فعالیتها و عملکرد بنیاد شهید انقلاب

اسلامی استان قم تشریح شد(۱)

گفتگویی است با حجه الاسلام و المسلمین عقیلی، مدیر کل بنیاد شهید استان قم، درباره فعالیتها و عملکرد بنیاد مزبور در سال ۱۳۸۱ ه. ش.، که از جمله اظهار می دارد:

تا کنون بیش از ۳ هزار اثر از شهدا جمع آوری و مستندسازی شده و بسیاری از آنها در رایانه وارد شده است و کتابهایی نیز در ۶ جلد تهیه شده که چاپ و منتشر خواهد شد... و هم اکنون بیش از ۳۰۰ نفر از فرزندان شاهد قم مشغول تحصیل در مدارس و حوزه های علمیه هستند.

۳۰۰. «فلوس» های ضرب قم(۲)

مدرسی طباطبایی

قم همچون برخی از شهرهای قدیم دیگر ایران در دوره های متعددی دارای «دارالضرب» بوده، و سکه های طلا، نقره و مسین فراوانی در آن زده شده که تعداد قابل توجهی از این سکه ها در حال حاضر موجود است.

نویسنده مقاله، با بیان مقدمه فوق و با استناد به منابع تاریخی، به معرفی سکه های ضرب قم در تواریخ مختلف که اکنون در موزه ها و مجموعه های مختلف سکه در اروپا وجود دارد، به ترتیب تاریخ ضرب هر یک می پردازد:

از دوره عباسی و به نام خلفای آن سلسله، سکه های سامانی، سکه های آل بویه، از دوره سلجوقی، سکه های تیموری، از دوره آق قویونلو، از دوره صفوی، و از دوره قاجار.

ص: ۱۶۲

۱-۱. روزنامه «جمهوری اسلامی» س ۲۴، ش ۶۸۷۳، ۲۱/۱۲/۱۳۸۱ ه. ش.، ص ۱۰.

۲-۲. ماهنامه «هنر و مردم» دوره جدید، ش ۱۱۷، تیر ۱۳۵۱ ه. ش.، صص ۴۸ _ ۴۶.

در پایان نیز گفته می شود که سکه های مسین فراوانی _ که اصطلاحاً فلوس نامیده می شده است _ از دوره صفوی به بعد در قم ضرب شده که تعداد قابل توجهی از آن اکنون در قم نزد اشخاص مختلف یا در مجموعه هاست و چون تاکنون در جایی شناسانده نشده است، به نشر تصویر چند عدد از این «فلوس»ها با معرفی کوتاهی از هر یک اقدام می گردد.

آن گاه، تصاویر ۱۳ سکه که متعلق به مجموعه اخوان رضایی ساعت ساز در قم است، ارائه می شود.

۳۰۱. قاهان، زمردی در دل کویر(۱)

مریم بصیری

گزارشی است از وضعیت فرهنگی روستای «قاهان» که در ۷۰ کیلو متری شهر قم واقع است و به عنوان روستای نمونه در امر کتاب و کتابخوانی و مسایل فرهنگی معرفی شده و مشکلات مربوط به تحصیلات جوانان و امور کتابخانه روستا از زبان مردم و مسئولین بیان گشته است.

۳۰۲. قم(۲)

وضعیت جغرافیایی شهرستان قم، بعضی از مشخصات روستاهای قم، سابقه تاریخی شهر قم، معرفی دانشگاه روحانی قم و دریاچه قم، از جمله مطالبی است که به همراه اطلاعات گوناگون در این مقاله ارائه شده است.

۳۰۳. قم(۳)

این مقاله، ابتدا به نظرات گوناگون درباره وجه تسمیه شهر مقدس قم به «قم» پرداخته،

ص: ۱۶۳

۱- ۱. ماهنامه «پیام زن» س ۸، ش ۹۲، آبان ۱۳۷۸ ه. ش.، صص ۴۴ _ ۳۸.

۲- ۲. «اطلاعات سالانه» ۱۳۳۹ ه. ش.، ص ۵۰.

۳- ۳. سالنامه «معارف جعفری» ش ۱۵، سال ۱۳۵۴ ه. ش.، صص ۲۵۹ _ ۲۴۹.

صحیح ترین نظریه را نظریه احمد بن ابی عبدالله برقی می داند که بر اساس آن، «قم» در اصل «کومه» بوده است (به معنی خانه های شبانان).

سپس ویژگیهای جغرافیایی و اقلیمی شهرستان قم را ذکر نموده و سیر مجملی از تاریخ این شهر و همچنین سفر حضرت معصومه علیهاالسلام و رحلت ایشان در شهر قم را بیان کرده، در آخر آثار تاریخی شهر قم را بر می شمارد.

۳۰۴. قم (۱)

شهر قم در طرفین رودخانه قم در ۵۰ درجه و ۵۳ دقیقه طول شرقی و ۳۴ درجه و ۳۸ دقیقه عرض شمالی، در ارتفاع ۱۹۲۸ متری از سطح دریا واقع شده است. معدل حرارت سالیانه شهر ۱۷ درجه سانتیگراد است.

مقاله حاضر، با بیان مقدمه فوق سابقه تاریخی قم را در ادوار گذشته مطرح نموده و در پایان، آمارهایی را درباره ترکیب جمعیت، بناهای شهر، و فرهنگ مردم ارائه کرده است که همگی مربوط به حدود سال ۱۳۴۰ ه. ش. می باشد.

۳۰۵. قم (۲)

مطالب ارائه شده در این مقاله، تقریباً همان مطالب عرضه شده در «کتاب سال» (کیهان سالانه) ش ۱، ۱۳۴۱ ه. ش. است؛ به اضافه توضیحاتی پیرامون دریاچه قم یا حوض سلطان و مطالبی درباره حوزه علمیه قم و شش هزار طلبه ای که در آن مشغول تحصیل بوده اند.

ص: ۱۶۴

۱-۱. «کتاب سال» (کیهان سالانه) ش ۱، ۱۳۴۱ ه. ش.، صص ۱۴۷ - ۱۴۵.

۲-۲. همان، ش ۲، ۱۳۴۲ ه. ش.، صص ۲۸۷ - ۲۸۶.

۳۰۶. قم را آباد خواهیم کرد اگر... (۱)

مصاحبه ای است با دبیر انجمن شرکتهای ساختمانی و تأسیساتی و دبیر همایش «آبادگران قم»، عباس پناه، درباره هدف از برگزاری همایش مزبور، برگزاری مسابقه آبادگران، بررسی علت اینکه چرا بعضی از پروژه های استان قم متوقف و یا با مشکل مواجه می شوند و راه حل مشکل، برنامه های جاری انجمن، و

۳۰۷. قم شناسی (۲)

«قم شناسی» نام ستونی است در نشریه «پیام آستانه» که سلسله مقالاتی با عناوین ذیل در ۸ شماره عرضه نموده است:

۱. قم، مرکز فرهنگی دینی جهان اسلام.

۲. پیشینه فرهنگی - سیاسی قم.

۳. تاریخ مبارزه بی امان مردم قم با ستمگران.

۴. سابقه انقلاب فرهنگی - سیاسی قم.

۵. وضع شهر قم مقارن آمدن حضرت معصومه علیهاالسلام.

۶. حضرت علی بن موسی الرضا علیه السلام در قم.

۷. قم در مسیر راههای اصلی نبوده است.

۸. علاقه شدید مردم قم به خاندان پیغمبر صلی الله علیه و آله.

ص: ۱۶۵

۱- ۱. گاهنامه «آبادگران قم» س ۳، ش ۳ و ۴، اسفند ۱۳۸۱ ه. ش.، ص ۹.

۲- ۲. هفته نامه «پیام آستانه» ش ۲، ۳۰/۳/۱۳۷۹ ه. ش.، ص ۴؛ ش ۳، ۲۰/۴/۱۳۷۹، ص ۳؛ ش ۴، ۲۶/۵/۱۳۷۹، ص ۳؛ ش ۵،

۹/۶/۱۳۷۹، ص ۳؛ ش ۶، ۲۸/۶/۱۳۷۹، ص ۳؛ ش ۷، ۱۹/۷/۱۳۷۹، ص ۳؛ ش ۸، ۱۸/۸/۱۳۷۹، ص ۳؛ ش ۹، ۹/۹/۱۳۷۹، ص ۳.

نویسنده، ضمن تعریف اصطلاحات: هنجار، کنترل اجتماعی، بی هنجاری، و مهاجرت، موضوع بحث را از دیدگاه آماری در محدوده شهر قم مورد بررسی قرار می دهد و چنین نتیجه می گیرد:

می توان مسأله بی هنجاری فرهنگی در شهر قم را از چشم اندازی جمعیتی تحلیل نمود. از این منظر، قم شدیداً تحت تأثیر امواج منفی مهاجرت‌های بی رویه قرار گرفته و این مهاجرت‌ها سبب استحاله فرهنگ اصیل قمی در انبوه خرده فرهنگ‌های میهمان گردیده است.

از آنجا که در چالش میان این خرده فرهنگ‌ها هیچ یک نتوانسته اند به «فرهنگ غالب» بدل گردند، سیستم کنترل اجتماعی شهر تضعیف گردیده، احساس دل‌بستگی به محیط و مسایل آن کاهش یافته و فراوانی معیارهای معین و مورد وفاق جهت هدایت رفتار اجتماعی شهروندان تقلیل یافته است. این حالتی است که جامعه شناسان آن را «آنومی» یا بی هنجاری می نامند.

«قم میراث مقدس» عنوان سلسله مقالاتی است که با بیان وضعیت جغرافیایی و اقلیمی قم و ارائه تاریخچه ای از این شهر، به معرفی اماکن و زیارتگاه‌های زیر می پردازد:

آستانه مقدسه حضرت فاطمه معصومه علیهاالسلام، خانه حکیم ملا صدرای کهک،

ص: ۱۶۶

۱-۱. فصلنامه «نامه قم» س ۳، ش ۱۰، تابستان ۱۳۷۹ ه. ش.، صص ۵۶ - ۳۳.

۲-۲. روزنامه «ایمان» ش ۳۵، ۴/۲/۱۳۷۹ ه. ش.، ص ۳؛ ش ۳۶، ۶/۲/۱۳۷۹، ص ۳؛ ش ۳۷، ۸/۲/۱۳۷۹، ص ۳؛ ش ۳۸، ۱۱/۲/۱۳۷۹، ص ۳؛ ش ۴۱، ۱۸/۲/۱۳۷۹، ص ۳؛ ش ۴۲، ۲۰/۲/۱۳۷۹، ص ۳؛ ش ۴۳، ۲۲/۲/۱۳۷۹، ص ۳؛ ش ۴۴، ۲۵/۲/۱۳۷۹، ص ۳؛ ش ۴۰، ۲۷/۵/۱۳۷۹، ص ۳.

مسجد جامع قم، قره تپه قمروود، مقابر باغ گنبد سبز، امام زاده معصومه (زینب خاتون)، امام زاده شاه احمد قاسم، تیمچه بزرگ قم.

۳۱۰. قم، وجه تسمیه آن و قدمت تاریخی اش (۱)

مقاله حاضر، پس از تشریح و تحلیل شش نظریه در وجه تسمیه قم، چنین اظهار می دارد:

به هر وضعیت، وجه تسمیه فراوانی برای قم آورده اند، اما آنچه مسلم است، این است که چه نام شهر در قدیم هم قم بوده و چه نام آن چیز دیگری بوده، می توان به جرأت گفت:

قم، یکی از قدیمی ترین شهرهای جهان است. اخیراً نیز اسکلت یک دختر از بشر اولیه را در آن یافته اند که ۶۵۰۰ سال قدمت سکونت بشر در این منطقه را تأیید می کند.

۳۱۱. قم و رای «برخورد تمدنها» (۲)

پیروز مجتهدزاده

قم به عنوان یک مرکز علمی و پژوهشی اسلامی پر اهمیت در کشوری که نظام حکومتی اش نظامی دینی است، وظیفه خطیری دارد.

قم ناچار است که در نخستین برخورد با مفاهیم جهان ژئوپولیتیک کنونی، در درجه نخست، خود را در بالا و در ورای مفاهیم طرح شده قرار دهد تا بتواند این مفاهیم را با دقت مطالعه کند و با منافع ایران بسنجد و پس از تشخیص مفید یا زیانبار بودن این مفاهیم، به شکستن و نابود کردن مفاهیم زیانبار طرح شده از سوی رقیبان اقدام نماید و مفاهیمی را طرح نماید که باز گوینده موقعیتهای خود باشند و به پیشرفت منافع خودی یاری دهند.

ص: ۱۶۷

۱- ۱. ماهنامه «دنیای جوانان» ش ۲۶، تیرماه ۱۳۸۰ ه. ش.، ضمیمه، صص ۲۱ - ۲۰.

۲- ۲. فصلنامه «نامه قم» س ۲، ش ۷ و ۸، پاییز و زمستان ۱۳۷۸ ه. ش.، صص ۱۶۱ - ۱۴۷.

مبحث «برخورد تمدنها» از سوی بازیگران ژئوپولیتیک آمریکایی طرح شده است و امید طرح کنندگان آن درگیر کردن قدرتهای رقیب در دام این مبحث است.

۳۱۲. قم و سینما(۱)

امیر رازی

در این مقاله می خوانیم:

قم، اصولاً یک شهر فرهنگی است. در واقع، اهمیت تحصیل علوم دینی بیش از هر عامل دیگری موجب جذب افراد مختلف به این شهر _ نه چندان خوش آب و هوا _ شده است.

سینما، فضایی است که ما را مهیای رفتن به سفری جادویی می کند. متأسفانه در قم امکان این سفر محدود است. قم سالن سینما دارد، اما این سالنها حقیقتاً «سینما» نیست. البته همه شهرهای ما از حیث صنعت سینما فقیر هستند، اما قم از این حیث تنها دچار فقر نیست، بلکه دچار نوعی بلا تکلیفی و دودلی است.

۳۱۳. قم و کاشان(۲)

نوشتاری است که در بخش «نواحی و مناطق ایران» در نشریه شماره ۲۲ کمیسیون ملی یونسکو در ایران به طبع رسیده و در آن، اشاره کوتاهی به وضعیت جغرافیایی شهر قم و کاشان، به ویژه جایگاه استراتژی شهر قم دارد و همچنین رشته کوه کرکس را که به شهر قم ختم می شود، معرفی می نماید.

ص: ۱۶۸

۱- ۱. هفته نامه «مهر» ش ۳۸، ۱۳۷۶/۱۰/۲۳ ه. ش.، ص ۱۲.

۲- ۲. سالنامه «ایران شهر» ج ۱، ۱۳۴۲ ه. ش.، ص ۸۲.

سید محمود مرعشی نجفی

کتابخانه بزرگ حضرت آیه الله العظمیٰ مرعشی نجفی رحمه الله در شهر قم با حدود پانصد هزار جلد کتاب چاپی، خطی، عکسی و نشریات ادواری، یکی از کتابخانه های مهم و معتبر ایران و جهان اسلام است که به لحاظ کیفی و در برداشتن نسخ خطی نفیس و کتب نادر چاپی، در بین دانشمندان، محققان و مستشرقان اشتهار و اعتباری خاص دارد.

در این مقاله، پس از مقدمه فوق، اطلاعات مفیدی درباره این موضوعات عرضه می گردد:

مؤسس آن آیه الله العظمیٰ مرعشی نجفی، تاریخ تأسیس، ساختمان کتابخانه و بخشهای مختلف آن، سازمان و مدیریت کتابخانه، امور مالی و بودجه، نفایس کتابخانه، چگونگی گردآوری کتب خطی و چاپی، رده بندی و فهرست نویسی، بخش کامپیوتر، عضویت، حفاظت و آفت زدایی، بخش مراقبتهای عمومی، بخش مراقبتهای ویژه، خدمات ویژه، و طرحهای آینده.

۳۱۵. کتابخانه و کتابخوان در شهر

مذهبی و علمی قم (۲)

محمد تقی صادقی

مقاله حاضر، با طرح این مطلب که در شهر قم حدود ۳۰ کتابخانه معتبر عمومی و ۳۰۰ کتابخانه مهم خصوصی وجود دارد، به بررسی آماری ۲۸ کتابخانه عمومی و ذکر مزیتهای آنها می پردازد و در آخر نموداری را در این موضوع ارائه می نماید.

ص: ۱۶۹

۱-۱. فصلنامه «نامه قم» س ۱، ش ۳ و ۴، پاییز و زمستان ۱۳۷۷ ه. ش.، صص ۳۶۰ - ۳۳۱.

۲-۲. سالنامه «معارف جعفری» ش ۱۶، سال ۱۳۵۵ ه. ش.، صص ۲۹۶ - ۲۸۲.

کتابخانه هایی که در این مقاله معرفی شده است، به ترتیب الفبا عبارت اند از:

۱. آستانه مقدسه؛ ۲. امام صادق علیه السلام؛ ۳. امانی (وابسته به کتابخانه دار التبلیغ اسلامی)؛ ۴. انجمنهای اسلامی؛ ۵. پارک شهر؛ ۶. پرتو اسلام؛ ۷. پیام اسلام؛ ۸. حایری تهرانی؛ ۹. حجتیه؛ ۱۰. حکیم نظامی؛ ۱۱. دار التبلیغ اسلامی؛ ۱۲. دانشسرای مقدماتی؛ ۱۳. در راه حق؛ ۱۴. رضویه؛ ۱۵. سیار قم؛ ۱۶. فاطمیه؛ ۱۷. فیضیه؛ ۱۸. قرآن و عترت؛ ۱۹. کودک؛ ۲۰. آیه الله گلپایگانی؛ ۲۱. مسجد اعظم؛ ۲۲. مکتب اسلام؛ ۲۳. مؤمنیه؛ ۲۴. مدرسه عالی؛ ۲۵. متفرقه ها؛ ۲۶. نور اسلام؛ ۲۷. نمونه؛ ۲۸. آیه الله مرعشی نجفی.

۳۱۷. کتابخانه های عمومی قم (۲)

در این مقاله، چهار کتابخانه آستانه مقدسه، مسجد اعظم، فیضیه و حجتیه، علاوه بر کتابخانه «مکتب اسلام» معرفی شده است.

۳۱۸. گنج بریهایی بازمانده از قرن هفتم تا نهم در قم (۳)

این نوشتار، به معرفی گنج بریهایی باقی مانده از سه قرن هفتم تا نهم در قم پرداخته است که عبارت اند از:

بقعه شاهزاده احمد بن قاسم، دو مقبره از مقابر باغ گنبد سبز، امام زاده علی بن جعفر،

ص: ۱۷۰

۱- ۱. ماهنامه «وحید» س ۱۳، ش ۸، آبان ۱۳۵۴ ه. ش.، صص ۸۲۶ - ۸۲۳.

۲- ۲. ماهنامه «مکتب اسلام» س ۷، ش ۳، ۱۳۴۴ ه. ش.، صص ۱۹۴ - ۱۹۳.

۳- ۳. ماهنامه «وحید» س ۵، ش ۷، تیر ۱۳۴۷ ه. ش.، صص ۶۸۴ - ۶۸۳؛ ش ۸، مرداد ۱۳۴۷، صص ۷۰۰ - ۶۹۷؛ ش ۹، شهریور ۱۳۴۷، صص ۸۴۱ - ۸۳۹.

بقعه سید سربخش، امام زاده ابراهیم، و سردر بقعه امام زاده زید.

۳۱۹. گزارشی از تیمچه بزرگ بازار قم (۱)

تیمچه بزرگ قم که در جبهه شمالی راست بازار نو قم واقع شده، از آثار هنر معماری دوره اسلامی است که توسط هنرمند برجسته عصر ناصری، استاد حسن قمی (معمار باشی) در سال ۱۳۰۱ ه. ق. طراحی و اجرا شد. این بنا با دو ورودی رو به راسته بازار نو، شامل سه گنبد و دو نیم گنبد است و قسمت مرکزی آن با دهانه ۱۵ متر بدون ستون امتداد می یابد. تیمچه در مجموع دارای ۲۰ حجره تحتانی و ۱۲ غرفه فوقانی است.

۳۲۰. گزارشی از خانه ملا صدرا در روستای کهک (۲)

کاظم عرب

شرح مختصری از زندگی نامه ملا صدرا شیرازی، معرّفی قریه کهک از نظر جغرافیایی، و توصیف خانه آن حکیم در روستای کهک، در این مقاله عرضه شده است.

۳۲۱. گزارشی از ساخت مهره های سنتی در قم (۳)

مریم یعقوبی

واژه «خرمهره» به معنی مهره بزرگ کم قیمت [است] که بر گردن خربندند. همچنین به نامهای دیگر از جمله خرمک و خرتک نیز خوانده می شود. خرمک به مهره های شیشه ای سیاه و سفید می گویند که برای دفع چشم نظر یا خیال باطل بر دست یا گردن کودکان

ص: ۱۷۱

۱-۱. فصلنامه «نامه قم» س ۵، ش ۱۷ و ۱۸، بهار و تابستان ۱۳۸۱ ه. ش، ص ۱۵۹.

۲-۲. همان، س ۴، ش ۱۴، تابستان ۱۳۸۰ ه. ش، صص ۱۵۹-۱۵۷؛ هفته نامه «۱۹ دی» ش ۱۵۲، ۱۳۸۱/۵/۷ ه. ش، ص ۵.

۳-۳. همان، س ۵، ش ۱۷ و ۱۸، بهار و تابستان ۱۳۸۱ ه. ش، صص ۱۴۹-۱۴۵.

بسته می شود.

خرمهره بیشتر به رنگ آبی است؛ رنگی که نشانه آرامش است و حالت‌های مختلف روحی را می توان با آن نشان داد و بنابر عقیده بعضی افراد، رنگ آبی می تواند انرژی‌های بد صانع از چشم افراد تنگ نظر یا خیال‌های باطل او را خنثی کند.

پس از مقدمه فوق، تاریخچه خرمهره و چگونگی خرمهره سازی مطرح شده و از جمله گفته شده که بیش از هر جای دنیا خرمهره سازی با نام قم شناخته شده است و در بسیاری از کشورهای اروپایی به خصوص در آلمان، این هنر را با نام «قم تکنیک» می شناسند... و در کشورهای خارجی به خصوص در اروپا از این مهره ها استقبال ویژه ای می شود و برای تزیینات منازل و یا زیور آلات استفاده می شود.

۳۲۲. گزارشی کوتاه درباره کتابخانه مسجد اعظم (۱)

احمد حسین زاده

تاریخچه و امکانات کتابخانه مسجد اعظم، ذیل این عناوین بررسی می شود:

۱. تاریخ تأسیس کتابخانه مسجد اعظم قم؛ ۲. بنیان گذار کتابخانه؛ ۳. نحوه شکل گیری کتابخانه؛ ۴. کتابداران برجسته کتابخانه مسجد اعظم؛ ۵. تعداد کتابها (که ۴ هزار جلد خطی و ۵ هزار جلد چاپی و سنگی می باشد)؛ ۶. تعداد مراجعه کنندگان؛ ۷. نحوه امانت و شرایط آن؛ ۸. تعداد پرسنل کتابخانه؛ ۹. سازماندهی کتابها؛ ۱۰. مساحت کتابخانه (که ۱۷۶ متر مربع می باشد)؛ ۱۱. ظرفیت سالنها؛ ۱۲. تجهیزات کتابخانه؛ ۱۳. فعلاً فاقد دستگاه آفت زدایی می باشد؛ ۱۴. امانت بین کتابخانه ای؛ ۱۵. طرحهای در دست اجرا؛ ۱۶. فهرست نویسان خطی کتابخانه؛ ۱۷. قدیمی ترین نسخه ها در کتابخانه؛ ۱۸. منابع مکتوب درباره کتابخانه؛ ۱۹. ساعتهای کار کتابخانه.

ص: ۱۷۲

عنوان میز گردی است با حضور آقایان حجه الاسلام و المسلمین سید حسن اسلامی (معاون پژوهشی مرکز مطالعات و تحقیقات اسلامی دفتر تبلیغات حوزه)، علی رفیعی علامرودشتی (سرپرست دایره المعارف کتابخانه های جهان)، حجه الاسلام و المسلمین سید کاظم شمس (مسئول انتشارات دفتر تبلیغات اسلامی حوزه)، حجه الاسلام و المسلمین رضا مختاری (محقق و کتاب شناس)، حجه الاسلام و المسلمین دکتر سید محمود مرعشی (ریاست محترم کتابخانه آیه الله مرعشی و دایره المعارف کتابخانه های جهان) و حجه الاسلام و المسلمین محمد علی مهدوی راد (سرمدیر مجله آینه پژوهش و مدیر مسئول مجله بینات).

در این گفتگو به مسائلی پرداخته می شود از قبیل: وضعیت پژوهش، تحقیق و تصحیح کتاب در حوزه؛ چگونگی ویرایش، اصلاح، حروف چینی، امور فنی و چاپ کتاب در حوزه؛ میانگین تیراژ کتابهای چاپ شده در حوزه؛ وضعیت بازار کتاب و قیمت گذاری، استقبال طلاب از این کتابها و نقد کتاب در حوزه؛ وضعیت امکانات مطالعاتی، کتابخانه های ثابت و سیار و عمومی و خصوصی در حوزه؛ موجودی کتابهای چاپی، خطی، نشریات، اسناد و مدارک؛ سیستمهای طبقه بندی کتب و سرویس دهی و میانگین مراجعان و مطالعه در کتابخانه های حوزه؛ و مشکلات و موانع مطالعاتی و کتابخانه ای در حوزه.

مذهبی، آمده است:

شهر قم با پیشینه ای غنی در سده های اخیر، مرکز تحولات عظیم فرهنگی و معنوی در کشور بوده است. کمتر شهری در ایران وجود دارد که واجد خصوصیات مذهبی این شهر باشد.

بنابراین، توجه به ابعاد کیفی و فرهنگی غنی اسلامی در کلیه فعالیتهای عمرانی این شهر می تواند الگوی مناسبی برای طرحهای توسعه شهری در دیگر نقاط کشور باشد.

۳۲۵. محراب زرین امام زاده علی بن جعفر قم

محفوظ در گنجینه دوران اسلامی (۱)

کاظم عرب

نوشتار حاضر، ضمن ارائه توضیحی درباره بنای امام زاده علی بن جعفر، محراب زرین فام آن را که طاق نمای جنوبی مزار شمرده می شد و با ممتازترین نوع کاشیهای خشتی زرین فام قرن هشتم هجری (اثر یوسف بن علی محمد بن ابی طاهر) آراسته بود، معرفی می نماید.

۳۲۶. مصرف کالای فرهنگی در قم (۲)

مسیح علی پور

استفاده از رادیو، استفاده از تلویزیون، زمان استفاده، ویدئو، ضبط صوت، زمان گوش دادن، سینما، تئاتر، فعالیت مذهبی، فعالیت اجتماعی، و گردش و تفریح، مقوله هایی است که در این پژوهش مورد توجه بوده اند و نتایج آماری آنها عرضه شده است.

ص: ۱۷۴

۱-۱. همان، س ۳، ش ۹، بهار ۱۳۷۹ ه. ش.، صص ۱۸۶ _ ۱۸۱.

۲-۲. همان، س ۵، ش ۱۷ و ۱۸، بهار و تابستان ۱۳۸۱ ه. ش.، صص ۶۵ _ ۵۵.

کتابخانه های شخصی معرّفی شده به همراه شرح حال مختصر صاحبان آنها عبارت اند از:

کتابخانه شخصی استاد علی اصغر فقیهی، کتابخانه شخصی آیه الله رضا استادی، کتابخانه شخصی حجه الاسلام والمسلمین محمود ارگانی بهبهانی حائری، و کتابخانه شخصی حجه الاسلام و المسلمین محمود علی ایازی.

۳۲۸. مقایسه برخی شاخصهای فرهنگ عمومی شهرستان قم با ایران (۲)

احمد نیکزاد

به بیان نویسنده، هدف این مقاله، مقایسه نتایج به دست آمده از دو پژوهش انجام گرفته در سطح کشور و شهرستان قم، در حوزه فرهنگ عمومی است. قلمرو موضوعی تحت پوشش، عبارت است از: رضایت فردی و اجتماعی، برخی از رفتارهای مذهبی، ارزشهای اجتماعی، آگاهی درباره مسایل ایران، ازدواج، خانواده، شانس و موفقیت اجتماعی.

نتایج به دست آمده نشان می دهد که از مجموع موضوعات فوق، در دو موضوع بین نگرشهای پاسخگویان قمی و پاسخگویان در سطح کشور، تفاوت عمده و چشمگیر وجود دارد: میزان رضایت فردی و اجتماعی در قم بسیار کمتر از میزان شاخص کشوری است، و تمایل به مهاجرت به خارج در قم بیشتر از میزان شاخص کشوری است. در بقیه موضوعات توافق و تشابه کلی مشاهده می شود.

ص: ۱۷۵

۱-۱. همان، س ۴، ش ۱۳، بهار ۱۳۸۰ ه. ش.، صص ۴۱ _ ۳۱؛ ش ۱۴، تابستان ۱۳۸۰، صص ۵۶ _ ۴۹.

۲-۲. همان، س ۳، ش ۱۱ و ۱۲، پاییز و زمستان ۱۳۷۹ ه. ش.، صص ۲۸۵ _ ۲۶۱.

جواد مصرآبادی

پژوهشی است که به منظور بررسی تفاوت‌های موجود در نظام‌های ارزشی والدین نوجوانان شهر قم انجام گرفته است. بررسی تفاوت نظام‌های ارزشی نوجوانان پسر و دختر و نیز تفاوت نظام‌های ارزشی پدران و مادران از اهداف دیگر این تحقیق بوده است و به این نتیجه می‌رسد که بین نظام‌های ارزشی پسران و دختران تفاوت معناداری وجود دارد. تفاوت ارزش‌های پسران و دختران در مؤلفه‌های ارزشی نظری، هنری، سیاسی و مذهبی معنی دار است. و نیز در ارزش‌های فرعی پدران و مادران وجود چندین تفاوت ثابت می‌گردد.

۳۳۰. میراث فرهنگی

حرف‌های ناگفته از دل سال‌های خاموش (۲)

گفتگویی است با آقای کاظم عرب، مدیریت میراث فرهنگی استان قم، به مناسبت آغاز هفته میراث فرهنگی پیرامون مطالب ذیل:

تعریف میراث فرهنگی و معرفی حوزه‌های اصلی فعالیت اداره میراث فرهنگی؛ سابقه این اداره در قم؛ ضرورت بررسی، جمع‌آوری، مرمت و احیای میراث فرهنگی؛ اقدامات انجام یافته درباره: ۱. آثار تاریخی قم، ۲. پژوهش‌های مردم‌شناسی، ۳. احیای هنرهای سنتی؛ اقدامات در دست اجرا برای ثبت محل زندگی و آرامگاه مفاخر جهان تشیع در قم؛ بهره‌برداری از موزه‌ای موقت در یکی از اماکن تاریخی در آینده‌ای نزدیک؛ اقدامات صورت گرفته درباره شناسایی آثار باستانی ثبت نشده موجود در شهر؛ و وضعیت آن دسته از آثار ملی که در دست ادارات و نهادهای دیگر، نظیر: حرم مطهر و مسجد مقدس جمکران است.

ص: ۱۷۶

۱- ۱. همان، ص ۵، ش ۱۷ و ۱۸، بهار و تابستان ۱۳۸۱ ه. ش.، صص ۱۳۴ _ ۱۲۳.

۲- ۲. هفته‌نامه «۱۹ دی» ش ۱۴۱، ۲۲/۲/۱۳۸۱ ه. ش.، ص ۴.

ابوالفضل مطهری

پژوهشی است که میزان اوقات فراغت جوانان قم در دو مقطع زمانی ایام غیر تعطیل تابستان و روز جمعه، مورد سؤال قرار داده و به این نتیجه رسیده که جوانان در ایام غیر تعطیل، بعضی به علت مسؤولیتهای شغلی و تحصیلی در مقایسه با روز جمعه فراغت کمتری دارند.

تفاوت میزان اوقات فراغت جوانان قم از نظر جنسیت نیز کاملاً محسوس است؛ به طوری که پاسخگویان پسر، چه در ایام عادی و غیر تعطیل تابستان و چه در روز جمعه، روزانه حدود دو ساعت و نیم بیشتر از پاسخگویان دختر، اوقات فراغت دارند و دختران به علت برخی محدودیتها، از جمله رسیدگی به امور خانه، در مقایسه با پسران اوقات فراغت کمتری دارند.

در آخر پژوهش نیز پیشنهاد می شود که در زمینه مراکز تفریحی، ورزشی، فرهنگی و زیارتی شهر قم و نقش آنها در گذران اوقات فراغت جوانان قم، تحقیقی صورت گیرد.

۳۳۲. نقش ارتباطی قم

راهها و دیدگاهها (۲)

محسن ساری مقدم

شهر تاریخی و مذهبی قم، از دیرگاه در مسیر راههای مهم کشور قرار داشته است و به این دلیل، در یورشهای خارجی و شورشهای داخلی، گذرگاه لشکر کشیها بوده، بارها ویران و دوباره آباد شده است.

نویسنده با بیان مطلب بالا و تشریح راههای آسفالته و خطوط راه آهن سراسری کشور که از این شهر می گذرند، در پایان اظهار می دارد که اهمیت نقش زیارتی قم که سالانه

ص: ۱۷۷

۱-۱. فصلنامه «نامه قم» س ۴، ش ۱۳، بهار ۱۳۸۰ ه. ش.، صص ۸۱ _ ۵۱.

۲-۲. هفته نامه «مهر» ش ۳۸، ۱۳۷۶/۱۰/۲۳ ه. ش. ص ۲۳.

میزبان زائران فراوانی از شهرهای ایران و کشورهای جهان است، ایجاب می کند که این شهر از فرودگاه بین المللی مناسبی هم برخوردار باشد.

۳۳۳. نگاهی به روند نام گذاری و تغییر نام اماکن عمومی (۱)

امیر حمزه مهرابی

این تحقیق با نگاهی جامعه شناسانه به بررسی موضوع «نام گذاری و تغییر نام اماکن عمومی شهر قم» می پردازد، و چنین نتیجه می گیرد که در شهر قم، از مجموع اسامی جدید، فقط نام یک خیابان، یک میدان و دو چهار راه عوض شده است (خیابان امام، میدان امام، چهار راه غفاری و چهار راه سعیدی) و در هر چهار مورد، نام سابق آنها منتسب به خاندان پهلوی بوده و بار ارزشی منفی داشته است، اما بقیه بدون تغییر همچنان با نام قبلی آنها نامیده می شود.

با این وصف، انگیزه سیاسی در به کار نبردن اسامی جدید، کمترین نقش را می تواند داشته باشد. و نیز می توان ادعا کرد که تنفر مردم از نام قبلی یا عدم علاقه به نام جدید، مهم ترین عامل و یا یکی از مهم ترین عوامل مؤثر در رواج یا عدم رواج نام جدید می باشد.

۳۳۴. نگاهی به صنایع دستی استان قم (۲)

با تشریح وضعیت جغرافیای استان قم که دارای مساحت ۳۱۶/۱۲ کیلومتر مربع و جمعیتی قریب به یک میلیون نفر است، رشته های مختلف صنایع دستی قم را معرفی می نماید و بیان می کند که گسترده ترین هنر فعال در سطح شهر و روستاهای قم، تولید فرش دستباف از نوع کرک و ابریشمی می باشد که خصوصاً نوع ابریشمی آن شهرت جهانی دارد....

ص: ۱۷۸

۱-۱. فصلنامه «نامه قم» س ۴، ش ۱۵ و ۱۶، پاییز و زمستان ۱۳۸۰ ه. ش.، صص ۲۸ _ ۵.

۲-۲. ماهنامه «ناظر قم» ش ۳۷، تیر ۱۳۷۸ ه. ش.، صص ۲۱ _ ۱۵.

از دیگر صنایع دستی دارای سابقه می توان برخی رشته های منسوخ شده مانند شیشه گری دستی، گلیم بافی، گیوه دوزی، عبا بافی و شعر بافی را نام برد که لزوم احیای مجدد آنها ضروری است و یا صنایع مختلف چوبی خصوصا منبت کاری روی مبلمان و صندلی.

سپس قابلیت های صنایع دستی استان قم، مشکلات و تنگناها، و اقدامات انجام شده در راه گسترش این صنایع مطرح می شود.

۳۳۵. نگاهی به وضعیت مراکز فرهنگی - پژوهشی شهر قم (۱)

بهناز صفری

این مقاله که خلاصه پژوهش «شناسایی و ارزیابی مراکز فرهنگی و پژوهشی قم» است و انجام یافته توسط اداره کل فرهنگ و ارشاد اسلامی با حمایت سازمان مدیریت و برنامه ریزی استان قم می باشد، به نتایج زیر رسیده است:

- مراکز پژوهشی در قم بیش از آنکه به تولید اندیشه پردازند، به تلفیق و جمع آوری نظرات و آرا نظر دارند.

- قریب به اتفاق مؤسسات پژوهشی، انگیزه و هدفشان دفاع از اندیشه دینی است و لذا تکثیر و توسعه مراکز در راستای همین هدف و انگیزه سامان یافته است.

- اهداف پژوهشی به خاطر دفاع از آموزه های دینی، نگاهشان عموماً «درون دینی» و از منظر دین و سنت می باشد.

- اهداف پژوهشی مؤسسات، نیازهای اجتماعی و مردم شناختی را کمتر مطمح نظر قرار می دهند و لذا بر آورد نیازها و انتظارات بر حسب نیازهای عمومی صورت نمی پذیرد.

- مؤسسات و مراکز فرهنگی از آنجا که نوعی وابستگی به مراکز قدرت دارند، اهداف و محصولات پژوهشی شان در راستای این وابستگی است و «فعالیت های فردی» که ناشی

ص: ۱۷۹

از آرا و نظریات مستقل می باشد، رشد چندانی نکرده اند.

۳۳۶. وضعیت سیاسی، اجتماعی، اقتصادی قم در دهه هفتاد میلادی (۱)

ترجمه: حسن زندیه

قم یکی از شهرهایی است که در سالهای اخیر به ویژه دو دهه پس از انقلاب اسلامی در تمامی ابعاد تغییرات و تحولاتی که غالباً توأم با ترقی و پیشرفت بوده، داشته است. مقاله حاضر _ که ترجمه ای است از یک مقاله انگلیسی _ اوضاع سیاسی، اجتماعی، و اقتصادی قم را در دهه ۱۹۷۰ میلادی مورد بررسی قرار می دهد.

۳۳۷. وضعیت مطالعه غیر درسی دانش آموزان (۲)

سید ابوالفضل یوسفی

این پژوهش به ارائه تصویری از وضعیت و میزان مطالعه غیر درسی دانش آموزان دوره متوسطه مناطق شهری استان قم (در سال ۱۳۷۹ ه. ش.) به منظور فراهم کردن زمینه لازم جهت برنامه ریزی فرهنگی برای دانش آموزان پسر و دختر دوره مذکور می پردازد.

۳۳۸. ویژه نامه استان قم (۳)

قم در گذرگاه تاریخ، اقدامات ویژه اداره کل بازرسی و نظارت استان قم (در سال ۱۳۷۹ ه. ش.)، دید و بازدیدهای اداره کل در سال ۱۳۷۹، بازدید ریاست سازمان از اداره کل استان قم، دیدار کارکنان اداره کل با نماینده قم مجلس شورای اسلامی، آقای دکتر میرمحمدی، و اهم فعالیتهای واحد ناظران افتخاری اداره کل، عناوین مطالبی است که در این مقاله بیان شده؛ ضمن آنکه اطلاعاتی درباره این اداره از دیدگاه آمار ارائه گردیده است.

ص: ۱۸۰

۱-۱. همان، س ۳، ش ۱۰، تابستان ۱۳۷۹ ه. ش.، صص ۱۵۰ _ ۱۳۵.

۲-۲. همان، س ۴، ش ۱۵ و ۱۶، پاییز و زمستان ۱۳۸۰ ه. ش.، صص ۱۰۰ _ ۸۳.

۳-۳. هفته نامه «ناظر» ش ۲۴۸، ۱۴ شهریور ۱۳۸۰ ه. ش.، صص ۱۵ _ ۱۳.

«سفرنامه بهادر نظام» نسخه ای خطی به شماره ۴۴۵ در کتابخانه عمومی رشت به خط شکسته نستعلیق خوش در ۱۷ صفحه به همراه چند تصویر قلمی می باشد که برای نصرت الدوله اول (عبدالحسن میرزا فرمانفرما) تهیه شده است. مؤلف، میرزا حسین بهادر نظام ملقب به مجیب الدوله، معلم پیاده نظام در مدرسه نظام است که در غالب سفرهای فرمانفرما با او همراه بوده است. کتاب تألیف سال ۱۳۲۶ ه. ق. است.

سفرنامه از اینجا آغاز می شود که «حاجی محمد فاضل تاجر حریر فروش چند روز قبل، عیال و اطفال خود را به [زیارت] حضرت معصومه علیهاالسلام قم فرستاده و خود به واسطه بعضی کارهای مهمی که داشته در تهران مانده، تا کارهای خود را انجام دهد و بعد چاپاری به آنها ماحق گردد».

آن گاه شرح مسافرت حاجی با دلیجان و وقایع و اتفاقات بین راه از قبیل شکستن چرخهای دلیجان و مشکلات پیمودن راه تا رسیدن به قم را در قالبی داستانی بیان می دارد. در ضمن رو به رو شدن حاجی با حسین خان [بهادر نظام] و یاری او برای رساندن حاجی به قم و درخواست حاجی از حسین خان برای نوشتن قصه این مسافرت را

ص: ۱۸۳

توضیح می دهد.

۳۴۰. معصومه قم در سفرنامه پرنسس بی بسکو

با نام: هشت بهشت (۱)

ابوالفضل مصفی

نویسنده مقاله، ابتدا مقدمه ای در نقد کتابی عرضه می دارد که به قول وی به صورت اتفاقی به دست آورده و مشخصات آن عبارت است از:

نام کتاب: «هشت بهشت»، به زبان فرانسه، با قطع رقعی، در ۲۸۲ صفحه، تألیف: پرنسس بی بسکو، ناشر: برنارد گراسه، سال انتشار: ۱۹۲۵ م. در پاریس.

سپس ترجمه بخش سوم کتاب هشت بهشت را که عنوانش «معصومه قم» است، و در واقع سفرنامه پرنسس مزبور است، به طور کامل می آورد. در بخشی از این سفرنامه می خوانیم:

«با خود می گویم: این شماید فاطمه! این مسجد شماس است با این گنبد طلایی در مقابل پیشروی کاروانها! این شماید همچون گل لاله طلایی، یا چون حبابی تابناک در میان آتش نزار، بسان خورشیدی کوچک، ولی بسیار قابل رؤیت و بسیار نزدیک!

نمی توانم این درخشندگی بی مانند را فراموش کنم... بی وفا من! که نمی توانم به شما نزدیک شوم. در کمتر از پنجاه متری شما ایستاده ام... آیا مجاز نیستم که احساس درونی خود را مانند دیگر زائران ابراز کنم؟...»

آیا من بیش از مؤمنین به شما که از مازندران و از خراسان و از سواحل ارومیه و نیریز و دریاچه هامون در سیستان و بلوچستان، فاصله ها را در می نوردند و به دیدار شما می آیند، راه نپیموده ام؟ آیا بیش از کسانی که در سایه شما زندگی آرام و امیدمندان ای دارند، به شما عشق نمی ورزم؟»

ص: ۱۸۴

دوستعلی خان معیر الممالک

این مقاله، در واقع سفرنامه ای است که به قلم دوستعلی خان بسطامی، فرزند حسین علیخان، معروف به معیر الممالک و عضو دارالشورای ناصرالدین شاه قاجار، به رشته تحریر در آورده و وقایع سفر ناصرالدین شاه در پاییز ۱۳۰۸ ه. ق. از تهران به قم و بالعکس را شرح داده است.

ص: ۱۸۵

۳۴۲. افتخار می کنم که قمی هستم

(گفتگو با استاد علی اصغر فقیهی) (۱)

عباس فرستاد

در این نوشتار، آمده است:

استاد علی اصغر فقیهی، استادی از تبار علم و معرفت و ادبیات و عرفان است که بیش از ۵۰ سال از ۹۰ سال عمر خود را مشغول به تدریس و ارشاد جوانان چه در دبیرستان و چه در دانشگاه بوده است... وی علاوه بر دانشگاه، دروس حوزوی را گذرانده و دارای مقامی والا، مورّخی قابل و ادیبی شایسته بوده است.

هر چه از استاد در مورد تألیفات و تصنیفاتش می پرسیم، ایشان با تواضع می گوید: تألیفات من قابل ذکر نیست. ولی می دانیم استاد بیش از ۲۱ جلد کتاب را نگارش، تألیف و ترجمه کرده است.

از ایشان می پرسیم: به کدام کتابتان بیشتر علاقه مندید؟ می گوید: هیچ کدام قابل بحث نیست، ولی تاریخ آل بویه را دوست دارم؛ چون به گفته بعضیها تاریخ همان کلمه تاریک است و باید مبهمات را جستجو کرد. در نگارش این کتاب من از هیچ مأخذ واسطه ای

ص: ۱۸۹

استفاده نکرده ام و تمام مدارک، سند دست اول است....

۳۴۳. امام مهدی عجل الله تعالی فرجه الشریف

در آثار شخصیت‌های اسلامی (۱)

در بخشی از این نوشتار، ذیل عنوان کتاب «کمال الدین و تمام النعمه» شرح حالی از شیخ صدوق، ابی جعفر محمد بن علی بن الحسین بن بابویه قمی ارائه می‌گردد.

۳۴۴. پیشگامان عکاسی قم (۲)

ابراهیم سلیمانی

مصاحبه ای است با استاد علی باباخانی زرگر، مدیر سابق عکاسی فرد با حدود پنجاه و پنج سال سابقه عکاسی در قم که با عکسهای خود، عظمت درس مرحوم آیه الله بروجردی رحمه الله، شکوه نماز مرحوم آیه الله مرعشی رحمه الله، لحظات پرشور مبارزات سیاسی امام خمینی سلام الله علیه و هزاران لحظه ناب از سرگذشت این دیار را به گنجینه تاریخ سپرده است.

۳۴۵. تذکره نویسان قمی (۳)

محمد علی مجاهدی (پروانه)

مراد از تذکر نویسان قمی در این مقاله، معدودی از مورخان و محققان اهل قم هستند که در شرح احوال و آثار شعرای قم، اثر مستقلی تألیف کرده یا قسمتی از آثار تحقیقی خود را مستقلاً به این امر اختصاص داده اند. بنابراین، به بررسی و معرفی آثار زیر

ص: ۱۹۰

۱- ۱. ماهنامه «حوزه» س ۱۲، ش ۷۱ _ ۷۰، مهر تا دی ۱۳۷۴ ه. ش.، صص ۴۳۰ _ ۳۸۳.

۲- ۲. فصلنامه «هنر معاصر» ش ۲، خرداد ۱۳۷۸ ه. ش.، صص ۱۰ و ۹.

۳- ۳. فصلنامه «نامه قم» س ۱، ش ۱ و ۲، بهار و تابستان ۱۳۷۷ ه. ش.، صص ۱۵۰ _ ۱۲۳.

پرداخته می شود:

۱. کتاب «تاریخ قم» اثر حسن بن محمد بن حسن قمی که به تشویق صاحب عباد اسماعیل کافی الکفاه در سال ۳۸۷ ه. ق. به زبان عربی تألیف شده است.

۲. کتاب «تذکره آتشکده آذر» تألیف حاج لطفعلی بیگ آذر بیگدلی قمی.

۳. «جنگ خطی اسحق بیگ قمی» مأخوذ از تذکره اسحق بیگی.

۴ و ۵. «تذکره الشعراى قم» و «جنگ خطی» مرحوم میرزا علی اکبر فیض فرزند میرزا محمد فیض قمی.

۳۴۶. تندیس اخلاص

(نگاهی به زندگی شیخ عباس قمی) (۱)

زندگی نامه تحصیلی و علمی حاج شیخ عباس قمی، صاحب کتاب مفاتیح الجنان، و بعضی از خصال پسندیده ایشان همچون استقامت، پشتکار و اخلاص با استفاده از کتاب «بانوی ملکوت» بیان گردیده، و از جمله آمده است:

در حالاتشان نوشته اند که حدود هزار نفر در محضر شریف او حضور می یافتند و آن بزرگوار، نزدیک سه ساعت یکسره، به افادات خود ادامه می داد و مستمعین با اقبال تام و توجه کامل، سخنان او را استماع می کردند. رسم او این بود که کتاب حدیث را با خود می آورد و عین عبارت مبارک روایت را با سلسله سند آن از روی کتاب می خواند و به شرح آن می پرداخت.

۳۴۷. خاندان علی صفی شهریارانی گمنام (۲)

مدرسی طباطبایی

پس از درگذشت ابوسعید ایلخانی به سال ۷۳۶ ه. ق. سرزمین ایران به یک بار

ص: ۱۹۱

۱- ۱. هفته نامه «۱۹ دی» ش ۱۲۷، ۱۳۸۰/۱۰/۳۰ ه. ش.، ص ۲.

۲- ۲. ماهنامه «بررسی های تاریخی» س ۸، ش ۴۴ و ۴۵، فروردین تا تیر ۱۳۵۲ ه. ش.، صص ۴۰-۱۳.

دستخوش آشوب و اغتشاش و درهم ریختگی و تشستی بی مانند گردید و خانخانی و ملوک الطوائفی سراسر کشور را فرا گرفت... در این میان، بسیاری از نقاط نیز [مانند قم] بود که در قلمرو هیچ یک از سلسله های مزبور قرار نداشت و به وسیله امرا و خاندانهای مقتدر محلی اداره می گردید.

نویسنده مقاله، با بیان مقدمه فوق، به بررسی اوضاع قم در دوران فترت پرداخته، سپس خاندان علی صفی را که دو قرن (از اوایل قرن هفتم تا دومین دهه قرن نهم) حاکم قم بودند و در این شهر نفوذ و عظمتی داشتند، معرفی نموده و به بیان شرح حال امرای آنها پرداخته که عبارت اند از:

۱. خواجه تاج الدین علی اصیل؛ ۲. خواجه علی صفی؛ ۳. خواجه ابراهیم قمی؛ ۴. خواجه اصیل الدین قمی؛ ۵. خواجه فخرالدین ابراهیم؛ ۶. خواجه محمد قمی.

و در پایان مقاله، سرانجام این خاندان را تشریح نموده است.

۳۴۸. زندگی، آثار و احوال شیخ ابوالحسن

علی بن حسین بن موسی بن بابویه قمی (۱)

محمد رضا مبلغی

توصیف شخصیت علی بن بابویه قمی (پدر شیخ صدوق)، تألیفات، معرفی اساتید و مشایخ او و کسانی که از او روایت نقل کرده اند، ابتکارات و فتاوی او، نامه امام حسن عسکری علیه السلام به او، و چگونگی رحلت آن عالم و محدث بزرگ مطرح شده است؛ شخصیتی که از رؤسای مذهب اثنا عشری به شمار می رود و در عصر خود بر جمیع فقهای قم که در دوره حضرت امام علی النقی و امام حسن عسکری علیهما السلام منحصرأ فقهای شیعه امامیه بودند، برتری داشته و در تبلیغ مذهب حقه شیعه اثنا عشری سعی جمیل به کار برده است.

ص: ۱۹۲

۳۴۹. زندگی، آثار و احوال مولی محمد طاهر قمی (۱)

محمد رضا مبلغی

زندگی نامه مولانا محمد طاهر، فرزند محمد حسین شیرازی نجفی قمی، یکی از بزرگان علمای امامیه در قرن یازدهم هجری، که هم عصر شیخ بهایی بود و مقام زعامت و مرجعیت و مرتبه شیخ الاسلام و امامت جمعه و جماعات را در قم عهده دار بود، مطرح شده است؛ ضمن آنکه وی از علمای اخباری معزفی گردیده و از زمره شاگردان او، محمد باقر مجلسی، محمد بن حسن حر عالمی (صاحب رسائل الشیعه)، و محمد محسن فیض قمی شمرده شده است.

وی در سال ۱۱۰۰ هجری وفات نمود و در قبرستان شیخان به خاک سپرده شد.

۳۵۰. زندگی، احوال و آثار حکیم قاضی سعید (متخلص به تنها) (۲)

علی صدراپی خویی

حکیم محمد سعید قمی، فرزند محمد مفید و متخلص به حکیم و تنها (... _ ۱۰۴۹ ه. ق.) از فیلسوفان و شارحان حدیث و ادبیات و از پزشکان سده یازدهم هجری است که متجاوز از سی اثر علمی از خود به یادگار گذاشته است.

این مقاله، نظری به رشد و نمو علمی، آثار، اندیشه، اساتید، شاگردان، و خاندان قاضی سعید قمی دارد.

۳۵۱. زندگی نامه علمی ابراهیم بن هاشم کوفی قمی (۳)

علی آقاجانی قناد

ولادت، مهاجرت از کوفه به قم، حوزه های درسی کوفه و قم، روایت ابراهیم از امام

ص: ۱۹۳

۱-۱. همان، س ۵، ش ۱۹ و ۲۰، پاییز وزمستان ۱۳۸۱ ه. ش.، صص ۳۹ _ ۲۵.

۲-۲. همان، س ۳، ش ۹، بهار ۱۳۷۹ ه. ش.، صص ۱۴۸ _ ۱۲۱؛ ش ۱۰، تابستان ۱۳۷۹، صص ۱۷۴ _ ۱۵۳.

۳-۳. همان، س ۴، ش ۱۴، تابستان ۱۳۸۰ ه. ش.، صص ۱۴۲ _ ۱۲۷.

صادق علیه السلام، روایت ابراهیم از امام رضا علیه السلام، شاگردی یونس بن عبدالرحمن، ابراهیم در کلام علما، وثاقت ابراهیم بن هاشم، روایت ابراهیم از حماد بن عثمان و یا حماد بن عیسی، تألیفات وی، مشایخ و اساتید وی، شاگردان وی، خاندان وی، وفات و مدفن وی (که در اوایل نیمه دوم قرن سوم فوت نموده و به طور مسلم قبر وی در قم است)، عناوین مطالب طرح شده در این مقاله است.

۳۵۲. زندگی نامه علمی _ رجالی شیخ منتجب الدین (۱)

علی انصاری بویراحمدی

زندگی نامه علمی _ رجالی شیخ منتجب الدین علی بن عبیدالله بن الحسن بن الحسین بن بابویه قمی (۶۰۰ _ ۵۵۴ ه. ق.) که مدفون در قم است، تحت این عناوین مطرح می گردد:

نسب شیخ منتجب الدین، ارتباط شیخ منتجب الدین با شیخ صدوق، اوصاف و مقام علمی شیخ منتجب الدین، مشایخ روایی شیخ منتجب الدین، معاصرین شیخ منتجب الدین، تألیفات شیخ منتجب الدین، گفتار علامه قزوینی، گفتار محقق مدقق شیخ جعفر سبحانی، تاریخ وفات و محل دفن شیخ منتجب الدین.

۳۵۳. زندگی و آثار مولانا ملک قمی (۲)

محمد علی مجاهدی

مولانا ملک محمد قمی متخلص به «ملک» و ملقب به «ملک الکلام» از شاعران عارف و پرآوازه سده دهم و یازدهم هجری است. علت هجرت ملک قمی به هند و سکونت دیرپا و تا آخر عمر او در آن سامان چندان مشخص نیست، ولی از آنجا که ملک قمی با صائب تبریزی _ چهره بسیار ممتاز سبک اصفهانی (هندی) _ معاصر بوده و علت هجرت

ص: ۱۹۴

۱- همان، س ۴، ش ۱۳، بهار ۱۳۸۰ ه. ش.، صص ۱۲۴ _ ۱۱۵.

۲- همان، س ۱، ش ۳ و ۴، پاییز و زمستان ۱۳۷۷ ه. ش.، صص ۲۵۱ _ ۲۱۷.

او (صائب) را به دیار هند، ناخوشنودی او از تبعیضات حاکم بر دربار صفوی می دانند، بعید نیست که در مورد ملک قمی نیز این امر صادق باشد؛ خصوصاً اگر رنجش خاطر او را از شأنی تکلوا _ ملک الشعراى دربار شاه عباس صفوی _ به نارضایی فراگیر شعراى نامدار این دوره از حیات ادبی ایران از درباریان پادشاه مقتدر صفوی اضافه کنیم....

نویسنده، پس از بیان مطلب بالا، شرح حالی از ملک قمی ارائه می نماید و آثار وی را: دیوان غزلیات، گلزار ابراهیم، خوان خلیل، و نارس نامه یا منبع الانهار، بر می شمارد و سبک شعری او را متمایل به سبک اصفهانی (هندی) معرفی می کند.

۳۵۴. سیر تاریخ فقها و محدثان قمی (۱)

محمد حاجی تقی

آنچه این مقاله به گفته نویسنده آن، از لحاظ روش و چارچوب و محتوا دارا می باشد، بدین قرار است:

۱. ابتدا به احصای آماری صحابه و علمای شهر پرداخته شده است. منابع این کار عبارت اند از: هشت کتاب رجالی شیعه (فهرست و رجال طوسی، کشی، نجاشی، ابن داود، برقی، ابن غضائری، علامه) و سپس امهات کتب روایی شیعه (مجموعه مصنفات شیخ صدوق، شیخ مفید، کتب اربعه شیعه، و بحار الانوار) که تمامی سندهای روایی این کتابها بررسی شده و افراد منسوب به قم استخراج شده اند.

۲. پس از احصا، به جمع آوری اطلاعات درباره علمای بر شمرده در کتابهای رجالی متقدم (نام برده شده) و کتب رجالی متأخر: «معجم رجال الحدیث» خوبی، «تنقیح المقال» مامقانی، «جامع الرواه» اردبیلی و کتاب «تذکره اعیان الشیعه» امین عاملی و نیز مسندهای ائمه علیهم السلام پرداخته شده است.

۳. تلاش دیگری که در این تحقیق صورت گرفته، روشن ساختن وضعیت علمی

ص: ۱۹۵

۱- ۱. همان، س ۱، ش ۱ و ۲، بهار و تابستان ۱۳۷۷ ه. ش.، صص ۱۱۹ _ ۷۵؛ ش ۳ و ۴، پاییز و زمستان ۱۳۷۷، صص ۸۱ _

صحابیان احصا شده است. در این کار عمدتاً از کتاب «تنقیح المقال» مامقانی استفاده شده است.

۴. و در نهایت، به بررسی اطلاعات و داده های آماری در دو محور پرداخته شده است:

الف. روند گسترش، تکامل و رشد علما و صحابه امامی شهر قم در قرون مورد نظر.

ب. بررسی و روشن کردن وضعیت علمی و عقیدتی صحابه شهر قم.

۳۵۵. شجره علمی خاندان اشعری قم (۱)

محمد حاجی تقی

نویسنده در مقدمه مقاله اظهار می دارد:

از مهم ترین رویدادهای تاریخی تشیع، مهاجرت اعراب اشعری در سال ۸۲ ه. ق. از کوفه به قم است. اعراب اشعری، طایفه ای از قبیله نبی ذخران بن وائل بن جماهر بن اشعر، از اهل یمن بودند که عده ای از آنها اسلام آوردند و در مکه به حضرت رسول اکرم صلی الله علیه و آله ملحق شدند. اینان در زمان فتح ایران حضور فعالی در سپاه اسلام داشتند و بعد از فتوحات، در کوفه مستقر شدند تا زمانی که احوص و عبدالله از بزرگان اشعری، از ترس عقوبت حجاج (به خاطر شرکت و همکاری در قیام عبدالرحمن بن اشعث) به شهر قم مهاجرت کردند.

سپس در صدد پاسخ گویی به موارد ذیل بر آمده است:

الف. احصای کامل محدثین خاندان اشعری در قرون دوم، سوم و چهارم هجری.

ب. تبیین روند رشد و گسترش کمی و کیفی این خاندان و میزان پراکندگی آنها در قرون دوم، سوم و چهارم هجری.

ج. تأثیر خاندان اشعری بر حیات علمی شهر قم در قرون مذکور.

د. روشن کردن اهمیت و اعتبار اشعریان در تکوین فقه و حدیث امامیه.

و. یافتن شجره نسبه های اشعریان در حد مقدور.

ص: ۱۹۶

حسن ایدرم

مطالب مفیدی در معرّفی محمد بن جعفر بن موسی بن مسرور بن قولویه قمی، معروف به محمد بن قولویه، تحت این عناوین مطرح می شود:

توثیقات، مشایخ روایی، روایات محمد بن قولویه در کامل الزیارات، روایات رجالی محمد بن قولویه، روایات محمد بن قولویه در امالی شیخ مفید، روایات محمد بن قولویه در وسائل الشیعه، روایات محمد بن قولویه در مستدرک الوسائل.

در پایان نیز شرح حال دو فرزند وی: جعفر و علی بن قولویه بیان می گردد.

غلامرضا گلی زواره

نقش شیخ احمد قمی، عالم عصر صفوی (متولد ۹۲۲ ه. ق. در محله چهارمردان قم) در ترویج اسلام و فرهنگ شیعی در کشور تایلند به همراه اطلاعات مفید و متنوع دیگر ذیل این عناوین بررسی شده است:

گسترش اسلام در آسیای جنوب شرقی؛ نگاهی به تایلند؛ تابش نور توحید؛ رمز موفقیت شیخ احمد؛ عزت و اقتدار شیخ احمد؛ ارمغان مجاهدت؛ نفوذ مسلمانان تایلندی در امور اداری و حکومتی؛ مشخصات جمعیتی و جغرافیایی مسلمانان (که عده ای از مقامات مذهبی، شمار مسلمانان تایلند را بیش از ۱۰ میلیون نفر دانسته اند و از لحاظ پراکندگی جغرافیایی، اکثر مسلمانان تایلند در چهار ایالت جنوبی به نامهای: بتانی، جالا، تراتوت و ساتون سکونت دارند)؛ امکانات فرهنگی، آموزشی و پرورشی؛ انجمن جوانان مسلمان تایلند؛ انجمن اسلامی دانشجویان تایلند؛ جمعیه الاسلام؛ معهد النهضه العربیه؛ مدرسه المحمدیه الدینیّه؛ مؤسسه الثقافه الاسلامیه؛ معهدالعلوم الشریفه الدلاویه؛ بوستان

ص: ۱۹۷

۱-۱. فصلنامه «نامه قم» س ۴، ش ۱۳، بهار ۱۳۸۰ ه. ش.، صص ۱۱۳، ۱۰۳.

۲-۲. ماهنامه «مسجد» س ۱۰، ش ۵۹، آذر و دی ۱۳۸۰ ه. ش.، صص ۴۴ - ۳۲.

تشیع در تایلند؛ مرکز اسلامی اهل بیت علیهم السلام؛ مؤسسه اهل البیت علیهم السلام؛ مدرسه دارالعلم آیه الله خویی؛ تهدید هویت و تهاجم فرهنگی علیه مسلمانان تایلند؛ پرتو پرفروغ انقلاب اسلامی امید مسلمانان تایلند.

۳۵۸. شیخ صدوق(۱)

جمال الدین شیرازیان

این مقاله، به معزّفی شیخ صدوق، محمد بن علی بن الحسین (متوفای ۳۸۱ ه. ش.) پرداخته و پس از نقل القاب وی، به تحقیق درباره تاریخ تولد او _ که دقیقاً مشخص نیست _ پرداخته و نتیجه گرفته که تولد او بین سالهای ۳۰۵ تا ۳۱۱ ه. ق. و به دعای حضرت ولی عصر عجل الله تعالی فرجه الشریف بوده است. سفرهای علمی شیخ صدوق برای کسب حدیث _ که از جمله، مدتی در قم محضر مشایخ آنجا را درک کرده _ و تعداد مشایخ او که ۲۱۱ نفر بوده اند و نیز شاگردان وی از دیگر مباحث این مقاله است.

آنگاه تألیفات شیخ صدوق را بر اساس آنچه در «فهرست» شیخ طوسی آمده، ۳۰۰ جلد کتاب و رساله دانسته و اسامی ۱۸۹ اثر او را که در «اعیان الشیعه» آمده، نام برده است.

۳۵۹. علی بن الحسین بن موسی بن بابویه قمی

صدوق اوّل(۲)

نوشتاری است در توصیف ابن بابویه قمی با استفاده از کتاب «بانوی ملکوت» نگارش آیه الله کریمی جهرمی که به عنوان نمونه در آن می خوانیم:

گروهی از اهل قم گویند: ما در سال وفات ابن بابویه در بغداد بودیم و «علی بن محمد سمّری» _ از وکلای ناحیه مقدسه _ پیوسته از ما راجع به ابن بابویه سؤال می کرد و ما

ص: ۱۹۸

۱- ۱. ماهنامه «معارف اسلامی» ش ۵، فروردین ۱۳۴۷ ه. ش.، صص ۶۸ _ ۶۱.

۲- ۲. هفته نامه «۱۹ دی» ش ۱۲۹، ۱۳۸۰/۱۱/۱۴ ه. ش.، ص ۶.

می گفتیم: نامه رسیده و او سالم است و کارهای خود را تدبیر می کند. گذشت تا روزی از ما همان پرسش را کرد و ما هم بدان گونه جواب دادیم، او گفت: خداوند در مورد علی بن الحسین _ ابن بابویه _ به شما اجر و پاداش دهد؛ چه آنکه او در همین ساعت، قبض روح شد.

آنان گویند: ما آن تاریخ را از نظر ماه و روز و ساعت ثبت کردیم و بعد از هفده یا هجده روز که نامه آمد، خبر داده بودند که آن بزرگوار در همان ساعت، از دنیا رفته بوده است.

۳۶۰. علی بن محمد بن ابوشجاع بنا(۱)

مدرسی طباطبایی

این مقاله به معرفی استاد گچبری قم، علی بن محمد بن ابوشجاع پرداخته که در خدمت امرای خاندان علی صفی (امرای مستقل قم در قرن هشتم) بوده و هنر خود را در خدمت بناهای احدائی آن خاندان به کار می برده است.

معرفی سبک کار و هنرمندی این استاد در بقعه خاکجای دو امیر از خاندان علی صفی، بقعه امام زاده خدیجه خاتون، مزار سید سربخش، و مزار احمد بن قاسم به همراه تصویرهایی از گچبریهای ایشان، بخش دیگری از این مقاله را به خود اختصاص داده است.

۳۶۱. فقهای قرن چهارم

علی بن بابویه قمی(۲)

عقیقی بخشایشی

این نوشتار که به معرفی علی بن بابویه قمی پرداخته، در بیان عظمت علمی و تقوای روحی او نوشته که فقهای ما در مواردی که حدیثی از اهل بیت علیهم السلام نرسیده بود،

ص: ۱۹۹

۱- ۱. ماهنامه «هنر و مردم» ش ۱۳۲، مهر ۱۳۵۲ ه. ش.، صص ۴۷ _ ۳۶.

۲- ۲. ماهنامه «مکتب اسلام» س ۲۵، ش ۱، فروردین ۱۳۶۴ ه. ش.، صص ۵۵ _ ۵۳.

فتاوی او را به علت نزدیکی بودن به دوران امامت و عصر معصوم علیه السلام به منزله حدیث تلقی می کردند و وجود فتوا از او را نشانی او وجود حدیث در آن زمینه می دانستند... نخستین مؤلف کتاب فقهی مجرد از سند روایتی، او بوده است.

سپس متن نامه حسن عسکری علیه السلام به او را نقل می کند که حضرت در آن نامه از وی به عنوان «شیخ ما» و «مورد اعتماد ما» یاد کرده و او را به فضایل اخلاقی و روحانی، به ویژه نماز شب فرا خوانده است.

۳۶۲. قاضی احمد قمی، نگارنده خلاصه التواریخ و گلستان هنر(۱)

مدرسی طباطبایی

نویسنده با بیان اینکه قاضی احمد قمی از مورخان و تذکره نگاران برجسته دوره صفوی و صاحب دو کتاب سودمند «خلاصه التواریخ» و «گلستان هنر» است، در صدد ارائه نکاتی تازه از زندگی نامه این شخصیت است که در ادامه، نام و نسب قاضی، پدران و خویشان و نزدیکان او، سرگذشت او، نگارشهای او، و فرزندان و نوادگان او را مورد بحث و بررسی قرار می دهد.

۳۶۳. گذری به زندگانی حاج شیخ عباس قمی(۲)

شرح حالی است از عالم ربانی و محدث عالی مقام، حاج شیخ عباس قمی (صاحب کتاب مفاتیح الجنان) که از جمله در آن آمده است:

یکی از عادات این مرد شریف این بود که اغلب اوقات فریضه خویش را در مساجد متروکه به جا می آورد و اتفاقاً به محض اطلاع مردم، روز به روز بر کثرت جمعیت افزوده می شد تا به حدی که آن مسجد مورد علاقه مردم می گشت و به دست عده ای خیر تعمیر

ص: ۲۰۰

۱- ۱. ماهنامه «بررسی های تاریخی» س ۱۰، ش ۲، خرداد و تیر ۱۳۵۴ ه. ش.، صص ۱۰۰ - ۶۳.

۲- ۲. هفته نامه «فرهنگ اسلام» ش ۱۰۲، ۱۳۸۱/۲/۲۰ ه. ش.، ص ۵.

می گردید و پس از رسیدن به مقصود خویش به مسجد متروکه دیگری می رفت و نماز جماعت خود را در آنجا بر پا می کرد تا زمانی که آن مسجد هم تعمیر و عمران گردد.

۳۶۴. معرّفی شیخان کبیر (۱)

مهدی توکلیان

مقاله حاضر، به معرّفی سه شخصیت نامدار شیعه که هر سه از اصحاب ائمه علیهم السلام بوده و در قبرستان شیخان قم مدفون اند، می پردازد:

۱. زکریا بن آدم بن عبدالله بن سعد اشعری قمی از اصحاب امام رضا علیه السلام که در سفری از مدینه به مکه هم کجاوه و هم محمل امام بوده و مسایلی را که از امام استماع نموده، عینا روایت کرده است. و از مفاخر اوست که امام رضا علیه السلام درباره او فرمودند: «خداوند بلا را به سبب تو از اهل قم دفع می کند؛ همچنان که بلا را از اهل بغداد به واسطه قبر موسی بن جعفر علیهما السلام دفع می کند».

۲. ابوجریر زکریا بن ادريس بن عبدالله بن سعد اشعری قمی (پسر عموی زکریا بن آدم) که از ثقات اصحاب حضرت صادق و امام موسی کاظم و حضرت رضا علیهم السلام بوده است.

۳. آدم بن اسحق بن آدم بن عبدالله بن سعد اشعری قمی (فرزند برادر زکریا بن آدم) که از اصحاب حضرت جواد علیه السلام شمرده شده است.

۳۶۵. مقام شاعری حکیم میرزا محمد سعید خان قمی (۲)

محمد علی مجاهدی (پروانه)

حکیم میرزا محمد سعیدخان قمی، فرزند حکیم محمد باقر قمی از حکمای بلند پایه و شعرای گران مایه سده یازدهم و دوازدهم هجری است که به خاطر حذاقت و مهارتی که

ص: ۲۰۱

۱- ۱. ماهنامه «زائر» س ۳، ش ۳۰، آبان ۱۳۷۵ ه. ش.، صص ۱۲ _ ۱۰.

۲- ۲. فصلنامه «نامه قم» س ۳، ش ۹، بهار ۱۳۷۹ ه. ش.، صص ۶۰ _ ۴۷.

در امر طب داشته، در شمار اطّباى دربار شاه عباس ثانی در آمده و مورد تکریم او و درباریانش بوده است.

معرفی این حکیم شاعر، آثار، سبک شعری و نمونه هایی از اشعارش در این مقاله عرضه شده است.

۳۶۶. ملا غضنفر گلجاری قمی (۱)

محمد علی مجاهدی (پروانه)

ملا غضنفر گلجاری قمی (متوفای ۱۰۰۳ ه. ق.) از شعرای نیمه دوم قرن دهم و اوایل سده یازدهم هجری است که از جهت شیوه سخن و نازک خیالیه‌ها و مضمون پردازیه‌ها در میان معاصرانش ممتاز بوده است. تذکره نویسان، آثار او را به این شرح بر شمرده اند: ۱. مثنوی موسوم به «پیر و جوان» که قریب چهار هزار بیت بوده است؛ ۲. دیوان غزل؛ ۳. پیشامد احوال از همه قسم سخن.

معرفی زادگاه شاعر، معاصران وی، سبک شعری و ذکر نمونه هایی از اشعار او، از دیگر مطالبی است که علاوه بر مطالب فوق در این مقاله ارائه شده است.

ص: ۲۰۲

ابوالحسن ایازی(۱)

زندگی نامه علمی و تحصیلی آیه الله ایازی به همراه معرّفی اساتید ایشان در حوزه علمیه قم و نجف اشرف، همچون حضرات آیات: بروجردی، امام خمینی، علامه طباطبایی رحمهم الله، و بیان ویژگی اخلاقی بارز او (که مردمی بودن و زیستن با مردم بود) و خدمات او چون تأسیس حوزه علمیه جعفریه و معرّفی برخی از شاگردان معظم له، در این مقاله عرضه شده است.

۳۶۸. آشنایی با مرکز مطالعات و پژوهشهای فرهنگی

حوزه علمیه قم(۲)

علی محمدی

مرکز مطالعات و پژوهشهای فرهنگی حوزه، در خرداد ماه سال ۱۳۷۹ ه. ش. از سوی مرکز مدیریت حوزه علمیه قم تأسیس شد و از آن پس فعالیتهای علمی _ پژوهشی خود را در عرصه فرهنگ دینی آغاز کرد.

ص: ۲۰۵

۱- ۱. هفته نامه «پیام قم» س ۵، ش ۱۲۱، ۱۳۸۱/۲/۸ ه. ش.، ص ۶.

۲- ۲. فصلنامه «پژوهش و حوزه» س ۳، ش ۱۰، تابستان ۱۳۸۱ ه. ش.، صص ۱۸۵ _ ۱۷۴.

مقاله حاضر با بیان مهم ترین اهداف شکل گیری این مرکز، در گزارشی عملکرد سه بخش این مرکز را که عبارت انداز: معاونت تحقیقات، معاونت ارتباطات و هماهنگی، و معاونت اداری - مالی، شرح می دهد.

۳۶۹. آشنایی با نشریات حوزه علمیه قم (۱)

سید حسن اسلامی

نویسنده مقاله که مسئولیت معاونت پژوهشی دفتر تبلیغات اسلامی حوزه علمیه قم را به عهده دارد، درباره ۲۹ نشریه حوزه توضیحاتی را ارائه می کند و در آخر، نتایج کلی را از بررسی این نشریات ارائه می نماید.

این نشریات به ترتیب الفبایی عبارت اند از: ۱. آینه پژوهش؛ ۲. با معارف اسلامی آشنا شویم؛ ۳. بینات؛ ۴. پاسدار اسلام؛ ۵. پوپک؛ ۶. پیام حوزه؛ ۷. پیام زن؛ ۸. پیام قرآن؛ ۹. تاریخ و فرهنگ معاصر؛ ۱۰. تراثنا؛ ۱۱. حوزه؛ ۱۲. حوزه و دانشگاه؛ ۱۳. درسهایی از مکتب اسلام؛ ۱۴. رساله الثقلین؛ ۱۵. رساله القرآن؛ ۱۶. سلام بچه ها؛ ۱۷. فصلنامه علوم سیاسی؛ ۱۸. فقه (کاوشی نو در فقه اسلام)؛ ۱۹. فقه اهل البیت؛ ۲۰. فقه اهل بیت؛ ۲۱. الفکر الاسلامی؛ ۲۲. قضایا اسلامیه؛ ۲۳. کلام اسلامی؛ ۲۴. کیهان اندیشه؛ ۲۵. معرفت؛ ۲۶. میقات حج؛ ۲۷. نامه مفید؛ ۲۸. نقد و نظر؛ ۲۹. نورعلم.

۳۷۰. آموزش در حوزه های علمیه (۲)

موسوی گرگانی

مقاله حاضر، در دو بخش تنظیم گردیده که در بخش اول به توضیح کاستیهای حوزه پرداخته است که عبارت اند از:

ابهام هدف، منسوخ و نارسا بودن متد آموزشی و استفاده نکردن از وسایل جدید و

ص: ۲۰۶

۱- ۱. هفته نامه «سروش» س ۱۷، ش ۷۸۳، ۸/۲/۱۳۷۵، صص ۶۱ - ۵۸.

۲- ۲. ماهنامه «حوزه» س ۱۱، ش ۶۵، آذر و دی ۱۳۷۳ ه. ش، صص ۲۰۷ - ۱۷۱.

مدرن، کهنه و غیر درسی بودن کتابها و مواد درسی، بی بهره بودن غالب مدارس از اساتید متخصص و مدیران کار آمد، مشکلات اقتصادی، غیر منضبط و بیش از حد بودن تعطیلات سالیانه، تمرکز طلاب و اهل علم در حوزه های بزرگ، صرف بیشتر عمر طلاب در دروس مقدمات، نبود مدارج علمی، نوشتن تمام کتابهای درسی به زبان عربی و بی اهمیتی به زبان فارسی، جدا کردن حوزه از دانشگاه و تقسیم بندی علوم به جدید و قدیم، نبود برنامه دقیق و حساب شده ای برای تبلیغات، رها کردن اصول و چسبیدن به فروع (چنان که بیشتر طلاب اصلاً با مسائل فلسفی و کلامی کار ندارند).

در بخش دوم نیز راه حل های مشکلات یاد شده را در ۱۴ بند ارائه نموده است.

۳۷۱. آیه الله آقا شیخ ابوالقاسم کبیر قمی (۱)

ناصر باقری بیدهندی

آیه الله حاج شیخ ابوالقاسم کبیر قمی (متوفای ۱۳۵۳ ه. ش.)، فرزند مرحوم شیخ ملا محمد تقی، از علمای بزرگ حوزه قم و از معاصرین آیه الله العظمی حاج شیخ عبدالکریم حائری به شمار می آید که در این مقاله زندگی نامه و فضایل اخلاقی وی تحت عناوین ذیل بیان شده است:

تحصیلات، موقعیت علمی، نقش آن مرحوم در تأسیس حوزه قم، ملکات فاضله و اخلاق حسنه آن مرحوم، کیفیت تدریس، فرزندان، تألیفات او، برخی از شاگردان آن مرحوم، وفات و مدفن.

۳۷۲. آیه الله العظمی حاج آقا حسین طباطبایی بروجردی (۲)

زندگی نامه، تحصیلات، چگونگی هجرت به قم و قبول سرپرستی حوزه علمیه قم، تألیفات ارزنده، خدمات علمی و اجتماعی، و خصایص اخلاقی حضرت آیه الله العظمی

ص: ۲۰۷

۱- ۱. ماهنامه «نور علم» س ۲، ش ۲۲، مرداد ۱۳۶۶ ه. ش.، صص ۹۵ - ۸۲.

۲- ۲. همان، س ۱، ش ۱۲، آبان ۱۳۶۴ ه. ش.، صص ۹۹ - ۸۵.

بروجردی (متوفای ۱۰/۱/۱۳۴۰ ه. ش.) مورد بررسی قرار گرفته است.

۳۷۳. آیه الله بروجردی فقید عظیم اسلام (۱)

محمد واعظ زاده خراسانی

معرفی مرجع عالی قدر جهان تشیع، آیه الله العظمی حسین طباطبایی بروجردی (متوفای ۱۳ شوال ۱۳۸۰ ه. ق.)، تحت عنوان: خاندان وی، دوران تحصیل، دوران پیشوایی در بروجرد، آثار و اقدامات وی، تقوا و اخلاق و زندگی وی، ارائه گردیده است.

۳۷۴. آیه الله حائری مؤسس حوزه علمیه قم (۲)

ابوالفضل شکوری

نویسنده به دنبال ارائه نظریه نوینی درباره زندگی مرحوم آیه الله العظمی شیخ عبدالکریم حائری (متوفای ۱۳۵۵ ه. ق.) است که پس از بیان انحراف جریان مشروطه از مسیر مشروعه خود و خیانت‌های رضا خان، اظهار می‌دارد که در نوروز سال ۱۳۰۱ ه. ش. گروهی از علمای قم در منزل حاج میرزا مهدی پایین شهری از تأسیس حوزه در قم گفتگو کردند و پس از آن، از مرحوم آقای حائری برای این مهم دعوت نمودند.

همچنین نام علمایی را که در قم به این امر مهم همت گماردند، در مقاله ذکر نموده و انگیزه آنان را تجربه تلخ مشروطیت دانسته، پس از بیان خاطرات آیه الله اراکی و حاج صادق تهرانی در این خصوص، و نیز یاد داشته‌های مرحوم آقا بزرگ، نتیجه گرفته که حوزه مبارکه قم با درایت و هوشمندی آیه الله حائری و علمای دیگر تأسیس شود.

نهضت حاج آقا نورالله اصفهانی، تألیفات و آثار علمی حاج شیخ عبدالکریم، نقش اجتماعی ایشان در رونق بخشیدن به شهر مقدس قم، و زهد و تقوا و ساده زیستی ایشان از دیگر مباحث برجسته این مقاله است.

ص: ۲۰۸

۱-۱. فصلنامه «نامه آستان قدس» ش ۴، اردیبهشت ۱۳۴۰ ه. ش.، صص ۶۹-۶۲.

۲-۲. فصلنامه «یاد» س ۵، ش ۱۷، زمستان ۱۳۶۸ ه. ش.، صص ۱۶۲-۱۰۳.

۳۷۵. آیه الله حاج سید جواد قمی (۱)

ناصرالدین انصاری قمی

فقیه نامور قم در قرن سیزدهم هجری، مرحوم آیه الله حاج سید جواد قمی است که زندگی نامه علمی و شمه ای از آثار و مفاخر وی ذیل این عناوین مطرح می شود:

ولادت (در سال ۱۲۴۰ ه. ق.)، خاندان، تحصیلات، مهاجرت به نجف، استادان (که از جمله آنها آیه الله شیخ مرتضی انصاری و آیه الله سید محمد باقر شفتی است)، بازگشت به قم، مناصب اجتماعی، ویژگیهای اخلاقی، عدالت، تجلیل از علمای معاصر، هوشیاری و بیداری (در برابر فتنه بابت)، تواضع و فروتنی، تألیفات، فرزندان، و وفات (در سال ۱۳۰۳ ه. ق. در سن ۶۳ سالگی که در قبرستان شیخان قم مدفون گردید).

۳۷۶. آیه الله حاج سید حسن رضوی قمی (۲)

ناصرالدین انصاری قمی

شرح حال آیه الله میرزا سید حسن رضوی (متولد حدود ۱۲۸۳ ه. ق. در قم) تحت این عناوین ارائه می شود:

ولادت، خاندان، تحصیلات، مهاجرت به نجف، بازگشت به قم، مهاجرت به تهران، شاگردان، تألیفات، و وفات (که گفته می شود در سن ۷۰ سالگی به سال ۱۳۵۲ ه. ش. بدرود زندگی گفت و پیکر پاکش پس از انتقال به قم، در ایوان آینه حرم مطهر حضرت معصومه علیها السلام، در جوار جد و برادرش، در مقبره میر ابوالفتح رضوی به خاک سپرده شد).

۳۷۷. آیه الله سید محمد حجت (۳)

مرحوم آیه الله العظمی سید محمد حجت (متوفای ۱۳۷۲ ه. ش.) یکی از دو وصی

ص: ۲۰۹

۱-۱. ماهنامه «مسجد» س ۹، ش ۵۳، آذر و دی ۱۳۷۹ ه. ش.، صص ۸۵ _ ۸۰.

۲-۲. همان، س ۱۰، ش ۵۹، آذر و دی ۱۳۸۰ ه. ش.، صص ۷۲ _ ۷۰.

۳-۳. ماهنامه «نور علم» س ۱، ش ۱۰، خرداد ۱۳۶۴ ه. ش.، صص ۹۹ _ ۸۵.

حضرت آیه الله العظمی حائری، مؤسس حوزه علمیه قم است که پس از رحلت ایشان با همکاری دو یار صدیق خویش (آیات عظام صدر و خوانساری) مسؤولیت این حوزه نوپا را بر عهده داشته است.

معرفی این عالم بزرگ در این مقاله، تحت عناوین ذیل صورت گرفته است:

ولادت و تحصیل، ورود به قم، مبارزه علیه بی حجابی، مشایخ اجتهاد و روایت، شاگردان استاد، شماری از تألیفات معظم له، آثار فراموش نشدنی، برخی از ویژگیهای ایشان، رحلت.

در پایان نیز به علاقه وافر ایشان نسبت به جمع آوری و حفظ نسخ خطی آثار شیعه اشاره شده و فهرستی از نسخه های خطی کتابخانه ایشان (از جمله کتاب «وسائل الشیعه» به خط مؤلف آن و نیز قسمتی از «بحار الانوار» به خط علامه مجلسی) ارائه گردیده است.

۳۷۸. آیه الله میرزا محمد حسن آغاسی قمی (۱)

ناصر فرهنگ

زندگی نامه علمی آیه الله میرزا محمد حسن آغاسی (متولد ۱۲۴۱ ه. ق. در قم) که پدرش از اهل دیوان و اجزای لشکر بود و از اینکه پسرش در زمره اهل علم در آید، ناراضی و بلکه مخالف بود، در این مقاله ارائه شده است.

و ضمن معرفی شاگردان، تألیفات، و فرزندان معظم له، گفته می شود که سرانجام آن فقیه نامی (پس از عمری تحصیل، تألیف، تدریس، وعظ و ارشاد، و اقامه جماعت در مسجد امام حسن عسکری علیه السلام قم) در ۶۳ سالگی، به تاریخ ۱۳۰۴ ه. ق. بدرود حیات گفت و در قبرستان شیخان قم به خاک سپرده شد.

ص: ۲۱۰

مقاله حاضر که پس از ابلاغ حکم مقام معظم رهبری در انتصاب هیأت مدیره و مدیریت اجرایی جدید دفتر تبلیغات اسلامی حوزه علمیه قم (در سال ۱۳۷۳ ه. ش.) ارائه شده، ابتدا بیان می‌دارد که:

«دفتر تبلیغات اسلامی حوزه علمیه قم که در آغاز نام «دفتر تبلیغات امام» را بر پیشانی داشت، با پشتیبانی معنوی و مادی حضرت امام رحمه الله علیه به همت و تلاش فاضلان بیدار و هوشیار و از جمله شاگردان امام، به ویژه تلاشهای خستگی ناپذیر حجج اسلام عبایی خراسانی و جعفری گیلانی و تشویق و حمایت بزرگانی چون شهید بهشتی، مقام معظم رهبری و حضرت آقای هاشمی رفسنجانی برای جهت بخشیدن به حرکتها و تلاشها، جلوگیری از خارها و مانعها، و تبلور اندیشه های والای امام شکل گرفت. شکر خدای، در بسیاری از این عرصه ها سربلند از بوته آزمایش به در آمد... و به فرموده مقام معظم رهبری: در این سالها چون ابر با برکتی بارید.»

آنگاه در ادامه، به تحلیل حکم رهبر معظم انقلاب و وظیفه ای که در پیش روی اصحاب دفتر تبلیغات اسلامی وجود دارد، می‌پردازد.

۳۸۰. از حوزه قم تا جبهه لبنان

مروری بر زندگی امام موسی صدر (۲)

ولادت و نیاکان، تحصیلات حوزوی و دانشگاهی (که اساتید ایشان در حوزه علمیه قم را نیز معرّفی می‌نماید)، هجرت به لبنان (اهداف و فعالیتها)، ربوده شدن امام موسی صدر، و اخبار حیات، عناوین مطالبی است که در این نوشتار مطرح شده است.

ص: ۲۱۱

۱- ۱. ماهنامه «حوزه» س ۱۱، ش ۶۱، فروردین و اردیبهشت ۱۳۷۳ ه. ش.، صص ۱۰ - ۴.

۲- ۲. روزنامه «آبرار» ش ۳۹۹۱، ۱۶/۶/۱۳۸۱ ه. ش.، ص ۷؛ ش ۳۹۹۳، ۱۸/۶/۱۳۸۱، ص ۶.

مصاحبه ای است با آیه الله بهاءالدینی که در آن درباره مطالب ذیل بحث می شود:

تأسیس حوزه علمیه قم، خصوصیات روحی و اخلاقی مرحوم آیه الله حاج شیخ عبدالکریم حائری، خصوصیات درسی ایشان، نقش علما در دعوت از مرحوم حاج شیخ به قم، رمز موفقیت ایشان در تربیت شخصیتهایی نظیر مرحوم آقای داماد و حضرت امام خمینی سلام الله علیه، رحلت مرحوم حاج شیخ و به هم خوردن مجلس ترحیم ایشان توسط عمال حکومت رضا خان، موقعیت اجتماعی و وضع زندگی مرحوم آیه الله حائری.

احمد ترابی

در این نوشتار، تمایز آشکار حوزه های شیعی با مراکز علوم اهل سنت، و جدایی و استقلال از حاکمیتها بیان شده است و گفته می شود که در برابر حکومت اسلامی، به طور مسلم، حمایت و همراهی با آن ضروری است، ولی وابسته شدن به آن می تواند خطر آفرین باشد؛ زیرا حکومت حق در حاکمیت غیرمعصومان، جریان بشری است و در معرض آفت. همچنین وابستگی، نیازمندی می آورد و نیازمندی در موارد بسیار، حریت و آزادگی را خدشه دار می سازد.

اسماعیل اسماعیلی

اصلاح ساختار حوزه و ساخت بنیادهای جدید برای تعالی و رشد آن از دیدگاه حضرت امام خمینی رضوان الله علیه بررسی شده و تلاشها و رهنمودهای دلسوزانه امام

ص: ۲۱۲

۱-۱. روزنامه «جمهوری اسلامی» س ۱۲، ش ۳۴۰۶، ۱۳/۱۱/۱۳۶۹ ه. ش.، ص ۱۲.

۲-۲. ماهنامه «حوزه» س ۱۲، ش ۷۲، بهمن و اسفند ۱۳۷۴ ه. ش.، صص ۱۴۲-۱۲۷.

۳-۳. همان، س ۱۶، ش ۹۴ و ۹۵، مهر تا دی ۱۳۷۸ ه. ش.، صص ۲۲۹-۲۰۲.

در مورد اصلاح حوزه که از دوران مرجعیت شیخ عبدالکریم حائری آغاز گردید و سپس در زمان مرجعیت آیه الله العظمی بروجردی ادامه یافت و در زمان پیروزی انقلاب اسلامی ایران وارد مرحله ای تازه شد، بیان گردیده است.

۳۸۴. اولین ها و آخرین ها

مرگ هنگامه ندارد(۱)

آخرین روزها و لحظات زندگی پر برکت مرحوم آیه الله العظمی بروجردی (متوفای، ۱۰ دی ماه ۱۳۴۰ ه. ش.)، به نقل از کتاب «خاطرات زندگانی آیه الله العظمی آقای بروجردی» به قلم سید محمد حسین علوی طباطبایی (داماد ایشان)، چاپ تهران، خرداد ۱۳۴۱ ه. ش.، ترسیم شده است.

۳۸۵. این همه میناگرها کار اوست(۲)

عباس یوسفی

شرح حال استاد علامه آیه الله حسن حسن زاده آملی است که به قلم خود ایشان، چندین سال قبل به زیور طبع آراسته گردیده و در یکی از کنگره های بزرگداشت، در دیباچه یادمان ویژه ایشان به تحریر در آمده، و در اینجا همراه با اضافات دیگر از تقریرات دیگران ارائه شده است.

۳۸۶. بایستگی ترمیم حوزه(۳)

علی اکبر ذاکری

ضرورت‌های ترمیم همه سویه در حوزه علمیه چنین شمرده می شود:

ص: ۲۱۳

۱-۱. فصلنامه «یاد» س ۳، ش ۱۰، بهار ۱۳۶۷ ه. ش.، صص ۱۳۰ _ ۱۲۶.

۲-۲. هفته نامه «قم امروز» ش ۷۷، ۱۳۷۹/۱۰/۳ ه. ش.، ص ۶.

۳-۳. ماهنامه «حوزه» س ۱۲، ش ۷۲، بهمن و اسفند ۱۳۷۴ ه. ش.، صص ۸۸ _ ۶۱.

۱. نیاز اجتماعی؛ ۲. عقب ماندگی؛ ۳. پرورش استعدادها؛ ۴. تربیت نیرو؛ ۵. زمان مناسب.

آنگاه در ذیل ضرورت پنجم گفته می شود که نگرانی نفوذ بیگانگان در حوزه در این مقطع تاریخی قابل انکار نیست... قم، امروزه در سطح جهان مطرح است و یک مرکز علمی به شمار می رود که فارغ التحصیلان آن به بالاترین رتبه های سیاسی در کشور دست می یابند و تنها هوشیاری مدیریت حوزه، با همکاری ارگانهای مسؤول، می تواند این خطر را از بین ببرد.

سپس «زوایای ترمیم» در ابعاد سه گانه مواد درسی، ساختار آموزش، و روش آموزشی بررسی می شود و «ترمیم بنیه علمی» در: الف. ارائه مفاهیم جدید؛ ب. اهتمام به تحقیق و پژوهش؛ ج. تبادل علمی؛ د. ایجاد محیط علمی، مورد بحث قرار می گیرد.

۳۸۷. برگهایی از دفتر خاطرات

آیه الله حاج شیخ مرتضی حائری (۱)

مرحوم آیه الله حاج شیخ مرتضی حائری، فقیه والا مقام و خلف بزرگوار مرحوم آیه الله العظمی حاج شیخ عبدالکریم حائری یزدی، دفتر خاطراتی داشته که از سال ۱۳۵۵ ه. ش. تا پس از پیروزی انقلاب اسلامی، در فرصتهای گوناگون به ثبت خاطرات گذشته و تحریر مطالب شنیدنی و خواندنی پرداخته اند.

در این نوشتار، به مناسبت هفتادمین سال تأسیس حوزه علمیه قم و پنجمین سالگرد رحلت آن فقید سعید، مطالبی از دفتر خاطرات ایشان نقل می شود که عبارت اند از:

کشف استعداد سرشار پدر در زمان طفولیت ایشان توسط آقا میرزا ابوجعفر و انتقال وی به اردکان یزد برای تحصیل؛ سفر ایشان در اوایل تحصیل به همراه مادر به کربلای معلی؛ ادامه تحصیل در شهر سامرا؛ و...

ص: ۲۱۴

۱-۱. روزنامه «جمهوری اسلامی» س ۱۲، ش ۳۴۰۶، ۱۳/۱۱/۱۳۶۹ ه. ش.، ص ۱۲ و ۱۳.

۳۸۸. برنامه های حوزه باید با نیازهای

جامعه هماهنگ باشد(۱)

مصاحبه ای است جهت آشنایی بیشتر با دروس حوزه علمیه، با حضرت آیه الله العظمی مکارم شیرازی پیرامون اقدامات انجام گرفته توسط دوره جدید شورایی حوزه علمیه، و اقدامات مدیریت حوزه جهت ارتقای کیفی برنامه های درسی حوزه علمیه.

۳۸۹. بمناسبه رحیل العلامه الطباطبائی،

ذکریات و خواطر من السیره الشخصیه(۲)

خالد توفیق

در این مقاله که به زبان عربی تقریر یافته، نویسنده ابتدا درباره علاقه عمیق علامه طباطبائی نسبت به اهل بیت علیهم السلام توضیحاتی را ارائه نموده است، از جمله اینکه یکی از عادات علامه این بود که در ماه مبارک رمضان هر روز با پای پیاده به زیارت دختر امام موسی بن جعفر علیهما السلام، حضرت فاطمه معصومه علیها السلام، می رفت و سپس به خانه بر می گشت و روزه اش را افطار می نمود.

سپس درباره ادب عالی جناب علامه، مطالبی را عنوان کرده که به عنوان مثال گفته است علامه طباطبائی هیچ گاه برای تدریس بالای منبر نرفت و همیشه بر روی زمین می نشست و حتی از اینکه در هنگام درس بر روی سجاده و یا فرش که او را از حاضرین متمایز کند، بنشیند، ابا داشت و هرگز راضی نمی شد که در کوچه و خیابان، عده ای به دنبال او روانه شوند.

و در پایان عظمت علمی حضرت علامه را _ در حیطه دانش و تألیف کتب، از جمله کتاب با ارزش تفسیر «المیزان» _ تشریح نموده است.

ص: ۲۱۵

۱- ۱. ماهنامه «دنیای جوانان» ش ۲۶، تیرماه ۱۳۸۰ ه. ش.، ضمیمه، صص ۴۷ _ ۴۵.

۲- ۲. ماهنامه «الوحده» ش ۲۰۸، ۱۴۱۸ ه. ق.، صص ۴۴ _ ۴۲.

این مقاله به مناسبت سومین سالگرد عارف بزرگوار، سید العلماء و الفقهاء، حضرت آیه الله بهاء‌الدینی رحمه الله، به بیان شرح حال ایشان با استفاده از کتاب «زندگی نامه حضرت آیه الله بهاء‌الدینی» نوشته حجه الاسلام و المسلمین حیدری پرداخته است.

۳۹۱. پیشوایان مذهب شیعه (۲)

منوچهر خدایار محبی

سلسله مقالات «پیشوایان مذهب شیعه»، ابتدا این پیشوایان را به چهار گروه تقسیم می‌کند: ۱. گروه پیغمبران و انبیا علیهم السلام؛ ۲. امامان دوازده گانه علیهم السلام؛ ۳. وکلای ائمه علیهم السلام؛ ۴. مراجع تقلید در دوره غیبت کبرای امام دوازدهم علیه السلام.

آنگاه، شرح حال ۸۰ نفر از پیشوایانی که جزء گروه چهارم هستند، با فصل بندی ذیل ارائه می‌نماید:

فصل اول: از کلینی تا طوسی؛ فصل دوم: عصر طوسی تا طبرسی؛ فصل سوم: از ابن زهره تا ابن طاووس؛ فصل چهارم: از خواجه نصیرالدین تا فخر المحققین؛ فصل پنجم: عصر شهید اول تا محقق میسی؛ فصل ششم: از محقق ثانی تا ملا اسماعیل خواجه‌ای؛ فصل هفتم: دوره جدید یا عصر آقا باقر بهبهانی تا سید محسن حکیم.

ص: ۲۱۶

۱- هفته نامه «پیام آستانه» ش ۲، ۳۰/۳/۱۳۷۹ ه. ش.، ص ۳.

۲- ماهنامه «وحید» س ۳، ش ۵، اردیبهشت ۱۳۴۵ ه. ش.، صص ۴۳۹ - ۴۳۲؛ س ۳، ش ۶، خرداد ۱۳۴۵، صص ۴۷۹ - ۴۷۶؛ س ۳، ش ۷، تیر ۱۳۴۵، صص ۶۳۱ - ۶۲۸؛ س ۳، ش ۸، مرداد ۱۳۴۵، صص ۷۰۳ - ۶۹۶؛ س ۳، ش ۹، شهریور ۱۳۴۵، صص ۸۰۷ - ۸۰۰؛ س ۳، ش ۱۰، مهر ۱۳۴۵، صص ۸۶۵ - ۸۵۶؛ س ۴، ش ۳، اسفند ۱۳۴۵، صص ۲۷۳ - ۲۷۰؛ س ۴، ش ۸، مرداد ۱۳۴۶، صص ۷۴۴ - ۷۳۷؛ س ۴، ش ۹، شهریور ۱۳۴۶، صص ۸۴۰ - ۸۳۳؛ س ۴، ش ۱۰، مهر ۱۳۴۶، صص ۹۳۶ - ۹۲۹؛ س ۴، ش ۱۱، آبان ۱۳۴۶، صص ۹۹۸ - ۹۹۱؛ س ۵، ش ۵، اردیبهشت ۱۳۴۷، صص ۴۴۸ - ۴۴۴.

۳۹۲. تأسیس حوزه علمیه قم به روایت خاطره (۱)

مصاحبه با آیات و حجج اسلام آقایان اراکی، آذری قمی، شیخ محمد صادق تهرانی، خلخالی، محمد حسین مسجد جامعی، علی اصغر خمینی، و میرزا خلیل کمره ای پیرامون چگونگی تأسیس حوزه علمیه توسط مرحوم شیخ عبدالکریم حائری، و نوع برخورد ایشان با رژیم پهلوی ارائه شده است.

۳۹۳. تأسیس دانشگاه بزرگ اسلامی در شهرستان مذهبی قم (۲)

چگونگی تأسیس حوزه علمیه قم و به تعبیر صحیح تر تجدید مرکزیت قم توسط آیه الله العظمی حاج شیخ عبدالکریم حائری یزدی و نقش آیات عظام حجت، خوانساری، و صدر پس از آن مرحوم، و سپس نقش آیه الله العظمی بروجردی در حوزه علمیه قم، در این مقاله توضیح داده شده و در پایان، موقعیت حوزه علمیه قم از چهار جهت: دینی و روحانی، علمی و فرهنگی، اخلاقی و اجتماعی، و حفظ استقلال، مورد بررسی قرار گرفته است.

۳۹۴. تفسیر قرآن در حوزه علمیه قم (۳)

گفتگویی است با حجه الاسلام والمسلمین محمد فاکر میبدی، مدیر اجرایی رشته تخصصی تفسیر قرآن کریم حوزه علمیه قم که به سؤالاتی پیرامون تاریخچه و هدف تشکیل رشته تخصصی تفسیر قرآن در حوزه علمیه قم، و مشخصات کلی برنامه درسی، و مشکلات و نارساییهای موجود، و طرحهای در دست بررسی این رشته، پاسخ گفته اند.

ص: ۲۱۷

۱-۱. فصلنامه «یاد» س ۱، ش ۴، پاییز ۱۳۶۵ ه. ش.، صص ۵۰-۲۳؛ ش ۵، زمستان ۱۳۶۵ ه. ش.، صص ۳۳-۲۱.

۲-۲. ماهنامه «مکتب اسلام» س ۳، ش ۲۷، اردیبهشت ۱۳۴۰ ه. ش.، صص ۵۲-۴۱.

۳-۳. هفته نامه «سروش» س ۱۷، ش ۷۷۴، ۱۴/۱۱/۱۳۷۴ ه. ش.، ص ۲۳.

سید عباس رضوی

اندیشه‌ها و تلاش‌های سیاسی - اجتماعی شهید آقا مصطفی خمینی که با نهضت امام خمینی رضوان الله علیه گره خورده، مورد بررسی قرار گرفته است و مبانی مبارزه سیاسی و اجتماعی او: الف. اسلام دین سیاست و اجتماع؛ ب. امر به معروف و نهی از منکر؛ ج. رهایی محرومان و مستضعفان؛ د. بایستگی تشکیل حکومت اسلامی، شمرده شده، و اصول اندیشه‌های سیاسی و اجتماعی وی: الف. نه شرقی و نه غربی؛ ب. اندیشه جهانی (آرمانهای بلند) معرفی گردیده است.

همچنین اطلاعات مفید دیگری تحت عناوین: اولویتهای مبارزاتی، سامان داری سیاسی، آگاهی به زمان، و روشهای مبارزه، ارائه شده است.

در مقدمه این مقاله چنین آمده است:

تحصیل علوم دینی بانوان و وجود مراکز علمی - مذهبی برای آموزش زنان، سابقه ای طولانی دارد... اما از آنجا که نقش زن در صلاح و فساد جامعه تعیین کننده است و به فرمایش حضرت امام خمینی «آنها خود نیمی از جامعه و مربی نیم دیگر جامعه هستند»، از این رو، ایجاب می کرد که امام المسلمین دستور تأسیس یک مرکز گسترده برای پرداختن به این موضوع را صادر فرمایند و لذا مجتمع علمی و آموزشی علوم اسلامی خواهران، «جامعه الزهراء علیهاالسلام»، به امر آن بزرگوار در سال تحصیلی ۶۵ - ۱۳۶۴ ه. ش. آغاز به کار نمود.

سپس بخشها و برنامه های مجتمع را در ده بند ذیل توضیح داده است:

ص: ۲۱۸

۱- ۱. ماهنامه «حوزه» س ۱۴، ش ۸۲ - ۸۱، مرداد تا آبان ۱۳۷۶ ه. ش.، صص ۳۵۵ - ۳۲۰.

۲- ۲. هفته نامه «پیام آستانه» ش ۳۱، ۳۱/۴/۱۳۸۱، ص ۳.

۱. حضوری تمام وقت؛ ۲. نیمه وقت؛ ۳. پاره وقت؛ ۴. بخش ویژه (رشته های تخصصی)؛ ۵. برنامه غیر حضوری؛ ۶. بخش بین المللی (ویژه خواهران غیر ایرانی)؛ ۷. دانشکده هدی؛ ۸. دبیرستانهای دخترانه هدی (رشته علوم و معارف اسلامی)؛ ۹. واحد پژوهش؛ ۱۰. معاونت فرهنگی _ تبلیغی.

آنگاه در پایان، به گوشه ای از فعالیتها و خدمات جامعه الزهرا علیهاالسلام اشاره نموده است.

۳۹۷. حاج ملا محمد صادق قمی، فقیه عالی قدر دوره قاجار و نامه

او به ناصرالدین شاه در شکوه از مظالم عمال دولت(۱)

مدرسی طباطبایی

حاج ملا- محمد صادق قمی که از علما و فقهای بزرگ قرن سیزدهم قم بوده است، در این مقاله معرفی گردیده و متن نامه گلایه آمیز او به ناصرالدین شاه که آن را به سال ۱۲۹۲ ه. ش. در حدود هفتاد سالگی نوشته و از مظالم و تجاوزات وزرا و عمال حکومت قاجار شکوه نموده و گویای دلیری قابل تحسین و موقعیت اجتماعی و نفوذ و اقتدار اوست، نقل شده است.

۳۹۸. حضرت آیه الله العظمی سید شهاب الدین مرعشی نجفی(۲)

ناصر باقری بیدهندی

معرفی حضرت آیه الله العظمی مرعشی (متوفای ۸/۶/۱۳۶۹ ه. ش.) تحت عناوین ذیل ارائه شده است:

بخشی از کارنامه خدماتی معظم له، تألیفات و تصنیفات (در زمینه های: اصول فقه، تفسیر و علوم قرآن، حدیث، انساب، رجال و تراجم، ادعیه و زیارات، ادبیات، سفرنامه، منطق، نجوم و فلکیات، درایه، کلام، و رساله های متفرقه)، مشایخ اجازه اجتهاد معظم له،

ص: ۲۱۹

۱- ۱. ماهنامه «وحید» س ۱۲، ش ۳، خرداد ۱۳۵۳ ه. ش.، صص ۲۱۹ - ۲۱۱.

۲- ۲. ماهنامه «نور علم» س ۴، ش ۳۷، آبان ۱۳۶۹ ه. ش.، صص ۸۶ - ۴۸.

مشایخ روایی، اسامی برخی از شاگردان، فرزندان، نقش معظم له در انقلاب، وفات و مدفن.

۳۹۹. حفظ حوزه های علمیه (۱).

محمد صادق مزینانی

نویسنده مقاله، با مهم تر دانستن حفظ هویت صنفی و مکانت اجتماعی حوزه نسبت به حفظ کیان حوزه در برابر تهدیدهای داخلی و خارجی دشمنان، راه تحقق آن را در برنامه ریزی، شناسایی عوامل بازدارنده، مبارزه فرهنگی با دیرینه گرایی، و حفظ ارزشهای حوزوی معرّفی می کند.

۴۰۰. حوزه بیدار قم (۲).

مجتبی احمدی

مقاله ای است توصیفی در رثای بیداری و استقامت حوزه علمیه قم در برابر تهدیدات دشمنان که از جمله در آن می خوانیم: حوزه قم بیدار است و پرتکاپو و همیشه، در همه حال بر بلندای باروی شهر دین، در کار دیده وری تیز می نگرد، ناب می اندیشد، به هنگام می خروشد، خداپاور است و ولایت مدار، و از هر جناح بندی و قبیله گرایی به دور.

دشمن، امروز، تارهای نامرئی می تند و صید بی خبر خود را به دام می اندازد. نخجیر گاه پیدا نیست تا بشود نخجیر را از آن پرهیز داد... تنها راهی که می شود با این دشمن (که حاکمیت ماهواره ای بر جهان دارد) در افتاد و معاملات او را بر هم زد، فرو ریختن حصارهای اطلاعاتی و تن ندادن به کدخدایی او در دهکده جهانی است. چگونه؟ همان گونه که مردم مسلمان ایران در سال ۱۳۵۷، با فرو ریزاندن حصارهای اطلاعاتی

ص: ۲۲۰

۱- ۱. ماهنامه «حوزه» س ۱۳، ش ۷۳ و ۷۴، فروردین تا تیر ۱۳۷۵ ه. ش.، صص ۱۰۰ _ ۷۵.

۲- ۲. همان، س ۱۵، ش ۸۵ و ۸۶، فروردین تا تیر ۱۳۷۷ ه. ش.، صص ۱۴ _ ۳؛ ماهنامه «دنیای جوانان» ش ۲۶، تیرماه ۱۳۸۰ ه. ش.، ضمیمه، صص ۵۱ _ ۴۸.

غرب و تن ندادن به قانونها و معیارهای حاکم بر دهکده جهانی، خود را رهاند و پیام رسول خدا صلی الله علیه و آله را از زبان امام خمینی سلام الله علیه به جان نویسد.

۴۰۱. حوزه علمیه قم از ابتدا تا کنون به روایت تاریخ (۱)

در این مقاله می خوانیم:

تا قبل از احداث مدرسه فیضیه که شروع تاریخ حوزه علمیه قم است، مدارس تأسیس شده، حالت پراکنده داشته اند. تعدادی از این مدارس عبارت بودند از:

مدرسه سعد صلت، مدرسه اثیرالملک، مدرسه سید سعید عزالدین مرتضی، مدرسه سید زین الدین، مدرسه ظهیرالدین عبد العزیز، مدرسه ابوالحسن کمهیج، مدرسه شمس الدین مرتضی، مدرسه مرتضی کبیر و تعدادی دیگر... از زمان صفویه به بعد، وضع مدارس مشخص تر و بهتر شد... نخستین ساختمان مدرسه فیضیه در جوار حرم حضرت فاطمه معصومه علیهاالسلام به دستور شاه عباس دوم و به کوشش و تلاش ملا محمد محسن فیض کاشانی که در قم مرجعیت تام داشت، بنا نهاده شد.

در زمان فتحعلی شاه، میرزا ابوالقاسم محمد گیلانی، معروف به میرزای قمی، در تجدید ساختمان و اقامت در حوزه، زحمات زیادی متحمل گردید تا دوباره حوزه علمیه را رونق بخشید... پس از رحلت میرزای قمی _ حدود یک قرن بعد _ بزرگواری که حوزه علمیه قم را رونق دوباره بخشید و به عبارتی مؤسس اصلی حوزه، کسی نبود جز آیه الله حاج عبد الکریم حائری یزدی؛ اما در دوران سرپرستی آیه الله العظمی بروجردی بر حوزه علمیه قم، اقتدار واقعی حوزه آغاز گردید.

این مقاله، در پایان به معرفی دوره های تحصیل طلاب در حوزه علمیه، یعنی دوره مقدمات، دوره سطح، و دوره خارج می پردازد.

ص: ۲۲۱

مروری بر دیدگاه‌های رهبر معظم انقلاب (۱)

راههای مقابله با تهاجم فرهنگی از زبان رهبر معظم انقلاب در جمع علمای حوزه علمیه قم چنین شمارش شده است:

۱. تبیین همه جانبه اسلام و انقلاب اسلامی برای جهان معاصر؛ ۲. عالم به زمان بودن (جریان شناسی فرهنگی)؛ ۳. آگاهی از جریانات فکری؛ ۴. اطلاع رسانی؛ ۵. حضور معنوی در مراکز فرهنگی.

۴۰۳. حوزه و بانک اطلاعات، به سوی تکنولوژی (۲)

سید تقی واردی

گزارشی است از بانک اطلاع رسانی حوزه علمیه قم تحت این عنوان:

ایجاد بانک اطلاعات در دفتر تبلیغات اسلامی، اهداف ایجاد بانک اطلاعات، ایجاد شبکه اطلاعات رسانی حوزه (شارح)، اطلاع رسانی و تحقیق در حوزه علمیه (الف. مراکز و مؤسسات تحقیقاتی؛ ب. بانکهای اطلاعاتی؛ ج. مراکز سمعی - بصری؛ د. کتابخانه ها؛ ه. انتشار مجلات)، انتظارات.

در ضمن گفته می شود که نزدیک به ۱۰۰ نرم افزار، کار اطلاع رسانی و تحقیق را برای متقاضیان در حوزه آسان کرده است و کتابخانه های عمومی و خصوصی حوزه علمیه قم به سی واحد می رسد که تعداد کتب نفیس خطی این کتابخانه ها بالغ بر ۴۴۵۰۰ جلد و کتب چاپی ۷۴۶۰۰۰ جلد می باشد، همچنین تعداد ۲۶ مجله و روزنامه از حوزه علمیه به زبانهای فارسی، عربی، ترکی، اردو، و انگلیسی منتشر می گردد.

ص: ۲۲۲

۱-۱. همان، صص ۳۷ - ۳۶.

۲-۲. همان، صص ۶۶ - ۶۲.

نویسنده با ذکر نام و بیان سیره علمای بزرگ و با ذکر ادله ای به حمایت از ادبیات عربی، به ویژه علوم بلاغی (به زبان عربی) در حوزه های علمیه می پردازد و برگرداندن کتب محققین از زبان عربی به فارسی را مورد انتقاد قرار می دهد.

۴۰۵. در حوزه های علوم دینی استاد توسط شاگرد انتخاب می شود (۲)

طبیعی ترین و در عین حال، دقیق ترین نوع انتخاب استاد به اعتقاد نویسنده مقاله، همان است که در حوزه های علوم دینی صورت می گیرد؛ یعنی استاد توسط شاگرد انتخاب می شود و از عوامل غیر طبیعی (مدرک و تشریفات اداری) در آن خبری نیست.

۴۰۶. در محضر آیه الله طباطبایی (سلطانی) (۳)

این نوشتار، گفتگویی است با آیه الله طباطبایی (مشهور به سلطانی) که بیانگر این مطالب است:

خاطرات سفر ایشان به شهر مقدس قم برای تحصیل علوم دینی؛ مشکلات طلاب در جریان لغو معافیت از سربازی و حل مشکل به توسط مرحوم آیه الله صدر؛ علل و عوامل انزوای حضرت امام خمینی سلام الله علیه در برهه ای از تاریخ حوزه و به سردی گراییدن روابط ایشان با بیت آیه الله بروجردی.

ص: ۲۲۳

۱- ۱. مجله «نور علم» س ۲، ش ۱۷، شهریور ۱۳۶۵ ه. ش.، صص ۸۵ - ۷۸.

۲- ۲. هفته نامه «اندیشه اسلامی» س ۱، ش ۷، ۹/۸/۱۳۵۸، صص ۱۷ - ۱۴.

۳- ۳. فصلنامه «یاد» ش ۳۸ - ۳۷، بهار و تابستان ۱۳۷۴ ه. ش.، صص ۴۲ - ۴۰؛ ش ۴۰ - ۳۹، پاییز و زمستان ۱۳۷۴ ه. ش.، صص ۳۴ - ۲۶.

۴۰۷. در نظام آموزش سنتی

تخصصها فدای جامعیتها می شود(۱)

سید صدرالدین طاهری

نویسنده عللی را که باعث می گردد در حوزه های علوم اسلامی، تخصصها فدای جامعیتها شود، بیان می کند و همچنین تجزی در اجتهاد را مورد بررسی قرار می دهد.

۴۰۸. در نظام تحصیلی سنتی ما علم به مدرک

وابسته نبوده است(۲)

سید صدرالدین طاهری

این نوشتار، یکی از امتیازات سیستم آموزشی حوزه قدیم را دور بودن از نمره و امتحان و مدرک معرفی کرده و توجه به این عوامل را موجب بی سوادی دانش پژوهان، تضييع اوقاف و ضعفهای اخلاقی دانسته، در آخر سه نوع امتحان را در حوزه های سنتی شرح داده است.

۴۰۹. رحلت آیه الله العظمی خوانساری(۳)

این مقاله که به مناسبت رحلت آیه الله العظمی سید احمد خوانساری (که در شب شنبه ۲۷ ربیع الثانی برابر با ۲۹ دی ماه ۱۳۶۳ ه. ش. وفات نمود) ارائه گردیده، بیوگرافی و آثار علمی آن استوانه علم و تقوا را بیان می نماید.

ص: ۲۲۴

-
- ۱-۱. هفته نامه «اندیشه اسلامی» س ۱، ش ۸، ۲۳/۸/۱۳۵۸، صص ۱۵ _ ۱۲؛ ش ۹، ۷/۹/۱۳۵۸، صص ۱۳ _ ۱۰.
 - ۲-۲. همان، س ۱، ش ۶، ۲۵/۷/۱۳۵۸، صص ۹ _ ۸ و ۴۵ _ ۴۴.
 - ۳-۳. ماهنامه «مکتب اسلام» س ۲۴، ش ۱۲، اسفند ۱۳۶۳ ه. ش.، صص ۸۳۵ _ ۸۳۲.

ضمن بیان خاطره ای از آیه الله حسن زاده آملی درباره رفتار با خانواده، مقاله حاضر در سه محور به بحث و بررسی می پردازد: ۱. ویژگیهای طلبگی؛ ۲. رسالت طلبه؛ ۳. موقعیت و وظایف.

و از جمله اظهار می دارد که هجرت طلبه به حوزه علمیه برای تحصیل و کسب فیض از اساتید علوم اسلامی مشکلاتی دارد که برای رسیدن به مقامات علمی و معنوی گریزی از آن نیست. به عنوان مثال، طلاب و همسران آنها معمولاً به لحاظ دوری از وطن و ارتباط کم با بستگان و آشنایان در غربت زندگی می کنند... با این اوصاف، خانواده طلاب و روحانیانی که بیشتر وقت خود را به تعلیم و تربیت اختصاص داده اند، توجه بیشتری را می طلبند.

۴۱۱. روش تدریس علوم شیعه امامیه در عتبات و ایران (۲)

صادق نشأت

در این نوشتار، از موارد ذیل بحث شده است:

تعریف لغوی و اصطلاحی شیعه؛ معرفی فرقه های عمده شیعه؛ توضیح عقاید شیعه امامیه؛ معرفتی مذهب جعفری؛ معرفتی علمای بزرگ شیعه در اعصار مختلف؛ تشریح سیره جاری علمای شیعه در تحصیل علوم دینی؛ تقسیم طلاب به سه طبقه: مقدمات خوانها (ابتدایی)، سطح خوانها (متوسطه)، خارج خوانها (عالی) و توضیح متونی که به ترتیب باید بخوانند.

و در آخر بیان شده که چگونه به درجه اجتهاد می رسند و سپس مرجع تقلید شیعیان می گردند.

ص: ۲۲۵

۱- ۱. ماهنامه «دنیای جوانان» ش ۲۶، تیرماه ۱۳۸۰ ه. ش.، ضمیمه، صص ۶۱ _ ۶۰.

۲- ۲. ماهنامه «یادگار» س ۵، ش ۸ و ۹، فروردین و اردیبهشت ۱۳۲۸ ه. ش.، صص ۱۲۳ _ ۱۱۴.

نوشتاری است توصیفی که به مناسبت چهلم مرحوم حضرت آیه الله العظمی اراکی (متوفای ۹/۹/۱۳۷۳ ه. ش.) به رشته تحریر در آمده و با این سخن رهبر معظم انقلاب در رسای آن فقید به پایان رسیده است:

«از جمله برگزیدگانی بود که عمر طولانی و پربرکتی را بدون کمترین شائبه ای در طهارت و نزاهت و قداست و معنویت به سر آوردند».

۴۱۳. زندگانی آیه الله العظمی آقای بروجردی قدس سره (۲)

نسب و خاندان آیه الله بروجردی، در بروجرد، در اصفهان، در نجف اشرف، بازگشت به بروجرد، آثار علمی آیه الله فقید (شامل: مکتب فقه، مکتب رجال، تألیفات)، فضایل اخلاقی آیه الله بروجردی، بناهای دینی که در زمان آیه الله فقید ساخته شد (شامل: مسجد اعظم، کتابخانه مسجد هامبورگ)، عناوین مطالب مطرح شده در این نوشتار را تشکیل می دهند.

۴۱۴. زندگی نامه آیه الله مؤمن قمی (۳)

زندگی نامه آیه الله محمد دانش زاده، مشهور به مؤمن قمی که در شهر مذهبی قم پا به عرصه وجود گذاشت، چگونگی تحصیل در حوزه علمیه قم و سپس نجف اشرف، معرّفی اساتید، سوابق مبارزاتی و فعالیتهای سیاسی، مسؤلیتهای پس از پیروزی انقلاب، و تألیفات و آثار علمی ایشان در این مقاله مطرح گردیده است.

ص: ۲۲۶

۱- ۱. ماهنامه «زائر» س ۱، ش ۱۰، صص ۳۱ - ۳۰.

۲- ۲. ماهنامه «مکتب اسلام» س ۳، ش ۲۷، اردیبهشت ۱۳۴۰ ه. ش.، صص ۴۰ - ۱۷.

۳- ۳. هفته نامه «۱۹ دی» ش ۹۳، ۶/۳/۱۳۸۰ ه. ش.، ص ۳.

علی اکبر ذاکری

نویسنده، به مناسبت صدمین سال تولد امام خمینی سلام الله علیه؛ یعنی سال ۱۳۷۸ ه. ش. که به نام سال امام خمینی نامیده شده، گوشه هایی از زندگانی پر فراز و نشیب امام را به صورت سالشمار در شش مرحله زیر ارائه نموده است:

۱. از تولد تا ۱۹ سالگی در خمین؛ ۲. دوران تحصیل در حوزه اراک؛ ۳. ورود به قم تا سال ۱۳۴۱ ه. ش. (شامل: الف. از ورود تا آغاز تحصیل نزد آیه الله شاه آبادی؛ ب. دوران تحصیل در محضر مرحوم شاه آبادی و تدریس فلسفه، فقه و اصول؛ ج. ورود آقای بروجردی به قم و تدریس سطوح عالیّه توسط امام تا آغاز مبارزه)؛ ۴. آغاز مبارزه آشکار از سال ۱۳۴۱ تا ۱۳۴۳ ه. ش. در ایران؛ ۵. دوران تبعید در ترکیه، نجف و رحل اقامت در پاریس؛ ۶. دوران بازگشت به ایران و پیروزی انقلاب ایران تا رحلت.

۴۱۶. سپیده گشای انقلاب (۲)

مجتبی احمدی

این مقاله، توصیفی است از شخصیت والای شهید آیه الله مصطفی خمینی و همراهی او با امام خمینی سلام الله علیه در عرصه های اجتماعی و سیاسی. در بخشی از این مقاله می خوانیم:

... جموداندیشان بودند که هر آن، راه بر او می بستند... همانان که در کودکی، در پیش چشم پدر، بی رحمانه به سوی شیشه روح او، سنگ پرتاب کردند. این قصه پر غصه بدین شرح است:

«امام در فیضیه فلسفه می گفت و کودک همراه او، تشنه شد و سوی کوزه آبی که در

ص: ۲۲۷

۱- ۱. ماهنامه «حوزه» س ۱۶، ش ۹۴ و ۹۵، مهر تا دی ۱۳۷۸ ه. ش.، صص ۴۹۷ - ۴۳۲؛ ش ۹۶، بهمن و اسفند ۱۳۷۸ ه. ش.، صص ۳۰۴ - ۲۶۱.

۲- ۲. همان، س ۱۴، ش ۸۲ - ۸۱، مرداد تا آبان ۱۳۷۶ ه. ش.، صص ۱۵ - ۳.

حجره ای گذاشته شده بود، رفت و برداشت و نوش کرد که صاحب کوزه، چهره دژم کرد و خشمگینانه کوزه را از او گرفت و آب آن را بر زمین ریخت و چندین و چند بار آن را آب کشید که پدر، چون فلسفه می گوید، نجس است و فرزند خردسال او هم!»!

۴۱۷. ستاره فروزان

(پیرامون زندگی آیه الله العظمی میرزا هاشم آملی) (۱)

ناصرالدین انصاری قمی

معرفی مرحوم حضرت آیه الله میرزا هاشم آملی (متوفای ۱۳۷۱/۱۲/۷ ه. ش.)، تحت عناوین ذیل مطرح شده است:

ولادت، تحصیلات، تدریس، مهاجرت به قم، شیوه تدریس، شاگردان، تقریرات، تألیفات، ایجاد مدارس و مساجد، ویژگیهای اخلاقی، فرزندان، و وفات.

در پایان نیز تصویری از اجازه اجتهاد آیه الله العظمی حجت به آیه الله آملی (در سن ۲۷ سالگی او) به چاپ رسیده است.

۴۱۸. سیمای حوزه در نگاه رهبر (۲)

رهبر معظم انقلاب، ابتدا دلایل حاجت به یک حوزه علمیه فعال را چنین برمی شمارند:

۱. نیاز نظام و حکومت الهی به مقررات و معارف اسلامی؛

۲. احتیاج نظام و حکومت الهی به علمای دین در برخی مسؤولیتها؛

۳. نیاز روشنفکران و جوانان به علمای دین برای رفع شبهات؛

۴. نیاز جوامع مسلمان و مردم نو مسلمان خارج از کشور به مبلغان دینی؛

ص: ۲۲۸

۱- ۱. ماهنامه «نور علم» س ۵، ش ۵۲ و ۵۳، مرداد و اسفند ۱۳۷۲ ه. ش.، صص ۲۲۲ - ۱۹۵.

۲- ۲. ماهنامه «حوزه» س ۱۲، ش ۶۸ و ۶۹، خرداد تا شهریور ۱۳۷۴ ه. ش.، صص ۱۸ - ۳.

۵. نیاز حوزه علمیه به مدرس و محقق و مؤلف و فنّان در فنون مختلف.

سپس بیان می‌دارند که همیشه انگیزه برای معارضه و مخالفت با حوزه های علمیه وجود داشته است و این مطالب می‌طلبد که حوزه علمیه باید از امکاناتی که دارد به نحو احسن استفاده کند و مسؤولین شورای عالی حوزه باید به نیازهای موجود در جامعه توجه کنند و افرادی را که می‌توانند این نیازها را برطرف کنند، تربیت نمایند.

۴۱۹. شجره طیبه (۱)

به مناسبت هفتادمین سال تأسیس حوزه علمیه قم به دست مرحوم آیه الله العظمی حاج شیخ عبدالکریم حائری یزدی (که در آخرین روزهای سال ۱۲۹۹ ه. ش. پایه گذاری شد) ابتدا در این مقاله، مقایسه ای انجام می‌گیرد بین شرایط طلاب و روحانیت قبل از تأسیس حوزه علمیه در قم و شرایط کنونی حوزه.

سپس عوامل موفقیت مؤسس عالی قدر حوزه در بنیان گذاری آن، دو عامل شمرده می‌شود: ۱. موقعیت علمی مرحوم حاج شیخ عبدالکریم حائری؛ ۲. شخصیت اخلاقی و جاذبه روحی حاج شیخ.

۴۲۰. شرح حال فقیه اهل بیت علیهم السلام

مرحوم آیه الله العظمی میرزا کاظم تبریزی (۲)

محمد پارچه باف

شرح حال معظم له که در زمان حاکمیت رضاخان مدتی را در حوزه علمیه قم تحصیل نموده و به سبب فشار شدید دستگاه حاکمه بر حوزه قم، به اتفاق مرحوم علامه محمد تقی جعفری مجبور به هجرت به سوی نجف اشرف شده و نیز پس از سی سال اقامت در

ص: ۲۲۹

۱-۱. روزنامه «جمهوری اسلامی» س ۱۲، ش ۳۴۰۶، ۱۳/۱۱/۱۳۶۹، ه. ش.، ص ۱۲.

۲-۲. فصلنامه «پیام حوزه» س ۸، ش ۲، تابستان ۱۳۸۰ ه. ش.، صص ۱۵۳ - ۱۳۹.

نجف اشرف، به اتفاق خانواده در سال ۱۳۵۰ ه. ش. به شهر قم بازگشته و تا پایان عمر در آنجا ماندگار شده بود، در این مقاله عرضه شده است.

گفتنی است روح بلند آن اسوه علم و تقوا در آذرماه ۱۳۷۴ ه. ش. به ملکوت اعلا پرکشید و پیکر پاکش در قبرستان ابوحسین قم به خاک سپرده شد.

۴۲۱. صحیفه حوزویان(۱)

رهنمودهای مقام معظم رهبری در جمع علما و فضایی حوزه علمیه قم است که درباره حال و آینده حوزه علمیه و به عبارت دیگر، درباره حفظ، ترمیم، و بالندگی و رشد دادن حوزه علمیه بیان گردیده است.

۴۲۲. ضرورت تحول در شیوه های درسی حوزه های علمیه(۲)

ن. م.

حوزه علمیه را می توان به مزرعه پر باری تشبیه کرد که همان مراحل سه گانه معروف «کاشت، داشت و برداشت» در آن به خوبی دیده می شود.

مقاله حاضر، با بیان مقدمه فوق به بررسی مراحل سه گانه مزبور در حوزه علمیه می پردازد که عبارت اند از: ۱. مرحله جذب نیروهای لایق و مناسب حوزه ها؛ ۲. مرحله تربیت طلاب در حوزه ها؛ ۳. مرحله بهره گیری از نیروهای فاضل و دانشمند حوزه ها.

۴۲۳. طلبه ای مجتهد می شود(۳)

علی جواهر کلام

از نظر مذهب رسمی ایران که مذهب تشیع است، نخستین مدرسه و مکتب علمی بعد

ص: ۲۳۰

۱- ۱. ماهنامه «حوزه» س ۱۲، ش ۷۲، بهمن و اسفند ۱۳۷۴ ه. ش.، صص ۳۶ _ ۹.

۲- ۲. ماهنامه «مکتب اسلام» س ۳۱، ش ۱۱، اسفند ۱۳۷۰ ه. ش.، صص ۷۷۸ _ ۷۷۴.

۳- ۳. «اطلاعات ماهانه» ش ۱۱۹، بهمن ۱۳۳۶ ه. ش.، صص ۱۷ _ ۱۵.

از اسلام، حوزه درس حضرت جعفر صادق علیه السلام به شمار می آید.

در آن زمان، خلفای بنی امیه با سران عباسی در زد و خورد بودند و حضرت صادق علیه السلام از اختلاف آنان استفاده نمود و در مدینه نخستین مدرسه و حوزه علمی تشیع را دایر فرمود... .

نویسنده مقاله، با بیان مقدمه فوق، سیر تاریخی حوزه های علمیه را به طور مختصر بیان می کند.

۴۲۴. علامه بروجردی رحمه الله از دیدگاه آیه الله استادی (۱)

ع. کاظمی

آیه الله استادی، زندگی پر رمز و راز علامه بروجردی رحمه الله را در هشت قسمت زیر تشریح نموده اند:

۱. دوران زندگی (شامل: الف. کودکی و نوجوانی؛ ب. جوانی تا ۴۰ سالگی که دوره پر ثمر است؛ ج. زندگی ایشان در قم)؛
۲. ویژگیهای اخلاقی؛ ۳. روش ایشان در مسایل سیاسی؛ ۴. شاگردان؛ ۵. تألیفات؛ ۶. تلاش جهت تحکیم، توسعه و رشد حوزه علمیه قم؛ ۷. خدمات ایشان به جهان اسلام و تشیع؛ ۸. ابتکارات، نوآوری و نظرات عالی ایشان درباره با علوم فقهی و حوزوی.

۴۲۵. فرشتگان نیز برای خود جایی می جستند (۲)

ف. نظری

این نوشتار، بیان احوالات معنوی حضرت آیه الله العظمی بهجت در نماز و همچنین کیفیت زیارت و راز و نیاز هر روزه او در حرم مطهر حضرت فاطمه معصومه علیها السلام است.

ص: ۲۳۱

۱-۱. هفته نامه «پیام آستانه» ش ۱۱، ۱۳۷۹/۱۰/۱۴ ه. ش.، ص ۲.

۲-۲. همان، ش ۲، ۱۳۷۹/۳/۳۰ ه. ش.، ص ۴.

مدرسی طباطبایی

به عقیده نویسنده مقاله، میرزای قمی، (متوفای ۱۲۳۱ ه. ش.) در علوم نقلی به خصوص فقه بر دانشمندانی بزرگ شاگردی کرده، به مقامی والا رسید؛ اما در علوم عقلی، در سرگذشت نامه های دانشمندان، ذیل سخن از احوال و آثار او ننوشته اند که او بر کسی از اساتید فن درس خوانده باشد و از بررسی آثار او بر می آید که او می کوشیده با مطالعه متون متداول فلسفی و عرفانی بر مبانی فلاسفه و عرفا آگاه شود.

گویا به همین جهت، او با این مبانی آن طور که باید آشنایی نداشته و به آن بی اعتقاد بوده است؛ هم از این رو که با تصوف و درویشی میانه ای نداشته و بدان بی مهر بوده و به خاطر تشابه به برخی مصطلحات و تقارب و تماثل برخی عقاید آنها با سخنان حکما و عرفا، حکم آن گروه را بر اینان جاری می دانست.

آنگاه، نویسنده بعضی از آثار میرزا را در نقد فلسفه و عرفان مورد بررسی قرار می دهد.

سینا واحد

مقاله حاضر، با بیان اینکه شهر قم در طول تاریخ، هیچ گاه مظهر اقتدار و نشانه رهبری دینی و جایگاه و پایگاه مرجعیت و همچنین جایگاه کلان «آموزشی علوم دینی» نبوده است و تنها امتیاز و برتری آن نسبت به سایر شهرها، وجود بارگاه مقدس حضرت معصومه علیهاالسلام بوده، اقتدار قم را مربوط به بعد از تأسیس حوزه علمیه قم توسط حضرت آیه الله العظمی حائری یزید معرفی می کند؛ واقعه ای که در دل یک حکومت دیکتاتوری و نظامی رشد کرد و بالنده گشت و باشکوه شد و در سال ۵۷، شکوه

ص: ۲۳۲

۱- ۱. ماهنامه «وحید» س ۶، ش ۱۴۸، دی و بهمن ۱۳۵۷ ه. ش.، صص ۶۳ - ۵۷.

۲- ۲. هفته نامه «مهر» ش ۳۸، ۱۳۷۶/۱۰/۲۳ ه. ش.، ص ۵.

اقتدارآفرینش، سراسر ایران را لبریز از هیجان و نشاط «استقلال» و «آزادی» و «سربلندی» کرد.

۴۲۸. قم و حوزه علمیه (۱)

ابتدا سوابق تاریخی قم و جریان هجرت حضرت معصومه علیهاالسلام به ایران و ورود به قم ارائه می شود. سپس نقش آیه الله العظمی حائری در جنبش علمی اخیر و اهمیت حوزه علمیه قم با توجه به وضع زمان بیان می گردد.

۴۲۹. گلی از گلستان علم و معرفت (۲)

شرح حال و زندگی نامه تحصیلی (از جمله تحصیل در شهر قم) مرحوم آیه الله حاج شیخ محمود جعفری تبار _ داماد شهید محراب حضرت آیه الله حاج شیخ محمد صدوقی یزدی _ به مناسبت اولین سالگرد ارتحال آن عالم و حکیم فرزانه در این نوشتار ارائه می شود.

۴۳۰. مدارس فقه (۳)

محمد مهدی آصفی

سلسله مقالات «مدارس فقه»، عوامل: زمان، محیط، و شخصیت فقها را علل رشد و تکامل مدارس فقه معرفی می کند و ادوار مختلف مدارس فقه شیعه را چنین بر می شمارد:

دوره اول: همان زمان صحابه و تابعین است که از ظهور تمدن اسلامی از مدینه آغاز و تا زندگانی امام صادق علیه السلام ادامه یافت. مدینه منوره، اولین زادگاه فقهای شیعه از

ص: ۲۳۳

۱- ۱. ماهنامه «مکتب اسلام» س ۴، ش ۴۴، شهریور ۱۳۴۱ ه. ش.، صص ۷۱ _ ۶۸.

۲- ۲. هفته نامه «قم امروز» ش ۷۵، ۱۲/۹/۱۳۷۹ ه. ش.، ص ۴.

۳- ۳. ماهنامه «کیهان اندیشه» ش ۲، مهر و آبان ه. ش.، صص ۳۹ _ ۳۳؛ ش ۳، آذر و دی ۱۳۶۴، صص ۲۸ _ ۲۳؛ ش ۴، بهمن و اسفند ۱۳۶۴، صص ۳۵ _ ۲۸؛ ش ۵، فروردین و اردیبهشت ۱۳۶۵، صص ۲۱ _ ۱۸.

میان صحابه و تابعین است و سیمای فقاہت در این دوره تا حدودی ابتدایی و مقدماتی است.

دوره دوم: در اواخر زندگانی امام صادق علیه السلام مرکز فقه شیعه از مدینه به کوفه انتقال یافت و دانشگاه فقه شیعه در کوفه به دست امام صادق علیه السلام و شاگردان او رشد و شکوفایی پیدا کرد. ویژگیهای این دوره: تدوین حدیث، ظهور قیاس و استحسان، ظهور اختلاف در روایت راویان و پیدایش اخبار علاجیه، و تعیین میزان و معیار اجتهاد توسط امامان علیهم السلام است.

دوره سوم: این دوره از آغاز غیبت کبری و دهه سوم قرن چهارم شروع می شود و تا نیمه اول قرن پنجم ادامه می یابد. در این دوره، نهضت تدریس، کتابت و بحث و پژوهش به شهرهای قم و ری منتقل می گردد. علی بن ابراهیم، شیخ کلینی، ابن قولویه، و خاندان ابن بابویه، بعضی از فقها و محدثان این دوره هستند. مهم ترین مشخصه این مدرسه، توسعه در تدوین و جمع آوری احادیث است.

دوره چهارم: در سده پنجم هجری، مدرسه فقاہت از قم و ری به مرکز جهان اسلام، بغداد انتقال یافت. فقهای برجسته این دوره، شیخ مفید، سید مرتضی، و شیخ طوسی می باشند. و ویژگیهای این عصر عبارت است از:

۱. فقه از محدوده نقل نصوص خارج شد و به مرحله به کارگیری اصول و قواعد فقهی به صورت علمی و فنی در آمد؛ ۲. به دست آوردن فروع جدید فقهی؛ ۳. پیدایش فقه مقارن (مخالف)؛ ۴. پیدایش اجماع.

دوره پنجم: مدرسه فقاہت حله پس از اشغال بغداد به دست هلاکوخان مغول پدید آمد. به این ترتیب که هنگام تصرف بغداد توسط مغول، اهالی حله، گروهی را به نمایندگی نزد خان مغول فرستادند و از او امان گرفتند و به دنبال آن آغوش خویش را به روی طلاب و اساتید و فقها گشودند. محقق حلی، علامه حلی، فخر المحققین، و شهید اول از فقهای این دوره هستند. ویژگیهای این مدرسه عبارت است از:

۱. تنظیم ابواب فقه؛ ۲. نگارش فقه به صورت دائره المعارف؛ ۳. گردآوری مسایل مورد اختلاف فقهای شیعه.

نویسنده ابتدا با بیان مقدمه ای اظهار می دارد:

حوزه دینی قم، قدیمی ترین مرکز نشر علوم اسلامی است که تا کنون باقی مانده است و در حدود سه قرن بر حوزه دینی نجف اشرف تقدیم زمانی دارد.

در عظمت و اهمیت فوق العاده حوزه مذهبی قم همین بس که «حسین بن روح» سومین نایب خاص ولی عصر عجل الله تعالی فرجه الشریف، کتاب «التأدیب» را به قم فرستاد و از فقهای آن شهر در خواست نمود که کتاب مزبور را بخوانند و چنانچه در آن مطلبی مخالف با عقاید فقهی خود یافتند، اطلاع دهند.

تا قرن چهارم، علوم در مساجد و خانقاهها و مراکزی از این قبیل تدریس و تحصیل می گردید، اما از اواخر قرن چهارم کم کم بنای مراکزی به نام «مدرسه» برای آموزش علوم اسلامی و سایر دانشهای متداول آن عصر در شهرهای نیشابور، طوس و... آغاز گردید. و در نیمه دوم قرن پنجم با بنای نظامیه های خواجه نظام الملک، مدارس مشابه دیگر در گوشه و کنار و شهرهای دیگر ایران آن عهد به وجود آمد.

آنگاه با بهره گیری از منابع تاریخی به معرفی قدیمی ترین مدارس قم می پردازد که عبارت اند از:

مدرسه رضویه، مدرسه محله سورانیک، مدرسه آستانه مقدسه (فیضیه)، مدرسه غیاثیه قم، مدرسه مؤمنیه، مدرسه خان، مدرسه جانی خانی، دار الشفاء، مدرسه فتحعلی شاه، مدرسه مادر شاه، مدرسه حاجی ملا محمد صادق، مدرسه حاج سید صادق.

ص: ۲۳۵

۱- ۱. ماهنامه «وحید» س ۸ ش ۲، بهمن ۱۳۴۹ ه. ش.، صص ۲۰۶ - ۲۰۱؛ س ۸ ش ۳، اسفند ۱۳۴۹، صص ۴۱۱ - ۴۰۹؛ س ۹، ش ۱، فروردین ۱۳۵۰، صص ۱۲۹ - ۱۲۶؛ س ۹، ش ۳، خرداد ۱۳۵۰، صص ۳۷۸ - ۳۸۳؛ س ۹، ش ۷، مهر ۱۳۵۰، صص ۱۰۲۰ - ۱۰۱۵؛ س ۹، ش ۸، آبان ۱۳۵۰، صص ۱۲۵۳ - ۱۲۴۷؛ س ۹، ش ۱۲، اسفند ۱۳۵۰، صص ۱۷۷۲ - ۱۷۶۷؛ س ۱۰، ش ۱، فروردین ۱۳۵۱، صص ۳۹ - ۳۴؛ س ۱۰، ش ۲، اردیبهشت ۱۳۵۱، صص ۲۰۶ - ۱۹۸.

علینقی النقوی

مقاله حاضر در واقع، خطابه ای است از آقای علینقی النقوی، رئیس قسمت دینیات شیعه در مسلم یونیورسیتی دانشگاه علیگره، که در کنگره شیخ طوسی در مشهد ایراد شده و به بررسی مراکز مهم علمی شیعه در ادوار مختلف تاریخ اسلام از مدینه منوره گرفته تا کوفه و طوس و قم و بغداد و نجف اشرف و حله و اصفهان و لکنه‌هند و سامراء و... به همراه معرّفی شخصیتهای علمی این مراکز پرداخته است.

۴۳۳. مرحوم آیه الله العظمی حاج سید

احمد حسینی زنجانی (۲)

آیه الله العظمی سید احمد حسینی زنجانی (متوفای ۱۳۵۲ ه. ش.) از جمله علمای بزرگ قم بوده که در هنگام ریاست آیات عظام: حاج سید صدرالدین صدر و آقا سید محمد حجت و حاج سید محمد تقی خوانساری، جلسات مشترک این مراجع در مورد تصمیم گیری در امور مهم و کلی حوزه در منزل ایشان تشکیل می شده است.

مقاله حاضر تحت عناوین: خاندان آن مرحوم، حوزه علمیه زنجان در آن دوران، اساتید آن مرحوم در زنجان، اساتید آن مرحوم در قم، جلسات تدریس و بحث، ویژگیهای فقهی و علمی، فعالیتهای اجتماعی، خصوصیات اخلاقی، فرزندان آن مرحوم، و آثار و تألیفات، به معرّفی آن عالی قدر پرداخته است.

در پایان مقاله نیز قسمتی از وصیت نامه آیه الله العظمی حسینی زنجانی ارائه گردیده است.

ص: ۲۳۶

۱- همان، س ۷، ش ۶، خرداد ۱۳۴۹ ه. ش.، صص ۶۶۹ - ۶۶۳.

۲- ماهنامه «نور علم» س ۳، ش ۲۶، خرداد ۱۳۶۷ ه. ش.، صص ۱۳۲ - ۱۱۲.

۴۳۴. مرحوم آیه الله العظمی حاج شیخ عبدالکریم حائری یزدی (۱)

تحصیلات، هجرت به نجف اشرف، تدریس در کربلا، بازگشت به ایران، مرجعیت تقلید، ورود به قم، تأسیس حوزه علمیه قم، صفات فاضله و اخلاق حسنه معظم له، فرزندان ذکور آن مرحوم، شاگردان مکتب او، تألیفات آن مرحوم، آثار خیریه، عناوین مطالبی است که به معرفی مؤسس حوزه علمیه قم پرداخته است.

در پایان مقاله نیز سؤال و پرسشی مطرح شده که از این قرار است:

«ممکن است این سؤال پیش آید که چرا رئیس و مؤسس حوزه علمیه قم، با حکومت جبار رضا خانی به مخالفت برخاست و در ماجرای قیام علمای تبریز و علمای مهاجر اصفهان و دیگر شهرهای ایران و قیام آیه الله آقا حسین قمی با آنها همکاری نکرد؟»

در پاسخ می‌گوییم: مرحوم آیه الله حائری پس از رنج بسیار در آن ایام به تازگی حوزه علمیه قم را در ایران دایر کرده بود و رضا خان و قدرت جهنمی او را به خوبی می‌شناخت، به خصوص آن موقع، رشد سیاسی مردم چندان بالا نبود که بتوان مبارزه کرد. از این رو، ایشان با صبر سیاسی و دور اندیشی مخصوص به خود، ادامه کار حوزه علمیه قم را انتخاب کرد و با وجود همه تحمیلات و فشارهای حکومت، حوزه را به خوبی اداره کرد.

۴۳۵. مرحوم آیه الله حاج میرزا محمد فیض قمی (۲)

معرفی این دانشمند بزرگ اهل قم (متوفای ۱۳۲۹ ه. ش.) ذیل عناوین: ولادت و تحصیل، هجرت به نجف، سفر به سامرا، بازگشت به زادگاه، مقدمات تأسیس حوزه علمیه قم، شاگردان آن مرحوم، فرزندان آن مرحوم، تألیفات، وفات و مدفن، صورت گرفته است.

شایان ذکر است که میرزا عباس فیض، صاحب کتابهای «گنجینه آثار قم»، «قم و

ص: ۲۳۷

۱- ۱. ماهنامه «نور علم» س ۱، ش ۱۱، مرداد ۱۳۶۴ ه. ش.، صص ۱۱۹ - ۱۰۵.

۲- ۲. همان، س ۲، ش ۱۸، آبان ۱۳۶۵ ه. ش.، صص ۱۱۰ - ۱۰۰.

روحانیت» و «انجم فروزان» فرزند آن مرحوم می باشد.

۴۳۶. مرکز روحانیت عالم تشیع (۱)

ناصرالدین شاه حسینی

معرفی تعدادی از علمای طراز اول که مقام اعلی و مرجعیت شیعه را پس از غیبت کبرای امام زمان عجل الله تعالی فرجه الشریف دارا بوده اند، به همراه معرفی آثار مهم آنان ارائه شده است؛ علمایی نظیر: شیخ کلینی، شیخ صدوق، شیخ طوسی، شیخ طبرسی، علامه مجلسی، ملا محسن فیض کاشانی، حاج ملا هادی سبزواری، شیخ مفید، و

در پایان نیز درباره آیه الله العظمی بروجردی و مقام مرجعیت او در شهر مقدس قم، در جوار مرقد حضرت معصومه علیهاالسلام سخن رفته است.

۴۳۷. مصاحبه با آیه الله سید جلیل زر آبادی (۲)

در این گفتگو، زندگی علمی و حوزوی و نحوه تحصیل در قم ایشان، ویژگیهای درسی حضرت آیه الله العظمی بروجردی، معرفی سایر اساتید ایشان در قم، خاطره ای از امام خمینی سلام الله علیه رفتار و ویژگیهای شهید آیه الله سعیدی که هم مباحثه ای ایشان بوده اند، بیان شده است.

۴۳۸. مصاحبه با آیه الله عبدالحسین غروی تبریزی (۳)

معرفی خاندان آیه الله غروی تبریزی، زندگی نامه تحصیلی و علمی ایشان از جمله در شهر قم، بیان ویژگیهای برجسته اخلاقی مرحوم آیه الله العظمی حاج شیخ عبدالکریم

ص: ۲۳۸

۱-۱. «اطلاعات ماهانه» ش ۶۳، خرداد ۱۳۳۲ ه. ش.، صص ۱۸ - ۱۶.

۲-۲. ماهنامه «حوزه» س ۱۲، ش ۶۹ - ۶۸، خرداد تا شهریور ۱۳۷۴ ه. ش.، صص ۳۴ - ۲۷.

۳-۳. همان، س ۱۱، ش ۶۲، خرداد و تیر ۱۳۷۳ ه. ش.، صص ۵۶ - ۳۵.

حائری، وضعیت حوزه علمیه قم در دوران زعامت حاج شیخ عبدالکریم، وضعیت حوزه علمیه قم پس از رحلت آن زعیم عالی قدر، وضعیت شهریه طلاب در این دوران، روش درسی و ویژگیهای اخلاقی آیه الله العظمی حجت، و بیان خاطره ای از آیه الله العظمی صدر، از محورهای مهم این گفتگو می باشند.

۴۳۹. مصاحبه با استاد آیه الله حسین نوری (۱)

از جمله محورهای مورد بحث در این گفتگو، مطالب ذیل است:

شرح زندگی و دوران تحصیل معظم له، ویژگیها و شیوه های تربیتی مرحوم آیه الله العظمی آخوند ملا- علی همدانی، چگونگی تحصیل در حوزه علمیه قم و معرفی اساتید ایشان، ویژگیهای آیه الله العظمی بروجردی و موضع آن مرجع عالی قدر در برابر حکومت طاغوت، خاطراتی از دوران مبارزه با رژیم ستم شاهی و حبسها و زندانها، چگونگی اعلان مرجعیت و اعلامیت امام خمینی سلام الله علیه از سوی علمای قم، خاطراتی از دوران تبعید در خلخال و سقز، معرفی تحقیقات و آثار نوشتاری، انگیزه مسافرت به کشور پاکستان، وضع معیشتی طلاب در زمان حاضر، خصوصیات مشترک علمای حوزه، نکات اخلاقی مهم برای طالبان علم، کیفیت تعلیم و تعلم در حوزه های علمیه حاضر، فقه سنتی و نیازهای امروزه.

۴۴۰. مصاحبه با استاد محقق و فیلسوف عالی

قدر سید جلال الدین آشتیانی (۲)

این نوشتار، ضمن ارائه شرح مختصری از زندگی نامه و چگونگی تحصیل جناب

ص: ۲۳۹

۱- ۱. همان، س ۵، ش ۲۷، مرداد و شهریور ۱۳۶۷ ه. ش.، صص ۵۷ _ ۲۹؛ ش ۲۸، مهر و آبان ۱۳۶۷ ه. ش.، صص ۵۶ _

۲۵؛ آذر و دی ۱۳۶۷ ه. ش.، صص ۴۹ _ ۲۳.

۲- ۲. همان، س ۱۴، ش ۸۲ _ ۸۱، مرداد تا آبان ۱۳۷۶ ه. ش.، صص ۳۲ _ ۱۶.

استاد آشتیانی در محضر آیه الله العظمی بروجردی و علامه طباطبایی در حوزه علمیه قم و ذکر این نکته که ایشان در پیش گفتار کتاب «مشارق الدراری»، شرح تائیه ابن فارض، تألیف سعیدالدین سعید فرغانی، پس از هدیه این اثر نفیس به شهید آقا مصطفی خمینی، وعده داده اند که درباره آن عزیز مطالبی را به نگارش در آورند، در گفتگویی با مجله «حوزه» به بیان خاطرات و نکته های شیرین و آموزنده از شخصیت علمی، عرفانی و اخلاقی آن شهید و نیز درسهایی که حاج آقا مصطفی در قم شرکت می جستند، پرداخته اند.

۴۴۱. مصاحبه با حضرت آیه الله حاج شیخ جعفر صبوری قمی (۱)

در این نوشتار، کیفیت تحصیل آیه الله صبوری در قم، بیان محتوای نامه ای که ایشان از سوی آیه الله صدر برای آیه الله بروجردی به بروجرد بردند، چگونگی انتقال به حوزه کاشان و تدریس در آنجا، فعالیت های فرهنگی و اجتماعی ایشان، تلاش های انقلابی وی در کاشان، و معرفی آثار ایشان مورد گفتگو قرار گرفته است.

۴۴۲. مصاحبه با حضرت آیه الله حاج شیخ حسین برقی اهری (۲)

تشریح زمان حضور در حوزه علمیه قم و استفاده از محضر اساتید، وضعیت موجود حوزه علمیه قم در آن زمان، چگونگی سلوک اخلاقی مرحوم آیه الله العظمی حجت، معرفی اساتید اخلاق حوزه قم در آن دوران، چگونگی آشنایی با حضرت امام خمینی سلام الله علیه، فعالیت های انقلابی در دوران پهلوی و... از جمله مطالب طرح شده در این گفتگو می باشند.

ص: ۲۴۰

۱- ۱. همان، س ۱۴، ش ۸۴، بهمن ۱۳۷۶ ه. ش.، صص ۳۴ - ۱۳.

۲- ۲. همان، س ۱۲، ش ۷۲، بهمن و اسفند ۱۳۷۴ ه. ش.، صص ۴۷ - ۳۷.

۴۴۳. مصاحبه با حضرت آیه الله حاج شیخ حسین مظاهری (۱)

بیان شمه ای از زندگی تحصیلی و علمی در شهر اصفهان و قم، معرفی اساتید و شیوه های درسی آنان، از جمله شیوه درسی امام خمینی سلام الله علیه، بیان فعالیت های سیاسی و اجتماعی، شمه ای از ویژگی های اخلاقی حضرت امام، انگیزه تدریس درس اخلاق در حوزه علمیه قم، تشریح وضع کنونی اخلاق و دیگر علوم در حوزه ها و ارائه پیشنهاد برای اصلاح وضعیت درس اخلاق در حوزه، مورد گفتگو قرار گرفته است.

۴۴۴. مصاحبه با حضرت آیه الله حاج شیخ رمضانعلی املائی (۲)

گفتگویی است درباره مطالب ذیل: چگونگی آغاز به تحصیل ایشان و بیان دشواری های راه آن، چگونگی تحصیل در حوزه علمیه قم و معرفی اساتید ایشان و ادامه تحصیل در حوزه علمیه اصفهان، بیان ویژگی های اخلاقی مرحوم آیه الله رحیم ارباب و وضعیت زندگی، موضع سیاسی در برابر رژیم پهلوی، و روش تدریس آن مرحوم، و همچنین معرفی دیگر اساتید ایشان در اصفهان، و... .

۴۴۵. مصاحبه با حضرت آیه الله حاج شیخ محمد کلباسی (۳)

گفتگو با آیه الله حاج محمد کلباسی که حدود بیست و چهار سال در حوزه علمیه قم حضور داشته، پیرامون محورهای ذیل صورت گرفته است.

بیان چگونگی تحصیل، معرفی پدر (حاج میرزا کمال الدین)، معرفی اساتید دوره تحصیل به ویژه مرحوم آیه الله حاج آقا رحیم ارباب (که صاحب مراتب معنوی بود)، بیان ویژگی های درس مرحوم آیه الله العظمی بروجردی، نقش آن مرجع در مسایل سیاسی

ص: ۲۴۱

۱-۱. همان، س ۱۲، ش ۶۹-۶۸، خرداد تا شهریور ۱۳۷۴ ه. ش.، صص ۶۴-۳۵.

۲-۲. همان، س ۱۵، ش ۸۸، مهر و آبان ۱۳۷۷ ه. ش.، صص ۴۸-۲۵.

۳-۳. همان، س ۱۴، ش ۸۳، آذر و دی ۱۳۷۶ ه. ش.، صص ۵۲-۳۵.

۴۴۶. مصاحبه با حضرت آیه الله حاج علیرضا ممجد (۱)

محورهای مهم مورد گفتگو عبارت اند از:

تحصیل آیه الله ممجد در حوزه علمیه قم در دوران پر اختناق رضا خان، معرفی اساتید ایشان در حوزه علمیه قم، بیان خاطره ای درباره آیه الله العظمی حائری، توضیح دشواریهای دوران طلبگی و توسل به حضرت فاطمه معصومه علیهاالسلام، چگونگی آشنایی با حضرت امام خمینی سلام الله علیه، و چگونگی انتقال به شهر لنگرود و قبول سرپرستی حوزه علمیه صاحب الزمان عجل الله تعالی فرجه الشریف این شهر.

۴۴۷. مصاحبه با حضرت آیه الله محمد رضا مهدوی کنی (۲)

شبهه ای از زندگی تحصیلی و علمی، انگیزه ورود به سلک روحانیت، چگونگی ورود به حوزه علمیه قم و معرفی اساتید، چگونگی آشنایی با حضرت امام خمینی سلام الله علیه و علت وارد نشدن حضرت امام در زمان آیه الله العظمی بروجردی در مسایل سیاسی و عدم موضع گیری امام درباره فدائیان اسلام، علت ترک حوزه علمیه قم و بازگشت به تهران، فعالیتهای سیاسی، اصل تحول در حوزه علمیه با توجه به شرایط زمانی و مکانی از جمله مطالب مورد بحث در این مصاحبه می باشد.

۴۴۸. مصاحبه با حضرت آیه الله مرحوم حاج

شیخ محمود شریعت مهدوی قزوینی (۳)

این گفتگو پیرامون مطالب ذیل صورت گرفته است:

ص: ۲۴۲

۱- ۱. همان، س ۱۵، ش ۸۷، مرداد و شهریور ۱۳۷۷ ه. ش.، صص ۳۸ - ۱۹.

۲- ۲. همان، س ۱۳، ش ۷۴ - ۷۳، فروردین تا تیر ۱۳۷۵ ه. ش.، صص ۵۴ - ۱۳.

۳- ۳. همان، س ۱۳، ش ۷۸، بهمن و اسفند ۱۳۷۵ ه. ش.، صص ۲۷ - ۱۱.

زندگی نامه تحصیلی و علمی و چگونگی ورود به حوزه علمیه قم، در زمان زعامت آیه الله العظمی حائری، موضع گیری در برابر واقعه کشف حجاب، جریان فوت پدر در شهر قم و تدفین در قبرستان شیخان قم، و خاطره ای از رابطه دوستانه پدر ایشان با مرحوم آیه الله العظمی بروجردی.

۴۴۹. معرّفی اجمالی از حوزه علمیه قم (۱)

ابتدا اجمالی از تاریخ حوزه علمیه قم از زمان ورود اشعریها به قم تا عصر حاضر که حدود ۵۰ مدرسه علمیه در قم وجود دارد، ارائه گردیده و سپس «مرکز جهانی علوم اسلامی» در قم که پذیرای طلاب زیادی از ۹۰ کشور دنیاست، معرّفی شده، در آخر «جامعه الزهراء» که تعداد بی شماری از خواهران در آن به کسب علوم و معارف اسلامی اشتغال دارند، معرّفی می گردد.

۴۵۰. نقش ایمان در نظام سنتی آموزش (۲)

نقش ایمان به کار و ایمان به خدا در زندگی و تحصیل طلاب علوم دینی چنین بیان شده است:

ایمان به کار و علاقه به هدف از ویژگیهای نظام سنتی است؛ به طوری که در آنجا کمتر تناقض میان هدف و برنامه یا حالت بی هدفی برای محصل پیش می آید، در حالی که در سیستم جدید این چنین عوارضی به طور فراوان به چشم می خورد. آزادی محصل سیستم سنتی در انتخاب و تنظیم برنامه و گزینش استاد تأثیرات مستقیمی در این جهت دارد.

ایمان به پروردگار در نظام سنتی، به ویژه حوزه های علوم دینی، نقش گسترده و

ص: ۲۴۳

۱- ۱. هفته نامه «پیام آستانه» ش ۲۶، ویژه راهنمای زائران، فروردین ۱۳۸۱ ه. ش.، ص ۲.

۲- ۲. هفته نامه «اندیشه اسلامی» س ۱، ش ۱۰، ۲۱/۹/۱۳۵۸، ص ۱۶ و ۱۷ و ۳۶ و ۳۷ و ۴۸ و ۵۰.

عمیقی در زندگی شخصی، اجتماعی و آموزشی محصل دارد و جنبه های مختلف را به هم مربوط می سازد.

در سیستم سنتی خصوصیات از جهت روش وجود دارد که بازدهی کار را بیشتر می کند، مانند: تفتید به مباحثه برای هر درس و دقت بر فهم مطلب به جای انبار کردن در حافظه و خواندن یک ماده درسی در پنج روز هفته و ...

۴۵۱. نقش علمای برجسته در ترویج و تجلیل از آیه الله حائری

(گفتگو با حجه الاسلام اشراقی فرزند آیه الله ارباب) (۱)

یکی از شخصیت های برجسته ای که در جهت ترویج و تبلیغ از مرحوم آیه الله العظمی حائری یزدی، نقش داشت، مرحوم آیه الله حاج میرزا محمد قمی معروف به ارباب بود.

او در محضر اساتید بزرگی همچون میرزای شیرازی، آخوند خراسانی، و میرزا حسین نوری تلمذ کرده بود و خود نیز از اعظم قم در عصر خویش به شمار می رفت.

در این نوشتار، متن گفتگو با فرزند مرحوم آیه الله ارباب پیرامون این مطالب منعکس شده است: بیان خاطراتی از پدر درباره ورود آیه الله العظمی حائری به قم و تأسیس حوزه علمیه، برخورد رضا خان با حوزه و عکس العمل مرحوم حاج شیخ، خصوصیات روحی و اخلاقی آیه الله حائری، و معرفی کسانی که در دعوت و ترویج از مرحوم حاج شیخ در قم نقش اساسی داشتند.

۴۵۲. نگاهی به دو حوزه بزرگ نجف و قم (۲)

اسماعیل اسماعیلی

در این نوشتار می خوانیم:

ص: ۲۴۴

۱-۱. روزنامه «جمهوری اسلامی» س ۱۲، ش ۳۴۰۶، ۱۳/۱۱/۱۳۶۹ ه. ش.، ص ۱۲.

۲-۲. ماهنامه «دنیای جوانان» ش ۲۶، تیرماه ۱۳۸۰ ه. ش.، ضمیمه، صص ۵۹ _ ۵۸.

حوزه کهنسال نجف در قرن پنجم هجری به دست توانای فقیه و متکلم بزرگ شیعه، شیخ طوسی تأسیس گشت. از آن زمان تا به حال و در طول هزاره گذشته، نجف بزرگ ترین و معروف ترین حوزه علمیه شیعه بوده است. متأسفانه در دهه های اخیر بر اثر استیلائی رژیم سفاک بعث بر سرزمین عراق و وقایع تلخ و ناگواری که بر ملت مظلوم عراق و عتبات مقدسه وارد شده است، حوزه علمیه نجف رونق گذشته خویش را از دست داده است.

ولی حوزه علمیه قم که حوزه ای نسبتاً جوان است و از زمان تأسیس آن به دست مرحوم آیه الله شیخ عبد الکریم حائری یزدی اندکی بیش از نیم قرن می گذرد، بحمدالله، در اوج و نشاط و بالندگی است.

۴۵۳. نگاهی به زندگی آیه الله العظمی بروجردی رحمه الله علیه (۱)

نوشتار حاضر، ابتدا به بیان زندگی نامه این فقیه والا مقام می پردازد و سپس می افزاید:

از گفتنیهای جالب اینکه در عصر مرجعیت این بزرگ مرد الهی، شاه عربستان سعودی به ایران آمد و توسط سفیر عربستان در ایران، هدایایی برای ایشان فرستاد، آیه الله بروجردی از آن هدایا چند جلد قرآن مجید و مقداری از پرده کعبه را پذیرفت و بقیه را رد کرد.

در ضمن، همان سفیر از ایشان تقاضا کرد تا شاه عربستان را برای ملاقات بپذیرد، اما آقا این تقاضا را رد کرد و در بیان علتش چنین گفت: «این شخص اگر به قم بیاید، به زیارت مرقد مطهر حضرت معصومه علیها السلام نمی رود. هر گاه او به دیدار من آید، ولی به زیارت مرقد مطهر حضرت معصومه علیها السلام نرود، به مقام ارجمند حضرت معصومه علیها السلام توهین خواهد شد. و من به هیچ وجه چنین موضوعی را که اهانت غیر مستقیم به مقام حضرت معصومه علیها السلام است، تحمل نخواهم کرد».

ص: ۲۴۵

همچنین موارد زیر از خصوصیات و ملکات نفسانی آن عالم جلیل القدر شمرده می شود:

تلف نمودن وقت و حفظ قرآن در ایام بیکاری و دوران طلبگی، دقت زیاد در مطالعه و دروس، حافظه بسیار قوی، قائل شدن احترام فراوان برای طلاب، اداره نمودن زندگی از درآمد شخصی و عدم استفاده از بیت المال، اهتمام و علاقه فراوان به ادبیات فارسی.

۴۵۴. نگاهی به زندگی علمی و آثار شهید آقا مصطفی خمینی (۱)

سید عباس میری

تولد (در آذر ماه ۱۳۰۹ ه. ش.) و دوران تحصیل در قم، ویژگیهای شخصیتی (شامل: استعداد ذاتی، جامع بودن، بهره وری از فرصتها، تلاش و پشتکار، و آزاد اندیشی)، تدریس، و نگارشهای نسبتاً زیاد وی در این مقاله مورد بررسی قرار گرفته است.

۴۵۵. نگاهی به زندگی نامه آیه الله حاج سید مهدی روحانی

نماینده مردم قم در مجلس خبرگان رهبری (۲)

تولد در شهر مقدس قم و در بیت علم و تقوا و فضیلت (ذی حجه ۱۳۴۳ ه. ق.)، تحصیل علوم دینی در اوج دوران استبداد رضا شاهی، معرّفی اساتید همچون امام خمینی سلام الله علیه و آیه الله العظمی بروجردی رحمه الله و معرّفی هم مباحثه ایهای ایشان، عهده دار شدن مسؤولیت نمایندگی مجلس خبرگان رهبری از سوی مردم استانهای مرکزی و قم (سه بار)، سجایای اخلاقی، و چگونگی ارتحال ایشان در سن ۷۶ سالگی، مطالبی است که در این مقاله مطرح شده است.

ص: ۲۴۶

۱- ۱. ماهنامه «حوزه» س ۱۴، ش ۸۲ _ ۸۱، مرداد تا آبان ۱۳۷۶ ه. ش.، صص ۳۷۵ _ ۳۵۶.

۲- ۲. هفته نامه «قم امروز» ش ۷۵، ۱۳۷۹/۹/۱۲ ه. ش.، ص ۶.

سید عباس رضوی

مطالعه تاریخ حوزه های قدیم، بیانگر آن است که علمای گذشته، بیش از حوزویان کنونی، دغدغه داشته اند و به رسالت حوزه توجه داشته و درباره آن کار کرده اند. آنان چه در عصر میراث گذشتگان و چه در تبلیغ مکتب و بر آوردن نیازهای تبلیغی زمان و چه در پدید آوردن آثار هماهنگ با روح زمان و... بیش از این دوره گام برداشته و در بخش گسترده ای از وظایف، موفق تر از حوزه های کنونی بوده اند.

مقاله حاضر، با بیان مقدمه فوق به تشریح برخی از علت‌های کامیابی آنان در انجام وظیفه می پردازد که فهرستوار عبارت اند از: نظام تحصیلی مناسب، حساسیت دینی، همگامی با زمان، در عرصه تبلیغ، هجرت، آزاد اندیشی، جامع بودن، و بهره بردن از فرصتها.

سید عباس رضوی

محورهای مورد بحث در این نوشتار عبارت اند از:

۱. نگرانیهای امام از کم رنگ شدن ارزشها (شامل: اختلاف، و تجمل گرایی که تباهی معنویت، پژمرده شدن نهال دانش، به خدمت ستمکاران در آمدن، به بیراهه کشیده شدن مردم، و گریز از مبارزه و مقاومت را به دنبال دارد)؛

۲. نگرانیهای امام از آسیب دیدن جایگاه علمی حوزه (که افت علمی، مهجور شدن بعضی از دانشها، و کم توجهی به فقه سنتی را سبب می شود)؛

۳. دور شدن حوزه از عرصه سیاست و اجتماع (بررسی عوامل انزواطلبی)؛

۴. نگرانی از نفوذ دشمن.

در آخر نیز رهنمودهای امام برای حراست از حوزه در موارد: گزینش، مراقبت بر

ص: ۲۴۷

شؤون اخلاقی طلاب، چشم پوشی از خطاها، اتحاد جناها، دادگاه ویژه روحانیت، تشدید مجازات روحانیان، و پیش گیری از هتک حریم روحانیت، ارائه شده است.

۴۵۸. نگرشی بر حوزه های علمیه (۱)

ا. م. موسوی

سلسله مقالات «نگرشی بر حوزه های علمیه» مروری تاریخی به حوزه های علوم اسلامی دارد و ویژگیهای هر دوره را نیز بیان می کند. این نگرش از عهد نبوی تا دوران امام حسن و امام حسین علیهما السلام را شامل می باشد و کوفه، به عنوان نخستین حوزه علمیه شیعه در دوران خلافت معرفی می شود.

۴۵۹. نگرشی بر حوزه های علمیه در عصر حاضر (۲)

مرتضی بنی فضل

نویسنده با بیان این مطلب که قبل از تأسیس حوزه علمیه قم توسط حاج شیخ عبدالکریم حائری، بعضی حوزه ها مثل اصفهان و تبریز قوی تر از قم بوده اند، به معرفی حوزه علمیه تبریز و برخی علمای آن به ویژه آیه الله آقا میرزا صادق تبریزی می پردازد که مخالفت ایشان با رضا خان پهلوی موجب تبعید او به کردستان و سپس قم گردید. در پایان نیز راههای اصلاح و تقویت حوزه علمیه قم به عقیده نگارنده ارائه می شود.

ص: ۲۴۸

۱- ۱. ماهنامه «کیهان اندیشه» ش ۱، مرداد و شهریور ۱۳۶۴ ه. ش.، صص ۱۱ - ۷؛ ش ۲، مهر و آبان ۱۳۶۴، صص ۸ - ۵؛ ش ۳، آذر و دی ۱۳۶۴، صص ۷ - ۴؛ ش ۴، بهمن و اسفند ۱۳۶۴، صص ۱۲ - ۳؛ ش ۵، فروردین و اردیبهشت ۱۳۶۵، صص ۸ - ۳؛ ش ۶، خرداد و تیر ۱۳۶۵، صص ۱۱ - ۳؛ ش ۷، مرداد و شهریور ۱۳۶۵، صص ۶ - ۳؛ ش ۹، آذر و دی ۱۳۶۵، صص ۸ - ۲.

۲- ۲. همان، س ۱۰، بهمن و اسفند ۱۳۶۵ ه. ش.، صص ۵ - ۲.

حوزه فعلی، با اینکه نیروی جوان و فارغ‌بال فراوانی در اختیار دارد، اما به خاطر روش و اسلوب ناصحیح تدریس، و متنهای درسی ناپیراسته و ناهماهنگ با مقتضیات روز و در یک کلام، غیر آموزشی، راکد و از حل معضلات فکری جامعه عاجز است.

با بیان مطلب فوق، این مقاله به معرفی متنهای آموزشی حوزه در شاخه های ادبیات، منطق، کلام، فلسفه، اصول فقه، و فقه، می پردازد و برخی از کاستیهای متون آموزشی حوزه را: ۱. قدمت؛ ۲. غیر آموزشی؛ ۳. ناپیراستگی؛ ۴. نپرداختن به نظریات جدید، بر می شمارد.

و به عنوان سخن آخر اظهار می دارد که حوزه علمیه، تحول عمیق و همه جانبه را می طلبد؛ البته، با حفظ ساختار جنبه های سنتی و کارایی آن، که کاری است بس پیچیده و مشکل که باید با مطالعه عمیق و همه جانبه به وسیله کسانی که دارای افکاری بلند و پخته و آینده نگر هستند، صورت بگیرد.

۴۶۱. نور دیده امام

(خاطرات حجه الاسلام و المسلمین سید علی اکبر محتشمی) (۲)

حضرت آیه الله حاج آقا مصطفی خمینی رحمه الله یکی از معدود آقازاده هایی بودند که هم مدارج معنوی و اخلاقی، تزکیه و تهذیب نفس، و سیر و سلوک، و هم مدارج علمی را پشت سر گذاشتند و بی تردید یکی از مفاخر بزرگ عالم اسلام به شمار می رفتند.

حجه السلام و المسلمین محتشمی با بیان این مطلب، اطلاعات مفیدی را درباره آن شهید والا تحت این عناوین ارائه می نماید:

نبوغ علمی، دیدگاه حوزه نجف، تدریس خارج اصول، دیدگاه حوزه قم، دیدگاه

ص: ۲۴۹

۱- ۱. ماهنامه «حوزه» س ۱۰، ش ۵۵، فروردین و اردیبهشت ۱۳۷۲ ه. ش.، صص ۸۸ - ۶۸.

۲- ۲. فصلنامه «حضور» ش ۲۱، پاییز ۱۳۷۶ ه. ش.، صص ۸۳ - ۴۹.

شخصیتها، مبارزه مسلحانه، ارتباط با مقامات مذهبی _ سیاسی، شیفتگی توده مردم، دیدگاه حضرت امام خمینی سلام الله علیه، میزان تولی و تبری، ارادت عملی به اهل بیت عصمت علیهم السلام، نحوه گزینش استاد، میزان شیفتگی نسبت به حضرت امام، دفاع از کیان مرجعیت، دیدگاه رژیم شاه، میزان تأثیر گذاری بر روند مبارزه از نظر رژیم، هم سرنوشتی با حضرت امام، آخرین سفر به دمشق، رؤیای پر معنا، شب موعود، چگونگی اطلاع از خبر شهادت، تعطیلی حوزه علمیه نجف، واکنش حضرت امام از خبر رحلت، عرض تسلیت علما، روضه خوانی در منزل حضرت امام، تشخیص پزشک: «رحلت، غیر عادی است»، مخالفت حضرت امام برای کالبد شکافی، برخورد امام با مادر و همسر داغدار شهید، شب شام غریبان، مراسم تشییع جنازه، اقامه نماز توسط آیه الله خویی، مجالس بزرگداشت در نجف، آغاز مجدد دروس حوزه به اصرار حضرت امام، از غروب خورشید مصطفی تا طلوع فجر انقلاب (که با قیام مردم قم به اوج خود رسید).

ضمیمه کتاب

برگزیده ای از مقالات و اخبار منتشره در سال ۱۳۸۲ ه . ش.

ص: ۲۵۱

۴۶۲. آب آلوده در کلانشهر قم. روزنامه «جام جم» ۱۳۸۲/۳/۷ ه. ش.، ص ۱۷.

۴۶۳. آب در رودخانه قم جریان یافت. روزنامه «ایران» ۱۳۸۲/۳/۱۲ ه. ش.، ص ۱۶.

۴۶۴. آستانه حضرت معصومه علیهاالسلام دبیرستان معصومه بم را می سازد. روزنامه «ایران» ۱۳۸۲/۱۰/۱۷ ه. ش.، ص ۲۰.

۴۶۵. آمادگی آستانه مقدسه و شهرداری قم برای تعیین تکلیف میدان سابق میوه و تره بار. روزنامه «جام جم» ۱۳۸۲/۶/۱۶ ه. ش.، ضمیمه، ص ۱ و ۲.

۴۶۶. آموزش قضات روحانی. روزنامه «جمهوری اسلامی» ۱۳۸۲/۱۰/۲۲ ه. ش.، ص ۱۲.

۴۶۷. آوای غدیر (گزارش پنجمین جشنواره سراسری شعر و قصه غدیر، قم). روزنامه «رسالت» ۱۳۸۲/۱۱/۲۹ ه. ش.، ص ۱۵.

۴۶۸. آیه الله سید حسین بدلا از علمای حوزه علمیه قم دار فانی را وداع گفت. روزنامه «جمهوری اسلامی» ۱۳۸۲/۶/۱۷ ه. ش.، ص ۴.

ص: ۲۵۳

۴۶۹. آیه الله معرفت در گفتگو با نشریه کتاب قم. روزنامه «جمهوری اسلامی» ۳۰/۲/۱۳۸۲ ه. ش.، ص ۷.
۴۷۰. آیه الله مکارم شیرازی: قم نباید با استانهای دیگر مقایسه شود. روزنامه «مردم سالاری» ۲۶/۱/۱۳۸۲ ه. ش.، ص ۵.
۴۷۱. ابراز نگرانی جامع مدرسین و شورای عالی حوزه علمیه قم از وضعیت مراجع در عراق. روزنامه «کیهان» ۲۶/۱/۱۳۸۲ ه. ش.، ص ۱ و ۳ و ۱۴.
۴۷۲. اتباع ۸۹ کشور در قم ساکن هستند. هفته نامه «بعثت» ۱۵/۵/۱۳۸۲ ه. ش.، ص ۲.
۴۷۳. اجرای نمایش «وعده موعود» در جوار مسجد جمکران. روزنامه «رسالت» ۳۰/۵/۱۳۸۲ ه. ش.، ص آخر.
۴۷۴. اجلاس مدیران حوزه های علمیه سراسر کشور در قم برپا شد. روزنامه «اطلاعات» ۲۳/۱۲/۱۳۸۲ ه. ش.، ص ۴.
۴۷۵. احداث موزه شهدای قم ضروری است. روزنامه «جام جم» ۲۳/۱/۱۳۸۲ ه. ش.، ص آخر.
۴۷۶. اردوی رزمی و فرهنگی منتظران حضرت مهدی عجل الله تعالی فرجه الشریف در قم برگزار شد. روزنامه «جمهوری اسلامی» ۳۰/۲/۱۳۸۲ ه. ش.، ص ۴.
۴۷۷. استکبار قصد دارد چهره قم را مخدوش کند. روزنامه «ایمان» ۲۰/۱۰/۱۳۸۲ ه. ش.، ص ۲.
۴۷۸. اطلاعیه جامعه مدرسین حوزه علمیه قم در خصوص قطعنامه آژانس بین المللی انرژی اتمی. روزنامه «ایران» ۲۷/۶/۱۳۸۲ ه. ش.، ص ۲.

۴۷۹. اطلاعیه مراجع تقلید و حوزه علمیه قم به مناسبت شهادت آیه الله حکیم. روزنامه «قدس» ۹/۶/۱۳۸۲ ه. ش.، ص ۱۵.
۴۸۰. اظهار نظر علامه فضل الله در خصوص نقش مرجعیت شیعه در عراق و روابط آینده نجف و قم. روزنامه «ایران» ۴/۲/۱۳۸۲ ه. ش.، ص ۳.
۴۸۱. اعتراض جمعی از طلاب حوزه علمیه قم به تصویب لایحه الحاق به کنوانسیون منع تبعیض از زنان. روزنامه «انتخاب» ۱۳/۵/۱۳۸۲ ه. ش.، ص ۱.
۴۸۲. امام خمینی (ره) در نگاه مرحوم آیه الله بهاءالدینی. روزنامه «کیهان» ۱۱/۳/۱۳۸۲ ه. ش.، ص ۶.
۴۸۳. امام زاده معصومه علیهاالسلام (زینب خاتون)، کهک. روزنامه «اطلاعات» ۲۷/۲/۱۳۸۲ ه. ش.، ص ۸.
۴۸۴. انتشار اولین جلد از بزرگ ترین دایره المعارف قرآن در قم. روزنامه «جام جم» ۱۱/۳/۱۳۸۲ ه. ش.، ص ۴.
۴۸۵. انتشار بزرگ ترین دایره المعارف موضوعی قرآن در قم. هفته نامه «پیام قم» ۳۱/۲/۱۳۸۲ ه. ش.، ص ۲.
۴۸۶. انتشار نخستین جلد از بزرگ ترین دایره المعارف موضوعی قرآن در قم. روزنامه «کیهان» ۲۵/۲/۱۳۸۲ ه. ش.، ص ۱ و ۱۴.
۴۸۷. انتقاد آیه الله مشکینی از وضعیت زائران در قم. روزنامه «جام جم» ۸/۱۱/۱۳۸۲ ه. ش.، ص ۱۷.

۴۸۸. انتقاد شدید آیه الله مکارم شیرازی از گسترش خرافات در مسجد مقدس جمکران. روزنامه «رسالت» ۲۶/۱۲/۱۳۸۲ ه. ش.، ص ۳.

۴۸۹. اولین همایش خواهران عرب زبان پیرو اهل بیت علیهم السلام در قم برگزار شد. روزنامه «جمهوری اسلامی» ۱۷/۳/۱۳۸۲ ه. ش.، ص ۴.

۴۹۰. اهل حکمت در محضر زعیم حکیم حکومت. روزنامه «رسالت» ۱۲/۱۱/۱۳۸۲ ه. ش.، ص ۶.

۴۹۱. با پیام آیه الله العظمی فاضل لنکرانی دومین جشنواره قرآن جوانان مساجد منطقه ۴ کشور در قم آغاز شد. روزنامه «جمهوری اسلامی» ۱۳/۶/۱۳۸۲ ه. ش.، ص ۴.

۴۹۲. با پیام رئیس قوه قضائیه، همایش جوانان و اهل بیت علیهم السلام در قم برگزار شد. روزنامه «اطلاعات» ۲۰/۳/۱۳۸۲ ه. ش.، ص ۳.

۴۹۳. برپایی جشنواره قرآنی جوانان مساجد کشور در قم. روزنامه «جام جم» ۱۳/۶/۱۳۸۲ ه. ش.، ص ۲۰.

۴۹۴. برپایی نمایشگاه ۵۰ اثر هنری تاریخ انقلاب اسلامی در قم. روزنامه «کیهان» ۲۴/۳/۱۳۸۲ ه. ش.، ص ۲۳.

۴۹۵. برپایی نمایشگاه علوم قرآنی در قم. روزنامه «جمهوری اسلامی» ۲۱/۸/۱۳۸۲ ه. ش.، ص ۱۴.

۴۹۶. برپایی نمایشگاه کتاب علوم حوزوی در قم. روزنامه «جام جم» ۲۷/۶/۱۳۸۲ ه. ش.، ص ۲۰.

ص: ۲۵۶

۴۹۷. بررسی اندیشه مهدویت و آینده بشریت در قم. روزنامه «ایران» ۱۷/۷/۱۳۸۲ ه. ش.، ص ۱۶.

۴۹۸. برگزاری آئین عزاداری ویژه سالروز رحلت حضرت معصومه علیهاالسلام در قم. روزنامه «جمهوری اسلامی» ۲۲/۳/۱۳۸۲ ه. ش.، ص ۴.

۴۹۹. برگزاری آزمون طلاب حافظ در حوزه علمیه قم. روزنامه «جمهوری اسلامی» ۱۶/۷/۱۳۸۲ ه. ش.، ص ۱۴.

۵۰۰. برگزاری آیین بزرگداشت علمای شهید عراق در قم. روزنامه «انتخاب» ۱۸/۲/۱۳۸۲ ه. ش.، ص ۲.

۵۰۱. برگزاری پنجمین گفتمان مهدویت در قم. روزنامه «جام جم» ۱۹/۷/۱۳۸۲ ه. ش.، ص ۱.

۵۰۲. برگزاری کنگره جهانی شدن و دین» در قم. روزنامه «جام جم» ۹/۲/۱۳۸۲ ه. ش.، ص آخر.

۵۰۳. برگزاری مجلس بزرگداشت شهدای حوزه علمیه عراق در قم. روزنامه «قدس» ۱۸/۲/۱۳۸۲ ه. ش.، ص ۱۱.

۵۰۴. برگزاری مراسم بزرگداشت ۵۳ شهید روستای بیدهند. روزنامه «جمهوری اسلامی» ۱۰/۲/۱۳۸۲ ه. ش.، ص ۴.

۵۰۵. برگزاری مراسم یادبود مدیر فقید گروه تفحص شهدا در قم. روزنامه «کیهان» ۹/۱۲/۱۳۸۲ ه. ش.، ص ۱۱.

۵۰۶. برگزاری نمایشگاه قرآنی در مدرسه بنت الهدی قم. روزنامه «جام جم» ۲۷/۸/۱۳۸۲ ه. ش.، ص آخر.

۵۰۷. برگزاری همایش بزرگ «در انتظار صلح جهانی» در قم. روزنامه «قدس» ۲۲/۷/۱۳۸۲ ه. ش.، ص ۶.
۵۰۸. برگزاری همایش حوزه و عرصه بین الملل در قم. روزنامه «ایران» ۶/۱۰/۱۳۸۲ ه. ش.، ص ۳.
۵۰۹. برگزاری یادواره سردار زین الدین و شهدای استان قم. روزنامه «جمهوری اسلامی» ۲۹/۸/۱۳۸۲ ه. ش.، ص ۴.
۵۱۰. برگی از پرونده فاطمیه قم. روزنامه «ایران» ۲۵/۱۲/۱۳۸۲ ه. ش.، ص ۶.
۵۱۱. بزرگ ترین حوزه علمیه خواهران. روزنامه «جمهوری اسلامی» ۲۰/۱۱/۱۳۸۲ ه. ش.، ص ۱۲.
۵۱۲. بهره برداری از پایگاه اطلاع رسانی رادیو معارف قم با حضور قائم مقام رئیس سازمان صدا و سیما. روزنامه «رسالت» ۸/۶/۱۳۸۲ ه. ش.، ص ۱۶.
۵۱۳. بهره برداری از پایگاه اطلاع رسانی رادیو معارف قم. روزنامه «ایمان» ۹/۶/۱۳۸۲ ه. ش.، ص ۲.
۵۱۴. به مناسبت سالروز رحلت حضرت فاطمه معصومه علیهاالسلام در سوگ کریمه اهل بیت علیهم السلام. روزنامه «قدس» ۲۱/۳/۱۳۸۲ ه. ش.، ص ۵.
۵۱۵. بیان مشکلات رادیو معارف از زبان مدیر. روزنامه «جمهوری اسلامی» ۲۲/۹/۱۳۸۲ ه. ش.، ص ۹.
۵۱۶. پایگاه خبری رادیو معارف در اینترنت افتتاح شد. روزنامه «جام جم» ۷/۶/۱۳۸۲ ه. ش.، ص ۳.

۵۱۷. پربارترین و قوی ترین حوزه شیعی جهان در قم ایجاد شده است. روزنامه «جمهوری اسلامی» ۲۳/۴/۱۳۸۲ ه. ش.، ص ۴.

۵۱۸. پنجمین گفتمان سالانه مهدویت در مدرسه دارالشفاء قم. روزنامه «رسالت» ۱۴/۷/۱۳۸۲ ه. ش.، ص ۱۲.

۵۱۹. پنجمین گفتمان سراسری مهدویت امروز در قم برگزار می شود. روزنامه «جمهوری اسلامی» ۱۷/۷/۱۳۸۲ ه. ش.، ص ۸.

۵۲۰. پنجمین همایش سال کتاب حوزه علمیه در قم. روزنامه «جام جم» ۱۷/۱۲/۱۳۸۲ ه. ش.، ص ۱۶.

۵۲۱. تاریخچه مسجد مقدس جمکران. روزنامه «جمهوری اسلامی» ۴/۲/۱۳۸۲ ه. ش.، ص ۸.

۵۲۲. تأسیس مرکز زبانهای بین المللی در حوزه علمیه قم. روزنامه «کیهان» ۴/۱۰/۱۳۸۲ ه. ش.، ص ۱۴.

۵۲۳. تجلیل از برگزیدگان مسابقات قرآن سراسری در قم. روزنامه «ایران» ۱۰/۳/۱۳۸۲ ه. ش.، ص ۱۶.

۵۲۴. تحقیق و پژوهش لازمه رشد حوزه علمیه است. روزنامه «رسالت» ۲۱/۱۲/۱۳۸۲ ه. ش.، ص ۳.

۵۲۵. تشکیل انجمن قرآن پژوهی در حوزه علمیه قم. روزنامه «جمهوری اسلامی» ۲۹/۱۱/۱۳۸۲ ه. ش.، ص ۱۴.

۵۲۶. تفکر قم و نجف یکی است. روزنامه «ایران» ۱۳۸۲/۱۱/۰۶ ه. ش.، ص ۶.

۵۲۷. تولیت آستانه مقدسه حضرت معصومه علیهاالسلام: امیدواریم طلاکاری گنبد حرم مطهر تا عید غدیر به پایان رسد. روزنامه «رسالت» ۱۳۸۲/۲/۰۹ ه. ش.، ص آخر.

۵۲۸. جامعه مدرسین قم حوادث تروریستی و خونبار کربلا- و کاظمین را محکوم کرد. روزنامه «جمهوری اسلامی» ۱۳۸۲/۱۲/۱۴ ه. ش.، ص ۴.

۵۲۹. جامی از جمکران. روزنامه «رسالت» ۱۳۸۲/۳/۲۹ ه. ش.، ص ۵.

۵۳۰. حرارت نهضت در بروود دی. روزنامه «رسالت» ۱۳۸۲/۱۰/۱۸ ه. ش.، ص ۱۶.

۵۳۱. حضرت آیه الله وحید خراسانی در دیدار با شهردار قم: قم چراغ درخشان جهان تشیع می باشد. روزنامه «رسالت» ۱۳۸۲/۵/۱۲ ه. ش.، ص ۲.

۵۳۲. حضور آیات عظام در همایش حقوق بشر. هفته نامه «پیام قم» ۱۳۸۲/۲/۳۱ ه. ش.، ص ۲.

۵۳۳. حمله دژخیمان پهلوی به فیضیه. روزنامه «قدس» ۱۳۸۲/۱۱/۰۱ ه. ش.، ص ۱۱.

۵۳۴. حوزه علمیه قم باید فقه حکومتی را گسترش دهد. روزنامه «اطلاعات» ۱۳۸۲/۱۱/۲۸ ه. ش.، ص ۹.

۵۳۵. حوزه و منشور روحانیت. روزنامه «جمهوری اسلامی» ۱۳۸۲/۱۲/۰۲ ه. ش.، ص ۱۲.

۵۳۶. در سوگ کریمه اهل بیت علیهم السلام. روزنامه «قدس» ۱۳۸۲/۳/۲۱ ه. ش.، ص ۵.

۵۳۷. در نامه ای به دبیر کل سازمان ملل متحد، مجمع مدرسین حوزه علمیه قم خواستار توقف ریع جنگ در عراق شد. روزنامه «اطلاعات» ۱۳۸۲/۱/۱۷ ه. ش.، ص ۲.

۵۳۸. دیدنی های شهر ما: مقابر دروازه کاشان قم. روزنامه «اطلاعات» ۲۲/۲/۱۳۸۲ ه. ش.، ص ۸.

۵۳۹. ۱۹ دی، غریب قیام قم. روزنامه «رسالت» ۱۸/۱۰/۱۳۸۲ ه. ش.، ص ۱۶.

۵۴۰. رحلت محدث بزرگ شیخ عباس قمی. روزنامه «قدس» ۱/۱۱/۱۳۸۲ ه. ش.، ص ۱۱.

۵۴۱. رساله خون. روزنامه «رسالت» ۱۸/۱۰/۱۳۸۲ ه. ش.، ص ۱۶.

۵۴۲. روحانیون از تأثیر گذارترین گروهها بر جوانان هستند. روزنامه «جام جم» ۲۲/۱۰/۱۳۸۲ ه. ش.، ص ۱۳.

۵۴۳. روحانیون باید برای تبلیغ اسلام بکوشند. روزنامه «اطلاعات» ۲۶/۷/۱۳۸۲ ه. ش.، ص ۲.

۵۴۴. روش سازی نوین نیاز امروز حوزه های علمیه. روزنامه «قدس» ۲۱/۱/۱۳۸۲ ه. ش.، ص ۸. ۵۴۵. سخنان حجه الاسلام مسعودی خمینی به مناسبت چهاردهمین سال انتساب آیه الله العظمی خامنه ای به رهبری انقلاب. روزنامه «رسالت» ۱۲/۳/۱۳۸۲ ه. ش.، ص ۲۸.

۵۴۶. شاخه ای از شجره طوبی، ویژه زندگی نامه حضرت آیه الله العظمی فاضل. روزنامه «جمهوری اسلامی» ۱۵/۲/۱۳۸۲ ه. ش.، ویژه نامه ۱۶ صفحه ای.

۵۴۷. شبکه نور آغاز به کار کرد. روزنامه «رسالت» ۶/۳/۱۳۸۲ ه. ش.، ص ۱۶.

۵۴۸. شبیه خوانی حضرت زهرا علیها السلام در قم برپا شد. روزنامه «جام جم» ۱۲/۵/۱۳۸۲ ه. ش.، ص آخر.

ص: ۲۶۱

۵۴۹. شراره ای در خرمن خشم خداخواهان. روزنامه «رسالت» ۱۳۸۲/۱۰/۱۸ ه. ش.، ص ۱۶.

۵۵۰. عالمه آل محمد صلی الله علیه و آله. روزنامه «کیهان» ۱۳۸۲/۱۰/۴ ه. ش.، ص ۶.

۵۵۱. عطر خروش. روزنامه «رسالت» ۱۳۸۲/۱۰/۱۸ ه. ش.، ص ۱۶.

۵۵۲. عکس عمو حسین (داستانی درباره قیام ۱۹ دی). روزنامه «رسالت» ۱۳۸۲/۱۰/۱۸ ه. ش.، ص ۷.

۵۵۳. فاطمه معصومه علیهاالسلام بانوی کرامت. روزنامه «ایمان» ۱۳۸۲/۱۰/۴ ه. ش.، ص ۳.

۵۵۴. فروغ عصمت اهل بیت علیهم السلام. روزنامه «جمهوری اسلامی» ۱۳۸۲/۱۰/۴ ه. ش.، ص ۹.

۵۵۵. فیضیه با یک شب سرد. هفته نامه «پیام قم» ۱۳۸۲/۸/۱۵ ه. ش.، ص ۲.

۵۵۶. قم حرم آل محمد صلی الله علیه و آله. روزنامه «قدس» ۱۳۸۲/۱۲/۲۸ ه. ش.، ص ۶.

۵۵۷. گزارش دیدار علی امینی با امام [تاریخ انقلاب]. روزنامه «جام جم» ۱۳۸۲/۳/۱۳ ه. ش.، ص ۸ و ۹.

۵۵۸. محراب جمکران _ شعر. روزنامه «رسالت» ویژه نامه، ۱۳۸۲/۳/۱۲ ه. ش.، ص ۶ و ۲۷.

۵۵۹. مدیر حوزه علمیه قم: نسبت شهدای روحانی از اقشار دیگر جامعه بیشتر است. روزنامه «کیهان» ۱۳۸۲/۳/۵ ه. ش.، ص ۲.

۵۶۰. مصاحبه با آیه الله مسعودی خمینی، تولیت آستانه مقدسه در راستای ابعاد شخصیتی مقام معظم رهبری. روزنامه «رسالت»

ویژه نامه، ۱۳۸۲/۳/۱۲ ه. ش.، ص ۲۸ و ۲۹.

ص: ۲۶۲

۵۶۱. معجزه در قم. روزنامه «ابرار» ۱۳۸۲/۹/۱۲ ه. ش.، ص ۹.

۵۶۲. موزه آستانه مقدسه قم. روزنامه «جمهوری اسلامی» ۱۳۸۲/۲/۱۷ ه. ش.، ص ۶.

۵۶۳. نثر مسجّع در مورد مسجد مقدس جمکران. روزنامه «رسالت» ۱۳۸۲/۳/۸ ه. ش.، ص ۶.

۵۶۴. نگاهی به فهرست نسخه های خطی ترکی کتابخانه آیه الله مرعشی. هفته نامه «پیام قم» ۱۳۸۲/۱۰/۵ ه. ش.، ص ۴.

۵۶۵. نگاهی گذرا به شخصیت علمی و معنوی حضرت فاطمه معصومه علیها السلام. روزنامه «جام جم» ۱۳۸۲/۳/۳ ه. ش.، ص ۲.

۵۶۶. نگین قم (آشنایی با شخصیت حضرت معصومه علیها السلام). روزنامه «کیهان» ۱۳۸۲/۶/۲۲ ه. ش.، ص ۶.

۵۶۷. وجود بزرگ ترین کتابخانه تفسیر و علوم قرآنی جهان اسلام در قم. روزنامه «کیهان» ۱۳۸۲/۱/۲۱ ه. ش.، ص ۱۳.

۵۶۸. ویژه سالروز ولادت حضرت معصومه علیها السلام. روزنامه «قدس» ۱۳۸۲/۱۰/۳ ه. ش.، ص ۳.

ص: ۲۶۳

فهرست مقالات

فهرست مقالات

فهرست مؤلفان و مترجمان

فهرست مطبوعات

منابع

ص: ۲۶۵

آداب زیارت حضرت معصومه علیها السلام ۲۷۰۰۰

آستانه حضرت معصومه علیها السلام ۲۷۰۰۰

آستانه مقدس حضرت معصومه علیها السلام قم به روایت تاریخ ۲۸۰۰۰

آستانه مقدسه حضرت معصومه علیها السلام (بر مبنای مطالعات سازمان ملی حفاظت آثار باستانی ایران) ۲۸۰۰۰

آسیب شناسی اجتماعی شناخت و مقایسه جرایم بومیان و مهاجران استان قم ۱۴۳۰۰۰

آشنایی با امام زادگان قم ۹۹۰۰۰

آشنایی با جلوه هایی از فرهنگ عمومی آمره ۱۴۳۰۰۰

آشنایی با سوابق علمی، اخلاقی حضرت آیه الله ابوالحسن ایازی ۲۰۵۰۰۰

آشنایی با مرکز مطالعات و پژوهشهای فرهنگی حوزه علمیه قم ۲۰۵۰۰۰

آشنایی با مسجد مقدس جمکران (قم) ۹۹۰۰۰

آشنایی با «مؤسسه آل البيت عليهم السلام لاهیات التراث» ۱۴۴۰۰۰

آشنایی با نشریات حوزه علمیه قم ۲۰۶۰۰۰

آشنایی با واحدهای تولیدی استان قم، ایران مرینوس ۱۴۴۰۰۰

آشنایی با هیأت جوانان منتظران مهدی قم ۱۴۵ ...

آشنایی مختصر با استان قم ۱۰۹ ...

آموزش در حوزه های علمیه ۲۰۶ ...

آیه الله آقا شیخ ابوالقاسم کبیر قمی ۲۰۷ ...

آیه الله العظمی حاج آقا حسین طباطبایی بروجردی ۲۰۷ ...

آیه الله بروجردی فقید عظیم اسلام ۲۰۸ ...

آیه الله حائری مؤسس حوزه علمیه قم ۲۰۸ ...

آیه الله حاج سید جواد قمی ۲۰۹ ...

آیه الله حاج سید حسن رضوی قمی ۲۰۹ ...

آیه الله سید محمد حجت ۲۰۹ ...

آیه الله مرعشی نجفی و ماجرای زیارت حضرت معصومه علیها السلام ۲۹ ...

آیه الله میرزا محمد حسن آغاسی قمی ۲۱۰ ...

آیینہ رضوی ۲۹ ...

ابر با برکت ۲۱۱ ...

ابنیه دختر، قلعه دختر کرمان ۱۴۵ ...

اذن دخول ۳۰ ...

از پارکینگ تا نگارخانه، از نگارخانه تا نمازخانه ۱۴۵ ...

از جهرود تا خلیجستان ۱۴۶ ...

از حوزه قم تا جبهه لبنان مروری بر زندگی امام موسی صدر ۲۱۱ ...

از خلاصه التواریخ تا خلاصه البلدان ۱۱ ...

از فیضیه تا جمهوری اسلامی ۱۲۵ ...

از نقابت تا تولیت ۳۰ ...

استاد از زبان شاگرد ۲۱۲ ...

استاد حسن، یک معمار بزرگ ایرانی بنا کننده صحن جدید قم ۳۰ ...

استقلال حوزه ۲۱۲ ...

ص: ۲۶۸

افتخار می کنم که قمی هستم (گفتگو با استاد علی اصغر فقیهی) ... ۱۸۹

اقامتگاه فاطمه معصومه علیهاالسلام ... ۳۱

الاشعریون فی تاریخ قم ... ۱۰۹

امام... چفیه... پلاک (نامه ای به حضرت معصومه علیهاالسلام) ... ۳۱

امام خمینی در قم ... ۱۴۶

امام زادگان مدفون در قم ... ۱۰۰

امام مهدی عجل الله تعالی فرجه الشریف در آثار شخصیت‌های اسلامی ... ۱۹۰

امام و اصلاح ساختار حوزه ... ۲۱۲

انفجار، حماسه خونین ۱۹ دی، آغازی دیگر برای حرکت توفنده امت مسلمان ایران و برپایی نظام اسلامی ... ۱۲۵

انقلاب اسلامی ایران به روایت خاطره ... ۱۲۶

اولین ها و آخرین هامرگ هنگامه ندارد ... ۲۱۳

اهدای یک کتابخانه شخصی به آستان حضرت معصومه علیهاالسلام ... ۳۲

اینجا قم است ... ۳۲

این همه میناگرها کار اوست ... ۲۱۳

ایوان آینه با معماری خاص و اسلوبی مخصوص، هنر و ذوق را با ایمان درهم آمیخته است (مصاحبه با استاد اسماعیلی) ... ۳۳

بار سفر شبانه را بستیم ... ۳۳

باغهای قم حقیقتی که امروز به افسانه می ماند ... ۱۴۷

با کاروان نور، جغرافیای تاریخی هجرت حضرت معصومه علیهاالسلام ... ۳۴

بانوی کرامت ... ۳۴

باید با پای برهنه می آمدم ... ۳۵

بایستگی ترمیم حوزه ۲۱۳۰۰۰

برای تعویض خشتهای طلاکاری شده گنبد ۲۰۰ کیلو طلا با عیار ۲۴ نیاز است ۳۵۰۰۰

بررسی اجمالی مسأله اعتیاد در استان قم ۱۴۸۰۰۰

ص: ۲۶۹

بررسی اجمالی موانع توسعه فرهنگی در استان قم ۱۴۸ ...

بررسی ارتباط نظام ارزشی دینی با سازگاری اجتماعی جوانان ۲۵ _ ۱۸ سال شهر قم ۱۴۹ ...

بررسی بحران هویت جوانان شهر قم ۱۴۹ ...

بررسی ساختار مراکز تحقیقاتی و پژوهشی ۱۵۰ ...

بررسی صنعت کاشی کاری در قم ۱۵۰ ...

بررسی صنعت گردشگری و نقش آن در اقتصاد قم ۱۵۱ ...

بررسی عزت نفس و افسردگی در دانش آموزان پسر واجد و فاقد پدر مدارس راهنمایی ۱۵۱ ...

بررسی میزان مشارکت مردم در انتخابات شورای اسلامی شهر قم ۱۵۲ ...

بررسی وضعیت فرهنگی عمومی استان قم ۱۵۲ ...

بررسی وضعیت مطالعه کتاب و روزنامه خوانی و مقایسه آن با کشور ۱۵۲ ...

برگهایی از دفتر خاطرات آیه الله حاج شیخ مرتضی حائری ۲۱۴ ...

برگی از تاریخ قم (تحفه الفاطمیین فی احوال قم و القمیین) ۱۲ ...

برنامه های حوزه باید با نیازهای جامعه هماهنگ باشد ۲۱۵ ...

[بست] ۱۱۰ ...

بقعه حضرت معصومه علیهاالسلام در قم ۳۶ ...

بمناسبه رحیل العلامه الطباطبائی، ذکریات و خواطر من السیره الشخصیه ۲۱۵ ...

بنای تاریخی پامنار قم ۱۵۳ ...

بنای شاهزاده ابراهیم محله دروازه کاشان قم ۱۰۰ ...

بهاءالدینی، خورشید اخلاق و عرفان ۲۱۶ ...

به مناسبت دهم ربیع الثانی، سالروز وفات حضرت معصومه علیهاالسلام ۳۶ ...

به مناسبت میلاد کرامت و سخاوت، عصمت و نجابت، حضرت فاطمه معصومه علیها السلام ۳۷۰۰۰

پاکیزه گوهر صدف اعتبار قم ۳۷۰۰۰

پانزده خرداد، نقطه عطفی در تاریخ اسلام ۱۲۷۰۰۰

پانزده خرداد، یا مرگ یا خمینی ۱۲۷۰۰۰

پای صحبت دل ۳۷۰۰۰

ص: ۲۷۰

پروانگان حریم معصومه علیهاالسلام ۳۸۰۰۰

پروین (کرامتی از بانوی کرامت) ۳۸۰۰۰

پژوهشی در زیارت نامه فاطمه معصومه علیهاالسلام ۳۸۰۰۰

پس از انتصاب آیه الله مسعودی به عنوان تولیت آستانه مقدسه، مراسم مذهبی حرم مطهر افزایش چشمگیری داشته است ۳۹۰۰۰

پنج نامه از فتحعلی شاه قاجار به میرزای قمی ۳۰۰۰

پیشگامان عکاسی قم ۱۹۰۰۰

پیشوایان مذهب شیعه ۲۱۶۰۰۰

تاریخ بنای برج شمالی باغ گنبد سبز ۱۰۰۰۰

تاریخ تشیع در ایران ۱۱۰۰۰

تاریخچه بنای دبیرستان حکیم نظامی قم ۱۱۱۰۰۰

تاریخچه بنای آستانه مبارکه قم ۳۹۰۰۰

تاریخ سیاسی حوزه ۱۲۷۰۰۰

تاریخ و زبان قوم «خلج» ۱۱۱۰۰۰

تأثیر وجودی حضرت معصومه علیهاالسلام بر حوزه علمیه قم، ایران و جهان اسلام ۴۰۰۰۰

تأسیس حوزه علمیه قم به روایت خاطره ۲۱۷۰۰۰

تأسیس دانشگاه بزرگ اسلامی در شهرستان مذهبی قم ۲۱۷۰۰۰

تأملی در جایگاه فرهنگی قم و مسایل و مشکلات آن ۱۵۳۰۰۰

تحفه الفاطمیین فی احوال قم و القمیین ۱۳۰۰۰

تحقیقی درباره کلمه قم ۱۵۴۰۰۰

تحلیل نظر سنجی از مردم قم درباره «موانع و راه کارهای توسعه فرهنگی در استان قم ۱۳۷۷» ۱۵۴۰۰۰

تحلیلی بر وضعیت فرهنگ، هنر و گردشگری در استان قم ۱۵۴۰۰۰

تذکره نویسان قمی ۱۹۰۰۰۰

تذکره عذری بیگدلی ۱۳۰۰۰۰

ترجمه رساله تنزیه القمیین ۱۴۰۰۰۰

ص: ۲۷۱

تشکیلات اداری آستانه مقدسه قم در یک نگاه ... ۴۰

تفسیر قرآن در حوزه علمیه قم ... ۲۱۷

تفصیل وقایع قحطی سال ۱۲۸۸ قم ... ۱۴

تک منار میدان کهنه قم و مقام سومی جهان ... ۱۵۵

تلاشهای سیاسی و اجتماعی شهید آقا مصطفی خمینی ... ۲۱۸

تندیس اخلاص (نگاهی به زندگی شیخ عباس قمی) ... ۱۹۱

توصیف قم از زبان قطره ای آب ... ۱۵۶

توهین به امام و قیام نوزده دی ... ۱۲۸

ثمره پایداری ... ۱۲۸

... جاده تهران به قم ... ۱۱۲

جامعه الزهراء علیهاالسلام حوزه علمیه خواهران، قم ... ۲۱۸

جایگاه و منزلت حضرت معصومه علیهاالسلام در روایت معصومین علیهم السلام ... ۴۱

جلوه های هنر در صحن و سرای حضرت معصومه علیهاالسلام ... ۴۱

جوانان قم، گل سرسبد جوانان جهان ... ۱۲۹

چرا اهالی قم شورش کردند ... ۱۲۹

چرا بی مهری به قم! ... ۱۵۶

چشمان مشتاق، دستان نیاز و ضریح مطهر جدید ... ۴۲

چند روایت درباره مقام و منزلت قم ... ۱۵۶

چهار صد و هشتاد نسخه خطی کتابخانه مرحوم حجه الاسلام و المسلمین طبسی حائری ... ۱۵

حاج ملا محمد صادق قمی، فقیه عالی قدر دوره قاجار و نامه او به ناصرالدین شاه در شکوه از مظالم عمال دولت ... ۲۱۹

حرم حضرت معصومه عليهاالسلام حرم اهل بيت عليهم السلام ۴۲ ...

حضرت آيه الله العظمى سيد شهاب الدين مرعشى نجفى ۲۱۹ ...

حضرت فاطمه معصومه عليهاالسلام سكان دار سفينه نجات و چراغ دار نور هدايت است ۴۳ ...

حضرت معصومه عليهاالسلام ۴۳ ...

ص: ۲۷۲

حضرت معصومه علیها السلام اختر تابان آل محمد صلی الله علیه و آله ... ۴۴

حضرت معصومه علیها السلام را بهتر بشناسیم ... ۴۴

حضرت معصومه علیها السلام زینب ثانی ... ۴۵

حضرت معصومه علیها السلام و قم در نگاه امام ... ۴۵

حضرت معصومه علیها السلام و هجرت به ایران ... ۴۵

حفظ حوزه های علمیه ... ۲۲۰

حلقه های مستانه ابرار ... ۴۶

حماسه جاوید ۱۹ دی ... ۱۳۰

حوزه علمیه قم از ابتدا تا کنون به روایت تاریخ ... ۲۲۱

حوزه علمیه و مبحث تبلیغات، مروری بر دیدگاههای رهبر معظم انقلاب ... ۲۲۲

حوزه و بانک اطلاعات، به سوی تکنولوژی ... ۲۲۲

حوزه بیدار قم ... ۲۲۰

خاندان علی صفی شهریارانی گمنام ... ۱۹۱

خانه ای در نیمروز ... ۴۶

خدمات آستانه مقدسه به مردم و ادارات و نهادهای شهر جعفریه (گازران) ... ۴۶

خطبه صبحگاهی در حریم معصومه علیها السلام ... ۴۷

خلاصه البلدان یا کتابی درباره قم صده یازدهم ... ۱۶

خورشیدهای پر فروغ حوزه ای ... ۲۲۳

دخت آفتاب ... ۴۸

در آستان کوثر ... ۴۸

در حد توان جهت عمران مسجد اعظم تلاش می کنیم ... ۴۸

در حوزه های علوم دینی استاد توسط شاگرد انتخاب می شود ... ۲۲۳

در سایه ضریح ... ۴۹

در محضر آیه الله طباطبایی (سلطانی) ... ۲۲۳

در نظام آموزش سنتی تخصصها فدای جامعیتها می شود ... ۲۲۴

ص: ۲۷۳

در نظام تحصیلی سنتی ما علم به مدرک وابسته نبوده است... ۲۲۴

دعوت از امام رضا علیه السلام برای سفر به ایران... ۱۱۲

دوختم چشم به اشراق نمازت بانو... ۵۰

۱۹ دی، جرقه ای نورانی در ظلمت طاغوتی... ۱۳۰

۱۹ دی، خیزش شکوهمند در تاریخ انقلاب... ۱۳۱

دیداری از شهر قم و پدیده های معماری آن... ۱۵۷

دیدید که آفتاب یتیم نبود... ۱۳۳

۱۹ دی، طلوعه مرحله نوین انقلاب... ۱۳۱

۱۹ دی، غریب قیام قم... ۱۳۲

۱۹ دی نوری در ظلمت ستم... ۱۳۲

۱۹ دی، نوری که در تاریکی درخشید... ۱۳۳

رحلت آیه الله العظمی خوانساری... ۲۲۴

رساله «اشعریان قم»... ۱۷

رساله «بدر مشعشع در حال ذریه موسی مبرقع»... ۱۷

رشیدی مطلق که بود؟... ۱۳۳

رمز قداست قم... ۵۰

روابط خانوادگی در زندگی طلبگی... ۲۲۵

رواقهای این بارگاه، مدرسه عشق و زاویه های آن تجلیگاه نور سبز ولایت است... ۵۰

رودخانه قم در طول تاریخ... ۱۱۳

روزی که آمدی... ۵۱

روش تدریس علوم شیعه امامیه در عتبات و ایران ... ۲۲۵

زائر کوی دوست ... ۲۲۶

زمینه های انقلاب اسلامی به روایت خاطره ... ۱۳۴

زندگانی آیه الله العظمی آقای بروجردی قدس سره ... ۲۲۶

زندگی، آثار و احوال شیخ ابوالحسن علی بن حسین بن موسی بن بابویه قمی ... ۱۹۲

ص: ۲۷۴

زندگی، آثار و احوال مولی محمد طاهر قمی ... ۱۹۳

زندگی، احوال و آثار حکیم قاضی سعید (متخلص به تنها) ... ۱۹۳

زندگی نامه علمی ابراهیم بن هاشم کوفی قمی ... ۱۹۳

زندگی نامه علمی _ رجالی شیخ منتجب الدین ... ۱۹۴

زندگی نامه آیه الله مؤمن قمی ... ۲۲۶

زندگی و آثار مولانا ملک قمی ... ۱۹۴

زیارتش بهانه نمی خواهد ... ۵۱

زیبید اگر خاک قم به عرش کند فخر ... ۵۲

سازمان زیباسازی، بهسازی و نوسازی اطراف حرم حضرت معصومه علیها السلام ... ۵۲

سالانه به طور متوسط یکصد هزار نفر از موزه آستانه مقدسه بازدید می کنند ... ۵۲

سالشمار زندگی امام خمینی ... ۲۲۷

سالی سه میلیون زائر، حرم حضرت معصومه علیها السلام را زیارت می کنند ... ۵۳

سپیده گشای انقلاب ... ۲۲۷

سپیده نور ... ۵۳

ستارگان حرم ... ۵۴

ستاره فروزان (پیرامون زندگی آیه الله العظمی میرزا هاشم آملی) ... ۲۲۸

ستاره نجمه ... ۵۵

سخنان هتاکانه شاه در قم شمارش معکوس برای سرنگونی ... ۱۳۴

سخنی در مورد تولیت آستانه مقدس حضرت فاطمه معصومه علیها السلام ... ۵۵

سفارشات زیارت حضرت معصومه علیها السلام ... ۵۵

سفر معنوی ۵۶۰۰۰

سفرنامه بهادر نظام ۱۸۳۰۰۰

سنگ نبشته های تاریخی در قم ۴۰۰۰

سیر تاریخ فقها و محدثان قمی ۱۹۵۰۰۰

سیری بر تاریخ و ویژگیهای تاریخی شهر قم ۱۱۳۰۰۰

ص: ۲۷۵

سیری در انوارالمشعشعین ... ۱۸

سیری در «تربت پاکان» ... ۱۹

سیمای حوزه در نگاه رهبر ... ۲۲۸

شاخصهای فرهنگی توسعه با تأکید بر شهر قم ... ۱۵۷

شجره طیبه ... ۲۲۹

شجره علمی خاندان اشعری قم ... ۱۹۶

شجره قم ... ۱۱۴

شرح حال فقیه اهل بیت علیهم السلام مرحوم آیه الله العظمی میرزا کاظم تبریزی ... ۲۲۹

شرح حال و آثار محمد بن قولویه ... ۱۹۷

شکوفه شور فکنده است در گلستانها ... ۵۶

شناخت و بررسی عوامل مؤثر بر گسترش شهر قم ... ۱۵۸

شناخت و تحلیل مکتب حدیثی قم از آغاز تا قرن پنجم هجری ... ۱۵۸

شناسایی دو غار دیدنی در استان قم ... ۱۵۹

شناسایی مرجع جوانان در انتخاب پوشش و آرایش غیر متعارف ... ۱۶۰

شناسنامه شهر قم در سفرنامه ها و متون قدیمی ... ۱۱۴

شناسنامه مطبوعات پژوهشی استان قم ... ۱۶۰

شهر زیارتی قم در راستای وصول به اهداف مذهبی ... ۱۰۱

شهر قم خلاف آن چیزی است که در غرب تصور می شود ... ۱۶۱

شهر قم مورد توجه و عنایت اهل بیت علیهم السلام است ... ۵۶

شیخ احمد قمی و مسلمانان تایلند ... ۱۹۷

شیخ صدوق ... ۱۹۸

صحیفه حوزویان ... ۲۳۰

صدای نقاره ... ۵۷

صنایع دستی و سوغات قم ... ۱۶۱

ضرورت تحول در شیوه های درسی حوزه های علمیه ... ۲۳۰

ص: ۲۷۶

ضریح مطهر جدید حضرت معصومه علیها السلام در قم ۵۷ ...

طرح توسعه ضلع جنوبی حرم مطهر ۵۸ ...

طلبه ای مجتهد می شود ۲۳۰ ...

عاصمه تشیع و معصومه اهل بیت علیهم السلام ۵۸ ...

عالمه آل طه ۵۹ ...

عباتنا المقدسه: ۱. قم ۵۹ ...

عدم آشنایی مردم به قوانین شهرداری و فرهنگ شهرنشینی مهم ترین مشکل شهرداری قنوات است ۱۶۱ ...

علامه بروجردی رحمه الله از دیدگاه آیه الله استادی ۲۳۱ ...

علی بن الحسین بن موسی بن بابویه قمی صدوق اول ۱۹۸ ...

علی بن محمد بن ابوشجاع بنا ۱۹۹ ...

علی درب قم ۱۱۵ ...

فاطمه معصومه علیها السلام فروغ فروزان اهل بیت علیهم السلام ۵۹ ...

فاطمه معصومه علیها السلام کریمه اهل بیت علیهم السلام ۶۰ ...

فداها ابوها ۶۰ ...

فرزندان امام کاظم علیه السلام ۶۱ ...

فرشتگان نیز برای خود جایی می جستند ۲۳۱ ...

فرق شیعه در ایران از اواسط قرن پنجم تا اوایل قرن هفتم ۱۱۵ ...

فرمان بانو ۶۱ ...

فعالیتها و عملکرد بنیاد شهید انقلاب اسلامی استان قم تشریح شد ۱۶۲ ...

فقهای قرن چهارم علی بن بابویه قمی ۱۹۹ ...

فلسفه و عرفان در نظر میرزای قمی ... ۲۳۲

«فلوس» های ضرب قم ... ۱۶۲

فهرست اقدامات و فعالیتهای آستانه مقدسه حضرت معصومه علیهاالسلام از سال ۷۱ الی ۸۰ ... ۶۱

فیروزه فردوس ... ۶۲

ص: ۲۷۷

فیضیه حماسه جاودانه ۱۳۵۰۰۰

فیضیه در خون و آتش ۱۳۵۰۰۰

فیضیه سه روز در محاصره (شرحی بر ماجرای سالگرد ۱۵ خرداد ۴۲ در سال ۱۳۵۴) ۱۳۶۰۰۰

فیضیه قلب تپنده انقلاب ۱۳۶۰۰۰

قاضی احمد قمی، نگارنده خلاصه التواریخ و گلستان هنر ۲۰۰۰۰

قاهان، زمردی در دل کویر ۱۶۳۰۰۰

قدمت هزار ساله ۶۳۰۰۰

قصه مصوّر بازدید مریضخانه قم ۱۱۶۰۰۰

قم [دستور حفر قنات ناصری] ۱۱۶۰۰۰

قم [دستور ساختن سد بر روی رودخانه قم] ۱۱۶۰۰۰

قم [شعر] ۱۳۷۰۰۰

قم [معرفی قم] ۱۶۳۰۰۰

قم [وجه تسمیه قم] ۱۶۳۰۰۰

قم [معرفی قم] ۱۶۴۰۰۰

قم [معرفی قم] ۱۶۴۰۰۰

قم بر بلندای ۱۹ دی ۱۳۷۰۰۰

قم بر قله قیام ۱۳۷۰۰۰

قم بی اقتدار، قم با اقتدار ۲۳۲۰۰۰

قم، تاریخچه کامل دومین شهر مقدس ایران ۱۱۷۰۰۰

قم خانه دوم من است ۶۳۰۰۰

قم در گذر زمان... ۱۱۷

قم در مسیر تاریخ... ۱۱۸

قم را آباد خواهیم کرد اگر... ۱۶۵

قم شناسی... ۱۶۵

قم، شهری که برگزیده دختر باب الحوائج است... ۶۴

ص: ۲۷۸

قم، مهاجرت، بی هنجاری ... ۱۶۶

قم میراث مقدس ... ۱۶۶

قم نامه ها ... ۱۹

قم، وجه تسمیه آن و قدمت تاریخی اش ... ۱۶۷

قم و حضرت معصومه علیها السلام در احادیث و روایات ... ۶۴

قم و حوزه علمیه ... ۲۳۳

قم و رای «برخورد تمدنها» ... ۱۶۷

قم و سینما ... ۱۶۸

قم و کاشان ... ۱۶۸

قیام ۱۹ دی به روایت اسناد و خاطرات ... ۱۳۸

کاوشی در واژه ستّ، ستّی، ستّیه ... ۶۵

کبوتران حرم ... ۶۵

کتاب «المقالات» سعد بن عبدالله اشعری قمی و مقایسه آن با «فرق الشیعه» نوبختی ... ۲۱

کتابخانه و کتابخوان در شهر مذهبی و علمی قم ... ۱۶۹

کتابخانه های عمومی شهر قم ... ۱۷۰

کتابخانه های عمومی قم ... ۱۷۰

کتابخانه بزرگ آیه الله العظمی مرعشی نجفی ... ۱۶۹

کتاب شناسی حضرت فاطمه معصومه علیها السلام و تاریخ قم ... ۲۱

کتاب شناسی قم ... ۲۲

کتابنامه حضرت معصومه علیها السلام ... ۲۲

کتابه های کاشیهای مرقد مطهر حضرت معصومه علیهاالسلام ۶۵۰۰۰

کتیبه های آستانه مقدسه قم ۶۶۰۰۰

کتیبه های دوره صفوی در قم ۶۶۰۰۰

کتیبه های صحن عتیق حضرت معصومه علیهاالسلام ۶۷۰۰۰

[کرامت حضرت معصومه علیهاالسلام] ۶۹۰۰۰

ص: ۲۷۹

کرامات معصومیه ۶۸ ...

کرامات معصومیه ۶۸ ...

کریمه، کوثر، کویر ۶۹ ...

کریمه اهل بیت علیهم السلام، حضرت معصومه علیها السلام ۶۹ ...

کریمه اهل بیت علیهم السلام، شفیعه روز جزاء ۷۰ ...

کند و کاوی در قباله های نکاح یکصد سال اخیر قم ۴ ...

گامهای مؤثری در جهت تجهیز و فهرست نگاری کتابخانه آستانه مقدسه برداشته ایم ۷۰ ...

گنج بریهایی بازمانده از قرن هفتم تا نهم در قم ۱۷۰ ...

گذری به زندگانی حاج شیخ عباس قمی ۲۰۰ ...

گزارش لحظه به لحظه از قیام خونین مردم قم ۱۳۸ ...

گزارش ویژه از کارگاه هنری آستانه مقدسه ۷۰ ...

گزارشی از تیمچه بزرگ بازار قم ۱۷۱ ...

گزارشی از خانه ملا صدرا در روستای کهک ۱۷۱ ...

گزارشی از ساخت مهره های سنتی در قم ۱۷۱ ...

گزارشی از فیلم داستانی بانوی کرامت ۷۱ ...

گزارشی از کتابخانه آستانه مقدسه حضرت معصومه علیها السلام ۷۱ ...

گزارشی از کتاب «گنجینه آثار قم» (جلد اول) مجید مرادی ۲۲ ...

گزارشی از گنجینه قرآنهاي خطی موزه آستانه مقدسه قم ۷۲ ...

گزارشی از مرمت و بازسازی یک قرآن نفیس از گنجینه آستانه مقدس حضرت معصومه علیها السلام ۷۳ ...

گزارشی از موزه آستانه مقدسه حضرت معصومه علیها السلام ۷۳ ...

گزارشی کوتاه درباره کتابخانه مسجد اعظم ... ۱۷۲

گستره کتاب و کتابخانه در حوزه های علمیه ... ۱۷۳

گفتگو با آیه الله سید عزالدین زنجانی ... ۷۴

گفتگو با معاون تولیت آستانه مقدسه قم ... ۷۴

ص: ۲۸۰

گفتگویی صمیمانه با تولیت آستانه مقدسه ... ۷۵

گلبرگهایی از تاریخ ... ۷۵

گل موسوی ... ۷۶

گلی از گلستان علم و معرفت ... ۲۳۳

گوشه ای از تاریخچه شهر قم (برگرفته از یک کتاب انگلیسی راجع به قم) ... ۱۱۹

گوشه هایی از فولکور ایران تعزیه حضرت معصومه علیها السلام ... ۷۷

مبانی طراحی در بافت تاریخی شهرهای مذهبی با تأکید بر شهر قم ... ۱۷۳

مجتمع فرهنگی آستانه حضرت معصومه علیها السلام ... ۷۷

مجموعه اشعار درباره حضرت معصومه علیها السلام ... ۷۸

محبوبه ای از تبار یاس ... ۷۸

محراب زرین امام زاده علی بن جعفر قم محفوظ در گنجینه دوران اسلامی ... ۱۷۴

مختصری از زندگی نامه حضرت فاطمه معصومه علیها السلام ... ۷۹

مختصری از زندگی نامه حضرت فاطمه معصومه علیها السلام ... ۷۹

مختصری درباره مسجد اعظم قم ... ۸۰

مدارس فقه ... ۲۳۳

مدارس قدیم قم ... ۲۳۵

مراکز مهم شیعه در ادوار مختلف اسلامی ... ۲۳۶

مرحوم آیه الله العظمی حاج سید احمد حسینی زنجانی ... ۲۳۶

مرحوم آیه الله العظمی حاج شیخ عبدالکریم حائری یزدی ... ۲۳۷

مرحوم آیه الله حاج میرزا محمد فیض قمی ... ۲۳۷

مرکز روحانیت عالم تشیع ... ۲۳۸

مریم آل رسول صلی الله علیه و آله ... ۸۰

مزارات قم ... ۱۰۱

مسافر خراسان (به مناسبت ولادت باسعادت حضرت معصومه سلام الله علیه) ... ۸۰

مسافر عشق ... ۸۱

ص: ۲۸۱

مستدرک کتابنامه حضرت معصومه علیها السلام ۲۳۰۰۰

مستندی درباره میلاد و وفات حضرت معصومه علیها السلام ۸۱۰۰۰

مسجد اعظم، بنایی باارزش با قدمتی نزدیک به نیم قرن ۸۲۰۰۰

مسجد جامع قم گم شده است! ۱۰۲۰۰۰

مسجد جمکران، تجلیگاه حضرت مهدی عجل الله تعالی فرجه الشریف ۱۰۳۰۰۰

مسجد جمکران، خاستگاه معنویت و معرفت ۱۰۳۰۰۰

مسجد مقدس جمکران ۱۰۳۰۰۰

مسجد مقدس جمکران ۱۰۴۰۰۰

مصاحبه با آیه الله سید جلیل زر آبادی ۲۳۸۰۰۰

مصاحبه با آیه الله عبدالحسین غروی تبریزی ۲۳۸۰۰۰

مصاحبه با استاد آیه الله حسین نوری ۲۳۹۰۰۰

مصاحبه با استاد محقق و فیلسوف عالی قدر سید جلال الدین آشتیانی ۲۳۹۰۰۰

مصاحبه با تولیت آستانه مقدسه ۸۲۰۰۰

مصاحبه با حضرت آیه الله العظمی فاضل لنکرانی ۸۲۰۰۰

مصاحبه با حضرت آیه الله حاج شیخ جعفر صبوری قمی ۲۴۰۰۰

مصاحبه با حضرت آیه الله حاج شیخ حسین برقی اهری ۲۴۰۰۰

مصاحبه با حضرت آیه الله حاج شیخ حسین مظاهری ۲۴۱۰۰۰

مصاحبه با حضرت آیه الله حاج شیخ رمضانعلی املائی ۲۴۱۰۰۰

مصاحبه با حضرت آیه الله حاج شیخ محمد کلباسی ۲۴۱۰۰۰

مصاحبه با حضرت آیه الله حاج علیرضا ممجد ۲۴۲۰۰۰

مصاحبه با حضرت آیه الله سید احمد خرازی ... ۸۳

مصاحبه با حضرت آیه الله محمد رضا مهدوی کنی ... ۲۴۲

مصاحبه با حضرت آیه الله مرحوم حاج شیخ محمود شریعت مهدوی قزوینی ... ۲۴۲

مصاحبه مطبوعاتی تولیت آستانه مقدسه ... ۸۳

مصرف کالای فرهنگی در قم ... ۱۷۴

ص: ۲۸۲

[معجزه حضرت معصومه علیهاالسلام] ۸۴ ...

معجزه حضرت معصومه علیهاالسلام را با چشم خود دیدم ۸۵ ...

معرفی اجمالی از حوزه علمیه قم ۲۴۳ ...

معرفی امام زادگان قم ۱۰۴ ...

معرفی امام زادگان معروف قم ۱۰۵ ...

معرفی بعضی از اماکن دیدنی قم ۱۰۵ ...

معرفی شیخان کبیر ۲۰۱ ...

معرفی کتابخانه های شخصی قم ۱۷۵ ...

معصومه قم در سفرنامه پرنسس بی بسکو با نام: هشت بهشت ۱۸۴ ...

مقابر باغ گنبد سبز ۱۰۵ ...

مقام حضرت معصومه علیهاالسلام ۸۵ ...

مقام شاعری حکیم میرزا محمد سعید خان قمی ۲۰۱ ...

مقایسه برخی شاخصهای فرهنگ عمومی شهرستان قم با ایران ۱۷۵ ...

مقایسه نظامهای ارزشی نوجوانان با والدین در شهر قم ۱۷۶ ...

مکاتبات فیض و قاضی سعید قمی ۴ ...

مکان یابی و پیدایش شهر قم ۱۲۰ ...

ملا صدرا و پناهگاه علمی ۸۶ ...

ملا غضنفر گلجاری قمی ۲۰۲ ...

من از فراز زمین از غبار می آیم ۸۷ ...

منشأ اعتراضات بعضی از مستأجرین آستانه عدم توجه به مسأله وقف و بی تفاوتی در عمل به قانون است ۸۷ ...

میراث فرهنگی حرفهای ناگفته از دل سالهای خاموش ... ۱۷۶

میزان و نحوه گذران اوقات فراغت جوانان استان قم ... ۱۷۷

میوه عصمت ... ۸۷

میهمان عزیز ... ۸۸

ص: ۲۸۳

نام این داستان را شما انتخاب کنید... ۸۸

نامه ای از میرزای قمی به آقا محمد خان قاجار... ۵

نامه ای به حضرت معصومه علیهاالسلام... ۸۹

نجمه، نگین بندگی... ۸۹

نسخه شناسی یک جلد قرآن نفیس، وقف بر آستانه مقدسه حضرت معصومه علیهاالسلام با گواهی مرحوم علامه مجلسی به
عنوان وکیل واقف... ۲۳

نظری بر اسامی و القاب حضرت فاطمه معصومه علیهاالسلام... ۸۹

نظری بر گنجینه قرآن در آستانه حضرت معصومه علیهاالسلام... ۹۰

نقش ارتباطی قم، راهها و دیدگاهها... ۱۷۷

نقش امام خمینی (ره) در جنبش سیاسی _ مذهبی پانزده خرداد... ۱۳۹

نقش ایمان در نظام سنتی آموزش... ۲۴۳

نقش علمای برجسته در ترویج و تجلیل از آیه الله حائری (گفتگو با حجه الاسلام اشراقی فرزند آیه الله ارباب)... ۲۴۴

نقشه طرح توسعه اطراف حرم ۱۱ بار تغییر یافته است... ۹۰

نگاهی به آستانه حضرت معصومه علیهاالسلام... ۹۱

نگاهی به تاریخ قم... ۱۲۰

نگاهی به دو حوزه بزرگ نجف و قم... ۲۴۴

نگاهی به روند نام گذاری و تغییر نام اماکن عمومی... ۱۷۸

نگاهی به زندگانی حضرت معصومه علیهاالسلام... ۹۱

نگاهی به زندگی آیه الله العظمی بروجردی رحمه الله علیه... ۲۴۵

نگاهی به زندگی علمی و آثار شهید آقا مصطفی خمینی... ۲۴۶

نگاهی به زندگی نامه آیه الله حاج سید مهدی روحانی، نماینده مردم قم در مجلس خیرگان رهبری ... ۲۴۶

نگاهی به صنایع دستی استان قم ... ۱۷۸

نگاهی به قیام مردمی قم در کلام امام ... ۱۳۹

ص: ۲۸۴

نگاهی به کارنامه حوزه های قدیم ... ۲۴۷

نگاهی به «گنجینه آثار قم» ... ۲۴

نگاهی به موزه آستانه مقدسه قم ... ۹۱

نگاهی به وضعیت مراکز فرهنگی _ پژوهشی شهر قم ... ۱۷۹

نگرانیهای امام درباره حوزه ... ۲۴۷

نگرشی بر حوزه های علمیه ... ۲۴۸

نگرشی بر حوزه های علمیه در عصر حاضر ... ۲۴۸

نگرشی به متون آموزشی حوزه ... ۲۴۹

نگین شهرمان را دریابیم ... ۹۲

نماز باران ... ۱۲۱

نمی توان روزی را بدون کرامت به سر برد (نشستی با معاونت اداری _ مالی آستانه مقدسه حضرت معصومه علیهاالسلام) ...

۹۲

نور دیده امام (خاطرات حجه الاسلام و المسلمین سید علی اکبر محتشمی) ... ۲۴۹

نیم نگاهی بر بارگاه فاطمی ... ۹۳

وضعیت بازسازی گنبدهای حرم مطهر و مسجد اعظم و طباطبایی تشریح شد ... ۹۳

وضعیت سیاسی، اجتماعی، اقتصادی قم در دهه هفتاد میلادی ... ۱۸۰

وضعیت مطالعه غیر درسی دانش آموزان ... ۱۸۰

وقایع سفر ناصرالدین شاه به قم ... ۱۸۵

وقف نامه دو قنات در قم ... ۶

ویژگیهای تاریخی قم ... ۱۲۱

ویژگیهای حضرت معصومه علیهاالسلام ۹۳۰۰۰

ویژه نامه استان قم ۱۸۰۰۰۰

هاجر آل رسول صلی الله علیه و آله ۹۴۰۰۰

هدف ما تغذیه معنوی و فکری زائران حرم مطهر است ۹۴۰۰۰

هفت بنای ارزشمند قم بازمانده از قرن هشتم هجری قمری ۱۰۵۰۰۰

ص: ۲۸۵

همسر رضاشاه از درون کاخ پهلوی می گوید... ۱۲۲

هنر در حریم حضرت معصومه علیهاالسلام... ۹۵

هنوز شهر آذین بسته به یمن قدم تو بود که... ۹۵

یا حضرت معصومه علیهاالسلام... ۹۵

یاد آن سبز... ۱۳۹

یادداشتهای یک کیوتر حرم... ۹۶

یادی از وقایع ۱۹ دی ۵۶ در شهر خون و قیام، قم... ۱۴۰

یک جهان عشق نهان است اینجا... ۱۴۰

یک سند از قرن دهم... ۶

ص: ۲۸۶

فہرست مؤلفان و مترجمان

آشوری ... ۴۸

ابراہیم باستانی پاریزی ... ۱۴۵

ابراہیم سلیمانی ... ۱۹۰

ابوالفضل شکوری ... ۲۰۸

ابوالفضل مصفیٰ ... ۱۸۴

ابوالفضل مطہری ... ۱۷۷

ابوالقاسم مشیری ... ۳۹

احمد اصفہانی ... ۴۵

احمد ترابی ... ۲۱۲

احمد حسین خانی ... ۹۲

احمد حسین زادہ ... ۱۷۲

احمد نیکزاد ... ۱۴۳، ۱۴۸، ۱۵۲، ۱۶۰، ۱۷۵

ادوارد براون ... ۱۱۲

اردشیر مجرد تاکستانی ... ۷۰

اسماعیل اسماعیلی ... ۲۱۲، ۲۴۴

اشرف آشوری ... ۲۹، ۳۷

اعظم زارعی ... ۵۱، ۹۵

اعظم گلیان ... ۱۱۷

افرا ... ۱۵۶

اقدس رئیس دانایی ... ۱۷۵

اکبری ... ۵۱

الیاس محمدیگی ... ۹۴

امیر بهرامی ... ۱۲۹

امیر حمزه مهرابی ... ۱۷۸

امیر رازی ... ۱۶۸

اولف کوته ... ۱۶۱

ایرانی ... ۴۵

باقری ... ۸۰

بنایی ... ۱۳۵

بهزاد یوسف زاده ... ۷۲

ص: ۲۸۷

بهناز صفری ... ۱۷۹

پیروز مجتهدزاده ... ۱۶۷

جلال انصاری ... ۱۵۷

جمال الدین شیرازیان ... ۱۹۸

جواد محدثی ... ۳۰، ۵۸، ۶۰، ۱۳۷

جواد مصرآبادی ... ۱۷۶

حامد حجتی ... ۳۳، ۵۰، ۵۶، ۷۶، ۷۸، ۸۷

حجت کشفی ... ۴۱، ۷۳

حسن ایدرم ... ۱۲۱، ۱۹۷

حسن بن محمد بن حسن قمی ... ۱۲

حسن بیگی ... ۱۲۱

حسن تلاشان ... ۱۲۸

حسن زندیه ... ۱۱۱، ۱۸۰

حسن عادل خانی ... ۱۴۳، ۱۴۶

حسن عاشوری لنگرودی ... ۱۲۸

حسین ایرانی ... ۱۳۲، ۱۳۷

حسین مقیسه ... ۳۸

حمید رضا ترابی ... ۳۵

حمید رضا وطن خواه ... ۱۴۹، ۱۵۱

حمید عابدی ... ۱۵۵

حمیدی ۳۷۰۰۰

خالد توفیق ۲۱۵۰۰۰

داود الهامی ۱۱۲، ۶۱۰۰۰

داود سید میرزایی ۸۰۰۰۰

دوستعلی خان معیر الممالک ۱۸۵۰۰۰

ذبیح الله منصوری ۱۱۲۰۰۰

ذبیح اله صفا ۱۱۵۰۰۰

رسول جعفریان ۱۲۰۰۰۰

رضا استادی ۱۵۰۰۰

رضا امینی ۱۱۷۰۰۰

رضا دلاوری ۱۵۴۰۰۰

رضا شجاعی ۴۰۰۰۰

رقیه آقاجانی ۹۱۰۰۰

زهرا اباذری ۱۱۹۰۰۰

زهرا تشکر ۱۵۴۰۰۰

زهرا خراسانی ۵۳، ۴۵۰۰۰

زهرا عربیان ۱۵۳۰۰۰

زینب سید میرزایی ۳۱۰۰۰

سید ابا صالح کشفی ۹۰۰۰۰

سید ابوالفضل یوسفی ۱۸۰۰۰

سید ابوالقاسم حسینی (ژرفا) ۴۸۰۰۰

سید تقی واردی ۲۲۲۰۰۰

سید جعفر موسوی ۶۷۰۰۰

سید حسن اسلامی ۲۰۶۰۰۰

سید حسن امین ۱۱۵۰۰۰

سید حسن بنی حسینی ۱۷۵۰۰۰

سید حسین مدرسی طباطبایی ۳، ۴،

۵، ۶، ۶۶، ۱۰۱، ۱۰۵، ۱۱۳، ۱۶۲، ۱۷۰، ۱۹۱، ۱۹۹، ۲۰۰، ۲۱۹، ۲۳۲، ۲۳۵

سید صدرالدین طاهری ۲۲۳، ۲۲۴

ص: ۲۸۸

سید عباس رضوی ... ۲۱۸، ۲۴۷

سید عباس میری ... ۲۴۶

سید عبدالرسول جعفری ... ۱۳۶

سید علی رضا سید کباری ... ۳۴

سید علی ملکوتی ... ۶۵، ۱۴۷

سید محمد سید علی ... ۱۰۹

سید محمود مرعشی نجفی ... ۱۶۹

سید مرتضی فاطمی ... ۱۵۱

سید مهدی شمس الدین ... ۱۳۷، ۱۳۹

سینا واحد ... ۲۳۲

شکرالله خاکنند ... ۱۱۳

صادق رحمانی ... ۶۳

صادق گلزاده ... ۶۹، ۱۳۱، ۱۳۵

صادق نشأت ... ۲۲۵

صادق همایونی ... ۷۷

طیبه فرد ... ۸۶

طیبی ... ۸۹

عارفی ... ۷۴

عباس رستگار ... ۱۵۰

عباس زارع ... ۱۳۹

عباس صالح مدرسه ای ... ۸۸

عباس عبدالمحمدی ... ۱۶۶

عباس فرستاد ... ۱۸۹

عباس یوسفی ... ۲۱۳

عبدالرضا ایزدپناه ... ۲۱۱

عقیقی بخشایشی ... ۱۹۹

علامه شریف ابوالحسن الفتونی العاملی ... ۱۴

علی آقاجانی قناد ... ۱۹۳

علی اشرف صادقی ... ۱۸

علی اصغر فقیهی ... ۱۱۸، ۵۵

علی اصغر کاویانی ... ۳۸

علی اکبر تشید ... ۱۱۰

علی اکبر ذاکری ... ۲۲۷، ۲۱۳

علی اکبر شهابی ... ۲۷

علی اکبر مهدی پور ... ۱۰۳، ۴۴

علی انصاری بویراحمدی ... ۱۹۴

علی باباجانی ... ۷۱

علی جواهر کلام ... ۲۳۰

علی رفیعی علامرودشتی ... ۱۴۴، ۲۴، ۱۲

علی شیرخانی ... ۱۳۸، ۱۳۶

علی صداریی خوبی ... ۱۹،

۱۳، ۲۲، ۶۳، ۱۹۳

علی محمدی ... ۲۰۵

علینقی النقی ... ۲۳۶

عمید قمی ... ۱۷۰

غلامرضا کرباسچی ... ۱۲۶

غلامرضا گلی زواره ... ۱۹۷

غلام عباس شمس ... ۸۱

فاطمه زحمتکش ... ۱۶۱

فاطمه عبادی زنجانی ... ۴۶

ص: ۲۸۹

قربان عزیززاده ۲۳۰۰۰

کاظم الشیخ محمد تقی الجواهری ۱۴۰۰۰

کاظم عرب ۱۰۰۰۰

۱۰۵، ۱۲۰، ۱۵۳، ۱۷۱، ۱۷۴

کاظمی ۲۳۱۰۰۰

کاویان ۳۶۰۰۰

کشاوری ۵۶۰۰۰

لیلا سعیدی برا ۹۵۰۰۰

مجتبی احمدی ۲۲۰، ۲۲۷

مجید مرادی ۱۴، ۲۲

محسن بهشتی ۱۵۸۰۰۰

محسن ساری مقدم ۱۷۷۰۰۰

محسن مرتضوی ۴۷۰۰۰

محمد اصغری نژاد ۳۱، ۸۹

محمد پارچه باف ۲۲۹۰۰۰

محمد تقی صادقی ۱۶۹۰۰۰

محمد جعفر شفقت ۱۰۲۰۰۰

محمد جواد مشکور ۲۱۰۰۰

محمد حاجی تقی ۱۹۶، ۱۹۵

محمد حسن نجفی ۷۴۰۰۰

محمد خامه یار ... ۷۰، ۱۳۰

محمد دانش پژوه ... ۱۹

محمد رضا آقایی ... ۱۳۳

محمد رضا جباری ... ۱۵۸

محمد رضا دربیگی نامقی ... ۴

محمد رضا مبلغی ... ۱۹۲، ۱۹۳

محمد روشن ... ۱۸۳

محمد سید ابراهیمی ... ۱۴۰

محمد صادق مزینانی ... ۲۲۰

محمد صحتی سردرودی ... ۱۴

محمد عابدی ... ۳۴، ۳۸

محمد علی زم ... ۱۲۹

محمد علی مجاهدی (پروانه) ... ۱۹۴،

۱۹۰، ۲۰۱، ۲۰۲

محمد علی معلم حبیب آبادی ... ۱۷

محمد کاظمی ... ۹۹

محمد محمدی ... ۱۷۳

محمد محمدی اشتهاردی ... ۴۴، ۵۲

محمد محیط طباطبایی ... ۱۱، ۱۶

محمد مهدی آصفی ... ۲۳۳

محمد مهدی احمدی ۱۴۸۰۰۰

محمد مهران ۵۷۰۰۰

محمد واعظ زاده خراسانی ۲۰۸۰۰۰

محمد هادی حمیدیان ۹۵۰۰۰

محمد هادی عسگرزاده ۸۸۰۰۰

محمود لسانی ۱۵۴۰۰۰

مرتضی بنی فضل ۲۴۸۰۰۰

مرتضی داستانی ۱۳۸۰۰۰

مرتضی رسولی ۱۲۲۰۰۰

مرتضی عبدالوهابی ۴۹، ۴۶۰۰۰

ص: ۲۹۰

مرتضی نجومی ۲۲۳۰۰۰

مرضیه بیات ۸۲۰۰۰

مریم بصیری ۱۶۳، ۶۲۰۰۰

مریم یعقوبی ۱۷۱، ۱۵۰۰۰

مسیح علی پور ۱۷۴، ۱۵۲، ۱۴۹۰۰۰

معصومه بابکی ۹۱۰۰۰

منوچهر خدایار محبی ۲۱۶۰۰۰

منوچهر ستوده ۶۶، ۶۵۰۰۰

منیژه آرمین ۵۷۰۰۰

موسوی ۲۴۸۰۰۰

موسوی گرگانی ۲۰۶۰۰۰

مهدی تقوایی ۵۲۰۰۰

مهدی توکلیان ۲۰۱۰۰۰

مهدی حاضری ۱۴۶۰۰۰

مهدی رضوانی پور ۸۷۰۰۰

مهرالزمان نوبان ۱۱۴۰۰۰

مهندس سروش ۵۸۰۰۰

میرزا حسین نوری طبرسی ۱۷۰۰۰

میرزا علی اکبر فیض قمی ۱۴۰۰۰

ناجی ۱۲۵۰۰۰

ناصرالدین انصاری قمی ... ۲۱،

۲۳، ۲۰۹، ۲۲۸

ناصرالدین شاه حسینی ... ۲۳۸

ناصر باقری بیدهندی ... ۱۷، ۲۲، ۲۰۷، ۲۱۹

ناصر فرهنگ ... ۲۱۰

ناهید طیبی ... ۵۵

نسرین رسولی ... ۱۵۶

نظری ... ۲۳۱

هادی دانشور ... ۵۵، ۹۳

ص: ۲۹۱

فهرست مطبوعات

«آبادگران قم» ... ۱۶۱، ۱۶۵

«آفتاب یزد» ... ۹۱

«آینده» ... ۱۱۶

«آینه میراث» ... ۱۴۴

«ارمغان» ... ۱۱۰

«استوار» ... ۱۰۱، ۱۰۵، ۱۱۳

«اطلاعات» ... ۱۳۷، ۱۳۹، ۱۶۱

«اطلاعات سالانه» ... ۱۶۳

«اطلاعات ماهانه» ... ۳۰، ۱۱۷، ۲۳۰، ۲۳۸

«الوحده» ... ۲۱۵

«الهادی» ... ۵۹، ۱۰۹، ۱۱۵

«امت اسلامی» ... ۱۲۷، ۱۳۰

«انتظار» ... ۱۰۳

«اندیشه اسلامی» ... ۲۲۳، ۲۲۴، ۲۴۳

«ایران شهر» ... ۲۷، ۱۶۸

«ایمان» ... ۳۶، ۵۹، ۸۲، ۹۱

۹۹، ۱۱۴، ۱۶۶، ۱۸۹

«باستانشناسی» ... ۱۴۵

«بررسی های تاریخی» ... ۳، ۱۹۱، ۲۰۰

«بعثت» ۹۱ ...

«پاسدار اسلام» ۴۲، ۴۴ ...

«پژوهش و حوزه» ۲۰۵ ...

«پلیس انقلاب» ۱۲۷ ...

«پیام آستانه» ۲۷، ۲۹، ۳۰، ۳۲ ...

۳۳، ۳۵، ۳۶، ۳۸، ۳۹، ۴۰، ۴۱، ۴۲، ۴۳، ۴۵، ۴۸، ۵۰، ۵۱، ۵۲، ۵۴، ۵۶، ۵۸، ۶۰، ۶۱، ۶۴، ۶۵، ۶۸، ۷۰، ۷۴، ۷۵، ۷۶، ۷۸، ۷۹،
۸۰، ۸۱، ۸۳، ۸۵، ۸۶، ۸۷، ۸۹، ۹۲، ۹۳، ۹۴، ۱۰۴، ۱۰۵، ۱۰۹، ۱۳۰ ...

ص: ۲۹۳

۱۶۱، ۱۶۵، ۲۱۶، ۲۱۸، ۲۳۱، ۲۴۳، ۲۴۵

«پیام حوزه» ... ۲۲۹

«پیام زن» ... ۵۵، ۵۷، ۶۰، ۶۲، ۷۳، ۱۶۳

«پیام قم» ... ۱۵۹، ۲۰۵

«جام جم» ... ۱۲۲

«جمهوری اسلامی» ... ۵۹، ۱۳۱، ۱۶۲

۲۱۲، ۲۱۴، ۲۲۹، ۲۴۴

«حضور» ... ۱۲۸، ۲۴۹

«حوزه» ... ۱۹۰، ۲۰۶، ۲۱۱

۲۱۲، ۲۱۳، ۲۱۸، ۲۲۰، ۲۲۷، ۲۲۸، ۲۳۰، ۲۳۸، ۲۳۹، ۲۴۰، ۲۴۱، ۲۴۲، ۲۴۶، ۲۴۷، ۲۴۹

«خواندنیها» ... ۳۶، ۶۴، ۱۱۲

«دنیای جوانان» ... ۲۸، ۳۰، ۵۳

۶۱، ۸۱، ۱۰۰، ۱۰۳، ۱۲۱، ۱۲۷، ۱۵۶، ۱۶۷، ۲۱۵، ۲۲۰، ۲۲۱، ۲۲۲، ۲۲۵، ۲۴۴

«۱۹ دی» ... ۳۱، ۳۸، ۵۱

۶۳، ۶۹، ۸۸، ۹۰، ۹۲، ۹۵، ۹۶، ۱۰۲، ۱۲۸، ۱۳۱، ۱۳۲، ۱۳۳، ۱۳۵، ۱۳۸، ۱۴۷، ۱۵۵، ۱۷۱، ۱۷۶، ۱۹۱، ۱۹۸، ۲۲۶

«راهنمای کتاب» ... ۱۸۳

«رسالت» ... ۸۰، ۹۹، ۱۳۰، ۱۴۵

«روزنامه وقایع اتفاقیه» ... ۶۹، ۸۴، ۸۵، ۱۱۰، ۱۱۶

«زائر» ... ۵۳، ۹۲، ۱۰۱، ۱۰۳، ۲۰۱، ۲۲۶

«سروش» ... ۱۲۵، ۱۴۰، ۱۷۳، ۲۰۶، ۲۱۷

«شکوفه های حیات» ... ۷۹

«عروه الوثقی» ... ۱۲۵، ۱۳۳،

۱۳۵، ۱۳۶، ۱۴۰، ۱۳۷

«علوم حدیث» ... ۱۹۶

«فرهنگ اسلام» ... ۲۹، ۶۸، ۲۰۰

«قدس» ... ۳۷

«قم امروز» ... ۹۵، ۱۱۱،

۱۱۷، ۱۵۶، ۲۱۳، ۲۳۳، ۲۴۶

«کاوه» ... ۷۷

«کتاب سال» (کیهان سال) ... ۱۶۴

«کوثر» ... ۱۳، ۲۲، ۲۳، ۲۹، ۳۱،

۳۲، ۳۳، ۳۴، ۳۷، ۳۸، ۴۱، ۴۵، ۴۷، ۴۸، ۴۹، ۵۰، ۵۲، ۵۵، ۵۶، ۵۸، ۶۳، ۶۷، ۷۱، ۷۲، ۷۴، ۷۵، ۷۶، ۷۷، ۸۲، ۸۳، ۸۵، ۸۷، ۸۸

۸۹، ۹۰، ۹۲، ۹۳، ۹۵

«کیهان اندیشه» ... ۲۳۳، ۲۴۸

«کیهان فرهنگی» ... ۶۵

«گلچرخ» ... ۱۸۴

«گوهر» ... ۱۱، ۱۶، ۲۱

«مبلغان» ... ۳۴، ۴۸

«مجله دانشکده ادبیات تهران» ... ۱۱۵

«مسجد» ... ۱۹۷، ۲۰۹، ۲۱۰

«معارف اسلامی» ۲۷، ۶۶، ۱۹۸ ...

«معارف اسلامی» (نشریه سازمان اوقاف) ...

۳۹، ۲۸ ...

«معارف جعفری» ۱۵۴، ۱۶۳، ۱۶۹ ...

«مکتب اسلام» ۴۴، ۶۱، ۱۱۲ ...

ص: ۲۹۴

۲۳۳، ۲۳۰، ۲۲۶، ۲۲۴، ۲۱۷، ۱۹۹، ۱۷۰

«مهر» ۱۴۵، ۱۲۹، ۵۲ ...

۲۳۲، ۱۷۷، ۱۶۸، ۱۵۶

«میراث جاویدان» ۱۱۳، ۷۳، ۲۳ ...

«میراث شهاب» ۱۱۹، ۱۸، ۱۴، ۱۲ ...

«ناظر قم» ۱۷۸، ۱۴۴، ۴۳ ...

«ناظر» ۱۸۰ ...

«نامه آستان قدس» ۲۰۸ ...

«نامه قم» ۱۹، ۱۷، ۱۴، ۱۳، ۴ ...

۱۵۲، ۱۵۱، ۱۵۰، ۱۴۹، ۱۴۸، ۱۴۶، ۱۴۳، ۱۳۹، ۱۳۸، ۱۳۶، ۱۲۱، ۱۲۰، ۱۱۸، ۱۱۵، ۱۱۴، ۱۱۱، ۱۰۵، ۱۰۰، ۶۵، ۵۵، ۲۴، ۲۲
۱۹۴، ۱۹۳، ۱۹۲، ۱۹۰، ۱۸۰، ۱۷۹، ۱۷۸، ۱۷۷، ۱۷۶، ۱۷۵، ۱۷۴، ۱۷۳، ۱۷۱، ۱۶۹، ۱۶۷، ۱۶۶، ۱۶۰، ۱۵۸، ۱۵۷، ۱۵۴، ۱۵۳
۲۰۲، ۲۰۱، ۱۹۷

«نشریه دانشکده الهیات و معارف اسلامی مشهد» ۱۵۸ ...

«نور علم» ۲۰۹، ۲۰۷، ۱۵ ...

۲۳۷، ۲۳۶، ۲۲۸، ۲۲۳، ۲۱۹

«وحید» ۵۷، ۶، ۵، ۴ ...

۲۳۶، ۲۳۵، ۲۳۲، ۲۱۹، ۲۱۶، ۱۷۰، ۶۶

«هنر دینی» ۷۸، ۷۱ ...

«هنر معاصر» ۱۹۰ ...

«هنر و مردم» ۱۹۹، ۱۶۲، ۱۵۷ ...

«یاد» ۲۲۳، ۲۱۷، ۲۱۳، ۲۰۸، ۱۳۴، ۱۲۹، ۱۲۶ ...

«يادگار» ۲۲۵ ...

«يغما» ۱۸۵ ...

ص: ۲۹۵

۵۶۹. «آبادگران قم» (گاهنامه) نشریه داخلی انجمن شرکت های ساختمانی و تأسیساتی استان قم.
۵۷۰. «آفتاب یزد» (روزنامه) صاحب امتیاز و مدیر مسؤول: منصور مظفری.
۵۷۱. «آموزه» (مجموعه مقالات) مؤسسه آموزشی و پژوهشی امام خمینی (ره).
۵۷۲. «آینده» (ماهنامه) صاحب امتیاز و مدیر مسؤول: دکتر محمود افشار. سپس: ایرج افشار.
۵۷۳. «آینه میراث» (فصلنامه) صاحب امتیاز: مرکز نشر میراث مکتوب، مدیر مسؤول: اکبر ایرانی.
۵۷۴. «ارمغان» (ماهنامه) مدیر مسؤول: وحید دستگردی.
۵۷۵. «استوار» (هفته نامه) صاحب امتیاز: ابوالفضل طهماسبی.
۵۷۶. «اطلاعات» (روزنامه) صاحب امتیاز: مؤسسه اطلاعات، مدیر مسؤول: سید محمود دعائی.
۵۷۷. «اطلاعات سالانه» صاحب امتیاز و مدیر مسؤول: ع. مسعودی.
۵۷۸. «اطلاعات ماهانه» مدیر مسؤول: ع. مسعودی.
۵۷۹. «الوحده» (ماهنامه) مدیر مسؤول: مرتضی بهشتی.
۵۸۰. «الهادی» (فصلنامه، مجله دار التبلیغ اسلامی) صاحب امتیاز و مدیر مسؤول: احمد عباسی.
۵۸۱. «امت اسلامی» (هفته نامه) مدیر مسؤول: جعفر قوامی پور.

۵۸۲. «انتظار» (فصلنامه) صاحب امتیاز: مرکز تخصصی مهدویت (بنیاد فرهنگی حضرت مهدی موعود عجل الله تعالی فرجه)، مدیر مسؤول: مسعود پور سید آقایی.

۵۸۳. «اندیشه اسلامی» (هفته نامه) صاحب امتیاز و مدیر مسؤول: محمد مجتهد شبستری.

۵۸۴. «ایران» (روزنامه) صاحب امتیاز: سازمان خبرگزاری جمهوری اسلامی، مدیر مسؤول: عبدالرسول وصال.

۵۸۵. «ایران شهر» (سالنامه، نشریه کمیسیون ملی یونسکو در ایران) سال ۱۳۴۳ ه. ش.

۵۸۶. «ایران شهر» (ماهنامه) مدیر مسؤول: حسین کاظم زاده.

۵۸۷. «ایمان» (روزنامه) صاحب امتیاز و مدیر مسؤول: حیدر ضیغمی.

۵۸۸. «باستانشناسی» (فصلنامه) صاحب امتیاز: اداره کل باستانشناسی ایران.

۵۸۹. «بررسی های تاریخی» (ماهنامه، نشریه ستاد بزرگ ارتشتاران) زیر نظر: هیأت رئیسه.

۵۹۰. «بعثت» (هفته نامه) صاحب امتیاز و مدیر مسؤول: سید هادی خسرو شاهی.

۵۹۱. «پاسدار اسلام» (ماهنامه) صاحب امتیاز: دفتر تبلیغات اسلامی حوزه علمیه قم، مدیر مسؤول: محمد حسن رحیمیان.

۵۹۲. «پژوهش و حوزه» (فصلنامه) صاحب امتیاز: معاونت پژوهشی مرکز مدیریت حوزه علمیه قم، مدیر مسؤول: مجید خالق پور.

۵۹۳. «پلیس انقلاب» (ماهنامه، سازمان عقیدتی سیاسی شهربانی جمهوری اسلامی ایران) صاحب امتیاز و مدیر مسؤول: محمد علی شهیدی.

۵۹۴. «پیام آستانه» (هفته نامه) صاحب امتیاز: آستانه مقدسه حضرت معصومه علیها السلام.

۵۹۵. «پیام حوزه» (فصلنامه) صاحب امتیاز: شورای عالی حوزه علمیه، مدیر مسؤول: سید هاشم حسینی بوشهری.

۵۹۶. «پیام زن» (ماهنامه) صاحب امتیاز: دفتر تبلیغات اسلامی حوزه علمیه قم، مدیر مسؤول: محمد عبایی خراسانی.

۵۹۷. «پیام قم» (هفته نامه) صاحب امتیاز و مدیر مسؤول: حجت حیدری.

۵۹۸. «جام جم» (روزنامه) صاحب امتیاز: سازمان صدا و سیما جمهوری اسلامی ایران، مدیر مسؤول: حسین انتظامی.

۵۹۹. «جمهوری اسلامی» (روزنامه) مدیر مسؤول: مسیح مهاجری.

۶۰۰. «حضور» (فصلنامه) صاحب امتیاز: مؤسسه تنظیم و نشر آثار امام خمینی (ره)، مدیر مسؤول: حمید انصاری.

۶۰۱. «حوزه» (ماهنامه) صاحب امتیاز: دفتر تبلیغات اسلامی حوزه علمیه قم، مدیر مسؤول: محمد جعفری گیلانی.

۶۰۲. «خواندنیها» (هفته نامه) صاحب امتیاز و مدیر مسؤول: علی اصغر امیرانی.

۶۰۳. «دنیای جوانان» (ماهنامه) صاحب امتیاز و مدیر مسؤول: هرمز هوشمندراد.

۶۰۴. «۱۹ دی» (هفته نامه، وابسته به خانه فرهنگ جوانان قم) صاحب امتیاز و مدیر مسؤول: مهدی ذاکری.

۶۰۵. «راهنمای کتاب» (ماهنامه) صاحب امتیاز: احسان یارشاطر، مدیر مسؤول: ایرج افشار.

۶۰۶. «رسالت» (روزنامه) صاحب امتیاز: بنیاد رسالت، مدیر مسؤول: سید مرتضی نبوی.

۶۰۷. «روزنامه وقایع اتفاقیه» (هفته نامه) به همت میرزا تقی خان امیرکبیر، مدیر: حاج میرزا جبار تذکره چی.

۶۰۸. «زائر» (ماهنامه) صاحب امتیاز: مؤسسه فرهنگی قدس، مدیر مسؤول: محمد ابراهیم محمدی.

۶۰۹. «سروش» (هفته نامه) صاحب امتیاز: صدا و سیما جمهوری اسلامی ایران.

۶۱۰. «شکوفه های حیات» (فصلنامه) صاحب امتیاز: پایگاه انتقال خون استان قم، مدیر مسؤول و سردبیر: محمد رضا یزدانپناه.

۶۱۱. «عروه الوثقی» (هفته نامه) صاحب امتیاز: حزب جمهوری اسلامی.

۶۱۲. «علوم حدیث» (فصلنامه) صاحب امتیاز: دانشکده علوم حدیث (تهران)، مدیر مسؤول: محمد محمدی ری شهری.

۶۱۳. «فرهنگ اسلام» (هفته نامه) صاحب امتیاز و مدیر مسؤول: سید محسن محمودی.

۶۱۴. «فهرست مقالات جغرافیایی» محمد حسن گنجی، ۱ جلد، تهران: دانشگاه تهران، دانشکده ادبیات و علوم انسانی، ۱۳۴۱ ه. ش.

۶۱۵. «فهرست مقالات فارسی» ایرج افشار، ۴ جلد، تهران: دانشگاه تهران، ۱۳۴۰ تا ۱۳۶۹ ه. ش.

۶۱۶. «فهرست مقالات فارسی در مطبوعات جمهوری اسلامی ایران» مدیریت نمایه سازی سازمان مدارک فرهنگی انقلاب اسلامی، ۱۲ دوره، مجموعاً ۴۴ جلد، تهران: وزارت فرهنگ و ارشاد اسلامی، ۱۳۶۴ تا ۱۳۷۱ ه. ش.

۶۱۷. «فهرست مقالات فرهنگی در مطبوعات ایران» ۲ دوره، ۸ جلد، تهران: مرکز اسناد فرهنگی آسیا، ۱۳۵۵ تا ۱۳۵۷ ه. ش.
۶۱۸. «فهرست مقالات مردم شناسی» ۱ جلد، تهران: دانشگاه تهران، دانشکده علوم اجتماعی و تعاون، ۱۳۵۶ ه. ش.
۶۱۹. «فهرست مندرجات مجلات کتابخانه مرکزی آستان قدس رضوی» دوره ۲، جلد ۴، مشهد: آستان قدس رضوی، ۱۳۶۵ ه. ش.
۶۲۰. «قدس» (روزنامه) صاحب امتیاز: آستان قدس رضوی (مؤسسه فرهنگی قدس)، مدیر مسؤول: سید جلال فیاضی.
۶۲۱. «قم امروز» (هفته نامه) صاحب امتیاز: علی رضا فولادی.
۶۲۲. «کاوه» (ماهنامه) صاحب امتیاز: محمد عاصمی.
۶۲۳. «کتاب سال» (کیهان سال) صاحب امتیاز: دکتر مصطفی مصباح زاده.
۶۲۴. «کتابشناسی استان قم» غلامرضا امیدعلی، ۱ جلد، قم: دلاوری، ۱۳۷۹ ه. ش.
۶۲۵. «کتابشناسی فرهنگ عامه و مردم شناسی ایران» محمود زمانی، ۱ جلد، تهران: مؤسسه فرهنگی منطقه ای، اسفند ۱۳۵۰ ه. ش.
۶۲۶. «کتابنامه حضرت معصومه علیها السلام» علی صدرایی خویی، مقاله چاپ شده در ماهنامه «کوثر» س ۱، ش ۱۲، اسفند ۱۳۷۶ ه. ش.، صص ۶۰ - ۵۸.
۶۲۷. «کتابنامه انقلاب اسلامی» کتابخانه آستان قدس رضوی، ۱ جلد، مشهد: آستان قدس رضوی، ۱۳۶۱ ه. ش.
۶۲۸. «کوثر» (ماهنامه) صاحب امتیاز: آستانه مقدسه حضرت معصومه علیها السلام، مدیر مسؤول: عبدالرضا ایزدپناه.
۶۲۹. «کیهان اندیشه» (ماهنامه) صاحب امتیاز: مؤسسه کیهان، مدیر مسؤول: محمد جواد صاحبی.
۶۳۰. «کیهان فرهنگی» (ماهنامه) مدیر مسؤول: محمود اسعدی.
۶۳۱. «گوهر» (ماهنامه) مدیر مسؤول: مرتضی کامران.
۶۳۲. «مبلغان» (ماهنامه) صاحب امتیاز: معاونت تبلیغ و آموزشهای کاربردی حوزه علمیه قم، مدیر مسؤول: محمد حسن نبوی.

۶۳۳. «مجله دانشکده ادبیات تهران» (ماهنامه، مجله دانشکده ادبیات و علوم انسانی) صاحب امتیاز: دانشگاه تهران، مدیر مسؤول: دکتر امیر محمود انوار.

۶۳۴. «مسجد» (ماهنامه) صاحب امتیاز: محی الدین انواری، مدیر مسؤول: عبد الحسین معزی.

۶۳۵. «معارف اسلامی» (ماهنامه) صاحب امتیاز: دفتر تبلیغات اسلامی حوزه علمیه، مدیر مسؤول: محمد جعفری گیلانی.

۶۳۶. «معارف اسلامی» (ماهنامه، نشریه سازمان اوقاف) مدیر مسؤول: دکتر ابوالقاسم مشیری.

۶۳۷. «معارف جعفری» (سالنامه) صاحب امتیاز: احمد محصل یزدی.

۶۳۸. «مکتب اسلام» (ماهنامه) صاحب امتیاز: ناصر مکارم شیرازی.

۶۳۹. «مهر» (هفته نامه) صاحب امتیاز: حوزه هنری سازمان تبلیغات اسلامی، مدیر مسؤول: محمد علی زم.

۶۴۰. «میراث جاویدان» (فصلنامه) صاحب امتیاز: سازمان اوقاف و امور خیریه، مدیر مسؤول: محمد علی خسروی.

۶۴۱. «میراث شهاب» (فصلنامه) صاحب امتیاز و مدیر مسؤول: دکتر سید محمود مرعشی نجفی.

۶۴۲. «ناظر قم» (ماهنامه) نشریه داخلی اداره کل بازرسی و نظارت استان قم.

۶۴۳. «ناظر» (هفته نامه، نشریه داخلی سازمان بازرسی و نظارت بر قیمت و توزیع کالا و خدمات) مدیر مسؤول: مجتبی بابایی.

۶۴۴. «نامه آستان قدس» (فصلنامه) صاحب امتیاز: آستان قدس رضوی.

۶۴۵. «نامه قم» (فصلنامه) صاحب امتیاز: اداره کل فرهنگ و ارشاد اسلامی استان قم، مدیر مسؤول: محمد مهدی احمدی.

۶۴۶. «نشریه دانشکده الهیات و معارف اسلامی مشهد» (فصلنامه) صاحب امتیاز: دانشگاه مشهد.

۶۴۷. «نور علم» (ماهنامه، نشریه جامعه مدرسین حوزه علمیه قم) مدیر مسؤول: محمد یزدی.

۶۴۸. «وحدید» (ماهنامه) صاحب امتیاز و مدیر مسؤول: سیف الله وحیدنیا.

۶۴۹. «هنر دینی» (فصلنامه) صاحب امتیاز: بنیاد هنر دینی الرضا علیه السلام، مدیر مسؤول: سید محمد باقر خرازی.

۶۵۰. «هنر معاصر» صاحب امتیاز: انجمن هنرهای تجسمی قم، مدیر مسؤول: محمد مهدی احمدی.

۶۵۱. «هنر و مردم» (ماهنامه، نشریه وزارت فرهنگ و هنر)، مدیر مسؤول: دکتر ا. خداپنده لو.

۶۵۲. «یاد» (فصلنامه، نشریه بنیاد تاریخ انقلاب اسلامی ایران) مدیر مسؤول: عبدالمجید معادیخواه.

۶۵۳. «یادگار» (ماهنامه) مدیر مسؤول: عباس اقبال.

۶۵۴. «یغما» (ماهنامه) صاحب امتیاز: حبیب یغمائی.

ص: ۳۰۲

بسمه تعالی

هَلْ يَسْتَوِي الَّذِينَ يَعْلَمُونَ وَالَّذِينَ لَا يَعْلَمُونَ

آیا کسانی که می‌دانند و کسانی که نمی‌دانند یکسانند؟

سوره زمر / ۹

مقدمه:

موسسه تحقیقات رایانه ای قائمیه اصفهان، از سال ۱۳۸۵ هـ. ش تحت اشراف حضرت آیت الله حاج سید حسن فقیه امامی (قدس سره الشریف)، با فعالیت خالصانه و شبانه روزی گروهی از نخبگان و فرهیختگان حوزه و دانشگاه، فعالیت خود را در زمینه های مذهبی، فرهنگی و علمی آغاز نموده است.

مرامنامه:

موسسه تحقیقات رایانه ای قائمیه اصفهان در راستای تسهیل و تسریع دسترسی محققین به آثار و ابزار تحقیقاتی در حوزه علوم اسلامی، و با توجه به تعدد و پراکندگی مراکز فعال در این عرصه و منابع متعدد و صعب الوصول، و با نگاهی صرفاً علمی و به دور از تعصبات و جریانات اجتماعی، سیاسی، قومی و فردی، بر مبنای اجرای طرحی در قالب «مدیریت آثار تولید شده و انتشار یافته از سوی تمامی مراکز شیعه» تلاش می نماید تا مجموعه ای غنی و سرشار از کتب و مقالات پژوهشی برای متخصصین، و مطالب و مباحثی راهگشا برای فرهیختگان و عموم طبقات مردمی به زبان های مختلف و با فرمت های گوناگون تولید و در فضای مجازی به صورت رایگان در اختیار علاقمندان قرار دهد.

اهداف:

۱. بسط فرهنگ و معارف ناب ثقلین (کتاب الله و اهل البیت علیهم السلام)
۲. تقویت انگیزه عامه مردم بخصوص جوانان نسبت به بررسی دقیق تر مسائل دینی
۳. جایگزین کردن محتوای سودمند به جای مطالب بی محتوا در تلفن های همراه، تبلت ها، رایانه ها و ...
۴. سرویس دهی به محققین طلاب و دانشجو
۵. گسترش فرهنگ عمومی مطالعه
۶. زمینه سازی جهت تشویق انتشارات و مؤلفین برای دیجیتالی نمودن آثار خود.

سیاست ها:

۱. عمل بر مبنای مجوز های قانونی
۲. ارتباط با مراکز هم سو
۳. پرهیز از موازی کاری

۴. صرفا ارائه محتوای علمی

۵. ذکر منابع نشر

بدیهی است مسئولیت تمامی آثار به عهده ی نویسنده ی آن می باشد .

فعالیت های موسسه :

۱. چاپ و نشر کتاب، جزوه و ماهنامه

۲. برگزاری مسابقات کتابخوانی

۳. تولید نمایشگاه های مجازی: سه بعدی، پانوراما در اماکن مذهبی، گردشگری و...

۴. تولید انیمیشن، بازی های رایانه ای و ...

۵. ایجاد سایت اینترنتی قائمیه به آدرس: www.ghaemiyeh.com

۶. تولید محصولات نمایشی، سخنرانی و...

۷. راه اندازی و پشتیبانی علمی سامانه پاسخ گویی به سوالات شرعی، اخلاقی و اعتقادی

۸. طراحی سیستم های حسابداری، رسانه ساز، موبایل ساز، سامانه خودکار و دستی بلوتوث، وب کیوسک، SMS و...

۹. برگزاری دوره های آموزشی ویژه عموم (مجازی)

۱۰. برگزاری دوره های تربیت مربی (مجازی)

۱۱. تولید هزاران نرم افزار تحقیقاتی قابل اجرا در انواع رایانه، تبلت، تلفن همراه و... در ۸ فرمت جهانی:

JAVA.۱

ANDROID.۲

EPUB.۳

CHM.۴

PDF.۵

HTML.۶

CHM.۷

GHB.۸

و ۴ عدد مارکت با نام بازار کتاب قائمیه نسخه :

ANDROID.۱

IOS.۲

WINDOWS PHONE.۳

WINDOWS.۴

به سه زبان فارسی ، عربی و انگلیسی و قرار دادن بر روی وب سایت موسسه به صورت رایگان .

در پایان :

از مراکز و نهادهایی همچون دفاتر مراجع معظم تقلید و همچنین سازمان ها، نهادها، انتشارات، موسسات، مؤلفین و همه

بزرگوارانی که ما را در دستیابی به این هدف یاری نموده و یا دیتا های خود را در اختیار ما قرار دادند تقدیر و تشکر می
نماییم.

آدرس دفتر مرکزی:

اصفهان - خیابان عبدالرزاق - بازارچه حاج محمد جعفر آواده ای - کوچه شهید محمد حسن توکلی - پلاک ۱۲۹/۳۴ - طبقه
اول

وب سایت: www.ghbook.ir

ایمیل: Info@ghbook.ir

تلفن دفتر مرکزی: ۰۳۱۳۴۴۹۰۱۲۵

دفتر تهران: ۰۲۱ - ۸۸۳۱۸۷۲۲

بازرگانی و فروش: ۰۹۱۳۲۰۰۰۱۰۹

امور کاربران: ۰۹۱۳۲۰۰۰۱۰۹

مرکز تحقیقات رایانگی

اصفهان

گامی

WWW

برای داشتن کتابخانه های تخصصی
دیگر به سایت این مرکز به نشانی

www.Ghaemiyeh.com

www.Ghaemiyeh.net

www.Ghaemiyeh.org

www.Ghaemiyeh.ir

مراجعه و برای سفارش با ما تماس بگیرید.

۰۹۱۳ ۲۰۰۰ ۱۰۹

